



ЛНБ України ім.В.Стефаника



00485928 (-)

2012

В. 988/1

ГОМЕРОВА ОДИССЕЯ.

АМЕТРОМ НА МОВУ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКУ

перевішовав

ПЕТРО БАЙДА.

(Присвячено переклад пам'яті Миколи Івановича Костомарова.)

Накладом редакції „Правди“

Л Ї В І В

З друкарні тов. імени Шевченка

під зарядом К. Беднарського.

1 8 8 9.

1р 60к

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И- 35313

ВСТУПНЕ СЛОВО ВИДАВНИЦТВА.



Переклад Гомерової Одиссеї на мову українсько-руську єсть річ вельми важна задля нашого письменства, єсть дуже значне наше національне придбаннє. Переклади гєніяльних творів се великий і вельми потрібний привід до духового розвитку народу і мови. Той народ, що спромігся перекласти на власну мову твори великих гєніїв, вже тим самим і найпевнїше доводить, що має не тільки право, але й хист і снагу на самостійний розвиток духовий.

Між гєніяльними творами Європи Гомерові поеми найстарїйші і більш за деяких інчих спільні і близькі, усякій людинї. Письменства старїйші за наше мають немалу силу перекладів Гомерових поем; переклади розпочавшись за давних ще часів, не перестають з'являтися і досї. С часом міняться погляди і зрозумїння Гомерових поем і се викликає нові переклади.

Думка про переклад на мову українсько-руську Гомерових поем народилася теж давно вже. Тому буде років з двадцять, як, небїщик вже, Степан Руданський переклав Гомерову Іліяду; але переклав метром народнім українсько-руським. Переклад Руданського друкувався в „Правді“, та, на превеликий жаль, не доведено єго до кінця ні в журналі, ні окремим виданнєм. Ще за довго до Руданського наш Українець (Полтавець) Микола Гнїдич збогатив російське письменство, надїливши єго перекладом Іліяди, зробленим гексаметром. В перекладї Гнїдича чимало українїзмів. — Уже-ж пак шкода, що Гнїдич не зробив перекладу Іліяди на рідну

українську мову, але дорікати ёму за те не годиться! Тоді підчас занедбання нашої своєнародної мови іншого не можна було й сподіватися. Потім того в Харківському альманасі „Складка“ сучасний наш поета В. І. Самійленко надрукував частину власного гарного перекладу Іліади; треба надіятися, що на тому він не зупинився і веде далі переклад. Нерешті нам траплялося чути початок перекладу Іліади, зроблений одним з наших видаттійших учених. Доки сей переклад не оголошений, не вважаємо за собою права більш говорити про ёго. Переклад Одиссеї — вперше з'явився в Одеському альманасі „Нива“ року 1885. (одна тільки пісня шеста) і в „Зорь“ 1886 (пісня пята).

Питання про родовід Гомерових поем єсть питання вельми трудне, на котре відповіді певної досі ще нема, а є тільки більш, чи менш правдоподібні. Почалося се питання, можна мовити, ще за епоки клясичної: ще Греки III і IV в. до Христа міркували коло сего питання; пильнували визначити: що дійсне належить Гомерові с того, що приписують ёму; ще тоді повідкидали так звані кикличні поеми. Вже й тоді де-хто доводив, що Іліада і Одиссея належать до двох окремих авторів: в обох поемах знаходили новійші додатки, напр. X і XI пісні Іліади, кінець XXIII і вся XXIV пісня Одиссеї.

Ся критична робота сталася, як міркують добре, під впливом Аристарха, найславнійшого з давних критиків, що повідкидавши утвори, котрі приписували Гомерові, Іліаду і Одиссею вповні мав за утвір єдиного Гомера. Сей критичний напрямок ще дужше виплинув під кінець скептичного XVIII в. під впливом теж народної поезії, до котрої тоді обернулися; найвизрастійше надав сей повній скептичний погляд Фридрих Август Вольф у своїй славній „Предмові до Гомера“ (Prolegomena ad Homerum 1795 р.). Він поступив вже далеко далі, як давні критики; він доказував, що в ті часи, коли склалися Гомерові пісні, Греки ще не вживали письма, а не можна думати, що б такі великі поеми, як Іліада й Одиссея, склалися й передавалися без письма з голови; через се він думав, що Гомерові поеми склалися з окремих поем, що зложили давними часами окремі поети, беручи зміст с троянських

легенд, потім співали їх перехожі співці рапсоди; сі поеми вперше зібрав спартанський Лікурґ, а зложив з їх дві сучасні великі поеми афинський тирап Пизистрат (в VI віці) з допомогою сучасних поетів. Сі редактори однак не стерли усіх одмін і досі ще зостаються місця, що інде не згоджуються одно з одним і свідчать про колишню окремість пісень. Од сеї „Передмови“ Вольфа пішло справжнє „Гомеровське питання“, що на цілий вік надало змагань і праці вченим людям і надасть ще мабуть і на далі. Пісьля Вольфа й досі старої думки про єдність поем не кинули ті, що держаться її одмини і незгожі місця викидають і поправляють, думаючи, ніби додано їх і перекручено пізнійшими часами, але теорія складання поем далеко більш має прихильників. Погляд Вольфа повів далі Ляхман; він розділяє Гомерову поему на окремі пісьні й один прихильник його (Кёкли) видав Іліяду розділяну на шіснадцять пісень; інакше і правдивійше поглянув Г. Герман; він думав, що с першого початку написано було невеликі поеми про гнів Ахилла й про повертаннє Одиссея й до сіх невеликих поем додано було пізнійше різні додатки на лад їх написані. Отсі учені усі більш піклувалися коло Іліяди; пізнійше вже Кірхгоф распорядкував таким-же робом Одиссею й у її теж показав пізнійші додатки. Книжка його *Die Composition der Odysseae* вийшла у 1889 р. Подамо тепера, що знаємо правдоподібнійшого про Гомерові поеми.

Поперед усього Гомерові поеми не народня поезія; хоч як проста, натуральна вона, в її чути індивідуальний замісл, знати руку автора-художника. Не можна теж думати, що поеми склалися з окремих пісень, написаних попереду незалежно одна од одної; на одну тільки тему с таких пісень не можна зліпити одної поеми, як не можна наприклад згорнути ув одну поему наші думи про Хмельницького; одмини тона, замісла зараз дали б себе знати дуже виразно. В Гомерових поемах усе ми бачимо одну ідею, в кожній тільки може трохи одмінену й знищену пізнійшими додатками; для такої єдності ідеї треба було б хіба, що б який небудь поета перетворив би зовсім сі окремі пісьні, і такий перетвір був би вже перетвором. Ті, що розділяють поеми на окремі пісьні, вказують здебільшого на редакцію Гомерових пісень, що вчинив Пи-

зистрат, за допомогою поетів Ономакрита, Орфея й Зопира, й ще четвертого, — тільки ми ймення його не знаємо, але ся редакція — факт не дуже певний; ми маємо про неї тільки пізніші звістки й се може тільки вигадка, як доводить дехто з сучасних учених; тай редакція Пизистрата — не перетвір, що оден міг би *disjecta membra* скласти в єдине тіло, з окремих пісень зробити одну поему. Треба прийняти, що був геніяльний поет; що з народних легенд або пісень зложив поему про гнів Ахилла, або повертання Одиссея; ми не знаємо, чи то був перший епос не народний, художественний, чи й до нашого поети були вже епічні поети — отсе здається певнішим, на давніші епоси натякають самі Гомерові поеми. Поема про гнів Ахилла закрила їх од нас, задавши новий тон у письменстві. Хто був сей геніяльний поета, як він звався, не знаємо, може й справді він звався Гомером, може правдиве імя його забулося й його заступило загальне імя Гомера; се імя обясняють різно — товариш, складчик, заложник, навіть сліпець. І в давні часи про Гомера не знали слів нічого; казали, що він був співець перехожий сліпий, але се виводили з одного гимна, котрий даремне приписували йому. Відома річ, що сім городів вдавали з себе Гомерове рідне місто: Смирна, Родос, Колофон, Саламин, Іос, Аргос, Афини, — бувають ще варіанти — Хіос, Пілос, Кима, Ітака; деякі з сіх міст мали за рідне місто Гомерове через те тільки, що він виславляє їх рідних героїв — Аргоських, Атрідів, Пілоського Нестора й таке інше; найголовніші претенсії були Смирни й з ними не змагалися претенсії інших міст — там він родився, або родом звідти, жив буцім на Хіосі, де й потім була громада Гомеридів, що з рода в рід, співали Гомерові пісні, вмер — на о. Іосі; з сіх переказів виходить, що Гомер родом був з Еолії (в Малій Азії), а жив в Іонії; в сіх переказах єсть може й правда. Про час, коли жив Гомер, з давень були дуже не однакові думки — одні думали, що незабаром після троянської війни, а другі через 180—240 років після неї, за часи спартанського Лікурґа, що буцім стрічався з самим Гомером, навіть через 500 р. після війни; правдоподібніше здається, що жив він в девятому віці, до якого відносить його Геродот, або

восьмому, коло часу першої олімпіади, не пізнійше 700 р. Найдавніший автор, що йменує Гомера, як поету — здається Симо-нид (559—469). Не знаємо знов таки, чи сам Гомер записав свою поему, чи складав він її без письма і пізнійше вже вона була записана; тепер думають, що Греки далеко раніше знали письмо, як думав Вольф, ще може за часи першої олімпіади (776). Одначе як би в той час, як складалася поема, письма ще не вжи-вано, с того нічого не виходить — народні співці мають велику память, держать в голові превелику силу віршів; за часи Ксено-фонта афинські хлопці вміли всего Гомера, а властива Гомерова поема була далеко мабуть менча сучасної Іліади. Гомерові поеми, як маємо їх тепера, писані т. зв. іонським діалектом, що переписано формами, котрі інчі вважають за еолізми, а інчі за архаізми, що колись вкривалися в усіх діалектах грецьких, поки вони не розрізнилися. Ми казали, що в давних переказах Гомера вдають за еолійця; єсть така думка, що й Іліаду і Одиссею написано було с початку діалектом еолійським, а потім перекладено на іонійський, але певнійше, що зразу вони з'явилися на діалекту іонійським, як-же єсть в їх еолізми, то се не трудно пояснити; ті дії, що описує Іліада, творилися на землі Еолян, там була й Троя, й ті пісні народні, про троянську війну, що перетворив Гомер, зайшли до Іонян од Еолян й між Іонійцями ходити могли з додатком еолізмів. Пізнійші частки Іліади й Одиссея написані були на лад мови первісної Іліади. Що написав сам Гомер? Окрім Іліади й Одиссеї колись ёму приписували ще т. зв. гомеровські гимни, епіграми, жартливі епоси, Маргіт і Жабоминшодраківку і поеми викличних поетів; ще Греки одкинули усі отсі писання; як вгорі ми сказали, деякі (Ксенон, Гелланик) думали навіть, що й Одиссея не належить до того поети, що написав Іліаду. Справді між сіх двох поем єсть великі одміни, одміни й у тоні, напрямку, об-ставинах і в самій мові. Тимчасом як у Іліаді йдеться все до бієк, війни, грабіжки, в Одиссеї автор широко, з великим почуттем маює сімью, господарство, торговлю, хатні обставини; в Іліаді перше місце мають одвага, хоробрість, завзяте, в Одиссеї, до-свід, хитрощі, терпіння; автор її вихваляє вірність жінки, чоло-

віка, кохання дітей, прихильність челяди до хазяїна, малює жаль за родиною, перший рух дівочого серця й усе таке, кривава бійка Пенелопиних женихів тільки не величкий епізод, за теж навряд, чи знайдемо ми в Іліяді що подібне до стрічи Одиссея й собаки ёго Аргуса; перемінилися й обставини — грецькі царі не такі вже автократи, як в Іліяді, поруч з ними устає вже аристократія й віщує перемену монархічного устрою на аристократичну олігархію; культура розвитійша, ніж в Іліяді; єсть одміна й з мієології (наприк. в Іліяді Зевсові вісті розносить Ірида, а в Одиссеї — Єрмії-Гермес). Доводили, що сї одмини залежать від віку автора; — той самий автор, що за молоду написав Іліяду, міг на старості літ написати Одиссею, або залежать одмини од того, що зміст був інчий. Може воно й так, але ближче до правди буде прийняти, Одиссею написав не Гомер, чи автор поеми про гнів Ахилла, а хтось інчий, і пізніше, — через який час, того не можна свазати; деякі думають, що через сотню років, навіть і через дві сотні, але се вже буде за багато.

Зупинимося трохи коло Іліяди, бо думки, які подає про неї сучасна наука, мають вагу й для Одиссеї, тим більше, що як сказано вгорі, родоводу Одиссеї не висльїжено ще так, як Іліяди. Придивляючися до Іліяди од Вольфа й до наших часів, учені люде помітили в її чимало непевного й незгожого. Візьмемо дещо на приклад: так, Діомед той самий, що в пятій пісні бився й уразив Афродіту й Арея, в шестій роспитує Главка, чи не з богів він і каже, що ніколи не хоче битися з богами, бо хто бється з ними, нема тому довгого віку; так наприклад в девятій і десятій піснях, у одну ніч дуже багато зібралося усяких подій; переберемо їх: в вечері Агамемнон збирає царів народу, після ради бенкет, після бенкету виражають послів до Ахилла, що б помирити ёго з Агамемноном, Ахилл не здається на се; прочувши про се, царі міркують, далі лягають спати, але Агамемнону не спиться, він устає й іде будити з Менелаєм спячих: царі обходять варту, потім сїдають радитися, виражають на розглядини в Троянський табор Діомеда й Одиссея, ті крадуть коней, бють сонних Фракіян, вернувшись назад розказують про свої вчинки, потім ідуть

митися у морі, потім у ваннах, далі усі сїдають знову бенкетувати, а в початку одинадцятої пісні, скоро сьвіт завявся, грецькі царі вже бються с Троянцями — очевидячки усе отсе жадним побитом не можна умістити в одну піч. Так не можна і велику битву XI—XVII пісень умістити у оден день — два рази в ёму наступає південь (у XI і XV піснях.) Очевидячки тут маємо ми пізнійші додатки й вставки; ті, що обороняють єдність поеми, здаються на те, що у новіщих великих епосах можна познаходити помилки й незгожі місця, але такі недотепності великі навряд чи можна допустити. Ще більшу вагу мають недотепності самого пляна. Тема поеми — гнів Ахилла, розгвіяного за неправду Агамемнона; він зрікається помагати Грекам і Зевс обіцає, що Троянці будуть поборяти Греків, аж доки вони задовольнять Ахилла; плян складено чудово й не дурно деякі критики думають, що славу свою Іліяда добула властиве своїм пляном, але розвивається сей плян не так, як ми сподіваємося. Сподівалися б, що б Троянці почали зараз поборяти Греків, замість того починаються храбрування Діомеда, що бе не тільки людей, а й богів. „Греки навіть і без Ахилла далеко перемагають Троянців, правдиво каже один критик, за кожного вбитого Грека бють не менче як двох Троянців. Пісьля погрози Зевса, що зза гніва Ахилла біда прийде на Греків, маємо в Іліяді цілий ряд славних подій грецьких героїв і докучає слухати, як бють Троянців, поки їм блисне хоч трохи промінне щастя“. Гектор по замислу Гомера мав бути певне дужчим над усіх грецьких героїв окрім Ахилла, тимчасом в сучасній Іліяді — (з сям згожуються навіть оборонці єдності Іліяди), Гектор ані на гич не дужчий од менчих героїв грецьких, навіть слабійший; що ёго вбив Ахилл — се немає великого ефекту, хоч то мав бути пайславнійший вчинок Ахилла, — Гектора трохи не вбив і Аякс, як би не визволив ёго Аполлон. Очевидячки первістний плян Гомерової поеми звівчено й поцсовано пізнійшими додатками й перемінами; в первотворі він розвивався мабуть далеко скоріще, пісьля погрози Зевса зараз Троянці били Греків, за першою може просто йшла сучасна одинадцята пісня. Троянці вломили в грецький табор, далі зараз Патрокл просився у Ахилла

вбивав його Гектор далеко скоріше, як маємо тепер, й потім була смерть Гектора; така первісна поема містила б менше половини сучасної Іліади. Сю первістну поему розведено невеличкими додатками і цілими поемами — як напр. пісня про герць Менелая і Париса, про події Діомеда, Долонея — десята пісня, пісні про битву під стіною грецькою (пісні XII—XV), грища на похороні Патрокла і викуп Гектора. Звичайно, що досі принаймні не всі ще ці додаткові поеми можна зовсім виділити, але про деякі, як наприк. про Долонею можна се думати дуже правдоподібно.

Таким робом Гомерова поема викликала цілу школу прихильників. Одні з їх написали — можна гадати — невеличкі поеми, котрі було заведено до змісту самої первісної поеми; ці поеми розвивали епізоди Гомерової поеми, написані були на лад її, навіть власними виразами Гомерової поеми, через те, і з додатками, сучасна Іліада має все таки чималу єдність тона, мови, малюнку. Другі прихильники розробляли легенди Троянського цикля, котрих не торкався Гомер — так склалися т. зв. кикличні поеми; вони описують ті випадки, що були раніше, або пізнійше гніва Ахилла; так напр. Кипрія описує причини, з якої сталася троянська війна й перші роки Еюіопида — історію її од смерті Гектора до смерті Ахилла й усе таке. Оттим часом, як інші поети розвивали героїчні легенди Троянського цикля на лад Іліади, якийсь поета — можна гадати — с того самого цикля вибрав тему зовсім одмінну — возворот Одиссея; форму цієї поеми він зробив під впливом Іліади — характер, мова, дрібні картини — усе вже зроблено на лад Гомера, але дух поеми далеко інчий. Поема виявляє великий геній автора, не менчий од автора Іліади; критики помічають одначе, що Одиссея більш має художества, містечтва і менше натуральної простоти Іліади. Ся поема мала теж багато прихильників, під впливом її мабуть написані деякі с класичних поем, Nestoj „возвороти“, поема про повертання героїв, Телегонія — про дії Одиссея, Телемаха й другого сина Одиссея Телегона. Деякі утвори увійшли мабуть і в сучасну Одиссею, так як було й з Іліадою; говорено, що ще давні критики мали кінець Одиссеї — кінець XXIII й усю XXIV пісні — так звана *Μουχρωρία* — за

додаток якогось іншого поета; се дуже правдоподібно. Кірхгоф у своїй книжці, що згадано вгорі, одділяє ще другі частки. Росповімо коротко його теорію, що має чимало прихильників серед сучасних критиків. Кірхгоф думає, що старіша, первісна частина Одиссеї — властиве возворот Одиссея, що містила в собі першу раду богів. Посилання Гермеса до Калипсо, мандрівка Одиссея до Феаків й далі — до возвороту його до дому, оповідання Одиссея були й у первісній поемі, але далеко були коротші; бійка женихів не належала сюди. Ся первісна частина художественний епос якогось поети, не народні пісні. По тім інші поети зробили додатки; хтось зложив чималий епос про Телемаха й його мандрівку — Кірхгоф називає його Телемахидою; сей епос не був ніколи окремим, а складений був яко додаток до Одиссеї. Потім розведено було оповідання Одиссея. Оповідання про Кирку (Цірцею) має за дублет первісного епізоду про Калипсо, гостини Одиссея у Еола — дублет гостини у Феаків, бо кораблі Феаків, що ходять швидко без весел і стерня, єсть не що інше, як вітри попутні. Хтось знов додав бійку женихів, і нарешті — кінець Одиссеї; до половини 7-го віку склалася уся сучасна Одиссея. Такі думки Кірхгофа; дещо в їх єсть дуже правдоподібно. Телемахида його дуже мало має звязку з властивою темою поеми; оборонці єдності Одиссеї кажуть, що Одиссеї єднає усю поему — хоч він не виступає сам, але про його думають, піклуються дієві особи, але сей довід не може задовольнити; Телемахида не розвиває пляна, дії поеми; у початку п'ятої пісні оповідається те саме про Одиссея, що й у початку першої; автор заславши Телемаха в Лакедемон, мусить повертати його звідси скоріще назад, що б він був, коли Одиссеї почне бити женихів, правдиво помічають теж, здається, що ся гостина слабша од возвороту Одиссея. Правдиво також й те, що в оповіданнях Одиссея згромаджено вже надто усяких див; оповідання про Одиссея після того, як вернувся на Ітаку, здається трохи ростягненим. Певних доводів треба чекати од дальшої розправи про се питання.

Тему Одиссеї як і Іліяди узято с Троянського циклу легенд; нагадаємо коротко зміст сего циклу: богиня Сварка — Ерида на

весілії Өетіди, матери Ахилла, посварила богинь Геру, Палладу й Афродиту, кинувши золоте яблучко „для найкращої“; богині обрали собі за суддю Париса, сина царя Троянського Пріяма, й той оддав яблучко Афродиті, що обіцяла ёму добути найкращу жінку; через се Гера й Паллада на віки зненавиділи Троянців. Пісьля того Парис з допомогою Афродити викрав Єлену, жінку царя Лакедемонського Менелая, вкупі із усяким скарбом. За Менелая уступилися інчі грецькі царі, ватажком був Агамемнон, царь Аргоський, брат Менелая, інчі значніші герої були: Ахилл, царь с Өессалії, Аякс (Еант), син Теламона з Саламини з братом Тевкром, Аякс, син Оілея т. зв. малий (на зріст) з Локриди, Нестор царь Пилоський (з Мессенії), Діомед — теж з Аргоса, Одиссей з Итаки, Менелай, Ідомей с Крита. Усі пішли походом на Трою — то була невелика земля в Малій Азії над Гелеспонтом, столицею її був Іліон з замком Пергамським. Приїхавши туди пісьля усяких випадків, Греки допевнялись Єлені, але Троянці її не вернули. Тоді Греки витягли кораблі на берег, стали табором й почали війну. Іліон був міцно збудований — мури ёго будував сам с Посейдоном Аполлон, у Троянців було багато союзників і через се облога стояла довго; між Троянями храбували найбільш Гектор, син Пріяма, Еней царь Дарданський, Главк і Сарпедон з Ликії; не маючи харчів, Греки ходили грабувати сусідні міста; так пройшло десять рік. Частину десятого року (52 дні) описує Іліада — Ахилл посваривсь з Агамемноном за те, що він у ёго одібрав рабню й зрікся помагати Грекам. За проханнєм Өетіди Зевс надав сили Трояням й вони стали перемагати Греків, Патрокл, приятель Ахилла, не стерпів і випросився на Троянців; ёго Гектор убив, тоді Ахилл розгніваний помирився з Агамемноном, вийшов на війну і вбив Гектора. Похороном Гектора кінчається Іліада. Незабаром вбпто й Ахилла стрілою Париса, Париса встрілив Филоктет стрілою Геркулеса, але Трої не можна було взяти, бо в Іліоні стояв Палладіум — статуя Паллади; дізнавшися про се Одиссей і Діомед, викрали ёго. Пісьля того за порадою Паллади Одиссей порадив зробити деревяного великого коня, в середину ёго сїв він з інчими хоробріщими; Греки коня поставили на бєрезі,

а самі одплили, ніби до дому. Родич Одиссея Сіноп, перебігши до Троянців, розказав, що сего коня Греки зробили, що б задовольнити Палладу, що сердиться за те, що вкрали Палладіюм, і що як Троянці візьмуть того коня до міста, то колись подоліють Греків. Троянці послушалися, а в ночі Греки вийшли с коня, впустили в місто своє військо, перебили Троянців, а місто запалили. Другого дня Греки почали рушати до дому; дехто з їх вернулися безпечно, як Діомед, Филокет, Ідомней; Аякс Локридський пропав дорогою — Посидон потопив ёго за завзяте, другий Аякс ще раніше вбив себе, коли зброю Ахилла оддали не ёму, а Одиссеєві, Агамемнона вбила жінка ёго Клитемнестра, скоро він вернувся, Одиссей і Менелай вернулися до дому, тільки проблукавши дуже довго по морю. В Трої царював потім Еней; — легенди про ёго мандрівку з'явилися вже пізніше.

Центр сего циклю — осада Трої; Греки односили її до років 1194—1184; тепер деякі вчені думають, що легенда про сю війну — се спогади про ті війни, які грецькі поселенці вели з азійськими тубильцями після дорійського переселення; інші — що сі війни тільки нагадали про справжню війну Троянську, що дійсне була до дорійського переселення. Єсть ще й інчий погляд — троянські легенди обясняють із натуральної міфології, що герої легенд — боги, Елена єсть сьвіт, луна (*σελήνη*), Агамемнон і Менелай — зоря ранішня і зоря вечірня і т. д. Одні думають, що легенда описує, як міниться луна, інші, як зима переходить на літо, й що тільки пізніше сі натуральні міфи перероблено на героїчні легенди.

Одиссея узяла на ймення від сего героя Одиссея або Улісса, сина Лаерта, царя Ітаки; ймення Одиссея значить „сердитий“. Думають, що імя добув він за бійку женихів. Пізніщими часами Одиссея малювали яко лукавого страхополоха, у Гомерових-же поемах — ми вживаєм сей термін по старому звичаю — він і одважний і розумний і міцний чоловік; се єсть такий-же ідеальний тип Греків, як і Ахилл, тільки одмінний. На Трою пішов він ще молодим, покинувши молоду жінку Пенелопу і маленького сина Телемаха; в троянській війні Одиссей брав велику і значну участь,

не тільки розумом і хитрощами, але і силою й завзяттем. Вертаючися с під Трої до дому, він заїздить у Фрокію, до Киконів, звідти поплив на південь; він обпливав вже Пелопоннес, коли буря понесла його на захід і тут починаються усякі дива. Того часу, коли, як думають тепера, складалася Одиссея, Греки вже добре знали і Італію, й Сіцилію, де були бики Геліоса, Скилла й Харивда й усе таке; — автор Одиссеєвих пісень зумисне надавав архаїчний, чудасійний вид тій західній стороні. Правдиво здаються на те, що й місця самої Еллади в Одиссеї малюються зовсім не певно — так з Мессенії, с Пилоса їдуть в Спарту, наче рівною дорогою, тим часом як справді дорогу заступають гори. Після блукань по західних сторонах, Одиссей дістався до нимфи Калипсо на острів Огигію й там нимфа держала його сім рік. Звідсіль вже на двадцятий рік своєї мандрівки Одиссей достається до дому; плян Одиссеї містить сорок днів сего двадцятого року.

Гомерові поеми мали для Греків велику вагу; вони, й переважно Іліада, були шкільними книжками, кодексом усього, що треба для просвіти, ідеалом художества; ще Геродот зрозумів, яку вагу вони мали для грецької мієології, він каже, що Гомер і Гезіод виробили грецьких богів; на Гомерові поеми здавались в міжнародних суперечках, як на історичних свідків. Гомер одначе мав і своїх ворогів, — філософи давні накидалися на його за мієологію, так Ксенофон казав, що тільки єсть у людей поганого, то Гомер і Гезіод надають богам, а Платон із своєї ідеальної республіки виключив Гомера; інші філософи заступалися за Гомера; й казали, що треба мати за алегорію те, що Гомер каже за богів. Софісти, хвалячися своїм знаттем і розвитком, любили доказувати, що Гомер каже часто зовсім не подобне.

В новіці часи, починаючи від одродження наук, звикши до латинської, містецької поезії, не розуміли добре простої натуральної поезії Гомера; Виргилія в той час мали трохи не вище од Гомера і перекладчики деякі вважали за потрібне його виправляти для сучасної громади. Тільки порозумінне народної поезії вияснило добре натуральну красу Гомерових поем; тепер вони займають велике місце і в літературі, і в науці. Слава усякого утвору в тім,

що б він як повіще, ширше і глибше обмалёвав свій час, сучасне життя, — Гомерові поеми роблять се як найкраще; тогочасне життя, культура, люде, їх дух, погляди, віра, устають перед нами мов живі й ми знаємо сю давню епоку так, як ніколи не пізнали б із історії й археології; можна сказати, що Гомерові поеми такі-ж широкі, як життя і уся отся широкість обмалёвана з дивним хистом — ми маємо цілу громаду одмінних характерів, цілу галерію одмінних картин і сцен, геніяльні начерки природи і почувань, й усе отсе загорнено в гарну і просту разом с тим форму, якої не можна вже дійти повіщому художнику. З двох Гомерових поем Греки більш поважали Іліяду; правдиво думають, що се вони робили с погляду педагогічного — Іліяда мала розвивати в громаді і дітях одвагу. Для нас одначе Одиссея і її дух ближчі і симпатичніші, як завзяття й бійки героїв Іліяди; читаючи Одиссею, більше добуваеш втіхи, і життя тогочасне малюється в ній далеко ширше й ріжностайніше.

Лютий, 1890.



Видатнійші помилки в перекладі Гомерової Одиссеї Ч. I.:



Пісня перша.

Вірш:

111 стали	треба читати	столи
154 Фимію	" "	Фамію
228 В царських	" "	В царських
280 оснажи	" "	оснасти
331 А за нею дві моло- ді покоєвки	" "	Дві молоді покоєвки
336 гововить	" "	говорить
442 сю ніч	" "	вею ніч

Пісня друга:

128 с тими	треба читати	с тим
134 інші	" "	інший
151 сердешно	" "	сердито
168 зупити	" "	зупинити
172	" "	як Ахейці в поход вийждали
174 засудить	" "	загудить
176 неньки	" "	ниньки
216 я може й про Осу	" "	а може й про Осу
321 Антиноєві-й	" "	Антиноєвій
327 що скваняться	" "	що-сь квапиться
351 чакаючи	" "	чекаючи
370 лишно	" "	личне
382 молода	" "	Паллада
383 Постатті вид	" "	Постать і вид
388 на кінці треба постановити точку		
431 сливущим	треба читати	живущим

Пісня третя.

26 Треба так: Інше ти й сам, Телемаче!		зумієш сказати
36 наше	треба читати	наше
74 Нестору так відвічав Телемах вельми мудрий		
116 Протерпіли	треба читати	притерпіли
139 до одного, як ніч, усі п'яні		
181 спихнув	треба читати	стихнув
206 смерть	" "	смерть
256 захотів	" "	захонив
390 та до Криту	" "	290 аж до Криту

Вірш:

300 Там	треба читати: Так — то по людях
351 Єще	„ „ іще
421 поспішають на човен скоріш	„ „ ш Телемахів
481 Важки	треба читати: вижки

Пісня четверта.

128 приножники	треба читати: триножники
145 підбити	„ „ підбиті
170 . . . ; я с Трої	„ „ Одиссей як повернеться с Трої,
248 Вам	„ „ вам
450 . . . і не в тям ёму	„ „ і не втяв своїм мізком
602 і 605 паші	„ „ паши
804 обивається	„ „ вбивається

Пісня пята.

25 Та — от	треба читати: Так от
------------	----------------------

Пісня шеста.

36 Втань-же	треба читати: встань-же
-------------	-------------------------

Пісня сема.

93 й нічно	треба читати: й нічно
167 і 296 оєю	„ „ оєю
302 Людський	„ „ Людський

Пісня восьма.

196 найдалші	треба читати: найдалше
237 свою хисту	„ „ свого хисту
241 осе	„ „ отсе
247 найлуччі	„ „ найлучче
250 луччі Феаків	„ „ луччі з Феаків
319 оєю	„ „ оєю
402 осе	„ „ отсе
403 оєю	„ „ отєю
426 і 451 митник	„ „ митель
465 і 477 осе	„ „ отсе
310 ося	„ „ отся
512 Ахайців	„ „ Ахейців

Скрізь і далі де стоїть Ахайців повинно бути Ахейців

Пісня девята.

50 воювати	треба читати: воювали
57 чертверо	„ „ четверо
298 ротягнувшєсь	„ „ ротягнувшєсь
314 він	„ „ той
481 Від	„ „ він

Пісня десята.

Вірш:

236 торкнула	треба читати:	торкнула
238 щотину	" "	щетину
280, 319 і 388 свинюшник	" "	свинюшник
468 інші часи	" "	інші часи
509 осороків	" "	осококів
514 в самій Ахерон	" "	в самій Ахерон
532 і спекли	" "	й спекли

Пісня одинадцята.

246 хотїлось	треба читати:	хтїлось
261 Зевсом	" "	Зевесом
274 й гріх той	" "	й гріх боги той
302 Зеве	" "	Зевес
345 послухать	" "	послухати
472 І гірко	" "	Й гірко
481 Ахаї	" "	Ахаїї
569 І справді	" "	Й справді
591 біла	" "	біля
604 боковані	" "	оковані
612 пропустити слова „з страшними очима.“		

Пісня дванадцята.

90 гнучких на кожнім	треба читати:	гнучких і на кожнім
106 від біди і тебе	" "	від біди й тебе
156 що б знали і ви	" "	що б знали й ви
180 И сївши	" "	Й сївши
228 і взяши	" "	і взявши
358 Стегна відс кли	" "	Стегна відсїкли
394 І сире	" "	І сире
403 Зевсе	" "	Зевес
411 потрощила	" "	потрощила



ОДИССЕЇ А.

ПІСНЯ ПЕРША.

Рада богів. Афіна заступається за Одиссея і наущає його сина Телемаха.

- Музо! повідай мені про бувалого лицаря того,
Що наблукався по сьвіту, столицю Троян зруйновавши,
Що й на всїляких людей надивився й спізнав ввесь їх побит,
В морі-ж біди натерпівся та гєря, як тїлом так духом,
5 Що б і себе й товариство спасти і вернути до дому;
Та не вхранив товариства, хоч сильне об тїм побивався:
Марне загинули всї од своєго-ж розсудку дурного,
Бо пережерли биків Гелїоса, що ходить над нами,
І за сю кривду їх їм не судилось вернуться, —
10 От про се все й розкажи нам, богине, Зевесова дочко!
Лицарі другі усї, натерпівшися горя у Трої
Та од війни і од моря утїкши, вернулись до дому,
Лиш Одиссея одного, од жінки й від дому далеко,
Нимфа панянка, богиня з богинь, Калипсо все держала
15 В гарних печерах, силкуючи надто, що б бути їй мужом.
Тай опієбля, як настала година за кілька там років,
Що єму боги присудили вернутись в Итаку
В дїм свій, ні він, ні єго товариство біди не збулися.
Боги усї, опрїч лиш Посидона, єго миловали;
20 Сей-же, сердитий раз-в-раз, вельми ремствовав на Одиссея
Богоподобного, доки в свій край Одиссей не приїхав.
Раз Посидон якомь з моря полинув аж до Ефіопів,
Котрі жили собі окрім ген-ген на край сьвіта,
Інчі, де сонце встає, а другі, де воно спочиває; —

- 25 І, виглядаючи там гекатомби з биків та с теляток,
 Бенкетував, забавлявсь, веселився, а другі безсмертні
 Всі на Олімпі в палатах Зевеса зібравшись, сиділи; —
 Ім-то й почав говорити і богів отець і народів,
 В мислях своїх спомянувши зуфалого в кривдах Егіста,
 30 Вбитого ремстливим Агамемненком, Орестом преславним;
 От, спомянувши про нього, почав говорить до безсмертних:
 — „Що то за люде, — гай, гай! вони богів раз-в-раз ви-
 [новатять,
 „Кажуть ні б-то від нас усе злеє на сьвітї, а врешті
 „Всякі халени їх та від них-же самих і бувають.
 35 „Хоч би тепер-от: Егіст самовласно без нашої волі
 „Жінку Атрида — чужую — присвоїв, самого-ж Атрида,
 „Лиш повернувсь той, убив, хоч і знав свою певну погибель.
 „Ми-ж ще давно гострозорого їм послали Ермія
 „Та наказали й того не вбивать і не брати чужої
 40 „Жінки, бо кара приспіє от-от так від Атрієнка,
 „Лиш підросте, та орудовать схоче своєю землею.
 „Так і Ермії наказав та не зміг уламати Егіста, —
 „От-же тепер той бідою за все й поплатився.“

Зевсу в одвіт синіюка богиня Афина сказала:

- 45 „О! Кронієнку пан-оче, владико, й царю над царями!
 „Той бо влучив собі долю лихую таку по заслузі;
 „Так хай загинув би кожний, хто кривду таку-ж вчинив би.
 „В мене-ж от серце вельми розривається за Одиссея,
 „Що безвинно тернить муки від дому й родини далеко,
 50 „Там десь на острові дикім, де пуп і середина моря.
 „Остров ввесь лісом заріє, там богиня живе у палатах,
 „Атланти того всезнайки дочка, що й бездонного моря
 „Глиб постачає, і сам на собі вічно держить високі
 „Тії стовпи, що стоять на землі, а впіраються в небо;
 55 „Ся-то й держить нещасного і не вважає на слези
 „Мякими надто й солодкими все улещає речами,
 „Що б позабув він Итаки, але-ж Одиссей не таківський:
 „Диму бажаючи хоч би понюхати з рідного краю,
 „Певної смерти він тільки і хоче.... Чому-ж твоє серце,
 60 „Боже Олімпський! Таке не податливе? Чи Одиссей пак
 „Не догожав тобі, жертви даючи на човнах аргівських
 „В Трої широкій? За що-ж ти так гнівен на нього, Зевесе?“

Ій одвічаючи, хмари збираючий Зеве так промовив:

„Доню моя! Яке слово тобі пролетіло крізь зуби?“

- 65 „Де-ж таки я богорівного так і забув Одиссея?!
- „Люде повеюду шанують ёго, поважаючи розум,
 „Й жертви давав він безсмертним, що небом владіють широким.
 „Тільки отой, бач, державець землі Посидон за Циклопа
 „Дуже на нёго сердитий за те, що він виколов око
- 70 „Синові, се б Полифиму, котрий між Циклонами всіми
 „Славився силою й хистом; ёго породила Феоса
 „Нимфа, Форкина дочка, що бездонного моря пильнує,
 „В гарних печерах злучившись якомсь с Посидоном в замужстві.
 „То-ж то за нёго державець землі Посидон Одиссея,
- 75 „Не убиваючи, держить далеко від рідного краю.
 „Ми-ж от, давайте тепер, поміркуємо всі, скільки всть нас,
 „Як би ёму спорудить возворот; Посидон-же то мусить
 „Гнів свій змінить, бо не в силі він буде один сперечатись
 „З нами безсмертними всіми і йти проти нашої волі“.
- 80 Знов синёока богиня Афина ёму одвічала:
 „О! Кронїенку, пан-оче! владико й царю над царями!
 „Ну, коли так, що на радї вже зволили боги блаженні,
 „Що б Одиссей, лицарь славний, запевне до дому вернувся;
 „Зараз давайте меткого пошлемо Ермія, посланця
- 85 „Богів, на остров Огигію, що б яко мога скорійше
 „Нимфі в'явив кучерявій про нашу незмінную волю й рішинець,
 „Що б Одиссей-бідолага, не гаючись, плив до господи.
 „Я-ж помандрую в Ітаку до сина ёго Телемаха,
 „Що б науськать молодого й відвагою душу наповнить:
- 90 „Хай на майданї збере кучерявих Ахейців
 „Та прожене женихів, що псують так невбачливо й ріжуть
 „Дрібну скотину ёму і биків полових круторогих.
 „Потім у Спарту і в Пилос пісчаний пошлю ёго зараз,
 „Що б про отця там провідав, коли дещо вчує від кого,
- 95 „Та що б і слави собі між людьми там гаразд роздобуєся.“
 Так от сказавши, вона підвязала під ноги сандалі
 Ковані злотом, вони то її і носили повеюду
 Разом з вітрами по твердій землі і по безкраєму морю;
 В руки взяла з наконечником мідним, блискучим та гострим
- 100 Списа великого та довгого, що б ним під час зупиняти
 Тих джигунів негумучих, що так на обиду охочі.
 Потім пильненько з Олимпа високого скоком спустившись,
 Миттю вона опинилась в Ітаці на самім порозі,
 В сїнях надвірних палатів широких царя Одиссея,
 105 Держачи списа в руках, вона постаттю дуже вдавалась

- На чужоцтранця Ментеа, володаря славних Тафійців.
Там загордящих знайшла женихів, вони гралися в кості,
Сидячи біля дверей на простелених шкурах ще сьвіжих,
Що поздирали з биків і телят, за для них-же забитих.
- 110 Так забавлялись. Проворній джури вино розбавляли
В кухвах і губками шпарко стали шаровали
Та розкладали пред кожним і мясом уєїх обносли.
Першим її Телемах запримітив, бо і сам він сидів тут
Між женихами, недолею та їх наругою вбитий,
- 115 А єго думки далеко літали. „Як би повернувся
„Сам пан-отець, розігнав би уєїх разом непотрібників
„Й знов би над веїм господарить почав, як і перш господарив“.
Сидючи між женихами і такії кохаючи думки,
Він запримітив Афіну і зараз пустився до неї
- 120 В гніві великім, що гість єго довго стоїть за порогом;
Він поспішив до Афини і, правую руку подавши,
Списа прийняв і ласкаво до неї почав говорити:
„Здрастуй! Ну, просим до хати, як гостя тебе привітаєм
„А посьлі їжи розкажеш ти нам за для чого прибув ти“.
- 125 Так привітавшись, повів у покої Палладу Афіну,
Списа її притулив до стовпа, підпиравшого стелю
З різними геть навкруги визерунками гарними дуже,
Де пан-отцева була порозвішана броня.
Дзиглика к ній підкотивши, він гречно прохав її сїсти;
- 130 Килимом дзиглик квітчастим заслав і під ноги підставив
Стільчик, а поруч із нею для себе фотелю поставив
Од женихів в стороні далеченько, що б гість єго любий,
Сидючи окрім гувльівів, не чуючи галасу пняних,
Страви у смак попоїв і як сьлід відпочинув з дороги,
- 135 Та що б то лучче було й про отця роспитать на єдині.
Наймичка глечик внесла золотий, що б на руки
Воду зливать їм над срібною мискою; стіл перед ними
Новий, обтесаний гарно, складний розложили, принїєши
Потім ввійшла стара клюшниця с хлїбом у кошику, страви
- 140 Всякої досить принесла і всеїго, що було в господі.
(Страва була все мясная та все на палумисках срібних,
Задля вина-ж постановлено їм по злотому келишку.)
Потім явився гонець і почав їх вином частувати.
Тут незабаром ввійшли й женихи невгамуєї; ввійшовши,
- 145 На аксамитових вряд почали полїтронах моститься;
Й їм гонці бравїї з глечиків воду на руки зливали,

- В кошиках кожному хліб підносили рабині пригожі;
 А жваві джурі в келишки вина наливали до верху, —
 Ті-ж на готовую справу — знай — руки свої простягали.
- 150 Потім, як вже і наїлися досить і в смак напилися,
 Інча пияним гульвісам скотилась на думку забава —
 Пісні і танці, без них бач і бенкет не в бенкет виходить...
 Зараз тут кобзу гонець голосною, мережану гарно,
 Фимію руки подав, і той мусив їм грати й єспівати.
- 155 Тільки лиш Фимій почав свою пісню і вдарив по струнах,
 Як Телемах, головою схилившись близенько к Афині,
 Що б не почувли гульвіси, почав синєокій казати:
 „Гостю мій любий! не сердься; будь ласкав, що я тобі скажу:
 „Ім от на думку легеньке спадає — музика та пляси,
- 160 „Бо не своє, а чуже безкарно добро пожирають,
 „Того чнї, може, білі кістки десь у полі безкраїм
 „Дощ поливає, а може і хвиля по морю гойдає.
 „Ох як би всі вони вздріли єго, що вернувсь от в Ітаку,
 „Всі б до одного й від зайців прудчійше пустились би в ноги,
- 165 „Кинувши геть усе добре — богацтво і навіть одежу...
 „Ох! а тепер, як погиб він в далекому краю, розваги
 „Нам вже не буде по вік, хоч би хто з земляків і божився,
 „Що він повернеться. Ні, вже пропав єго день повороту!
 „Ну а тепер менї, гостю! скажи та по правді по щирій:
- 170 „Хто ти такий? звідкіля? де твій дїм? хто отець твій і мати?
 „Як і на човні яким ти приїхав? які матроси
 „Везли тебе на Ітаку і що то за люде вони єсть?
 „Вже-ж пак не пішки, та ще й по водї, ти прибув на наш острів,
 „Так розкажи досконально усе, що б я відав запевне.
- 175 „Перший ти раз тут у нас, чи мо давній отця ти знаємий?
 „Перебувало, бач, в нашому домі всілякого люду;
 „Бо пан-отець мій любив, що б з людьми хліба-соли ділити.“
 І синєока богиня єму на сю річ одвічала:
 „Все досконально й по правді по щирій тобі я розкажу,
- 180 „Звуть мене Ментес, я син Анхіяла, славетного всюди,
 „І над Тафійцями веслолюбивими здавна царюю.
 „Се-ж ненароком прибув я сюди с товариством на човні,
 „Ідучи з дому по чорному Понту у страни чужїї,
 „Аж у Темесу за міддю, — везу-ж я залїзо блискуче.
- 185 „Човна свого с товариством лишив я відєїль далеченько, —
 „В Ратрі, лиманї Неї, що лісом густим вся поросла,
 „Ми с пан-отцем твоїм здавна приятелї дуже,

- „От хоч піди та для віри спитайся в Лаерта старого,
 „Лицаря, що вже, як кажуть, ніколи і в город не ходить,
 190 „А десь далеко на хуторі віку свого доживає.
 „Нянька старая-ж, така як і він, ёго поїть годує,
 „Як розболяться розслаблені здавна сугави і бідний
 „Мусить навколїшки повзати завш по саду-винограду.
 „От я й заїхав у гостї в надїї, що дома давно вже
 195 „Твій пан-отець; ёго-ж боги в дорозї тримають і досї;
 „Бо не помер Одиссей богорівний в чужинї далекїй:
 „Жив та здоров, десь блука по безкраєму морю, а може
 „Де-небудь проти волї загаєвсь на острові й люде
 „Дикі та злії нещасного держать насильне.
 200 „Я от віщую тобі, — що безсмертні боги рішили,
 „Що dokonешне і збутись повинно, як я собі мислю,
 „Знахарем та характерником певним не будучи овсїм:
 „Довго баритись ёму не прийдеться в далекїй чужинї,
 „Хоч би ёго найміцнїйшїї пута залїзні скували,
 205 „Видума, як утїкти, на те він Одиссей хитромудрий.
 „Ке-лиш тепер, брате, от-що скажи менї і щиро повідай:
 „Справдї ти син Одиссея самого і так отсе вирїс?
 „Дуже, пак ти і очима і видом на нєго походиш,
 „Саме таким я ёго памятаю: видав ёго часто
 210 „Перше, нїм в Трою поїхати мав він, куди і другїї
 „Славні Ахейцї поплили на човнах своїх скороходних,
 „І от с тієї пори ми вже з ним і не бачились більше.“
 Знов їй на се Телемах вельми мудрий почав говорити:
 „Гостю жаданий! про все достоменно тобі я розкажу.
 215 „Мати говорить, що я Одиссеїв ёсть син, але сам я
 „Певне не знаю; нїхто, бач, не віда, де і як він родився.
 „Я б таки й овшем хотїв би бути сином щасливого того
 „Мужа, которого старість в богацтві та в славі настигла.
 „Той-же, чїм мене сином зовуть, коли хочеш вже знати,
 220 „Самим нещасним од всїх людей смертних тепер оказався.“
 І знов-от сказала ёму синїока богиня Афина:
 „Нї, не забули напевно ще боги безсмертні твій знатний
 „Рїд, коли сина такого, як ти, Пенелопа родила.
 „Ще-ж менї, братїку, от-що скажи і достоменно повідай:
 225 „Що се за свято у вас? що за люде зїйшлися й до чого?
 „Чи не весїлля? На бенкет хозяйський воно не похоже!..
 „Бо от-сї гостї, як бачу, гармїдер підняли нїкчемний
 „В царських покоях, і всяк, хто б не паний сюди наверхнувсь,

- „Бачачи встидство велике, від гніву не зміг би вдержатися.“
- 230 Ій Телемах, дуже сумно і важко зітхнувши, одвітив:
 „Гостю! цікавий, як бачу, ти знати усе, як приятель.
 „Був би повік отсей дім і почесний і вельми багатий
 „Миру на славу, як би заправляв їм, та жив сам господарь;
 „Нині безсмертні, замисливши злеє, інако рішили
- 235 „І по їх волі отець мій з землею простився на віки;
 „Вже не діждатись мені єго, вже не побачить живого;
 „Лучче як би був загинув він в Трої, хоч і на чужині,
 „Та на руках товариства, страшенну війну перебувши;
 „Певне, ёму б там насипали веї Панахейці високу
- 240 „Й чесну могилу тай сину лишив би він славу велику.
 „Ох! а тепер єго Гарпії злії безславно злизали:
 „Щез він од миру без вістей, без слави і сину zostавив
 „Плач та ридання. Але-ж не за ним, пак, одним я вбиваюєсь,
 „Бо й опріч сєго біди мені боги багато послали:
- 245 „Скільки по островах тут навкруги єсть володарів славних —
 „В Дуліхіюсі, у Самі, в Закинтї, порослому лісом,
 „Та скільки їх набереться і в самій Ітаці гористій, —
 „Веї мою матір волають в замужество й добро псують марне;
 „Мати-ж ні вигнать їх з дому не сьміє, ні що б відказати,
- 250 „А своєвільні що дня, мов голодні пси, об'їдають
 „Дім мій; того і гляди, що й самого розірвуть в шматочки.“
- З гнівом тоді Телемаху сказала Паллада Афина:
 „Горе тай годї! тут справді таки Одиссей сам потрібен,
 „Що б женихів поздолать безсоромних своїми руками.
- 255 „Як би отсе він вернуєся до дому, та став на порозї
 „В бронї, з щитом, в шишаку, з двома списами з мідї,
 „Так як єго перший раз я у нашому домі побачив,
 „Як с пан-отцем моїм він за столом пив вино й веселиєся,
 „Йдучи вже із Ефири від Іла царя Марморенка;
- 260 „Іздив він, бачиш, в Ефиру на човні своїм скороходнім
 „Яду достати смертельного, що б ним намащувать стріли
 „З мідними все наконечниками; але Іл царь
 „Яду не дав Одиссеєві, богів бояєся безсмертних, —
 „Мій-же отець ёму дав, бо вельми поважав Одиссея.
- 265 „Я-ж то й кажу от, як би женихам отаким він явився,
 „Гірке-прегірке усїм би їм скоїлось разом весїллє...
 „Так, пак, не в нашій-же силі, лежить се у божих колїнах,—
 „Що б, повернувшись назад, відометив він за все непотрібним
 „В домі своєму. Тобі-ж я велю: поміркуй собі добре,

- 270 „Як би самому прогнать женихів із палатів.
 „Так-то! Тепер-же послухай, та добре, моєго ти слова:
 „Завтра збери на майдані всіх лицарів славних ахейських,
 „Все розкажи їм доказно, а боги хай свідками будуть.
 „Прав, що б ішли женихи собі кожний у власну господу,
 275 „Ненька-ж, коли їй замужство припало, нехай іде зараз
 „В пишні палати отця многосильного; там їй к весіллю
 „Пишно-богате зготують приданне і все, що дається
 „Любій дочці; спорядять, як дочку вряжають хозяйську.
 „Дам і самому тобі я совіт, коли схочеш послухать:
 280 „Вибери човен найлуччий, як сьлід оснажи, посади в нім
 „Двадцять гребців тай їзжай, про отця за морями розвідать;
 „Може хто з смертних що скаже тобі, або може почувеш
 „Осу від Зевса, котра вісті певні людям приносить.
 „В Пилоє самперед заїдь та у Нестора там роспитайся,
 285 „Потім у Спарту, — білявого там запитай Менелая,
 „Він, бач, з Ахейців усіх повернувся до дому посльіднім.
 „І як почувеш, що жив пан-отець і прибуде в Ітаку,
 „Жди ёго рік лиш один; потерпи через силу знущеннє;
 „А як довідаєшся, що в живих вже нема Одиссея,
 290 „Зараз вертайся, не гаючись в милую рідну Ітаку;
 „Тут ти могилу високу насип і як сьлід похорони
 „Пишні вчини ёму; неньку-же оддай кому небудь в замужство.
 „Все спорудивши як сьлід, поскінчивши весь обряд жалібний,
 „Сядь та гарненько таки поміркуй і придумай способу,
 295 „Як би — ото женихів повбивать в твоїх власних покоях, —
 „Чи то потайно, зрадливо, чи просто таки у відкриту;
 „Боязким буть не пристало тобі, бо ти вже не дитина.
 „Певно ти чув, яку славу по людях Орест богорівний
 „Має, убивши Егіста за те, що сей капосний злодій
 300 „Смерть заподіяв ёго пан-отцю. І ти, друже мій любий!
 „Гарний ти, бачу, і виріє невроку, — уже в такій силі,
 „Що б об тобі говорили в нащадках далеких. Прощай-же!
 „Час мені вже й на човен вернутися свій скороходний
 „Тай к товариству, що деє, мабуть, жде мене, жде, не дождетьсяя.
 305 „Ти-ж об собі потурбуйєь та гляди не забудь мого слова.“
 Знов Телемах на сю річ синєокій богині промовив:
 „Гостю мій! любе мені твоє теплеє слово: говориш
 „Мов отець рідний своєму дитяті, й ніколи совіту
 „Я не забуду твого. Ну, посидь-же тепер і не квапєя
 310 „Іхати, поки скупаєшся та заспокоїш з дороги

„Втомлене тіло і душу. Тоді подарунок почесний
 „Маю я дати, як водиться то у приятелів близьких;
 „Спомин то буде від мене і вернешся потім до човна.“

І Телемахові знов синьока богиня сказала :

- 315 — „Ох! не задержуй мене, бо я кваплюся дуже в дорогу;
 „Свій подарунок почесний, що маєш тепер мені дати,
 „Посьлі даси, як, вертаючись, знову до вас я заїду;
 „Спомин твій в дім завезу і приятеля тим-же віддячу.“

Отсеє сказавши, Паллада Афина в хвилину де й ділась,

- 320 Мов би в крок ока полинула птиця, в душі-ж Телемаха
 Силу й одвагу вселила і він, як ніколи ще, хіттю
 Ввесь загорівся тепер по отцю: якоесь чудно й дивовно
 Серце в ёму ніби з жаху забилося; вгадав, бач, що гостем
 Бога приймав і пішов зараз до женихів богорівний.

- 325 Славний кобзарь серед них там сьпівав, а ті мовчки сиділи
 Й слухали пісню; сьпівав він про той поворот не знарошний
 Славних Ахейців, що їм загадала є під Трої Афина.
 Пісню ту дивную з верхніх покоїв дочка Ікарія,
 Мудрая вельми жена, Пенелопа, зачула і зараз

- 330 З верху по сходах високих спустилася в низ, а за нею,
 А за нею дві молоді покоївки. Ввійшовши у нижні покої,
 Де женихи забавлялись, жена богорівная тихо
 Біля стовпа підпіравшого стелю мережану, стала,
 Лик невеселий наміткою з веби тонкою закривши;

- 335 А біля неї по сю и по ту руч її покоївки.

Гірко заплакавши, так почала говорить кобзареві:

„Фиміє! знаєш ти інчих багато пісень дуже гарних:

- „Скомпоновали їх все кобзарі про діла та про славу
 „Богів і смертних людей, засьпівай є тих пісень яку небудь,
 340 „Сидячи між женихами, вони-ж нехай слухають мовчки
 „Та пють вино, а сїві жалібною вельми, будь ласкав,
 „Більш не сьпівай; вона рве мені серце, мені над всіх смертних
 „Горе найбільшеє випало, тяжко мені, як згадаю
 „Мужа такого, що славою і Аргое покрив і Елляду.“

- 345 І Пенелопі на се Телемах вельми мудрий одвітив:

- „Нене! на що зборонять кобзареві свій дух звеселяти
 „Тим, що спадає на думку? кобзарь нї один тут невинен,
 „Винен Зевес, що по волі своїй і на кого лиш схоче,
 „З неба високого силу таку насилає. Не сердься-ж
 350 „На кобзаря ти, що він поворот той нещастний Ахейців
 „В пісні повідає; нова отся пісня для всіх і того-ж то

- „Всі її слухають: всіх вона горне чарами до себе.
 „Й ти приневоль своє серце послухати пісні тієї;
 „Вже-ж не один Одиссей повороту в отчину позбувся
 355 „В Трої широкій: погибло там лицарів інших багато.
 „Лучче йди у нагорню сьвітлицю собі і за кужель
 „Сівши, або біля кросен справляй свою певно роботу
 „Та накажи й покоївкам, що б діла свого пильнували,
 „Всякі-ж розмови — то річ не жіноча, мушинеьке то діло;
 360 „Я говоритиму з ними, бо я єсть тут в домі господарь.“
 Вельми вона здивувалась, почувши від сина такую
 Сьміливу річ і розумну, і вийшла повагом з сьвітлиці,
 Вийшли за нею й рабині. І там вона довго і гірко
 Плакала за Одисеем, — своїм чоловіком, аж поки
 365 Сну не наслала на неї синюока богиня Афина.
 Вже вечеріло в палатах і от женихи уєї разом
 Галає підняли; бо всяк забажав собі ліжка здобути.
 От — Телемах вельми мудрий до них так почав говорити:
 „Слухайте-но! женихи гордовитіі неньки моєї!

- 370 „Ну-мо тепер веселиться, не тра сперечатись:
 „Лучче такого послухаєм кобзаря, як отсей — от
 „Голосом рівня богам. На майдані ми завтра зберемся
 „Всі і я там перед всею громадою сьміло вам скажу
 „Дім мій покинуть: вигадуйте інші собі ви забави
 375 „Ікте своє, не чужеє добро в своїх хатах по черзі.
 „А як що вам пак здається задаром безкарно
 „Мужа одного добро пожирати, то жрїть на погибель:
 „Богів на поміч собі вічно суцїх на вас приволаю,
 „І справедливий Зевес вас скарає за всі ваші кривди:
 380 „Всі пропадете, загинете тут таки в сїм самім домі!“

Так він промовив, женихи здивувались, з досади зубами
 Заскреготїли, що блазень так сьміливо й грізно говорить.

Перше за всіх на сю річ обїззавсь Антиной Евпейфенко:

- „Певне тебе, Телемаха, безсмертні самі науцають
 385 „Буть таким гордим і сьміливі речі такі говорити.
 „Буде біда, як тебе Кронїєнко в Ітаці над нами
 „Всіма поставить царем, ти-ж як раз на те й право імієш.“
 І Телемах мудрий син Одиссеїв єму так одвітив:
 „Ти, Антиною! не сердься на мене за те, що я скажу.
 390 „Царства діждатись я й сам би хотїв, як би боги то дали.
 „Чи царювати, по твоєму, зло саме більше на сьвітї?
 „Нї, будь царем — річ велика і дїм царя скоро повиїє

- „Всяким богацтвом тай сам він у більшім почоті буває.
 „Та на Итаці й без мене багацько князів єсть ахейських,
 395 „Як молодих, так старих і от з них то хто небудь получить
 „Царство, як що Одиссей богорівний помер на чужині,
 „А доки що панувати-му я в своїм домі й рабами,
 „Що Одиссей, пан-отець, роздобув мені, правити буду.“
 Знов ёму так Евримах Полибенко почав говорити:
 400 „То, Телемаче! залежить від волі богів, — хто з Ахейців
 „Буде царем на Итаці, з отвсюду водою облитій;
 „Будеш своїм заправляти добром і господарити в домі;
 „І поки ще житимуть люде на острові нашім, напевне
 „Що не знайдеться такий, хто б добро твоє в тебе заграбив
 405 „Без твоєї волі, насильством. — Тепер-же тебе, препоштенний,
 „Маю спитати за гостя отого, що був тут: з якої
 „Єсть він землі, де родина ёго, як зоветься і хто він?
 „Може він звістку приніс про отця, що в дорозі бариться,
 „Чи, мо, по нужді своїй він у сторону нашу заїхав?
 410 „Спішно одкланявся так, що й не дав роспитати за себе,
 „А по лицю він, здається, не простого роду людина.“
 І ёму знов Телемах вельми мудрий почав говорити:
 „Ні, Евримаче! по вік вже мені повороту отця не діждатись,
 „Й віри не йму вже я, звідкіль не йшли б мені вісті про ёго;
 415 „Тай речам те-ж не віру отих ворожбитів, которих
 „Мати раз-в-раз у палати ззива й ворожить заставляє.
 „Гість мій, то давний приятель отця, він із города Тафа,
 „Ментесом зветься, єсть син Анхіяла, розумного вельми,
 „Й над Тафійцями веслолюбивими здавна царює.“
 420 Так от сказав Телемах, хоч і знав, що була то богиня.
 Знов принялись женихи за свого кобзаря: веселили
 Піснями й плясами душі, та ждали, що б повечеріло;
 От-як наближилась ніч і стемніло в покоях високих,
 Кожен поплентавсь до дому, що б смачно всю ніч спочивати.
 425 Скоро і сам Телемах те-ж пішов у будинок високий,
 Що в стороні від палатів царських красувавсь між садками;
 Йшов він спочити, а думки, мов чорнії хмари, вставали.
 Нянька стара, клопотуха журлива, йшла попереду
 Й Телемаху сьвітила походнею; то Еврикля,
 430 Опса дочка була Писсиноренка: її ще малою
 Взяв до покоїв Лаерт, заплативши за ню ціну добру —
 Двадцять биків — і так само любив, як любив і царицю.
 Мамкою була вона Телемаху й ёго ще с пелюшок

- Грудьми кормила й любила найбільш з усіх челядинців.
 435 Двері в будинку високім і пишнім вона одімкнула,
 І Телемах увійшовши, на ліжко своє опустився.
 Скинувши хитон тонкий, він оддав ёго няньці у руки,
 Та-ж, — разів кілька струсивши, гарненько у троє зложила
 Та на кілочку повісила біля брусленого ліжка,
 440 Потім тихенько вийшла з будинку і двері засовом
 Срібним замкнула, а засов міцним ремінцем завязала.
 Тут Телемах і пролежав сю ніч, кожушиною вкрившись
 Тут про далеку оту розважаючи в мислях дорогу,
 Що загадала ёму синёока богиня Афина.

ОДИССЕЇ В.

ПІСНЯ ДРУГА.

Рада Итакійців. Виїзд Телемаха.

- Тільки лиш рання рожева Зоря занялася,
 З ліжка піднявсь Телемах, любий син Одиссеїв;
 Платте вдягнувши і гострую шаблю до боку вчепивши
 Та підв'язавши під ноги сандалі вельми дорогії,
 5 Вийшов з будинку високого, станом на бога похожий.
 Зараз гоньцям голосним повелів по Ітаці гукати,
 Що б кучеряві Ахейці усі на майдан поспішали..
 Чуло гукали гоньці і швиденько Ахейці збірались.
 От як зійшлась на майдані уся городянська громада,
 10 Рушив туди й Телемах, взявши мідного списа у руки,
 Та не один, а побігли за ним і прудкії собаки.
 Дивною дуже красою ёго наділила Афина;
 Вельми тут всі здивувались, уздрівши ёго, громадяне.
 Сів на царському стільці, підступили до ёго старшини,
 15 Й першим почав говорити до них лицарь славний Єгиптій,
 Був, бачте, й розумом він і літами між ними найлучший.
 Старший синок ёго те-ж з Одиссеєм давно вже під Трою,
 Кіньми багату, поїхав на човнах нових та просторих,
 Антифом звався; загубив ёго дикий Циклоп у печері,

- 20 З бідного там сіромахи останню вечеру собі зготувавши.
 Ще zostавалося троє синів у старого й один з них,
 Те-ж з женихами гуляв, Еврином, а ті другі обоє
 Завш пильнували роботи отцевій; а все-ж пак Єгиптій
 Плакав-вбивався за сином погибшим і от що промовив:
- 25 „Речи моєї послухайте ви, Ітакійська громадо!
 „Вже кілька років ніякої ради у нас на майдані не було,
 З самої тої години, як царь Одиссей із Ітаки поїхав.
 „Хто-ж отсю раду сьогодні збирає? Кому і яка нужда припала?
 „Чи з молодих хто, чи може старійші се діло счиняють?
- 30 „Може почув новину хто, — що військо до нас підступає
 І се прочувши, найперше од всіх нам повідати хоче?
 „Чи про громадськеє пильне нам діло яке розказати?
 „Чесний то єсть чоловік і нехай йому Зеве помагає
 „Добреє діло, що городу зичить, щасливо скінчити.“
- 35 Так він сказав і по серцю пришлась Телемаху похвала:
 Довше усидіть не зміг, бо замислив і сам говорити;
 Став він посеред громади, і Писинор, гонець вельми мудрий,
 Берло подав йому в руки, як водиться завше на радах,
 Й Телемах так почав говорити найперш до старого:
- 40 „Старче! відсіль не далеко, як сам незабаром побачиш,
 „Той, хто зібрав отсю раду: мене-то напасті постигли.
 „Звістки-ж, що б вражеське військо до нас підступало, не чув я
 „І городянам про се я нічого не маю сказати
 „Та і про діло громадське нічого сказати те-ж не маю:
- 45 „Єсть то моя свійська нужда і горе домівське двояке.
 „Першеє горе — отця я позбувсь, що царем був над вами
 „Тут на Ітаці, а був він до кожного щиро прихильний!
 „Другеє-ж горе ще гірше, воно незабаром весь дім мій
 „Знищить і майно моє рознесе, як полюву по вітру.
- 50 „Неньку мою женихи проти волі в замужество волають:
 „Все б то хозяйські сини, що найлуччого роду в Ітаці.
 „Боязко їм до Ікарія вдатися, матері-батька,
 „Що-б сам старий, наділивши дочку свою щедро посагом,
 „Видав в замужество тому, хто по серцю миліший прийдеться.
- 55 „От-же пак — ні! що день божий вони у мій дім учащають,
 „Ріжуть биків та ягнят та годованих кіз, бенкетують
 „Й смачнеє чорне вино, не жалкуючи, знай, попивають.
 „Сила добра пропада, бо не має в господі такого,¹
 „Як Одиссей, що б від дому отую біду відвернути.¹
- 60 „Сам по собі я не можу се діло спорудити, тай потім

- „Гірко прийшлося би мені, не гаразд, бачте, я й нема сили.
 „Певне я сам, коли б духу мені, міг би впоратись з лихом;
 „Сил не стає вже, що б дальш терпіти: пропав ні за віщо
 „Дім мій увесь. Схаменіться-ж самі; повстидайтесь сусідів,
 65 „Божої кари побійтесь, що б боги, здивовані вашим
 „Ділом непутнім, на вас не звернули правдивого гніву.
 „Я от молюся і Зевсу Олимпеському та і Өемиді,
 „Що на майданах на раду старшин і громаду збірає.
 „Ей! схаменіться поштенні! покиньте мене, нехай сам я
 70 „Гіркеє горе терплю. Чи-ж декого з вас міднобронні,
 „Славні Ахейці, чим небудь отець Одиссей приобидив,
 „Й ви от за кривду отця на мені відомщати захтіли
 „Тай підуськаєте сїх грабувати мій дім? Задля мене
 „Лучче б було, як би нищили ви мої скарби і майно;
 75 „Бо як би ви от мене зграсували, була б ще надія,
 „Що коли небудь таки відібрать своє добре прийдеться:
 „Я раз-у-раз похожав би із вулиці в вулицю й словом
 „Правив би з вас свого скарбу, аж доки б всего не віддали.
 „Се-ж от ви з серця мого і останню прогнали надію.“
 80 Так от сказавши, во гніві він берлом торохнув об землю;
 Ринули слези з очей і від жалю усі засмутились.
 Довго мовчала громада, не квапивсь ніхто Телемаху.
 Дати відвіт на ёго таку сміливу мову вразкую.
 Тільки один Антиной поосьмілився так одвічати:
 85 „Що ти сказав, Телемах, необачний та гордий? Подумай:
 „Пеню зваливши на нас, ти й соромом ще нас хочеш покрити.
 „Не виноваті ні в чім женихи тут ахейські,
 „Винна лиш мати твоя, бо на хитроці всякі горазда:
 „Три от роки уплило, пішов отее рік вже четвертий,
 90 „Як вона водить усіх нас за ніс та кенкує над нами;
 „Всім подає нам надію і кожному з нас обіцяє,
 „Вісті до нас засилає, а думки то інші кохає у серці;
 „Хитроці ось які вигадала, що б нас усіх ошукати:
 „Кросна великі в сьвітлиці поставивши, здумала ткати
 95 „Довгу тонкую намітку, а нам усім от-що сказала:
 „Хлопці, мої женихи! вже помер Одиссей богорівний;
 „Ви подождіть поспішати з весіллям, аж поки намітку
 „Я поскінчу, що б основа моя не пропала даремне;
 „Ся намітка Лаерту старому на смерть покривало, —
 100 „Смерть бо є косою стоїть невгамуца над лицарем славним,
 „Що б Ахейки по людях мене не могли попрікнути,

- „Що от богатий, та без покривала поліг в домовину.“
 „Так то вона нам сказала і ми їй повірили чесно.
 „Що-ж с того вийшло? По дню вона ткала, в ночі-ж ту основу,
 105 „Скалку собі засьвітивши, до нитки що-раз собі роспуськала,
 „Цілих три роки оттак обещала вона нас Ахейців;
 „А як настав рік четвертий, одна от з її-ж покоївок
 „Нам і відкрила сю штуку, — вона, бач, одна тільки й знала.
 „Раз ми й застали її, як вона роспуськала основу:
 110 „Мусіла тут по неволі свою таки кінчить роботу.
 „От що тобі женихи одвічають, що б знав еси й відав
 „Сам своїм розумом, відали б те-ж і всі славні Ахейці.
 „Матір пішли ти до батька й в замужство піти накажи їй
 „С тим, хто по серцю і їй і її пан-отцеві прийдегься.
 115 „А як вона буде довше з синів кепкувати Ахейських...
 „Розумом певним її наділила ще з малку Афина:
 „Дуже дотепна вона до роботи усякої й знає
 „Хитрощі всякі, яких ще од віку ніхто з Ахеянок
 „Наших оттих кучерявих, розумних, які от: Алкмена,
 120 „Гарна Тира, або дивно вінчана царівна Микена, —
 „З них ні одна не знавала того, що твоя Пенелопя.
 „Тільки дарма! не поможе той розум твоїй пані-матці:
 „Будем псувати добро і скотину твою будем різать,
 „Доки вона не покляне тих мислей, що боги на серце
 125 „Їй положили. Для неї, то правда, великая слава,
 „Ти ж за своїм господарством гіркими заплачеш слёзами.
 „Ми й на роботу не підем, ні в деяке іншее місце,
 „Поки вона не звінчається с тими, котрий з нас їй припаде“.
 Речи почувши такі, Телемах вельми мудрий промовив:
 130 „Ні Антиною! не сльїд виганять проти волі з господи
 „Матері, що породила мене й згодувала, отець-же далеко;
 „Жив, чи помер він — не знаю; коли-ж сам по собі я з дому
 „Матінку випхну, то як менї глянуть Ікарію в вічі?...
 „Кара постигне мене від отця, та і демон ще інші
 135 „Біди на мене нашла; бо паві-матка, виходячи з дому,
 „Страшних накликає Еримній, і люде з мене насьміються.
 „Ні, не скажу я ніколи такого їй прикрого слова!
 „Ви-ж, як що совість в вас є і ворухить вона вашу душу,
 „Йдїть геть із дому моєго та бенкети інші справляйте,
 140 „Кожний добро своє власне вживаючи в хатах по черзі.
 „А як вам ліпше і вигоднійш здається, що б їсти й псувати
 Скарб чоловіка чужого, то їжте; а я — от — на поміч

- „Богів безсмертних покличу і дасть менї Зевс Олімпійський
 „Всім відомстить вам за вашї кривди в сіх самих палатах,
 145 „Вами ограблених: тут ви й загинете всі до одного!“

Так говорив Телемах і йому тут Зевес тучегрімний

- З верху високої дуже гори двох орлів посилає.
 Спершу орли, поза вітром впоруч, літали високо,
 Близько один біля другого, крилами ріжучи хмари;
 150 Потім, спустившись низше в середину бучної ради,
 Стали навколо літати й сердешно махали крилами,
 Лихо віщуючи, грізно на голови всіх позирали,
 Далі, подряпавши груди і шиї собі назурями,
 Линули в правую руку до свого гнізда й до кубла.
 155 Вздрівши очима орлів, ізжахнулися всі громадяне
 Й кожен собі міркував-розважав, — що то станеться с того?
 Виступив тут на середину зух, Алієере Маторенко,
 Він, бач, один з громадян був гаразд віщувати по птицях,
 Знав він і те, що було, і що буде, умів відгадати.
 160 Він-то, як найрозумнійший од всіх, так почав говорити:
 „Ну, Ітакійці! послухайте, що я вам буду казати!
 „Річ моя буде найбільше до вас, женихи своєвольні,
 „Вам, бач, найперше біда прилучиться, бо царь Одиссей — от
 „Довго не буде баритись в чужині від другів далеко;
 165 „Він десь тут близько і смерть женихам та недолю готує
 „Всім разом; та не мало і всім іншим припаде,
 „Що по Ітаці живем тут багатій і здалека видвій.
 „Ну-те-ж давайте, мерщій поміркуєм, — як нам зупити
 „Сіх своєвольців; нехай зупиняться й самі божевільні;
 170 „Лучче й пригоднійш для них-же самих, що б вони схаменулись.
 „Щирую правду вам кажу, бо відаю все достеменно
 „Я і тому віщував, як Ахейці виїзжали
 „В Трою, а за ним і наш Одиссей хатромудрий.
 „Я віщував, що біди він натерпиться в морі й засудять
 175 „Все товариство, й невідомий всім по двадцятomu року
 „Вернеться в дім свій і от все поправді збувається ненька“.
 Тут Евримак Полибенко в одвіт так почав говорити:
 „Старче! піти б тобі лучче до дому й своїм таки дітям
 „Там віщувати, що б якої біди не прийшлося їм зазнати;
 180 „В ділі-ж отсім то дотепнійшай я, ані-ж ти віщувати;
 „В небі багато літа попід сонечком всякої птиці,
 „Тільки не всі вони правду віщують; загинув в чужині
 „Царь Одиссей, як пропасти б було і тобі з ним укуці,

- „Страхів таких не прийшлоє би тобі нам отут завдавати
 185 „Та роздратовувать гнів в Телемаху, що б грошей за сєє
 „Від козарєнка, або й подарунок який роздобути.
 „Я тобі от що скажу і побачиш, як все те поправдї
 „Сповниться; як що оттак ти все будєш на гнів приклоняти
 „Сєго молодшого, розумом сам і лїгами старїйший,
 190 „То Телемаховї перш, нїж кому, воно в горє складєтьсє,
 („Сам він нїчого не вдїє без нас і проти нашої волї);
 „Що-ж до старого тебе, завдамо тобі кару велику:
 „Будєш ти нас памьтати й слїзма обїллєшє гїркима.
 „Я Телемаховї і сам дам порадє від щирого сєрцєя:
 195 „Матєрї хай повелить, що б в госпєду отцєя повернулєсь;
 „Зроблєть вєсїллє їй там і багатє зготують посагу,
 „Як те бувá у хозьйськїй сємьї для дочкї дорогї;
 „А вжє без сєго здєтьсє мєнї, що нїхтє із Ахєйцїв
 „Од сватовствє не відступитьсє; не боїмось ми нїкого!
 200 „Нї Телемаха, що так вжє гаразд говорити, нї твого
 „Ми не злякалєсь, старїй, вїщуваннєя: не статочнє дїло
 „Рєчї твої, лиш спротивлєш нам ти усїм і щє гїршє.
 „Марнє страчатимєм ми все добрє, покї будє водити
 „Всїх нас вєсїллєм оттим Пенєлопє; ми кожний дєнь божий
 205 „Все спєрєчатєсь будєм зза шлюбу, — когє вона вїзьмє.
 „Свататєсь ми не пїдємо за других, що б взьєть у замужєство
 „Кожному з нас собї пару, як скрїзь то бувá по закєну“.
- І Евримახовї знов Телемах так почав говорити:
 „О! Евримачє! і ви, женихи Ітакїйськї поважнї!
 210 „Бїльш об сїм дїлї просить вас не буду й не скажу вжє й слова.
 „Вїдомо єсть то безсмертним богам, тай усїм Ахєянам.
 „Дайте тепєр ви мєнї сєкорєходного човна й на нєго
 „Двадцєть грєбцїв, що б возили мєнє по усїх гєть усюдєх.
 „Маю поїхать я в Спарту, а потїм у Пїлос пїсчаний,
 215 „Щє б вєзвороту отцєя там довідатєсь, щє так баритєсь;
 „Можє хтє небудь з людєй мєнї скажє, я можє й про
 „Зєвсє прочую, що людєям пєвнїйшїї вїстї приносить,
 „Як щє прочую, що жив пан-отєць і прїбудє до дому,
 „Рїк лиш єдиний чєкать єго буду є тугєю на сєрцї,
 220 „А як почую, що вмер і вжє бїльш мїж людьми не вїтає,
 „Зараз до дому вєрнуєя у рїднує, милу Ітаку;
 „Справлєю почєснї єму похоронї й могилу насиплєю,
 „Всє, як поводитьсє й матїр, що б замїж їшла, прїнєволєю“.
- Сєє сказавши, він сїв, пїсьлє нєго з грємадї пїднєвєся

- 225 Ментор той самий, що був Одисееві здавна приятель :
 Дім ёму свій поручив, од'зжаючи в Трою на човнах,
 Що б і добра пильнував, шанував би й старого Лаерта.
 Сей то премудрий вельми так почав говорити громадянам :
 „От-же тепер і мого ви послухайте слова, громадо!
- 230 „Ні, вже ніяк не приходиться, бачу, що б царь берловладця
 „Був задля кожного щирим, ласкавим, прихильним; повинен
 „Милость із серця прогнати, будь жорстким і капості діять :
 „Бачте, як скоро всі Одиссея сьвятого забули,
 „Свого царя, що для всіх був отцем таким щирим, ласкавим.
- 235 „Вас женихи гордоваті корить я не буду за ваші
 „Кравди й неправди, що чините, пакосним мислям піддавшись,
 „Нищучи дім Одиссея в надії, що той віби вмер вже,
 „Лихом задумали гратися й свої підставляєте карки!
 „Ні, я сердитий на всіх Ітакійців, що їм так байдуже :
- 240 „Руки свідять поскладавши, замість що б то словом і ділом
 „Всею громадою кілька там тих женихів зупиняти...“
 Ментору Евиноренко Леокрит на сєє промовив :
 „Що? Яке слово сказав ти, безглуздий і капосний Ментор?
 „Нас зупинять підмовляєш! не так то воно, пак, і легко
- 245 „Нас побороти при бенкеті, хоч би й цілій громаді,
 „Та хоч би й сам Одиссей, не нароком вернувшись в Ітаку
 „Й нас женихів захопивши за бенкетом, силою здумав
 „Вигнати з дому свого, то не рада б була й Пенелопа
 „Возворот вздріти ёго, хоч за ним побивається сильне :
- 250 „Склалося б лихо найперш ёму, коли б справді замислив
 „Нас стілько душ сам оди побороть... Не до ладу сказав ти!...
 „Ви, громадяне! розходьтесь, беріться усяк за роботу,
 „Ментор отсей з Алієрсом у двох Телемаха в дорогу
 „Хай виряжають, вони ёму здавна приятелі дуже.
- 255 „Тільки я мислю, що довго ще він на Ітаці просидить,
 „Ждучи вістей, побувать-же в дорозі, ёму не прийдеться“.
- Так прокричавши, Леокрит прогнав усю раду з майдану :
 І розійшлись громадяне, пішли собі мовчки до дому,
 А женихи таки знову поплентались в двір Одиссеїв.
- 260 От Телемах засмучений пішов по над берегом-морем,
 Руки умивши у морі, почав так молитись Афіні:
 „Зглянься на мене, богине! що вчора мій дім посітила
 „І по безкраєму морю на човні плести повеліла,
 „Що б возвороту отця, що так бариться довго, провідать.
- 265 „Сю то дорогу мені запружають Ахейці, найбільше-ж

„Пакості діють мені женихи загордячі, прокляті“.

Так він моливсь і небавом до нього богиня Афина, Ментора постать прийнявши, явилась і стала близенько Тай почала ёму зараз крилатії речи казати:

- 270 „Ну, Телемаче! коли хочай крапля великої свли
 „Крапнула в тебе отцевої, то вже плохим ти не будеш;
 „Будеш, як він був, гаразд на слово, тай до діла дотепний.
 „Підеш в далеку дорогу й щасливо повернешся в дім свій,
 „Будь ти не син Пенелопи премудрої і Одиссея.
- 275 „Мало я мав би надії, що б міг ти скінчить, що задумав.
 „Мало ва світі по семьях синів є на тебе похожих;
 „Більш нерозумних, а що б були луччі родителя — мало.
 „Так-то: великую свлу в собі Одиссея ти маєш,
 „Будеш розумний повік і до всякого діла дотепний;
- 280 „Все, що лиш маєш на мислі і що загадав поскінчаш.
 „Кинь женихів непотрібних, зневаж ти їх мислі і гадки;
 „Дуже вони нерозумні і правди не відають овсім.
 „Ім не втямки, не гадають вони ні про смерть, ні про кару,
 „Що підступає до них день-у-день, що б всіх стратити разом.
- 285 „От незабаром поїдеш в дорогу, котрої бажаєш.
 „Я тобі давний отцевий приятель і дам тобі човен
 „Легкий, новий да і сам те-ж пущуся є тобою у море.
 „Іди-ж-но тепер от до дому і там забавляйсь з женихами,
 „Слуги ж нехай наготують харчів, хай складають у тлумки
- 290 „Хліб, а вино у баклаги, крупу-ж і муку задля їжи
 „В міхи ремініні, нові хай насиплють, а я от тимчасом
 „В город метнусь, що б гребців там набрати охочих та бравих.
 „Що-ж от до човнів, то є їх в Ітаці — старих тай нових те-ж,
 „З них тобі виберу — там вже побачу — я човен найлуччий;
- 295 „Злагодим миттю ми човни тай спустим на море широке.“
 Так говорила Зевеса дочка, синёока Афина.
 Голос богині почувши, не гаючись син Одиссея
 С тугою в серці важкою пустився чим дуж до господи;
 Там у палатах застав женихів загордящих, безпутніх.
- 300 Кіз бідували вони у світлинях, свиней-же смалили
 Серед подвіря. Кепкуючи, тут Антиной підступає
 До Телемаха і, взявши за руку, ёму так промовив:
 „Ну, ти балако сердитвій, вже годї тобі, невгамущий,
 „Словом і ділом потайно у серці біду нам кувати;
- 305 „Лучче от сядь, пий вино та їж мясо, як перше то бувало;
 Човна Ахейці тобі спорядять і гребців дадуть бравих,

„Що б ти беспешне у Пилос пісчаний скорійше доїхав
„Звістки почуть про отця, чом так довго і де забарився.“

От Телемах Антиноєві в гніві скрізь слізи одвітив:

- 310 „Ні, Антиною! мені не пристало між вами свідіти
„Тут за столом, хліба-соли вживати без позову на бенкет.
„Чи не доволі-ж ще ви поцеували добра та скотини
„В домі моїм за той час, як я був ще малая дитина?
„Виріє вже я й від розумних людей вже довідався всього;
315 „Сили у грудях мені прибуло й раз-у-раз прибував,
„От я й попробую, чи то є Пилоса, чи тут таки в домі,
„Скоро смерть наглу та люту накликають на голови ваші,
„Іду сьогодні в дорогу і їду на човні чужому,
„Бо задля мене вже й човна й гребців на Ітаці не стало...
320 „Так вам завгодно було, Ітакійці, і так ви вчинили.“

Се от сказавши, він руку з руки Антиноєві й вирвав;
А женихи, не вважаючи, знай, веселились в сьвітлицях
Та глузували є хозяйна й дуже над ним кепкували.

От один блазень з між них загордящих став їх дратувати:

- 325 „Ой товариство! нам смерть Телемах замишляє напевне;
„С Пилоса може пісчаного він привезти кого небудь,
„Чи таки з Спарти, собі на підмогу, що сквапяться дуже...
„Може пак має на думці поїхати в Ефіру багату,
„Що б звідтіля привезти нам якого смертельного зілля,
330 „Та повалле того зілля в келишки і всіх нас потруїть.“

Другий-же є тих блазнюків загордящих так от що промовив:

„Хто знає? може і сам він, блукаючи в човні по морю,
„Деє пропаде, як пропав Одиссей, у далекій чужині,
Отоді клопоту він наробив би усім нам багато:

- 335 „Мусили б ми його майно ділити проміж себе, палати-ж
„Мусили б неньці вернуть і тому, хто її взяв би заміж.“

Так женихи говорили, тим часом в отцеву скарбницю,
З дахом високим, спустився Телемах, де у скринях лежали
Міді і золота купи, одежи і пахучого масла;

- 340 Кухви солодкого й дуже старого вина там стояли,
Трунку міцного, дивовного здавна було в них налито;
Вряд поїд стїнку ті кухви стояли про тую годину,
Як Одиссей, натерпівшись горя, знов вернувся в дім свій.
Двері в скарбниці двойні з дубових дошок замикались
345 Дуже міцними замками; скарбницю і денно і нічно
Ключниця ту вартувала і всего добра пильнувала
Опеса Писаворенка, дочка Евриклея премудра,

Йй-то й почав говорити Телемах, у скарбницю зазавши :

- „Мамко! возьми й націди у баклагн вина і в барила
 350 „Трунку оттого смачного, що тут бережеш у скарбницї,
 „Завше чакаючи того нещасного — може от-от пак
 „Вернется рівний богам Одиссей, як спасеться від смерті,
 „Цілих дванадцять баклагів налий, та заткни їх кришенько
 „Потім насип мені круп і муки у ремінні міхи,
 355 „Що б в кожнім міху було всего мірок не менше як двадцять.
 „Тільки сама вже се відай, най все в тебе буде готове;
 „Я вечірком прибіжу все забрати, тоді вже як піде
 „Ненька моя Пенелопа в сьвітлицю свою спочивати;
 „Іду я в Спарту, а звідтіль подамся у Пілос пісчаний,
 360 „Що б про отця там провідать, чи жив він, чи може загинув.“

Так він сказав і гіркими залилась слізми Еврикля
 Любая мамка ёго й почала говорити скрізь слёзи :

- „Що се за вигадки, серце моє, тобі спали на думку ?
 „Хочеш поїхати і ти у далеку землю чужую,
 365 „Ти моя втіха єдина?! Погиб у далекому краю
 „Рівний богам Одиссей серед люду і миру чужого.
 „Тільки лиш ти-от поїдеш, вони і почнуть замишляти,
 „Що б тебе з сьвіта звести й господарством твоїм поділитися.
 „Нї-ж бо, не їдь і свого пильнуй тут добра; а блукати
 370 „Деь по безкраєму морю, біду терплячи, тобі лишно...“

Йй на сю річ Телемах вельми мудрий почав говорити :

- „Мамко! не бійсь! дорога отся не без волі безсмертних;
 „Тільки, прошу, побожись, що нї слова не скажеш ти неньці
 Раньше, як днів не прийде одинадцять, або і дванадцять,
 375 „Доки сама не згадає про мене, або хто їй скаже,
 „Що б, побиваючись, білого личка свого не звляила.“

Так він сказав, побожилася тут Еврикля богами,
 Клятьбу велику дала і лиш тільки клятьбу ту скінчила,
 Зараз вино почала у баклагн цїдити й барила,

- 380 І у ремінні міхи муку та крупи насипати.
 А Телемах у покої пішов з женихами балакати.

Інше тим часом вагадала собі молода Афина :

- Постатті вид Телемаха принявши, богиня оббігла
 Город увесь і, кого де зустрине, давай підмовляти
 385 Кожного, що б то на човен прудкий всі збирались під вечір,
 Потім пішла до Ноїмона, до Фронієнка й просила
 Доброго човна їй дати і той без сперечи згодився,
 От вже і сонце спочило і вулиці всі потемніли,...

- Вже вони й човна прудкого на море спустили й на нього
 390 Все, що належить, покладали і щоглу, і парус, і весла,
 Браві гребці вже зібрались, — богиня їх всіх заводала, —
 Раптом взялися і човна на сам край лиману пригнули.
 Знов собі інше тут вигадала синьока Афина:
 Миттю метнулась вона у палати царя Одиссея
 395 І п'яні очі усім женихам кріпким сном заклепила;
 Розум у них помутила й попадали з рук в них келішки,
 Всі почали позіхати і не довго в покоях сиділи,
 Зараз пішли всі до дому, бо сон налягав їм на очі;
 А Телемахові так почала синьока казати,
 400 Визвавши с пишних покоїв на двір, сама Ментором вдавшись,
 Постаттю всею і видом, і ростом, і голосом навіть:
 „Ну, Телемаче! твоє товариство усе вже на човні
 „В зборі сидить, дожидаючи твого і мого приходу.
 „Отже не гайся, ходім: тут нам нічого довго баритись.“
 405 Так-от сказавши, Паллада Афина пустилась до моря,
 Пильно за нею сьлідом поспішав Телемах богорівний.
 От як спустилися к морю вони і наблизились к човну,
 Все кучеряве застали на березі там товариство,
 Й сьла сьвята Телемахова так ото всім їм сказала:
 410 „Браття! давайте-ж тепер всю поклажу на човен зносити;
 „Все там в палатах готово і ньька нічого не знає
 „Тай рабині не знають нічого, окрім лиш одної.“
 Так от сказавши, пішов уперед, а за ним товариство;
 Що приготовлено було, позносили все і на човні
 415 Вряд поскладали, як їм повелів мудрий син Одиссея.
 Першою в човен Афина вступила, а поруч із нею
 Сів Телемах в задняку,*) потім вже і гребці-товариство
 В човен ввійшли, відв'язали кодоли і в ряд посідали
 Кожен, як сьлід біля свого весла на ослонах широких.
 420 Тут синьока богиня вітер послала попутний,
 Сьвіжий, Зефиром він звався і дуже ревів по над морем.
 Все спорядити на човні звелів Телемах товариству,
 І товариство послухне було Телемаховій волі:
 Щоглу соснову з дна човна піднявши, вони засадили
 425 В дірку й міцними веревками в боки човна прив'язали;
 Потім ремінними пугами паруси білі підняли;
 Вітер у парус подув і червонії хвилі під човном

*) Місце на кормі біля трепла.

Сильне заграли, і човен понісся по морю стрілою.
 Все обрядивши на чорному човні, як сьлід по морському,
 430 Чаши наляли до верху вином, потім ставши у ряд всі,
 Жертви творили всім богам безсмертним, од віку сливущим,
 Більше-ж од всіх синієокій дочці бога Зевса Афинї,
 Так цілу ніч до зірничї вершив свою човен дорогою.

ОДИССЕЇ Г.

ПІСНЯ ТРЕЙТЯ.

В Пилосі.

- Геліос-сонце, покинувши море блакитнеє, встало
 І на мідяному небі зійшло, що б сьвітити безсмертним
 Й людям, що в долї й недолї живуть по землі плодитій,
 Наші-ж тим часом приїхали в Пилос, у город Нелея.
- 5 Люде на березї там біля моря офіри творили;
 Чорних палили биків Посидону чорнявому в жертву.
 Девять стояло лавок, перед ними-ж лежало по девять
 Чорних биків й по п'ятьоет на лавках чоловіка сидїло.
 Люде вже кендюхи з'їли і стегна палили в честь бога,
- 10 Як от на човні піділили вони, паруси поздіймавши;
 Човен на якір поставивши, вийшли із човна на землю.
 Першою вийшла Афина, за нею у сьлід богорівний
 Син Одиссея; ёму то найперше богиня й сказала:
 „Ну, Телемах! не пристало тобі вже несьміливим бути,
- 15 „Ти-ж бо і море проїхав за тим, що б за морем провідать,
 Де твій отець, в яким краю й якую влучив собі долю.
 „Йди-ж от до Нестора прямо, що їздить так славно на конях,
 „Хай-но побачим, які в ёго мислі на серці і думки;
 „Гарно ёго попроси, що б сказав тобі щирую правду,
- 20 „Він-же неправди не скаже, бо єсть він володарь правдивий.“
 І Телемах богорівний промовив отак до богинї:
 „Менторе! як підійти і яким привітать ёго словом?
 „Я ще не так то гаразд, що б розумні с ким бесіди вести
 „Тай не пристало якось молодому росчитувать старших“.

- 25 І Телемахові знов синёока богиня сказала:
 „Інше й своїм, Телемаче, зумієш сказати,
 „Іншеє-ж демон прокаже тобі; не без волі-ж ти певне,
 „Богів безсмерних, — я мислю — на свѣт народився і виріє“.
 Сеє сказавши, Паллада Афина пішла попереду,
- 30 Пильно за нею сьлѣдком поспішав Телемах богорівний.
 Скоро вони до Пилосцѣв достались, де свѣято справляли,
 Там сидѣв Нестор з своїма синами, кругом громадяне,
 Бенкет готуючи, мясо пекли, на спички настромивши,
 Тільки лиш странників вздріли, всі разом пішли зустрічати.
- 35 Дуже ласкаво обох привітали і сісти просили.
 Перший з усіх привітатъ підійшов Пизистрат Несторенко;
 Взявши за руки обох, посадив на мягких кожущинах,
 Та на міленькім пісочку до страв, де всі люде сиділи,
 Біля отця свого Өрасімеда, найстаршого брата,
- 40 Дав по частині їм кендюха з'їсти і почав наливати
 Сам в золотіи келѣшки вина; до Афини Паллади,
 Зевса дочки синёокої, випив найперше й промовив:
 „Гостю! тепер от і ти помолись Посидону владиці,
 „Бо на трапезу почесну ёго надійшли ви обоє:
- 45 „Потім, як створиш отсю релігійну винову офіру,
 „Дай і товаришу килѣх з вином дорогим та солодким —
 „Тую-ж офіру вчинити, бо й він, як мислю, безсмертним
 „Молиться; люде пак всі ударяються в нужді до богів;
 „Він єсть молодший від тебе, мені-ж буде рівня по літам:
- 50 „От задля чого тобі я й підношу сей килѣх найперше.“
 Сеє сказавши, він килѣх подав їй у правую руку.
 Вчинок правдивого мужа прийшовся по серцю Афині;
 Рада вона була тим, що найперше їй килѣх подали,
 Й зараз молитись отак почала Посидону державцю:
- 55 „Вислухай, боже, державче землі, Посидоне! молитву!
 „Не одвернися від нас і бажаннє ти наше сповни;
 „Боже! найперш пошли Нестору з дїтьми велику славу,
 „Потім Пилосцям усім прояви свою милость за славу
 „Сю гекатомбу*), що от на офіру тобі учинили;
- 60 „Дай Телемаху й мені повернутись до дому, скінчивши
 „Дїло своє, за яким ми на човні приїхали в Пилос.“
 Так помолившись, Афина офіру свѣятую створила,
 Потім дала Телемахові килѣх дводонний і гарний;

*) Гекатомба се жертва, на яку різали сотню биків. — Ред.

Сей-же молитву ту саму створив і офіру ту саму.

- 65 Люде тим часом печеню з вогню поздіймали,
 Всіх обнесли й прийалися усі за обід вельми знатний.
 Потім, як всі вже наїлися досить і в смак напилися,
 Першим почав говорить до громади сам Нестор Геренський:

„От тепер можна і бесіду вести й гостей роспитати,

- 70 „Хто вони єсть, бо трапезою вже вони в смак вдовольнились.
 „Странники! що ви за люде? з відкіль пливете ви по морю?
 „Єсть у вас діло яке, чи без діла снуєте по світу,
 „Як розбишаки оті, що по морю геть скрізь сновигають?“

Так відвічав Телемах, молодець вельми мудрий,

- 75 Духу набравшись: сама, бач, Афина вселила відвагу
 В серце ёму, що б він міг про отця, що збаривсь роспитати
 (Тай що б і доброї слави собі між людьми роздобутись).

„Несторе, сину Нелея, великая слава Ахейців!

- 80 „Хочеш ти знать, відкіля ми і я тобі зараз от скажу:
 „Ми із Ітаки приїхали, що під горою Ніоном;
 „Діло я маю своє, негромадське і ось яке діло:
 „Ізжу я, певної звістки шукаю, коли де почую
 „Про Одисея, нещасного мого отця, а ви, кажуть,
 85 „Вкуші воюючи з ним, зруйнували столицю Троянців;
 „Чув я другії усі, що під Троєю билися славно,
 „Там і загинули, кожний на битві, у муках великих;
 „Пагубу-ж може отця і від мене хова Кронієнко.
 „Де він загинув — ніхто, бач, запевне сказати не може!

- 90 „Чи то на твердій землі-де погіб серед дикого люду,
 „Чи, може в морі, у хвилях пронав Амфитрити богині.
 „От ради сего тепер я твої обіймаю коліна:
 „Зглянься, скажи про гіркую недолю ёго, може бачив
 „Сам ти своїми очима, а може чував від другого,
 95 „Де забаривсь пан-отець; на біду ёго мати родила. —
 „Я не похнюпа який і вразить мене жалем не бійся;
 „Щирую правду повідай мені, як сам бачив на ділі,
 „Ну-ж бо, молю, розкажи; може деколи став у пригоді
 „Словом, чи ділом тобі пан-отець Одисея богорівний

- 100 „В Трої, де горя такого ви всі натерпілись, Ахейці,
 „От спомяни все тепер і скажи мені, щирую правду.“
 „Лицарь Геренський, царь Нестор в одвіт Телемахові мовив:
 „Друже мій! Ти нагадав мені горе, яке претерпіли
 „В краї далекому ми, сини браві Ахейські:

- 105 „То ми на човнах блукали прудких зза добичи

- „За Ахиллесом у сьлїд по безкраєму темному морю,
 „То воювали під Троєю, городом славним Пріама:
 „Там то найбільше із нас полягло найхрабрїйших Ахейцїв.
 „Там і Аяке вельми храбрїй полїг і Ахил скороходець
 110 „Там і Патрокл спочивав, безсмертним по розуму рівня;
 „Там і голубчик мїй, син Антілох непорочний і бравий,
 „Бистрий на ноги і ворогам страшний у сїчах вояка;
 „Та і других натерпілись багато ми бїд, і хто в сьвітї
 „Змїг би із смертних людей розказать про все тїї напастї,
 115 „Хоч би ти рокїв роспитував пять, або й шість про ті бїди,
 „Що протерпіли преславні Ахейцї в тїм краю далекім, —
 „Так би поїхав до дому, зовсїм не провідавши дїла.
 „Деять ми билися рокїв, на хитроці всякі пускались,
 „Що б звоювати Троянцїв; й на сїлу помїг Кронїєнко.
 120 „З нами нїхто сперечатись не мїг, як на хитроці піде:
 „Всїх ощукає і за пояс заткне Одиссей богорівний
 „Всякими хитрощами твій отець, коли справдї єси ти —
 „Син Одиссея; — дивлюсь я с повагою часто на тебе:
 „Бо і речами на него походиш й не скажеш нїколи,
 125 „Що б молодий та розмовою був так на єго похожий
 „І на вїйні з Одисеем — твоїм пан-отцем ми нїколи,
 „Не сперечались в совїті воєннїм і в радах громадських;
 „Мислї і думки у нас одинакові були, й Ахейцям
 „Завше ми раjali те, що для всїх мало бути найлучче.
 130 „Послї-ж, як город Пріама високий уже зруйнувавши,
 „Сїли Ахейцї на човни, — нас боги на вік розлучили,
 „І от-тодї-то й замислив Зевес добру хльбору Аргївцям
 „Бо сказать правду, вони спотикались і в мислях і в правдї;
 „От за те саме і встигли багато з них лютую кару
 135 „Від розгїївленої дуже дочки синїокої Зевса:
 „Сварку велику вона поселила в обох Атрїєнках.
 „Ох, у не добру годину зїбрали Ахейцїв на раду,
 „Вже як спочинуло сонечко, — ну і Ахейцї зїйшлися
 „Слухати ради, та ба..... до одного як ніч усї панї.
 140 „От почали вони в двох вїясняти, для чого та рада:
 „Тут Менелай став кричать і наказувать, що б всї Ахейцї
 „Як найскорїйше до дому плили по безкраєму морю;
 „А Агаменону сєя рахуба приїшлась не по серцю:
 „Бо він хотїв задержати людей, та вчинить гекатомбу,
 145 „Що б то отсею офїрою гнїв заспокоїть Афини.
 „Дурень! А того й не знав, що миритись не схоче богиня.

- „Думки безсмертних не дуже то зараз пак так зміняться!
 „Так проміж себе обидва брати сперечались на радї,
 „Прикрими надто словами, тай прочі голінні Ахейці
 155 „Крик підняли за незгодою в мислях; — ми веі сперечались
 „Цілу ту ніч, а Зевес готував нам усім халазію.
 „Вранці-ж одні — давай човни на море блакітне спуськати
 „Та усе майно складати — жінок, начиння й все проче
 „Другі-ж інако рішили: зістаться на місті й пристати
 155 „До Агамемнона, до Атрієнка, привідця громади.
 „Сїли ото ми на човни і човни стрілою понеслись
 „В море, а море нам гладкою скатертю боги встелили.
 „От в Тенедос ми приплили й офіру створили безсмертним,
 „Що б нас до дому вернули, а ремстний Зевес і не думав
 160 „Сего дозволить; він нову сварку між нами посяв.
 „Декотрі човни свої повернувши назад, потяглися
 „За Одисеем, царем мудрим вельми й на вигадки хитрим,
 „Що б Агамемнонові догодить, та що б знов покоритись,
 „А я є човнами, які в мене були, ударивсь тікати,
 165 „Бо постеріг, яку халепу демон Ахейцям готовив.
 „Разом зо мною поплив Тидієнко з своїм товариством,
 „А Менелай кучерявий останнім в дорогу путився.
 „В Лезбосї він нас настиг: розважали ми, де б єго їхать?
 „Чи то понизше у бік від Хіуса на острів Пеирію,
 170 „Що б вона в лїво од нас зоставалась, чи то, плисти вище,
 „Повз камяного Миманта, що вкутаний хмарами вічно.
 „Бога прохали ми, чудо виявить нам і бог незабаром
 „Чудо явив, повелївши як раз по серединї моря
 „Човни в Евбею держать, що б від халепи певної спастись.
 175 „Вітер піднявся попутний, подув, полетїли стрілою
 „Човни по рівному морю і нічю Гереста достигли,
 „Там Посидону багато спалили ми стегон бичачих,
 „З лихом, з бїдою в душі попомірявши море широке,
 „Так пройшло три днї і аж на четвертий Димид Тидієнко
 180 „Човни свої є товариством спинив у Аргойськїм лиманї.
 „Я-ж все на Пилос держав і нї разу той вітер не спихнув,
 „Не перестав, а дув завше, раз посланий богом.
 „Так то, мій сину! достався я в Пилос без жадної звістки
 „І досї не знаю — хто спасся з Ахейців, а хто з них загинув.
 185 „А що почути менї довелось таки тут в сїх покоях,
 „Все розкажу тобі зараз, як сьлїд і ти будеш все знати.
 „Кажуть щасливо назад Мирмидони вернулися храбрї

- „Вів їх до дому хисткий Ахилещенко, будучий лицарь
 „Тай Филокрит Пеантенко, як кажуть, вернувся беспешне.
- 190 „Доменей теж до Криту довів все своє товариство;
 „Всі утїкли од війни і нікого з них море не взяло.
 „Про Атрівка-ж то чули й самі ви в чужині далекій,
 „Як він вернувся і якую Егіет ёму пагубу вдїяв,
 „Але-ж Егіет по заслужі од сина здобув злую кару.
- 195 — Щастє, коли чоловік, умираючи, сина зоставить
 „Доброго, що й за смерть пан-отця відомстити зуміє,
 „Як і Орест відомстив по заслужі Егіету катузі,
 „Сильним і ти станеш, друже; я бачу, який ти великий,
 „Гарний який та й праправнуки будуть тебе прославляти.
- 200 — Знов Телемах вельми мудрий до Нестора так промовляє:
 „Несторе! сину Нелея! великая славо Ахейців!
 „Страшно Орест відомстив, — таки й славу про ёго широку
 „Скрїзь рознесуть по землі Ахеяне во віки і віки.
 „О! як би боги безсмертні й менї стїлько сили послали,
 205 „Що б відомстити я мїг женихам за їх тяжкі кривди!
 „Скїлько безчестя зробили менї, та ще й смерть замишляють.
 „Тїлько шкода: менї долї такої безсмертні не дали,
 „Нї пан-отцеві моєму й от мушу терпїти й терпїти“.
- І Телемахові знов Нестор, лицарь Геренський, промовив:
- 210 „Друже! своїм отєім словом ти менї нагадуєш отцо:
 „Кажуть, нїби в твоїм домі багато збирається люду,
 „Матері б то женихи і вчиняють згнуцєння великі.
 „Отже скажи менї: чи ти їм сам піддаєшся, чи може
 „Ремствують люде на тебе по волї богів невмірущих.
- 215 „Хто знає? може і сам Одиссей, повернувшись, скарає
 „Іх за неправду один, або й всіх приведемо Ахейців.
 „Як би схотїла й тебе полюбить синєока Афина
 „Так, як любила колись Одиссея, Славуту хисткого.
 „В Трої широкій, де ми натерпїлися горя Ахейці, —
- 220 „Я, сказати правду, ще зроду не бачив, що б боги безсмертні
 „Так у одкриту любили, як та заступалась за ёго, —
 „Я-ж то і кажу: коли б так полюбила й тебе синєока,
 „То з загордящих отих всяк і думати забув би об шлюбї.“
- Нестору знов Телемах вельми мудрий почав говорити:
- 225 „Старче! Не думаю я, що б отєє твоє сповнилось слово.
 „Слово велике сказав ти, аж страх мене взяв, та не бути
 Сєму, хоч я і бажаю й хоча б того волили боги.“
- Тут Телемахові так синєока богиня сказала:

- „Слово яке, Телемаче! крізь зуби тобі пролетіло?
 230 „Бог як захоче спасти, то спасе і в чужині далекій.
 „Лучче-ж по моєму от-що: вже хай би я й бід натерпівся,
 „Тільки б-но ззов повернутись до дому і жити щасливо,
 „Ніж повернувшись, не бачивши лиха і в рідній господі,
 „Марне загинути, як Агамемнон від жінки своєї.
 235 „Тільки шкода, бо від нашої смерті то навіть і боги
 „Милого їм чоловіка не можуть укрити, коли вже
 „Доля лихая холодної смерті його захотіла.“

І у одвіт Телемах вельми мудрий почав говорити:

- „Менторе! годі вже нам про се лихо гнітуще балакати.
 240 „Я вже й надії не маю, що б мій пан-отець повернувся;
 „Смерть йому боги блаженні судили і чорну долю.
 „Іншу бесіду хочу тепер я повести й спитати
 „Нестора; висше він других і правдою й розумом певним.
 „Кажуть, бач, люде, що він вже на світі процарствував втрое
 245 „І по сій самій причині мені він здається безсмертним.
 „Несторе, сину Нелея, скажи мені щирю правду!
 „Як Агамемнон помер Атрієнко, володар славетний?
 „Де-ж Менелай був? Який такий спосіб для того придумав
 „Клятий Егіст, що зумів от від себе сильнішого вбити?
 250 „Чи у Аргосі Ахейським не було його, а блукав він
 „Деє між людьми по чужині, а той і відваживсь убити?“

І Нестор, лицарь Геренський, на сєє до його відповів:

- „Зараз от, сину, тобі розкажу, як все тєє лучилось.
 „Справді оттак би воно і лучилось, як сам здоров мислиш,
 255 „Як би є під Трої білявий вернувєсь Менелай Атрієнко
 „Та захотів у палатах братерних Егіста живого,
 „Певне йому не прийшлоєсь би лежати в землі та в могилі:
 „Гнів би він так деє у полі за городом, без домовини,
 „Й хижіі птиці й собаки його б у шматочки порвали,
 260 „Навіть ніхто б не поплакав, таке його діло страшнее!
 „Веї ми у Трої широкій були і там биляєє славно,
 „Той-же собі на слободі, у кіньми богатім Аргосі,
 „Хитрими, знай, улещав Агамемнона жінку словами.
 „Спершу таке от не статечне діло було Клитемнестрі
 265 „Дуже противне, бо мислей срамотних вона не кохала;
 „Той чоловічок єьпівака при ній був надежний, котрому,
 „Ідучи в Трою, Атрид наказав, що б жони пильнувати.
 „А як по волі богів їй судилоєє в гріх поступити,
 „Взяв він єьпіваку того тай завіз деє на острів пустельний,

- 270 „Та і покинув; там хижії птиці ёго й розірвали,
 „А Клятемнестру вблагавши повів до своєї господи.
 „Там він спалив на сьвятих божих олтарях стеген багато
 „Та і другої офіри багато безсмертним він справив, —
 „Золота й сукон за діло таке несподіване овеїм.
- 275 „Ми-ж з Атріенком у двох є похід Трої назад до господи
 „Плили любенько, один до другого на віки прихильні.
 „А як до Сунія міста сьвятого Афин ми підпилили,
 „То Аполлон ото стерника на Менелаєвім човні
 „Вбив ні за віщо своїми легенькими з неба стрілами,
- 280 „Фронтія Онеторенка; сей стерно на човні прудкому
 „Міцно руками держав, бо він правити човном гараздійш
 „Був над усіх, як що сильна хвортуна було налітала.
 „Так Менелаю, хоч і поспішав він, прийшлось забариться,
 „Що б учинити товаришу там похорони почесні.
- 285 „Потім, як знов він пустився на човнах у темнеє море
 „І проїзжав по під саму Малейськую гору високу,
 „Зеве гострозорий замислив ёму ненависну дорогу.
 „Буйніі вітри ревучі наслав він на море і хвилі
 „Скрізь розвивав, та такіі страшенні, неначе б то гори;
- 390 „Човни у ростич поплили й одні та до Криту прибились,
 „Де проживали Кидони, де й річка Ярдан протікає.
 „Єсть там високая скеля на самім краєчку Гордини,
 „В синєє море безкрає далеко вона видається;
 „Тут то, де Нот наганяє на скелю страшенніі хвилі,
- 295 „В Фесті і скеля ті хвилі назад одпихає у море.
 „Човни ёго опинились і поквапом тільки й спаслися
 „Люде од смерті, а човни об гострії кручі розбито
 „Хвилями; пять-же останніх човнів синеносих та бистрих
 „Вітром сердитим й водою в Єгипет далекий занесло.
- 300 „Там то по людях чужих Менелай, поблукавши на човнах,
 „Золота й іншого силу добра понавозив до дому.
 „Дома-ж тим часом Егіет непотрібнеє діло спорудив,
 „Вбив Атрієнка і злодію люде усі покорились.
 „Цілих сім років процаретував він у Микенї багатій
- 305 „Золотом. Тільки на восьмім ёму на біду повернувся
 „В дім свій назад із Афин богорівний Орест й душегубця,
 „Злого Егіета зрадливого, стратив за смерть пан-отцеву;
 „Потім і матір убивши зрадливую, справив Аргівцям
 „Веїм похоронний обід і по матері тай по Егіету,
- 310 „Стільки привізши з собою добра, скільки човни вміщали.

- „Отже і ти, любий сину, не довго барись на чужині,
 „Бо ти покинув і майно на божую волю і в домі
 „Дуже шкодливих людей, що б вони не розграбили скарбів
 „Та що б і сам не даремне ти їздив в далеку дорогу.
- 315 „До Менелая тобі я ведлю і совітую їхать;
 „Він, бач, отсе лиш недавно с чужими до дому вернувся
 „Од тих людей, од яких чоловік і надії не мав би,
 „Що б то спастися, як би ёго буйніі вітри занесли
 „В море такеє безкрає, котрого навіть і птиці
- 320 „В рік долетїти не можуть, таке страшне море й велике.
 „Ідь-же на човні прудкому своїм та з своїм товариством!
 „Чи то по суху ти хочеш, так-от тобі коні і бричка;
 „Діти мої те-ж поїдуть с тобою в дорогу, проведуть
 „До Лакедемону, де Менелай проживає білявий.
- 325 „Сам попроси ти ёго, що б сказав тобі щирю правду;
 „Та він неправди не скаже; бо єсть то володарь премудрий“.
 Так він сказав; тут і сонечко сіло і вечір нависнув.
 Ім почала говорить синёока богиня Афина:
- „Старче! до діла сказав ти як раз своє слово розумне,
- 330 „Ну-те-ж, наріжте тепер язиків, та й вина наїдїте,
 „Що б Посидону і другим безсмертним офіру вчинивши,
 „Поміркувати нам всім і про сон, бо пора вже і спати.
 „Вже, бачте, й сонце сховалось під землю і довш не годиться
 „Тут забавлятиє на бенкеті сім, а вже час розійтись“.
- 335 Так говорила Зевеса дочка і її всі послухались слова.
 Зараз всім воду на руки зливають почали челядинці,
 Джури-ж налили до верху вина в черепяніі кухлі
 Та обносили усіх, зачерпаючи с кухлів килїшком.
 Потім кидати в вогонь почали язики і вином поливали;
- 340 Далі, як сюю офіру скінчили і випили, скільки хотїв хто,
 То Телемах богорівний, а з ним і Афина богиня,
 Разом обоє до човна просторого хтіли вернутись,
 Нестор-же знову задержувать став їх такими словами:
 „О, не дай, батьку Зевесе, та й прочі всі боги безсмертні,
- 345 „Що б почувати на човен свій скорий пішли ви од мене
 „Так ніби, як од якого бідняка, що й плаття не має,
 „В кого нема, ані вкритися чим, ані що постелити,
 „Де і самому поспати мягенько не можна, ні гостям
 „Ні; єсть у мене і ковдри і гарніі простирадла;
- 350 „І любий син Одиссея, товариша мого, не ляже
 „Спати на голому човні, поки єще живу я на сьвітї,

„Поки ще й діти мої застаються в сьвітлицях високих,
„Всіх я прийматиму, хто б не приїхав до мене у гості.“

Нестору знов почала говорити синьока Афина:

- 355 „Добре й до ладу сказав ти се слово, мій старче шановний!
„І Телемахові варт тебе слухать, бо лучче так буде.
„Хай-же ото він с тобою іде, та хай спати лягає
„Тут у сьвітлицях твоїх, а я піду на човен наш чорний,
„Що б товариство забавить тай дещо пильненьке сказати.
- 360 „Я, бач, один межі ними удався найстарший літами,
„Другі-ж уєї, що на човні приїхали з нами, молодші;
„Веї однолітки таки с Телемахом, великим душею.
„Там то на човні просторім і чорнім сю ніч буду спати,
„Завтра-ж, як стане сьвітать, поснішаю до Кавконів сьмілих,
- 365 „Там мені грошей давно вже належить од них і не мало.
„Ти-ж, Телемаче, коли він прибув до твоєї господи,
„З сином на бричці пошли та і дай ёму коней, які
„В тебе найлуччі по силі, які і біжать найпрудчійше“.
- Так от сказавши, полинула геть синьока Афина,
- 370 Неначе орел той, і сеє ввидавши, уєї здивувались
Та здивувався і Нестор старий, догадавшись, в чім діло,
Взяв Телемаха за руку, назвав поіменно й промовив:
„Друже! коли от с тобою, таким молодим, в товаристві
„Ходять безсмертні в дорогу, то єсть в тобі хист і одвага.
- 375 „Сей твій товариш не другий хто небудь єсть з богів Олимп-
„Як синьока Зевеса дочка, Тритоґенія*) славна, [ських,
„Що й пан-отця між Аргівцями твого вельми поважала.
„Будь-же, царице, прихильна й до нас, пошли добрую славу
„Веїм моїм дітям, мені і моїй господині шановній!
- 380 „Я-ж тобі в жертву забю молоду, однолітку теличку,
„Чисту і вільну, яка ще ніколи в ярмі не ходила, —
„Сю задля тебе я вбю, обліщивши їй золотом роги.“
- Так він моливсь, і Паллада Афина молитву почула,
Потім пішов Нестор, лицарь Геренський, з синами й зятями,
- 385 Сам поперед, і всіх запровадив до славних покоїв;
Гості-ж лиш тільки ветушили в роскошні палати царськії,
В ряд посідали, на диванах, то на мякеньких фотелях.
Тут старий Нестор, наливши у киліх вина дорогого
Старого, що на року одинадцятім, їм наточила
- 390 Ключниця с кухви, тепер лиш у перший раз покришку знявши.

Тритоґенія — Афина; названо од озера Тритон (*Τριτών*) в Ливії.

- Сим то вином частував Їх старий і в офіру Афинї,
 Зевса егидодержавця дочці, возливав і молився.
 Потім вчинивши офіру й як випили, скільки хотїв хто,
 Кожний собі до господи своєї пішов спочивати;
- 395 Нестор-же, лицарь Геренський, поклав таки тут Телемаха,
 Милого сина царя Одиссея, на точенім ліжку,
 В гарній, просторій сьвітлиці; рядком біля него послався
 І Пизистрат Нестеренко, привідця людей і вояка;
 Він із дїтей в него був наймолодший і ще не жонатий;
- 400 Сам-же старий пішов спати в окрімну кімнату на ліжку,
 Що постелила для него сама господиня-цариця.
 Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
 Нестор старий, славний лицарь Геренський, підвівсь з свого ліжка,
 Вийшов з ванькіру тай сїв на обтесаних гарно каміннях,
- 405 Білих, блискучих од лаку, що тут недалеко лежали
 Біля високих дверей; на них перше було садовився
 Несторів батько, Нелей, що був розумом рівня безсмертним.
 Та вже давно він, підкошений смертю, пішов до Аїду.
 Там-то в сей день з булавою сидїв, оборона Ахеян,
- 410 Нестор Геренський; навколо-ж сини позбірались і стали
 Всї, повиходивши с пишних палатів: Стратій і Ехефрон,
 Потім Персей і Арит, а за ним Өрасимед богорівний;
 Посьлі-ж усїх забіяка прийшов Пизистрат наймолодший;
 Він Телемаха привів і просив біля Нестора сїсти;
- 415 І Нестор, лицарь Геренський, почав так до них говорити:
 „Любії дїти! прошу вас, — не гайтесь, вчинїть мою волю:
 „Перше — найперше я маю на мислї вблагати Афіну,
 „Бо вона вчора на бенкетї, бачу, сидїла між нами.
 „Зараз хто небудь ідїть за теличкою в поле; скажіте,
 420 „Що б найскорїйше скотар приганяв Її с поля до дому;
 „Другий нехай поспїшає на човен Телемахів,
 „Все товариство нехай проведе, тільки двох там зоставить.
 „Третїй нехай позолотника зараз покличе Лаерка,
 „Що б він прийшов та телиці поклав позолоту на роги;
 425 „Другїї-ж всї оставайтеся тут і скажіть там в палатах,
 „Що б готували рабинї скорїйше нам бенкет почесний,
 „Дров і стїльців наготовили та і води що б принесли.“
 Так він сказав і усї прийнялись за роботу: теличку
 С поля пригнали; прийшло Телемахове все товариство
 430 С човна прудкого, а далї прийшов і Лаерк позолотник
 І ремества свого начиння все поприносив з собою,

- Як-то: кліщі і клепадо й молот коштовний прегарний,
 Чим він викоував золото; потім прийшла і Афина,
 Жертви бажаючи. Золота дав старий Нестор Лаерку;
- 435 Сей-же тим золотом роги теличці оббив, покувавши,
 Що б вдовольнилась богиня, офіру такую ввидавши.
 Стратій і божий Ехефрон держали теличку за роги;
 Виніс в квітчатім полумиску воду Арит із сьвітлиці
 Руки вмивати й ячмінних посолених круп у кошільці.
- 440 Поруч з Аритом стояв Өрасимед паливода й сокиру
 Гостру держав у руках, що б теличку сьвяту зарубати,
 Миску-ж для крови Персей підставляв. Потім Нестор Геренський
 Руки умив, геть обсипав теличку крупами й Афині
 Довго молився і шереть на вогонь з голови її кидав.
- 445 От як усі помолились й ячменем скрочили телицю,
 Несторів син Өрасимед, підступивши до жертви близенько,
 Трахнув з розмаху по шиї теличку і разом всі жили
 Їй перетяв, і теличка як сніп повалилась до долу.
 Скрикнули дочки царя, невістки й Евридика цариця,
- 450 Нестора жінка шановна, Климена дочка сама старша,
 Потім теличку піднявши з землі, усі вкупії держали,
 Поки її Пизистрат, заправитель людей, не дорізав.
 Далі, як чорною кровю зійшла і задохла теличка,
 Зараз ножами її почали росчиняти, а стегна
- 455 Геть всі цілком повирізували, як то сьлід по закону,
 Здоров обклали і зверху у два ряди мясом із спини.
 Стегна на дровах горіли: сам Нестор палив їх, а зверху
 Чорним вином поливав, а навкола стояли з шпичками
 Джури; як стегна згоріли і кендюха всі попоїли,
- 460 Мясо останнє взяли і порізали в дрібні шматочки
 Й мясо те джури пекли над вогнем, на шпички настромивши,
 А Поликаста, дочка наймолодшая Нестора дуки,
 Сина Нелея, тим часом взяла Телемаха у лазню,
 Вимила гарно і маслом пахучим всего намастила,
- 465 Білу сорочку наділа на нього і хитон квітчатий, —
 І вийшов той з лазні на бога похожий і видом і станом,
 А як до гурту прийшов, то і сів біля Нестора поруч.
 Тут вже і мясо усе попекли, із шпичок поздіймали,
 Всі посідали за стіл і почали обідать, а джури
- 470 Жваві всі обносили вином золотими чарками,
 Потім як всі і наїлися досить і в смак напилися,
 Так говорити почав до дітей Нестор, лицарь Геренський:

- „Діти! Тепер запряжіть Телемахові як найскоріше
 „Коней баских у візок, що б свою поскінчив він дорогу.“
- 475 Так він сказав і слухняні сини ёго волю вчинили:
 Зараз, в крок ока, вони запрягли у візок баских коней.
 Ключниця хлїба принесла й вина на дорогу і всього
 Іншого, що лиш царі тільки, Зевса рідня, уживають.
 Сїв Телемах у мережаний гарний візок, попрощались;
- 480 Сїв поруч з ним і Пизистрат Нестеренко, володарь народів.
 Важки узявши у руки і цупко до себе притягнувши,
 Вдарив по конях, і ті, мов стріла, понеслись, полетіли
 В поле, далеко зоставивши Пилоса город високий.
 Бігли вони без спочину весь день та знай дишлом трусили.
- 485 Сонце тим часом зайшло і всі вулиці мракою вкрились.
 Спершу приїхали в Фери, в палати царя Дюклея,
 Орсилохенка, котрий од річки Алфея родився.
 Тут ночували і їх, як гостей, приймав щиро хозяїн.
 Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
- 490 Коней в мережаний гарний візок запрягли тай самі те-ж
 Сїли в візок і крізь браму за двір с під високої шопи
 Виїхали; коні прудко, мов бистра стріла, понеслися,
 І не забаром прибігли на лан широчезний пшеничний,
 Де їх дорозі й кінець був, — так прудко їх винесли коні.
- 495 Сонце-ж тим часом спочило і вулиці темрява вкрила.

ОДИССЕЇ Д.

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА.

В Лакедемонї.

- 1 От і приїхали в Лакедемон, що в долинах роскинувсь
 Та до палатів славетного прямо вдались Менелая;
 Сей-же на той час весїлля справляв, всю рідню покликавши,
 Сина й дочки непорочної; бенкет був миру на славу.
- 5 За Ахилещенка він віддавав, бач, дочку свою любу
 Ще аж у Трої заєватану, (а рушників не давали)
 Й тільки тепер от весїлля те зволили боги скінчити.

- То-ж то тепер виряжав він дочку на возах та с посагом
У Мирмидонську столицю, де зять-молодик правив царством.
- 10 Синові в жінку дочку він Алектора вивіз із Спарті,
Звався той син Меганею, був голїнний, родивсь од рабинї.
Жінцї-ж законній Еленї дїток не давали безсмертні
С тої пори, як вона породила дочку Ерміону,
Дивну красуню, що видом походила на Афродиту.
- 15 Так то зібравшись сусїди і родичі бенкетували
В пишних високих палатах царя Менелая старого,
Ім вигравав на мережаній кобзї кобзарь богорівний
Й два танцюрі перед ними під кобзу скакали й вертілись.
От, Пизистрат Нестеренко тай наш Телемах, лицарь славний
- 20 Вїхали в двір, своїх коней спинили й самі позлізали.
Ім повстрічавсь дуже жвавий прислужник царя Менелая
Етеоней, — він од всіх челядинцїв кохався в почотї;
Зараз пішов у покої сказати про гостей Менелая
Й, ставши близенько, почав говорити крилатїї речи:
- 25 „Царю! приїхало двоє якихсь то чужих чоловіків,
„ Там на дворі; і, здається, обидва із роду Зевеса.
„ Як повелиш: роспрягати їм коней, самих-же просити
„ На царський бенкет в палати, чи, може, звелиш одіслать їх
„ В город, що б там в кого іншого стали собі на квартиру?“
- 30 Приснув од гнїву білявий на вид Менелай і промовив:
„ Ти Воїєнку, колись то був хлопець розумний, тепер-же
„ Овсім таки збожеволїв: говориш мов тая дитина,
„ Ти вже й забув, як недавно, — мене тай тебе чужї люде
„ Гарно приймали? Тепер то ми дома собі й нам байдуже,
- 35 „ Тільки б надалї нам горе Зевес заспокоїв!... Скоренько-ж
„ Коней гостям роспряжи і обох їх проси до покоїв.“
- Так він сказав і побїг Воїєнко с палатів, гукнувши
Й другим прислужникам жвавим, що б тїї за ним поспїшали.—
Коней замилених вкрок роспрягли, хомути поздїмали,
- 40 Тай привязали до ясель обох на стодолї царській,
Дали оброку, ячменем єго пересипавши жовтим,
Далї взяли й підкотили візок під високу повітку,
Потім ввели і гостей до чудовних покоїв, і тїї —
Вздрівши такую пиху у покоях царя — здивувались:
- 45 Все на вкруги так і сяло в палатах царя Менелая,
Так ото, наче б там сонечко ясне та місяць сьвітили;
Гостї довгенько таки дивувались, — тай було від чого!
Потім до кучелю гостї пішли, що б обмитись з дороги.

- Ми́ли обо́х їх ра́бині́ і ма́слом пахучи́м на́терли :
- 50 Білі хитони на них надягли й волохаті жупани.
Вийшовши с купелю, поруч вони з Менелаєм Атридом
Сіли; служанка принесла води в золотому горняті
І над полумиском срібним на руки їм воду зливала;
Внесла складний, гарно тесаний стіл й перед ними розклала;
- 55 Старая клюшниця хліба принесла, ввійшовши, і страви
Єсякої досить наклала з усього, що було в господі.
(Страва була все м'ясная, та все на полумисках срібних,
За для вина-ж то поставлено по золотому килішку.)
Тут до гостей Менелай, царь білявий, почав говорити:
- 60 „Хлі́ба і страви вжи́вайте собі́ на здо́рове́! А по́тім
„Як на́їсте́ся, ми ва́с за́питаємо́ — що ви за лю́де?
„Ваши́х ро́дители́в ри́д не про́цав, як я ба́чу: обо́е
„Ви із ца́реько́го ве́ликого́ ро́ду, ца́рів бо́горі́вних,
„Пра́пор де́ржачи́х; а про́стим ді́тей та́ких в ві́к не спі́лоди́ти.“
- 65 Так він сказав і печеного доброго мяса у руки
Кожному дав, від своєї почесної долі однявши;
Ті-ж на готовую страву лиш руки свої простягали.
Потім, як всі за столом і наїлись доситу й напились,
То Телемах, нахилившись до Нестеренка близьенько,
- 70 Що б не почувли другії, почав йому от-що казати:
„Глянь-подивись, Нестеренку, мій любий, жаданий мій
[дру́же!
„Скі́льки тут ми́ді бли́щить в сі́х про́сторих та пи́шних па́латах!
„Скі́льки тут зо́лота, срі́бла, бу́рштину́ й слоно́вої ко́сті!
„Ро́скоши се́ї й ба́гацтва зна́йти ли́ш в па́латах Зе́веса
- 75 „Та́м на Олі́мпі, — ди́влю́ся с по́вагою́ я на сі́ дива.“
Речи отсі Телемахові вчув Менелай, царь білявий,
Тай почав до обох говорити крилатії речи:
„Лю́бії ді́ти! про́стому з Зе́весом зма́гатись не мо́жна,
„Бо у Зе́веса бе́зсме́ртно усе́ і па́лати і ска́рби;
- 80 „Що-ж до лю́дей — то з них де́які й мо́жуть ри́вня́тись зо мно́ю
„Ска́рбом, а де́які й ні́. Ох, ба́гато я ви́блукав сьві́ту,
„Го́ря ба́гато за́знав; аж на во́сьмий в́же ри́к по́верну́всь
„Й се́го до́бра по́наво́зив. У Ки́пр Фи́никийський я ї́здив,
„В Ливі́ї бу́в, де я́гнята́ і ро́дяться́ пра́мо з ро́гами;
- 85 „Ко́жного ро́ку по́ трі́чі та́м ко́тяться́ вівці́ і ко́зи;
„Та́м ні ха́зяїн, ні про́стий ча́бан не́доста́тку не зна́ють
„В чи́м-небу́дь, — як у сма́чнім мо́лоці́, чи в си́рах, чи в мя́сиві;
„До́я́ться та́м ці́лий ри́к, як ко́рови, та́к ко́зи і вівці́!

- „Отже, тим часом, як я на чужині збірив сі богацтва,
 90 „Злодїєм в дома потайно й негадано брата убито
 „Хитрощами та лукавством своєї-ж зрадливої жінки;
 „Й гидко менї с того часу дивитись на всю отсю розкіш.
 Але-ж про горе моє, од батьків, ви напевне чували.
 „Чули, яких натерпівся я бід, що і дїм мій почесний
 95 „Марне пропав, а був всякого повен добра, як та чаша.
 „Третю частину хотїв би я мати з усєго богацтва,
 „Що в мене є, тільки б живї й здоровї були всї ті люде,
 „Що од Аргоса далеко загинули в Трої широкїй:
 „Дуже таки я вбиваюєь за ними і часто гіркими
 100 „Плачу слїзми, сидючи таки тут, у сїх самих палатах
 „Часто бувá, що плачем собї тугу розважиш, а часом
 „Станеться так, що і слїз не хватає, — тодї менї тяжко!
 „Правду сказать: менї жалко їх всїх, по них серденьком тужу,
 „Більше за всїх менї жаль Одиссея; єго як згадаю,
 105 „То ані спати не можу, ні їсти; нїхто із Ахейцїв
 „Стільки бїди не зазнав, скільки той на своїй винїє шкурї.
 „Вїк мордуватись — єму на роду десь написано; я-ж от
 „Дуже сумую за ним, що так довго бариться, — й не знаєм —
 „Жив вїн, чи може помер вже давно; за ним плачуть-ридають
 110 „Батько старенький Лаерт і премудра жена Пенелона,
 „Плаче й малий Телемах, єго любее, милее чадо“.

Так вїн сказав і жалю по отцевї завдав Телемаху;
 Той-же, почувши сю річ про отця, потихеньку заплакав,
 Важко зітхнув і, руками обома вхопившись за поли,
 115 Очи червоним закрив жупаном. Догадавсь тут білявий
 Царь Менелай і почав міркувать собї в мислях і в серці, —
 Чи підождати, що б сам про отця нагадав вїн, чи може
 Бесїду перше самому почать і про все роспитати.

Поки от так Менелай розважав собї в мислях та в серці,
 120 Вийшла цариця Єлена з високих пахучих покоїв,
 Видом і станом на гарну богиню Дїяну похожа.
 Йї підкотила Адраста мережаний дзиглик, що б сїсти,
 Килим-же з вовни м'якої принесла й поклала Алкицца;
 Потім Фило срібний кошик принесла, що подарувала
 125 Жінка Полиба, Алкандра; — вїн жив у Єгипетських Оивах,
 Де в нєго в домі просторїм добра була сила велика.
 Вїн дарував і царю Менелаю двї купелї срібнї
 Та два приножники й чистого золота десять талантив.
 Окрім сєго єго жінка Єленї од всїх особливо

- 130 Пишні дала подарунки: із чистого золота кужілку
І довгенаятий обкований золотом кошик весь срібний.
Сей-ото кошик, повнісенський пряжи, Фило і принесла
Й біля цариці поставила; тут-же у кошику й кужіль
Зверху лежав; — на нїм змотана була блакітная вовна.
- 135 Сїла Елена на дзиглик і ноги на стільчик уперла,
Потім царя Менелая лукаво допитувать стала:
„Ну, так довідались ми, Менелаю, Зевеса родино!
„Що то за люде обоє отсеї, що наш дім посїтили?....
„Може я й збрешу, а може і правду скажу, — тільки серце
- 140 „Дуже віщує, й с повагою в серці дивлюсь я на гостей!
„Нї чоловіка не знаю, нї жінки, що б так були схожі,
„Як отсей гість єсть похожий на сина таки Одиссея,
„На Телемаха, котрого zostавив він у домі маленьким.
„Царь Одиссей, як Ахейці зза мене, собачої шкури*)
- 145 „Праведним гнївом підбити, войною поплили під Трою.
Ій одвічаючи, став говорить Менелай, царь білявий:
„Та і мені теє-ж саме здається, що ти от сказала.
„Дуже похожий він на Одиссея: і руки і ноги
„Й очі ті-ж самі; така-ж голова і волосє те-ж саме;
- 150 „І от сьогодні, як я Одиссея згадав, — скільки горя,
„Скільки біди претерпів він зза мене,*— то гість аж заплакав,
„Очи полою червоного свого жупана закривши!“
Тут Пизистрат Нестеренко царю Менелаєві мовив:
„О, Атрїєнку, Зевесова славна рідня, Менелаю!
- 155 „Справді таки він єсть син Одиссея, як сам ти говориш.
„Хлопець розумний і от як розважив собі, в своїх мислях,
„Що не годиться, прийшовши у перше в чужую господу,
„Хвастатись розумом перед тобою, царем таким мудрим,
„Речи котрого, мов Бога того, ми всі слухати раді.
- 160 „Нестор Геренський велїв мені їхати з ним у дорогу,
„Що б проводити до тебе; бажав, бач, тебе він побачить,
„Що б ти єму — чи совїт який дав, чи поміг би чим небудь.
„Гірко приходиться синові, хоч і в палатах, як батько
„Деє на чужинї, а щирого іншого друга не має,
- 165 „Як-от тепер, Темахові: батька нема, та не має
„Й хто б із сусїдів поміг-ото збутися лиха, та горя.“
Знов Нестеренкові став говорить Менелай, царь білявий:
„Дивно! моєго приятеля щирого син, в моїм домі,

*) *κυνώπιδος* — з собачими очима, безстыдниця, ледащиця.

- „Скільки зза мене приятель отсей та біди натернівся!
- 170 „Я собі так міркував: Одиссей як повернеться; — я с Трої,
 „Як що Олимпський Зевес нас Ахейців поверне до дому
 „На скороходних човнах, — то я візьму й построю в Аргосї
 „Город і пишні палати та друга свого Одиссея
 „Перевезу із Итаки зо всім ёго скарбом і з сином
- 175 „С цілим народом ёго; опорожню для ёго губерню
 „Цїлу, в якій під моєю державою люду найбільше мешкає,
 „Там ми собі і жили б веї укупі гарненько-любенько,
 „Й нас з Одиссеєм ніщо б не змогло розлучити, аж поки
 „Чорная хмара холодної смерті обох нас не вкрила б.
- 180 „Та, мабуть, щастя такого самому десь Богу захтілось,
 „Що не судив Одиссеєви тільки одному вернутись.“
 Так говорив він і слово ёго всіх ударило в слєзи:
 Плакала і Аргивянка Єлена, Зевесова внучка,
 І Телемах плакав тай Менелай, Атрїєнко білявий,
- 185 Навіть не вдержався і Пестеренко од слїз і заплакав,
 Бо спомянув тут почесного брата свого Антилоха,
 Котрого вбив молодим славний син свїтової зірниці, —
 Й сєє згадавши, почав говорити крилатїї речі:
 „О, Атрїєнку! Я знаю: між смертними ти наймудрїйший;
- 190 „Се говорив старий Нестор раз-в-раз, як що ми споминали
 „В бесїдї дружній тебе, у своїх таки власних палатах;
 „Нинї-ж, як що тільки можна, послухай мене: я не люблю
 „Слїз проливать за вечерою; та і зірниця — от скоро
 „Рання займеться; та я, — ти вважай но, — не то що б всти-
 [дався
- 195 „Плакать, — коли хто помер, не минучою долю влучивши.
 „Тільки й почоту по смерті од нас бідолашним помершим
 „Стригти волося по них, та з очей кілька слїз заронити.
 „Отже-ж і брат мій помер; між Ахейцями був він не згірший,
 „Та ти повинен таки ёго знати; я, правда, ніколи
- 200 „В вічи ёго не видав; тільки про Антилоха веї кажуть,
 „Що він мастак був і бігати прудко і битись завзято.“
 Знов Телемахові так одвічав Менелай, царь білявий:
 „Друже! розумнеє слово сказав ти: так мудро говорять
 „Тільки лиш мудрїї люде, старїйші од тебе літами.
- 205 „Тай що казать! Не дарма-ж ти розумного батька дитина. —
 „Можно од разу пізнати весь рід чоловіка, котрому
 „Певнеє щастє судив Кронїєнко на жінці й на дїтях,
 „Як от тепер хоч би й Нестору дав він завидную долю:

- „Нестор і сам — от зістарівсь в своїх таки власних палатах
 210 „Й діти ёго — всі розумні і битись на списках гараздї
 „Ну-те лиш, лихом об землю! До смутку отсеї ридання!
 „Лучче приймемся за смачну вечерю! Нехай нам водиці
 „Руки умыть принесуть, а бесіди нехай вже на завтра.
 „В ранці ми в волю собі набалакаємось с Телемахом.“
 215 Так він сказав; і слуга Менелая білявого, жвавий
 Асфалѳон, почав воду на руки усім їм зливати;
 Ті-ж на готовую страву лиш руки свої простягали.
 Внучка-ж Зевеса, Єлена, тим часом замислила от-що :
 Зілля в вино, що там пили, вона підмішала такого ,
 220 Що як хто вище, то й слізи і всякеє горе забуде;
 Хто лиш губами до того вина приторкнеться, то зараз
 Стане веселий на весь отой день й ні слізоньки не зронить,
 Хай би отсе zarazом в него вмерли і ненька і батько,
 Хай би оттут перед носом у него чи брата, чи сина
 225 Шаблею було зарублено, то не заплаче, хоч бачить....
 От-які зілля чудовні мала Зевесова внучка.
 Ними в Єгипті колись наділила її Полидамна,
 Жінка Өона; в тім краю багато росте того зілля,
 Й іншеє — людям на вжиток, а інше то дуже паскудне.
 230 Там у Єгипті усяк собі лікарь, там всяк лікарує.
 Бо Єгиптяне свій рід повели од самого Пеона.*)
 Зілля в вино підмішавши, звеліла усіх частувати
 Й зараз оттак до білявого стала казати Менелая:
 „О, Менелаю Атриде, родино Зевеса! тай ви всі
 235 „Діти поважних батьків! Все залежить од волі Зевеса,
 „І посилає він, іншому добреє, іншому злеє.
 „Іжте-но й пийте собі на здоровє, й речи мої
 „Слухайте: маю я Вам розказати про цікаві речи;
 „Тільки згадати усеєго не зможу, ні перелічити —
 240 „Скільки й яких натворив колись діл Одиссей вельми мудрий;
 „Лиш про одне розкажу, що вчинив чоловік сей завзятий
 „Межи Троянцями, де ви, Ахейці, біди натерпілись,
 „Взяв та геть скрізь позбивав собі тіло й подрянав страшенно
 „Й драну свитину в латках надягнувши, мов наймит посльідній,
 245 „В вражеський город явився, де вулиці людом кишіли.
 „В драній одежі такій, з синяками на тілі, здавався він
 „Старцем, якого й ніколи не було на човнах Ахейських.

*) Пеон — *Παιών*, лікарь богів.

- „Так оттаким-то ходив він по Трої. Троянці-ж на той час
 „Стали як діти; одна тільки я й догадалася, хто він.
- 250 „Як почала я випитувать — все прикидався незнайком;
 „Потім, як я ёго вмила та маслом всёго намастила,
 „Нову одежу на нёго надягла, та ще й побожилась,
 „Що не скажу я Троянцям, що він Одиссей ёсть, аж поки
 „До скороходих човнів не достанеться, та до наметів,
- 255 „То він усе й розказав усї мислї і гадки Ахейців.
 „Шаблею гострою кілька десятків Троян зарубавши
 „Та все розвідавши в Трої, назад до Ахейців вернувся.
 „Гірко ридали удови; а в мене затёхкало серце
 „З радощів, бо вже воно забажало вернуться до дому;
- 260 „Стала для мене важкою біда, що менї Афродита
 „Дала, як в Трою мене привела з дорогої отчини,
 „Де я покинула все: — і палати й дочку свою рідну,
 „Тай чоловіка хисткого, розумного й гарного видом.“
- Йї на сю річ Менелай, царь білявий, почав говорити:
- 265 „Все воно так ёсть, все правда, що ти отее, жінко, казала.
 „Довго по свїту я вештався скрізь і багато усяких
 „Бачив поважних людей і розумних; спізнав і Їх побит,
 „Але-ж такого, як царь Одиссей, що б був завждь непохибний
 „В бідах — менї не прийшлося нігде і ніколи побачить.
- 270 „От-що придумав колись, та вчинив чоловік сей завзятий:
 „Витесав з лиши коня величезного, й нас засадивши
 „В черево того коня, вготував всём Троянцям погибель.
 „Що б на коня подивиться, приходила й ти, — тебе певно
 „Демон якийсь науськав, що Троянцям спасеннє і славу
- 275 „Десь замишляв; за тобою прийшов й Дейфоб богорівний.
 „Тріча кругом обійшли ви коня і, обмацавши боки,
 „Ти почала викрикать поіменно найлуччих Данайців
 „Голосом дуже підхожим під голое жінок Панахейських.
 „С кінського черева, де сидів я, Одиссей богорівний,
- 280 „Та і Титид, — всё ми виразно чули, як ти викрикала.
 „Поміркувавши с Титидом у двох, ми було вже хотїли
 „Вилїзти геть із коня, або хоть обїзватись до тебе,
 „Так Одиссей нас здержав, не позволив і крикнуть до тебе.
 „Всї ми Ахейці тихенько сидїли в конї н'наче мертві;
- 285 „Антикл один тільки й був, що виправся до тебе озватись,
 „Але й ёму Одиссей зборонив, і, руками міцними,
 „Рота зажавши, держав ёго, поки Паллада Афина
 „Не одвела тебе в город — і тим-то він спас всёх Ахейців.“

Тут Менелаєві став говорить Телемах вельми мудрий :

- 290 „О, Атрівнку, родину Зевеса, володарю славний!
 „Що-ж є того вийшло для нєго, що мав він залїзнеє серце?
 „Вийшло ще гірше, бо він не утік там од певної смерті:
 „Все то минулося!... Лучче ви нас проводїте до ліжка:
 „Там ми у смак заснемо, й заспокоїмо стомлене тіло.“
- 295 Так він сказав; Аргивянка-ж Єлена звелїла рабїням
 В сїні соломи нанести, прослати на нїй простирадла
 Гарні червонї й постелї обидвї заслать килимами,
 Потїм і ковдри внести волохатї, що б вкритися на нїч.
 Взївши палкїї походнї, рабїнї пішли із сьвітлицї
- 300 І в сїнях постелї послали; туди і гостей запровадив
 Бравий гонець: на мягких там постелях обое й заснули —
 І Телемах, лицарь славний тай Пизистрат Нестеренко;
 А Менелай Атрїєнко в окрімнїм високїм покою,
 Де і Єлена, укрившися вебою, те-ж положилась.
- 305 Тїльки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
 З ліжка найперше піднявсь Менелай, своїм голосом дивний:
 В шати вдягнувсь і гострую шаблю до боку вчепивши
 Та підв'язавши під ноги сандалї вельми дорогїї,
 Вийшов є покою високого, станом на бога похожий,
- 310 Сїв на постїль Телемаха й почав говорить, привитавшиєь:
 „Ну? яке пильнеє дїло занесло тебе, Телемаче,
 „В Лакедемон і ти мусїв плисти по безкраєму морю?
 „Дїло громадське, чи сьвійське? Скажи лиш, нехай буду знати!“
 І Телемах вельми мудрий царю Менелаю одвітїв:
- 315 „О, Атрїєнку, родину Зевеса, володарю славний!
 „Іхав сюди я за тим — чи не скажеш менї чого-небудь
 „Ти про отця; пропадає мїй дїм, пропадає й господарство.
 „Дїм мїй єсть повен шкодливих людей, і вони, що день божий,
 „Рїжуть овець менї й кїз і вбивають биків круторогих, —
- 320 „Все то нїби женихи загордячі пань-матки моєї;
 „От, ради сєго тепер я твої обїймаю колїна.
 „Зжальєся! скажи про гіркую недолю отця; може бачив
 „Сам ти своїми очима, а може чував од другого —
 „Де забаривсь пан-отець? на бїду єго мати родила...
- 325 „Овсїм мене не жалїї і вразить мене жалем не бїїєся;
 „Щирю правду повідай менї, як сам бачив на дїлї.
 „Ну-ж бо, молю, розкажи: може де коли став у пригодї
 „Словом чи дїлом тобі мїй отець, Одисей богорївний,
 „В Трої, де горя такого ви всї натерпїлись, Ахейцї?

- 330 „От спомяни все тепер і скажи мені щирую правду!“
 В гніві великім промовив тоді Менелай, царь білявий:
 „Тяжкее горе, коли непотрібні люде захтіли
 „Ліжко законнее мужа поважного силою взяти.
 „Се-б то: як би олениха, в печері страшеного лева
 335 „Діток маленьких своїх, оленяток, зоставивши спати,
 „В гори б побігла сама, чи у ліс, чи в діброви зелені
 „Пастись, а лев у печеру, без неї, свою навернувся; —
 „Тяжкее склалось би лихо і їй і її оленятам!
 „Так неминучу біду принесе й Одиссей невгамушим.
- 340 „Ох! як би зволіли боги: — Зевес, Аполлон і Афина,
 „Що б Одиссей появилсь таким самим поміж женихами.
 „Як у Лесбосі колись-то боровся він с Філомелідом
 „Й хропнув об землю ним так, що Ахейці усї засьміялись; —
 „Так, що б таким-ото він появилсь поміж женихами,
- 345 „Гірке-прегірке усїм би їм скоїлось разом весілле...
 „Ну, розкажу-ж тобі те, що просив ти і знати бажаєш.
 „Тільки скажу-ж од себе, — та ти не лякайсь; не обманю!
 „Все, що я буду казати, говорив мені знахор правдивий,
 „Дід, морський царь, і що чув я — с того не втаю ні словечка.
- 350 „Дуже бажав я вернуться до дому; — мене-ж у Єгипті
 „Боги держали за те, що я їм не вчинив гекатомбі.
 („Боги, бач, завше пильнують, що б ми обіцянки сповняли)
 „Посеред моря широкого, близько Єгипта, єсть острів;
 „Тамошні люде Фаросом єго називають; од него
- 355 „Стільки до берега миль буде, скільки за вітром попутним
 „З ранку до самого вечера човен за день пробігає.
 „Єсть на тім острові пристань широка й глибока і з неї
 „Човни у море безкрає, набравши води, випливають.
 „Двадцять там днів мене боги держали й ні разу на човни
- 360 „З берега вітер попутний мені не повіяв, а вітер, —
 „Знає то всяк, — єсть найлуччий у морі товариш для човнів.
 „Скоро б не стало у нас провіянту, стомились би й люде,
 „Як би богиня над нами не зжалилась та не спасла нас,
 „Сильного діда морського Протея дочка, Ідоєя,
- 365 „Дуже бо, дуже вразив я лицем своїм серце богиці,
 „Часто мене навіщала; сидів, бач, один я на човні;
 „Другі-ж товариші всі біля острова кожний день божий
 „Вудками рибу ловили, гачками, бо були сіроми голодні...
 „Стала вона біля мене близьенько й сказала ласкаво:
 „Друже! чи ти нерозумна малая дитина, чи може

- „Ти такий впертий і любо тобі, що б оттут бідувати?
 „Довго на острові ти засидівсь, забарився й не можеш
 „Ради подать собі; серце-ж товаришів вяне та сохне.“
 „Так говорила богиня, а я на сю річ їй одвітив:
- 375 „—“ Не по своїй оттут волї я гаюсь; менї десь будилось
 „Богів згнівити безсмертних, що небом владнують широким.
 „Лучче скажи менї ти, — боги-ж знають все чисто на свїті, —
 „Хто із безсмертних тут держить мене, завязав і дорогу,
 „Що б не поплив я по морю безкраєму, повному риби.“
- 380 „Так я сказав, і богиня з богинь менї так одвічала:
 „—“ Все розкажу тобі, друже, всю правду і секрет одкрию:
 „Мешкає тут старий дїд, морський царь, Посидонів підданок,
 „Родом з Єгипта, безсмертний Протей, характерник правдивий;
 „Всякого моря він глиб постигає; ёго моїм батьком
- 385 „Всі називають; від нёго я, кажуть, й на свїт народилась.
 „Як би, засївши де небудь, ёго ти вхитрився сїймати,
 „Все б він сказав тобі про возворот, показав би й дорогу,
 „Як тобі їхать по морю безкраєму, повному риби.
 „Він тобі може сказати, — як ти, богорівний, захочеш, —
- 390 „Що в тебе діється в дома — чи добре, чи склалося горе,
 „С тої пори, як ти з дому поїхав у страни чужїї.“
 „Так говорила богиня, а я на сю річ їй одвітив:
 „—“ Лучче сама ти навчи, як старому засаду зробити,
 „Що б увидавши мене, він зарані не зміг захватись:
- 395 „Смертному трудно вельми побороти безсмертного бога.“
 „Так я сказав, а богиня з богинь менї так одвічала;
 „—“ Слухай-же, друже мій, я тобі все досконально розкажу,
 „Тільки лиш яснее сонце зійде на середину неба,
 „Зараз старий отой дїд, царь морський, впливає із моря
- 400 „З вітром могучим Зефиром, весь чорними хвилями вкритий;
 „Й як тільки вийде, то зараз і спить у глибокій печері,
 „А на вкруги ёго, вирнувши с пінного моря, тюленї,
 „Челядь богинї морської, лягають; вони, — сї тюленї, —
 „Смрад дуже прикрий з собою з глибокого моря виносять.
- 405 „Завтра туди я тебе заведу, лиш займеться зірниця,
 „Й там заховаю; товаришів треба що б взяв ти з собою
 „Трох, які найсьміливіші на човнах твоїх скороходних.
 „Треба тобі розказать і всі хитроці дїда морського:
 „Перше-найперше тюленів почне оглядати й лічити,
- 410 „Потім, як всіх позганяє до гурту й по-нять перелічить
 „Ляже між ними в серединї, н'аче чабан між вівцями,

- „От як побачите, що вже поляг і заснув характерник, —
 „Треба, що б мали ви всі на сторожі і розум і силу, —
 „Зараз хватайте ёго, хоч почне він од вас видератись.
- 415 „Пробувать стане прикинутись веїм, що б тебе отуманить :
 „Перекидатись почне то палящим вогнем, то водою ;
 „Ви-ж ёго цупко держить та здавить яко мога міцнійше.
 „А як вже голосом сам заговорить до вас чоловічим
 „Й стане ізнову таким, яким ліг між тюлєнями спати,
- 420 „Силу свою втихомирте і зараз пустїте старого.
 „Тут ти ёго й поспитай, хто з безсмертних на тебе сердитий,
 „Й як ти поїдеш по морю безкраєму, повному риби.“
 „Сеє сказавши, богиня пірнула у ціняве море ;
 „Я-ж, засмучений, до човнів своїх скороходних вернувся ;
- 425 „Серце у мене, як йшов я, мов пташка в силку колотилось ;
 „К морю спустившись, де човни мої скороходні стояли,
 „Зараз вечерю звелїв готувать, бо вже ніч наступала.
 „Ми повечеряли й тут-же на березї смачно заснули.
 „Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася ,
- 430 „Встав я й пішов по над берегом темним широкого моря ;
 „Довго безсмертним молився я там с товариством, з собою
 „Трох їх узяв, їх проворетво і сьмілість давно вже я звїдав.
 „Вирнула тут і богиня з безодні широкого моря
 „Й винесла штири з собою тюлєначї шкури з дна моря. —
- 435 „Шкури недавно поздиранї були : то, бач, замишляла
 „Зраду отцевї : міленький пісок розгорнувши, зробила
 „Штири глибокі ямки ; тут до неї і ми приступили.
 „Веїх нас в ямки посадила і шкурами зверху прикрила.
 „Так-от, вчинилась засада старому ; навкруг завоняло
- 440 „Смрадом с тюлєнів смердячих, у морї солонім рождєних.
 „Хто-ж таки висидить справді упоруч з морєським чудовиськом ?
 „Але богиня спасла нас, придумавши знатную штуку :
 „Кожному в ноздри обидві налила вона амвросїї
 „Дуже пахучої й пахоці ті увесь смрад перебили.
- 445 „Так до полудня в ямках ми лежали, в нас тєхкало серце.
 „От почали виринати один по одному тюлєнї
 „З моря та веї й посїдали навколо на жовтїм пісочку ;
 „Вирнув за ними із хвилї і сам старий дїд характерник.
 „Скрїзь обходив, оглядїв, полїчив, своїх тлустих тюлєнів ;
- 450 „Він за тюлєнів і нас поприймав і не в тям ёму мізком
 „Зради собі ; по серединї ліг тай заснув проти сонця.
 „Раптом накинудись ми усї разом на него, схопили

- „Й міцно скрутили назад ёму руки; він вдаривсь до чарів :
 „Перше-найперш перекинувсь він в волохатого лева,
 455 „Потім в дракона, у тигра, а там кабаном перекинувсь ;
 „То він робився водою, то дубом товстим, та високим,
 „Ми-ж, хоч і страшно було, все міцнійше ёго притискали. —
 „Дід істомився, охляв і чарами нічого не вдіяв.
 „Тут запитав він мене, таки голосом вже чоловічим :
- 460 „— Хто се із богів тебе, Атрієнку, навчив, та наставив,
 „Що б ти обманом мене-от спіймав? Ну, чого тобі треба?
 „Так говорив характерник і я одвічав дідугану :
 „— Знаєш ти, дїду, і сам, — так чого-ж вже хитрить, прики-
 [дається? —
 „Чом я на острові гаюся? чом не найду я способу
- 465 „Як утікти? що в товаришів серденько вяне, та сохне. —
 „Ти — от — скажи менї, — боги-ж бо знають все чисто на
 [свїті, —
 „Хто із безсмертних мене привязав і лишив возвороту,
 „Що б я не їхав по морю безкраєму, повному риби?
 „Так я сказав; характерник-же знову почав говорити :
- 470 „— Треба було б тобі Зевесові й іншим богам і богиням
 „Добру офіру створити; тоді б без гайви ти на човнах
 „В милую, рідную землю поїхав по чорному морю.
 „Нинї-ж інако безсмертні судили: тобі не прийдеться
 „В рідную землю, у дїм свій, вернуться і рідню привитати
- 475 „Перше, ніж води Єгипта, сьвятої ріки, не об'їдеш ти знову
 „Та не даси гекатомби сьвятої в офіру безсмертним
 „Всім — і богам і богиням, що небом владнують широким.
 „Тільки тоді лиш пошлють тобі боги жадану дорогу“.
 „Так він сказав: в мене-ж серце з нудьги захолонуло в грудех.
- 480 „Бо старий дід наказав менї знову по темному морю
 „Іхать в Єгипетську землю — далеку дорогу і трудну. —
 „Трохи згодя, я почав характернику так говорити :
 „Все те, що ти менї, дїду, велиш, я зроблю без бавіння;
 „Тільки но, от-що скажи ти менї та по правді по щирій. —
- 485 „Всі без поруху вернулись на човнах до дому Ахеїці,
 „Що ми в дорозі покинули з Нестором, їдучи с Трої,
 „Чи може хто з них загинув геть с човнами в морі, чи може
 „Вмер на руках товариства й рідні, перебувши війну?“
 „Так я сказав і старий у одвіт на се слово промовив :
- 490 „Ех, Атрієнку! На що ти питаєш про се? Не годиться
 „Знать тобі сего, не сьлїд і винитувать в мене, бо будеш

- „Плакати довго, лиш тільки почувеш про все досконально.
 „Вмерло в дорозі багато Ахейців, багато й зосталось.
 „Двоє з Ахейських атаманів бравих погибло в дорозі
 495 „(Скільки-ж із них полягло на бою — ти і сам теє знаєш),
 „Третій-же й досі живим десь блука у безкраєму морі.
 „Першим загинув на морі Аяке із своїми човнами:
 „Човни Аякса нагнав Посидон на страшенні Гирейські
 „Скелі; самого-ж таки пожалів було й виніс є під хвилі;
 500 „Був би Аяке таки спасся од смерті на прикрість Афині,
 „Як би було не сказав загордячий одного словечка:
 „Бач, похваливсь, що втече од потопу й без ласки безсмертних.
 „Се ёго гордеє слово почув Посидон і розгнівавсь;
 „Зараз схопив свій тризубець обома міцними руками,
 505 „Трахнув об скелю Гирейську і та розкололась на двоє.
 „Часть тії скелі лишилась на місці, а друга скотилась
 „В море; на ній-то, зоставшись, Аяке похвалявся на богів.
 „Довго та скеля носила ёго по хвилястому морю.
 („Так він на ній і погіб, захлібнувшись морською ропою.)
 510 „А Агамемнон, твій брат, було спершу утік од неволі
 „Й сам і ёго скороходні човни: ёго спасла Юнона.
 „Посьлі-ж, як мав об'їздить він Малеїські гострії скелі,
 „Страшная буря ёго підхопила й понесла по морю,
 „Повному риби; оттут-то біди натерпівсь Агамемнон.
 515 „Спершу прибило ёго у той край, де колись-то в палатах
 „Жив сам Өієст, а тогді син Өієста Егієт господарив;
 „Звідтіль здавався вже ёму возворот у свій край дуже певним:
 „Боги і вітер попутний послали назад у отчину.
 „Дуже зрадів Агамемнон, ступивши на рідную землю,
 520 „Впав на коліна й давай цілувати рідненький пісочок;
 „Потім залився слізьми, що уздрів таки землю жадану.
 „Тут запримітив ёго калавурний наємний з горбочка,
 „Де сам зрадливий Егієт посадив ёго, пообіцявши
 „Золота дати два таланти, і той уже рік калавурив,
 225 „Що б не явивсь несподівано та боронитись не здумав.
 „Тільки лиш вздрів Агамемнона, зараз побіг і дав знати.
 „Тут-то Егієт против брата й замислив великую зраду:
 „Вибравши двадцять собі розбишак, посадив їх в засаду
 „В самих палатах, де й бучний звелів приготувати бенкет.
 530 „Сам-же назустріч царю Агамемнону вийшов є пихою:
 „С кіньми, з візками, а в серці таїв він недобрее діло.
 „Зради не відаючи, Агамемнон вступив у палати;

- „Тут за столом ёго й вбили, як тую скотину вбивають.
 „Не осталось теж і жадного с тих, що прийшли з Атрієнком,
 535 „Тай розбишаки Егістові всі до одного погибли“.
 „Так він сказав; в мене-ж серце з жалю захолонуло в грудях,
 „Гірко заплакав я, впавши на жовтий пісок; моему серцю
 „Вже не хотілося й жити на світі й на сонце дивитись.
 „От як наплакавсь я в волю, скропивши слізьми всю долівку,
 540 „Дід, характерник морський, Посидона підданок, і каже:
 „Е, Атрієнку! не слід тобі довго так плакати, вбиватись,
 „Ділу слізьми не поможеш; ти лучче подумай гарненько,
 „Що б от у рідную землю свою ти доставсь як скорійше.
 „Бо чи живим ти ёго ще застанеш, чи може Орестом
 545 „Він вже убитий, — принаймні на похорон може приспієш“.
 „Так він сказав, і мені на душі аж полекшало: серце
 „В грудях моїх втихомирилось знову, хочай було важко.
 „Тут я почав говорити старому крилаті речі:
 „Ну, про сіх двох я вже знаю; скажи-ж ти мені, хто той
 [третій,
 550 „Що ще й досі живим по безкраєму морю блукає,
 („Чи може вмер; хоч і тяжко, а все б таки хотів я почути“).
 „Так я сказав, і старий мені зараз на сєє одвітив:
 „— Третій-то син єсть Лаерта старого, він родом з Ітаки,
 „Бачив ёго я на острові в пишних палатах Калинси
 555 „Нимфи; вона ёго держить насильне, і він бідолашний
 „Плаче гіркими слізьми і не може в свій край повернутись;
 „В нєго ні човнів не має, ні весел, нема й товариства,
 „Котре б в отчину по темному морю ёго проводило.
 „Іншая доля тобі, Менелаю, родино Зевеса,
 560 „Вицала; ти не помреш у Аргосі, багатому кіньми;
 „Боги тебе в Елісейськеє поле пошлють на край світа,
 „Де Радаманє проживає білявий, де людям безсмертні
 „Саме найкраще життє — без печалі й труда — вготували.
 „Там ні дощів, ні зими не буває, ані заверухи;
 565 „Там тільки вітри Зефира легенькі зза Океяна
 „Дують чуть-чуть і блаженним раз-в-раз холодку навівають:
 „Се тобі тим, що Єленин ти муж і Зевесу став зятем“.
 „Так-от сказавши, нирнув характерник у море хвиляете;
 „Я-ж с товариством до човнів своїх почвалав скороходних.
 570 „Йшов я, а серце мов пташка в сілку, — як не вискочить, —
 [билось.
 „Тільки прийшли ми до моря, де всі наші човни лежали,

- „Зараз вечеряти сіли, бо темная ніч наступила;
 „Потім на березі пінного моря всі міцно заснули.
 „Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
 575 „Самперед човни один за другим поспускали на море,
 „Щогли прилагодили і на них паруси натягнули;
 „Потім вступили на човни й самі й на лавках посідали,
 „І товариство прийалося веслами море гнітити.
 „Знов я погнав свої човни до річки святаї Єгипта,
 570 „Там їх спинив і в офіру безсмертним приніс гекатомбу,
 „Потім я жертвою гнів заспокоївши богів безсмертних,
 „І Агамемнону в вічную пам'ять могилу насипав.
 „Все спорадивши, поплив я назад; мені вітер попутний
 „Боги послали і скоро у рідную землю прибили.
 585 „Ти, Телемаче, не квапся тепер, погостюй тут у мене
 „В пишних палатах деньків з одинадцять, або й дванадцять;
 „Потім тебе я с повагою випроважу й подарунки
 „Славніі дам: — троє коней з мерезаним гарним візочком,
 „Дам тобі й кил'їх красивий, — що б ти виновую офіру
 590 „Завше безсмертним творив і мене раз-у-раз споминав би“.
 І Телемах, Менелаю в одвіт, так почав говорити:
 „Довго мене, Менелаю Атриде, оттут не задержуй;
 „Я б найрадніщий зостатись; с тобою рік цілий сидів би,
 „Й жаль за батьками й за домом мене не звялив би ніколи, —
 595 „Так твої речі єсть мудрі і оповідання цікаві:
 „Серце мені веселять; та товариші ось засмучають,
 „Що зосталися в Пилосі, а ти таки просиш зостатись:
 „Твій подарунок, що дати мені маєш, хай памятка буде,
 „Коней-же я у Ітаку не візьму, тобі їх на спомин
 600 „Тут таки в тебе зоставлю; твоє-ж пак великеє царство
 „Все по долинах роскинуто й родить багато лотосу,
 „Куперу, жита й пшениці і іншої всякої наші;
 „А на Ітаці нема ні лугів, ні широкого поля,
 „Тільки єсть скелі для кіз, а для коней земля негодяща.
 605 „Звісно, що острови не за для коней: нема на них наші;
 „З моря скалами вони видаються, — Ітака-ж найбільше“.
 Так він сказав. Менелай-же тихенько собі усміхнувся,
 Гостя по плечах погладив рукою й почав говорити:
 „Крові єси ти вельможної сину, коли так говориш,
 610 „Ну, то я коней чимсь іншим тобі заміняю, бо можу:
 „Я в подарунок тобі з усіх скарбів моїх, що в скарбниціх,
 „Виберу, що єсть найлуччого і найдорожчого в мене, —

- „Срібную, ковану дуже цікаву, я дам тобі кухву;
 „Вся вона є чистого срібла є краями сүтозолотими.
- 615 „Кухва — робота Гефеста; мені-ж дарував її Федім,
 „Царь Сидонійців, як я колись в гості до него заїхав;
 „Сюю-то срібную кухву тобі я і дам замість коней“.
- Так вони в двох, Менелай є Телемахом, собі розмовляли,
 А у палатах тимчасом збіралося гості на бенкет.
- 620 Кіз, та овечок привели й вина дорогого принесли,
 Хліба-ж принесли жінки, що в тоненьких все ходять намітках.
 Так от готовився бенкет в палатах царя Менелая.
- А женихи на Итаці перед Одисеевим домом
 В кружала*) гралось і довгими списами в ціль попадали
- 625 Посеред битого двору, де й перш всі їх грища творились.
 Од женихів в стороні Антиной з Евримахом сиділи,
 Два ватажки між гультаями були вони найсьмілійші.
 Трохи згодя підійшов до них і Фронієнко Ноїмон
 І Антиной випитувать став ось якими словами:
- 630 „Знає хто-небудь із вас, Антиною, і може сказати, —
 „Скоро, чи ні Телемах із Пилоса до дому приїде?
 „В мене він човна узяв; а мені дуже човна потрібно,
 „Маю в Елїду широку поїхати; дванадцять кобилок
 „В мене там є і табуи лошаків до роботи годящих:
- 635 „Треба б було там спіймати якого із них та обїздить“.
- Так він сказав; ватажки здивувались, бо овеїм не знали,
 Що Телемах у Пилосї, а думали, що він де-небудь
 Тут таки біля товару у полі, або на свинарні.
- От і почав Антиной Фронієнкові так говорити:
- 640 „Правду, будь ласкав, скажи нам: коли-ж се і с ким він поїхав?
 „Чи з громадян кого небудь узяв, чи поїхали свійські
 „Люде, ёго-ж — наймити, челядинці? Таки ухитрився!
 „Та ще скажи мені от-що, і про те нехай буду знати,
 „Сам він узяв в тебе чорного човна, без відому твого,
- 645 „Чи таки ти ёму визичив сам, як почав він прохати?“
- Й Фронієнко Ноїмон на се Антиною одвітив:
 „Човна я сам ёму дав; так зробив би усяк громадянин,
 „Як би ёго попросив чоловік при великій пригодї:
 „Трудно в нужді одказати сусідї, — тай і хто одказав би?
- 650 „Ті-ж, що поїхали з ним, — парубки з громадян таки наших;
 „Я й їх атамана бачив на човні, але-ж от не знаю —

*) *δίσκοισι τέρποντο.*

„Чи то був Ментор, чи бог який, вельми на Ментора схожий.
 „Тільки, бачь, ось що за диво: самого я Ментора бачив
 „Вчора раненько; тоді-ж він поїхав із ними у Пілос“.

655 Так от сказав Фронієнко й пішов до своєї господи.

А ватажки аж зжахнулись й на серці у них похололо....

Зараз усіх женихів покликали до купи і тії

Кинули грища і стали навколо перед Евпифенком.

Ім Евпифенко й почав говорити, й з досади аж сапав,

660 Ввесь аж трусився, а очі — мов вугля горяче горіли:

„Горе, панове! дорога отся Телемаха — не шутки!

„Сьміло удав!... а ми, келени, думали: „Нї не посьміє!“...

„От тобі й блазень: усіх ошукав нас, старійших, розумних....

„Хлопців з громади набрав собі бравих тай линув на човні!

665 „Буде і посьлі нам лихо від нєго, коли б Олімпійці

„Дух з нєго виперли раньше, чим він нам погибель вготує!

„Ну, а тепер я вам от-що скажу: менї човна давайте,

„Дайте і двадцять гребців; зараз їду за ним; я засяду

„В пристанї межи Ітакою й Самом і там стерегтиму:

670 „Гірко скінчиться отся єго сьміла мандрівка за батьком!“

Так він сказав і се слово єго всім достоту прийшлося;

Й зараз вони всі гуртом у палати пішли Одиссея.

Скоро довідалась і Пенелопа злосливої зради,

Що женихи проміж себе замислили на Телемаха:

675 Медон, гонець, їй про теє сказав, бо він чув, як злодії

Раду вели проміж себе на дворі й на чім всі згодились:

Миттю побіг він в палати, та все й розказав Пенелопі.

Ще на порозі в сьвітлиці гонця Пенелопа спитала:

„Медон! за чим тебе прислано од женихів загордящих?

680 „Може за тим, що б сказати рабіням царя Одиссея,

„Що б покидали роботу та їм що б обід готували?

„Боже, коли б отсе сватаннє й бенкети сї та скінчились!

„Що б і обід сей сегодня оттут за для них був останній!

„Надितесь ви всі гуртом і добра поцсували багато

685 „Батьківщини Телемаха малого; чи вже-ж ви не чули,

„Вам не казали батьки таки ваші, як ви були дітьми,

„Хто такий був Одиссей, за для ваших родителїв завше

„Він не обидив з громади нікого, нї ділом, нї словом,

„Як то поводитьься звично на сьвітї в царів богорівних:

690 „Іншого люблять є підданих, а з іншим вони ворогують, —

„А Одиссей — то не нївечив навіть хоч би й челядинця.

„Що-ж отсе чините ви? Яких пакостей ви натворили!

„Се б то ніби Одиссею од вас за добро така вдяка“....

Медон на сее, — а був він розумний, — сказав Пенелопі :

- 695 „Хай би, цариця, було тільки лиха що капості їхні!
 „Іншеє, більшеє, гіршеє вдвоє вони замишляють —
 „Лихо нам всім, і не дай-же то, боже, що б їм удалося:
 „Гострою шаблею хтять зарубати вони Телемаха,
 „Як буде їхать назад; а поїхав він в Пілос пісчаний,
 700 „Звідтіль у Лакедемон, про отця там що-небудь прочути“.

Так він сказав, а у той захолинули ноги і серце;

Довго вона не могла ні словечка промовити; слізи

Так і полились з очей, і пропав її навіть і голос,

Добра година пройшла, поки стала вона говорити:

- 705 „Медон! Чого-ж се поїхав мій син? Ох, не слід йому було б
 „На скороходній човни сідати, бо то коні морські;
 „Носять вони по безкраєму морю людей, тай згубляють:
 „Чи забажав він, що б тут на землі й його імя пропало?!“

Медон на сее, — а був він розумний — сказав Пенелопі :

- 710 „Я вже не знаю, чи то який бог підуськав його їхать,
 „Чи захотів таки сам побувати в Пілосі й провідать,
 „Що є пан-отцем його сталось, де він і яка його доля.“

Так сказав Медон, і вийшов є палатів царя Одиссея.

Жаль і нудьга підкосили царицю й вона не здоліла,

- 715 Що б на фотелях усидіть, було-ж їх в світилиці багато:
 Сїла вона на порозі й гіркими слізьми залилася;
 Заголосили вкруг неї й рабині усі, які були
 В неї у пишних палатах царських — молоді і старії.

Ім то усім Пенелона, ридаючи, гірко сказала:

- 720 „Слухайте, друженьки! дав мені Зевс Олімпийський печалі
 „Більш за усіх тих, є которими я і росла й діувала:
 „Спершу втеряла я мужа, як лева по силі і серцем;
 „Хистом і розумом він видавався між Данайцями всіми,
 („Слава його і Аргос і Елладу усею обгорнула),

- 725 „Се-ж от недавно й дитя моє миле бурхливії вихри
 „Десь у чужину занесли, а я і не чула про сее.
 „Жорстокосерді! Чому ні одна з вас мене не збудила,
 „Як Телемах виряжався із дому на човен той чорний!
 „Ох, ви недобрі! ви знали то всі, а мені й не сказали!....

- 730 „Як би була я довідалась, що він збирається їхать
 „Сього б не було і вже — або він би зостався на певне, —
 „Або мене неживою покинув би тут у палатах.
 „Як би скорійш хто покликав сюди Доліона старого,

- „Мого раба, що отець менї дав з другим іншим посагом,
735 „Він стереже й доглядає тепер мого ряного саду;
„Хай найскорїйш до Лаерта біжить та про все хай розкаже,
„Може б Лаерт, як розумний, дійшов собі снаги якої
„Та докорив би народу с плачем, що вони потурають
„Стратить ёго-ж таки внука і сина царя Одиссея!“
- 740 Нянька, стара Еврикля, поважно на сее сказала:
„Любо, моя господине!*) Чи гострим мечем зарубаєш
„Няньку твою, чи то жити лишиш, а тобі я признаюсь.
„Знала я все, і сама, по приказу ёго, у дорогу
„Хліба й вина наготовила; заприсяглася-ж богами
- 745 „Не говорить тобі раньш, нїж як днів вже дванадцять уплине,
„Що б про одїзд ёго вчувши, або й сама догадавшись,
„Ти молодой своєї краси від жалю не звялила.
„Годї-ж бо плакати! умийсь та, вдягнувшись у чистую сукню,
„В верхню сьвітлицю піди, забери й покоївок з собою,
- 750 „І помолися дочці там егидодержавця Афинї:
„У Телемаха вона і не дасть ёму вмерти.
„Не завдавай і Лаерту жалю; він журний вже й без того.
„Боги-ж не овсїм таки одступились од Аркесїєнка
„Тай од нащадків ёго, а знайдеться якийсь ще з їх роду,
- 755 „Що володітиме знов і сїм домом і ґрунтом родючим!“
Так Еврикля сказала й розважила тугу цариці.
Слєзи утерши, цариця умилась, надїла і сукню
Чистую і у сьвітлицю пішла, покоївок забравши.
В кошик ячменю наклала і так-от молилась Афинї:
- 760 „Вваж, Атридоно, егидодержавцева дочко, на мене!
„Певне не раз у палатах тобі Одиссей вельми мудрий
„Ситїї стегна палив із овець, та биків на офіру.
„От спогадай лиш про теє тепер і спаси менї сина.
„Тай женихів прожени загордящих, що капості дїють!“
- 765 Так-от молилась с плачем, і богиня почула молитву.
А женихи у тїнявих палатах, знай, галасували
Й от-що почав говорить хтось із них, молодих, загордящих:
„Певне отее нам весїллє готує жаданная краля
„Й овсїм не відає, що її синові смерть вже готова!“
- 770 Так хтось сказав, бо не відав, що було й для них вже
Тут женихам Антиной Евпифенко почав говорити: [готово.

*) Νύμφα φίλη.

- „Молодь ви всі необачна! держіть лиш язик за зубами,
 „Що б не розніс сеї мови хто-небудь в тамту он сьвітлицю.
 „Лучче ходім тишком-нишком відеїль та потайно скінчимо
 775 „Те, що достоту прийшлося нам всім і на чім ми згодились“.
- Так-от сказавши, він вибрав собі двадцять хлопців най-
 Тай потягнули до моря на човен усі скороходний. [дужчих
 Перше найперше вони отой човен спустили на море,
 Потім і щоглу поклали на човен і парусів кілька
 780 Поприганяли і довгії весла до петель ремінних. —
 (Все спорядивши, як сьлід, паруси розпустили на щогли)
 Зброї і інших риштунків принесла з собою дружина.
 Сїли на човен, погнали єго в серед моря к полудню;
 Там повечеряли й ждали аж поки наблизиться вечір.
- 785 А Пенелопа тимчасом лежала у верхній сьвітлицї,
 Нудила серцем, нічого не їла й не пила нічого.
 Тільки і гадки у неї було, чи втече-то од смерті
 Син її любий, чи буде таки женихами він страчен?
 Що от міркує і лев, як єго де застукають люде
 790 Й бачить він з ляком, що вже от-от-от єго в сїті спіймають;
 Те й Пенелопа усе розважала, аж поки на очі
 Сон не злетїв: як заснула вона, вгамовались і думки.
- Тут знов вже іншеє вигадала синєока Афина.
 Взяла ото та зробила мару, станом схожу на жінку, —
 795 На огрядную Іфєйму, дочку б то Ікарія старшу,
 Що повінчалась з Евмиллом у Ферах, де й жили обоє, —
 Та і послала мару ту в палати царя Одиссея,
 Що б Пенелопу, що серцем так нудить, вона розважала,
 Що б втихомирила плач та ридання і витерла слєзи.
- 800 І от, прокравшись у верхню сьвітлицю крізь замкнені двері,
 Стала мара в головах і от так Пенелопі сказала:
 „Спиш ти чи ні, Пенелопо! здоланная овсім журбою?“
 „Боги, которим легенько живеться, тобі збороняють
 „Плакати й так обиваться: от-от незабаром до тебе
 805 „Вернеться син твій, бо перед богами нічим не згрішив він“.
- Ій Пенелопа, премудра жона, на сю річ одвічала,
 Все-ж крізь солодку дрімоту й вітаючи в сніщах чарівних:
 „Як, яким побитом ти отсе, сестро, до мене прибула?
 „Перше ти рідко сюди завертала; живеш, бач, далеко.
 810 „Ти от велиш перестать мені плакати, що б я забула
 „Всі отті охи та здохи, що рвуть мені серце і душу?
 „Я, що і мужа втеряла, як лева по силі, і серцем

- „Хистом і розумом він видававсь між Ахейцями всіми,
 „Й слава ёго і Аргос обгорнула і цілу Елладу.
 815 „Се-ж от і син мій жаданий полинув од мене на човні;
 „Він ще дитя, не зазнав ще ні скрути й людей ще не бачив.
 „Ось через що я вбиваюся більше за ним ніж за мужем.
 „Я аж трушуся за ним і боюсь, що б чого з ним не сталось,
 „Чи то на морі, чи тут таки дома, як він повернеться.
 820 „Зраду таку проти нёго замислили люде лукаві
 „Вбити хочать ёго перш, чим до рідної хати доїде.“

І Пенелопі на сеє тїнява мара так сказала:

- „Сестро-голубко! не бійсь, не вяли свого серця журбою.
 „Єсть там у нёго в дорозі такий поводитір могучний,
 825 „Певний, якого б і я та і ти, та і всякий бажав би:
 „З ним у дорозі Паллада Афина, до тебе зичлива.
 „Се-ж то вона і послала мене твою тугу розважить“.

Ій Пенелопона, перемудра жона, на сю річ одвічала:

- „Як що ти справді богиня і думки Афинини знаєш,
 830 „То розкажи мені з ласки своєї, яка ёго доля:
 „Де він тепер? чи живе ще й на сонечко дивиться ясне?
 „Чи може вмер і до темних спустився палатів Аїда?“

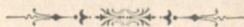
І Пенелопі на сеє тїнява мара так сказала:

- „Де він і що з ним, чи жив, чи помер — одгадати не вмю,
 835 „А завдавати брехні, нісенітницю плести — не гоже!“

Сеє сказавши, мара кризь замкнуті двері послизла

Тихим повітрем. Прокинулася Пенелопона і стало
 Так їй на серці легенько, мов знов отсе помолоділа, —
 Снице таке очевидячки їй опівночи приенилось.

- 840 А женихи, посїдавши на човен, пустились у море,
 Смерть Телемахові в чорних душах замишляючи певну.
 Єсть островок каменястий, собі невеличкий, на морі;
 Межи Итакою він простягнувся і Самом шпильетим;
 Звуть ёго Астерис; має дві пристані зручні для човнів,
 845 Там-то й засїли Ахейці в надїї звести Телемаха.



ОДИССЕЇ Е.

ПІСНЯ П'ЯТА.

Одиссеєві плавники.

- 1 Рано од ліжка Тифона хорошего в небі зірниця
 Вийшла, що б сьвітло принести богам невміручим і смертним,
 Боги-ж сиділи на радї в сьвітлиці Зевеса, которий
 Громом орудує в небі і вєть між богами найстарший.
- 5 Ім викладала Афина вєї біди тяжкі Одиссея:
 Дуже вона побивалась об тім, що замешкавь у Нимфи.
 „Батьку Зевесе і прочіі боги блаженні, безсмертні!
 „Нї, вже нїяк не приходитьсь, бачу, що б царь берловладця —
 „Був задля кожного щирим, ласкавим, прихильним; повинен
 10 „Милость він з серця прогнати та капості людям чинити,
 „Бачите, як Одиссея сьвятого вже люде забули,
 „Свого царя, що для вєїх був отцем таким щирим, ласкавим.
 „Він от сидить дєсь на острові й терпить великєє горе
 „В гарних печерах Калипси: вона єго вдержує в себе
 15 „Силою; бідний не може нїяк у свїй край повернуться:
 „В него нї човнів не має, нї весел, нема й товариства,
 „Котре б єго повезло по безкраєму морю до дому.
 „Се-ж знов замислили стратить і сина єго Телемаха,
 „Як буде їхать назад, а поїхав він в Пилос пісчаний,
 20 „Звідтіль у Лакедемон — про отця там що-небудь прочути“.
 Ій одвічаючи, хмари збіраючи Зеве так промовив:
 „Дочко моя! яке слово тобі пролетіло крізь зуби?
 „А не сама-ж ти хіба той рішинець вчинила, у думці зробила,
 „Що Одиссей таки вернетсья і відометить загордячим?
 25 „Та от пильную тепер за Телемахом в дорозі, — як можєш,—
 „Що б жив-здоров повернуєсья у рідную милую землю,
 „А женихи, що засіли на човні, що б в дурнях zostались“.
 Потім почав говорить до Ермія, коханого сина:
 „Сину Ерміє! ти завш був посланцем: біжи-ж по скорєнько,
 30 „Нимфі в'яви кучерявій про нашу незмінную волю,
 „Що б Одиссей неборака, не гаючись, плив до господи, —
 „Тільки без всяких поїде він провідів — божих і людських;

- „На плавниках із бервен він натерпиться горя немало :
 „Аж на дванадцятий день в хлѣбородну Схерію прибуде ,
 35 „В землю Феаків, которі всі рід свій ведуть од безсмертних ;
 „Сї ёго приймуть і наче од бога якого споважуть :
 „Випровадять ёго в милую рідную землю на човні
 „І надають ёму золота, міді й одежі багато ;
 „Певне, ніколи добра стільки він не привіз би є під Трої,
 40 „Як би беспешне з здобичою всею до дому достався.
 „Ну, а тепер, бач, судилось ёму і другів привитати,
 „І у палати високі і в рідную землю вернутись.

- Так він сказав, і почав у дорогу збиратися звістник
 Аргусовбивця; під ноги підв'язав собі він сандалї,
 45 Ковані злотом, вони-то ёго і носили повеюду,
 Разом з вітрами, по твердій землі й по безкраєму морю.
 В руки-ж узяв патерицю: він нею, кого лиш захоче,
 З разу таки і приспить, а хто спить, того з разу розбудить.
 З сїм-от цїнком у руках полетїв собі Аргусовбивця
 50 Та над Пібрею є хмар і спустився на море безкрає;
 Потім по хвилях понїсся швиденько нурком-риболовом,
 Що за плотицями завше ганя по страшеним безодням
 Та свої крильця густїї полоще в солоному морі; —
 Так от швиденько Ермій перебіг через моря хвиляєті.
 55 А як добїг він до острова, що в сторонї був далекїй,
 Зараз із пінного моря блакїтного вийшов на сушу,
 Що б до печери добратися тої, де мешкала Нимфа
 Гарна з лиця й кучерява; її він знайшов у печері,
 Де по кутках на кабицях курились кедриня і ладан :
 60 Пахощі вонні од них скрізь по острову так і носились.
 Нимфа сидїла в печері і голосом дивним сьївала;
 Човником ткала вона золотим на веретатї тканицу.
 Навкруг печери роскинулась сьвіжа зелена дїброва —
 Чорні тополї, та вільхи й стрункї кипариси пахучї;
 65 Там, в тїй дїброві, і всякої птицї багато водилось :
 Кобцї, шулїки, шпаки і морські цокотухи-сороки,
 Котрим лиш клоїт один — цокотати та плескатись в морі.
 Тут-же, вкруги камяної печери, по горах повився
 Рясно-густий виноград: важкі кетяги й вїття ламали.
 70 Штири криницї одна біля другої джерєла били
 В різні сторони, й чиста вода, як слєза, та погожа
 Тихо бренїла раз-в-раз в гущинї; од печери по плесу
 Вохкі луги простелились — зелені, квітчасті, пахучї;

- Навіть і бог звеселився б, як би всю красу побачив.
- 75 Довго стояв там Ермії, як укопаний, та дивувався;
Потім, як все оглядів і на все до смаку надивився,
Зараз, не гаючись довше, пішов у простору печеру;
Нимфа Калипсо, богиня з богинь, ёго зразу пізнала:
Буть незнакомими межи собою — у богів не звичай,
- 80 Навіть тоді, як один од другого живуть подалеку.
Але-ж в печері посланець Ермії не знайшов Одиссея:
Той, як і перше бувало, сидів десь над морем і плакав,
Мучив що-дня свою душу гіркими слізьми, та риданнєм
(Все він, бувало, на море бескрає дивився та плакав).
- 85 Нимфа Калипсо, богиня з богинь, посадивши Ермія
На дерев'яній, мережаній злотом, фотелі, спитала:
„Ну, мій шановний, коханий Ермію! Чого надзвичайне
„Ти от до мене прибув? Не вчашав ти сюди було перше.
„Ну, говори-ж, чого треба, чого ти од мене бажаєш?”
- 90 „Я тобі зроблю усе, що зумію та зможу зробити.
(Перше-ж, як гостя, прошу — потрактуйся у мене з дороги)“.
- Се от сказавши, богиня Ермія за стіл посадила,
Істи дала амвросії, й червоного нектару пити.
Гість, не змагаючись довго, почав до смаку трактуватись.
- 95 Потім, як їжою й нектаром гість вдовольнив собі душу,
Став одвічать кучерявій богині такими словами:
„Бога богиня питає — чого він прийшов! Ну, гаразд-же...
„Допоминаєся ти — і я скажу тобі достоменно.
„Бігти до тебе на остров сюди мене Зевес приневолив;
100 „І хто-ж би-то з доброї волі схотів так далеко ганяти,
„Ще й по сольній воді, де нема ні села, ні місточка,
„Ані людей, що підчас гекатомбами нам офірують?
„Та вже такий, бач, закон на Олімпі — що й боги не сьміють
„Зевса приказу що б то обійти, або що б одмінити.
- 105 „Каже Зевес, що у тебе тут є хтось вельми бідолашний
„С тих ото, що дев'ять билися років за город Пріямів,
„А на десятій, ёго зруйнувавши, до дому поплили;
„Тільки, як плили вони, то розсердили якось Афіну,
„Й та на них вітри бурхливі наслала і збила буруни
- 110 („Там то вони і загинули кожний з своїм товариством,
„Сего-ж, що в тебе, — сюди буйний вітер і хвиля прибили.)
„То-ж то Зевес і звелів одцуетить ёго як найскорійше,
„Бо не судилось ёму на далекій чужині загинуть;

- „Випала іншая доля ёму — і другів привитати,
 115 „І у палати високі, і в рідную землю вернутись“.
 Так він сказав, і Каліпсо, богиня з богинь, задріжала
 І почала до Ермія крилатії речи казати:
 „Злюки ви, боги, есте і найзгірш од усіх завидюці:
 „Зараз ото й ворчите на богинь, як із них котра небудь
 120 „Смертного візьме на ліжку і зробить собі чоловіком.
 „Так, як колись-то Зірниця собі приняла Оріона,
 „Гнали ёго ви, та гнали, бо вам, бач, легонько живеться, —
 „Поки ёго не настигла в Ортигії ваша невинна
 „Панна Діана й стрілами легенькими не застрілила.
 125 „Так і Язон уподобавсь було кучерявій Деметрі,
 „Йі та, закохавшись у не́го ве́ім серцем, у любощах спати
 „З ним положилась на оранім полі, — в хвилину про теє
 „Зеве і провідав і вбив ёго там громовою стрілою.
 „Так і тепер от: вам заздрість, що смертний живе тут зо мною.
 130 „Він потопав серед моря на беревні, і я ёго спасла,
 „Бо ёму човна прудкого Зевес, громовою стрілою
 „Вдаривши, геть потрощив на скіпки і розвіяв по морю.
 („Тут-то усе товариство ёго потопилося славне,
 „А самого буйний вітер і хвилі до мене прибили.)
 135 „Я привитала ёго, годувала і мала зробити
 „Так, що б не старівсь ніколи й безсмертним по віки зостався.
 „А як такий на Олімпі закон, що і боги не сьміють
 „Зевса приказу що б то обійти, або що б одмінити,
 „Хай вибірається в море мерщій, як Зевес потребує
 140 „І через тебе велить; виряжати-ж ёго я не буду:
 „В мене ні човнів, ні весел не має, нема й товариства,
 „Котре б ёго повезло по безкраєму морю до дому;
 „Тільки, до него прихильная, дам ёму певну пораду,
 „Що б він беспешно у рідную землю доставсь найскорійше“.
 145 Знов до богині почав говорити Ермії, божий звістник:
 „Так однусти-ж ёго зараз і гніву Зевеса побійся,
 „Що б не зробив він тобі, як розсердиться, халени часом...“
 Се от сказавши, Ермії, божий звістник пішов од богині;
 Вийшла і нимфа с печери шукать царя Одисея,
 150 Вчувши од звістника власний і певний рішинець Зевеса. —
 Той-же сидів на шпильястому розі над морем і очи
 Не висихали од сліз, бо до дому раз-в-раз поривався:
 Танув, як свічка що день, бо не був до богині прихильний.
 Ночи він, правда, провадив в печері, але-ж по неволі:

- 155 Сего хотїла богиня, і не міг він того не схотїти.
В день-же сидїв раз-у-раз на шпилястїм камінні над морем
(Й мучив що дня свою душу гіркими слїзьми, та риданнїм)
Все було дивиться, бідний, на море солоне та плаче.
Там то богиня й найшла ёго і почала говорити:
- 160 „Ну, безталанний! не плач менї більше оттут і журбою
„Серця собі не вяли: одпущу я тебе незабаром.
„Довгих бервен нарубавши, приймаєсь плавника будувати,
„Що б як безпешнїйш ти міг би снувати по синїму морю.
„Бервна ти мідними штабами збий і балясами с краю
- 165 „Іх обведи; а я піду й тобі приготую в дорогу
„Хлїба, води і вина, що б не голодував ти на морі;
„Дам і одежи, пошлю в сьлїд за човном і вітер попутний,
„Що б як скорїйш і беспешнїйш ти в рїдную землю доставея,
„Як того боги захочуть, що небом владнують широким:
- 170 „Вміють вони в сто раз лучче, нїж я, розсудить — що до дїла“.
Так говорила вона; задрїжав Одиссей богорівний
Та до богинї почав говорити крилатїї речі:
„Інше щось ти, богине, гадаєш, а не возворот мїй:
„На плавнику плисти кажеш такую далеку дорогу,
- 175 „Трудну й зовсїм небеспешну, якої і великії човни
„З вітром Зевеса попутним не можуть зробити беспешно.
„Я на плавник і ногою не ступлю без ваги твоєї,
„Поки не заприсягнесся й клятьбою мене не запевниш,
„Що менї іншого лиха ти овсїм вчинити не мислиш.“
- 180 Так він сказав, і Калипсо, богиня з богинь, усьміхнулась
Нїжно рукою потрїпала і так почала говорити:
„Хитрий ти, бачу, нївроку тобі, — й не зовсїм необачний:
„Дуже путяще й розумне отсе ти сказав менї слово.
„Отже, хай сьвїдками будуть: земля й широкеє небо
- 185 „Й Стикса підземні бистрії води, — клятьба отея страшна
„Навїть для богів блаженних, і в них вона сама найбільша, —
„Що тобі іншого лиха я овсїм чинити не мислю;
„Я тобі зичу і ражу то саме, чого б і собі я
„Завше бажала, як би і менї така склалась пригода.
- 190 „Вір-же менї, що я зичу тобі усе добре, що в мене
„Серце у грудях зовсїм не залїзне: воно милосливе“.
Се от сказавши, богиня з богинь до печери пустилась,
А за богинею в сьлїд поснішав Одиссей богорівний,
І незабаром обоє ввійшли у глибоку печеру.
- 195 Там Одиссей на тїй самїй усївсєя фотелї, с котрої

Ермій устав; ёму Нимфа принесла всілякої страви,
Істи і-пити усёго, що смертнії люде вживають.

Страву поставивши, сїла й сама супроти Одиссея;
Ій-же поставили нектару і амврозії рабині.

- 200 Так на готовую страву лиш руки вони простягали,
Потім, як кожний із них і наївся у смак і напився
От-що Калипсо, богиня з богинь, почала говорити:

„Ну, Лаертенку, Зевесова хитра рідня, — Одиссею!

„Хочеш отсе ти до дому у милую рідную землю

- 205 „Зараз сьогодні і їхать? Прощай-же, і час тобі добрий!

„А як би відав ти й знав, скільки доля тобі присудила

„Бід натерпітися перш, ніж у рідную землю доїдеш,

„Зараз би тут, у сій самій печері, зостався б зо мною

„Й був би безсмертним. Так що-ж? ти от дуже бажаєш побачить

- 210 „Жінку свою: ти за нею що-дня побиваєся й плачеш.

„Я-ж, пак, здається, таки не поганша од жінки твоєї

„Ані лицем, ані станом, і смертні жінки сперечатись

„З нами не можуть безсмертними станом своїм і красою.“

Ій у одвіт Одиссей, хитро-мудрий почав говорити:

- 215 „Нимфо шановна! не сердься на мене за се; бо і сам я

„Добре те знаю, що мудра моя Пенелопа нікчемна

„І сперечатись с тобою не може ні станом, ні видом,

„Бо вона смертна, а ти от безсмертна й по вік молодая.

„Все-ж таки я, хоч і так, а бажаю й що-дня побиваюсь,

- 220 „Що б до господи добитись та день повороту побачить.

„А як мені який бог вчинить зраду на темному морі,

„Видержу й то я своїм, у бідах загартованим, серцем.

„Вже я зазнав того лиха й біди натерпівся не мало

„В морі бурхливім, — так хай-же і то на останку складеться.“

- 225 Так він сказав. А тимчасом вже й сонце спочило і вечір

Темний настав; а вони собі в двох у глибокій печері,

Сидючи рядом, всю ніч цілувалися та милувались.

Тільки лиш рання рожева зоря світова зайнялася,

Зараз вдягнув Одиссей тонкий хитон і гарну кирею,

- 230 Нимфа-ж вдягнулася в білу срібнястую сукню додільну,

Дуже тоненьку й хорошу; і поясом підперезала

Стан золотим, дуже гарним, а голову хусткою вкрила

Тай почала вирижати царя Одиссея в дорогу:

Дала сокиру велику ёму, до руки приладнану,

- 236 Мідну, загострену з боків обох і на ній тонорище

Витесане із маслини і гарно мережане всюди; —

- Дала і іншого начиння що до тесельскої справи.
 Потім ёго повела, де всіляка росла деревина:
 Вільхи, тополі, ялина і в небо упертії сосни,
 240 Все старовічне, сухе: по воді на них плинути легко.
 Всяку у сему гаю показавши ёму деревину,
 Нимфа Калипсо, богиня з богинь, у печеру вернуласть,
 А Одиссей до роботи ударився, бервна рубати.
 Двадцять він вирубав довгих бервен і сокирою гарно
 245 Їх обтесав, потім вирівняв всіх оливницею й шнуром.
 Нимфа-ж тим часом, богиня з богинь, ёму свердел принесла,
 Він попроверчував дірки в бервнах і у ряд всіх до купи
 Цьвяхами довгими й штабами мідними поприбивав їх;
 А що б вода не сочилась на верх, він гнучким верболозом
 550 Верхнюю сторону густо поперецлїтав і накидав
 Хмизу багато; боки-ж навкруги оторочив дошками
 Довгими, що б на поміст плавника не котилися хвилі;
 Щоглу управив в помості з дрючком поперешним вітрильним,
 З заду-ж приладив трепло — куди сьлїд плавника направляти.
 255 Вийшов плавник в Одиссея на славу: широкий та довгий,
 Як може бути найбільший байдак, або інший великий
 Човен, яких тільки вмлії роблять майстрі корабельні.
 Нимфа-ж Калипсо тим часом принесла широких полотен,
 Що б зробить паруси, і змайстрував Одиссей їх багато,
 260 Та мотузочками на коліщатах привісив до щогли,
 Потім спустив плавника по маленьку важницями в море.
 Був то четвертий вже день, як скінчив він отсю всю ро-
 Пятого-ж дня ёго вислала з острова Нимфа Калипсо, [боту;
 Вимивши в лазні і в гарну одержу пахучу одягши.
 265 Дала ёму вина чорного міх і один міх з водою;
 Потім принесла богиня і сакви великі с харчами:
 Всёго доволі в ті сакви наклала — і хлїба й до хлїба,
 А на останку і вітер послала легенький попутний.
 З радістю тут роспустив Одиссей богорівний під вітер
 270 Паруси білі і сїв за трепло плавником управляти;
 Сон навіть в темній ночі до віків ёго не торкався!
 Все він дививсь на Плеяд та Воота, що пізно заходить,
 І пильнував Ведмедиці, що люде „Візком“ прозивають;
 Ся в однім місці кружляє, нїби богиня Орїона,
 175 І не купалась од віку у купелях ріки Океяна*).

*) Зривн. Іліад. XVIII, 276—290.

- То-ж то по ній і казала плисти Одиссею Калисо,
 Так що б зоря раз-у-раз зоставалась у лівую руку.
 Плив Одиссей вже сімнадцятий день по широкому морю,
 А як настав вісімнадцятий день, то замріли тїняві
- 280 Гори землі Феакійської, бо вже були недалеко,
 І наче б то шкура широка яка роспялась понад морем.
 Тою порою могучий труситель землі повертався
 Од Еєіонів і вздрів Одиссея з далеких Солимських
 Гір, і лиш тільки побачив, розсердивсь на него ще гірше;
- 285 Грізно мотнув головою і в гніві великім промовив:
 „Он-як! мабуть Одиссею безсмертні судили інако
 „Тутки без мене, як я проживав у землі Еєіонській,
 „І він отсе чимчикує собі до Феаків, де мислить
 „Певної збутися халени, що ёму здавна судилось.
- 290 „Нї, ще багато таки я залю ёму сала за шкуру!“
 Се от сказавши, він хмари нагнав і тризубцем розбурхав
 Море сердите; схопилася буря над морем велика
 Вітрів усяких та мокрими чорними хмарами вкрила
 Землю і море, і темная ніч понависла із неба.
- 295 Разом подули і Еврос і Нотос з Зефиром бурхливим,
 Та і холодний Борей почав хвилі сердиті збивати.
 Тёхнуло у Одиссея тут серце й колїна стремтіли,
 І засмучений він з жалю сказав сам до себе:
 „Ох, я нещасний! що буде зо мною отсе на останку?
- 300 „Дуже боюсь, чи не правду богиня Калисо сказала,
 „Як говорила, що перш, нїж у рідную землю заїду,
 „Бід натерплюся на морі, — і от все збувається певно.
 „Ух! Та якими-ж страшеними тучами небо широке
 „Зеве заволїк! усе море розбурхав, піднявши велику
- 305 „Бурю з усяких вітрів; отсе певне моя вже погибель.
 „Тричі, — в стораз, — ви, Данайці, щаслівїйші, котрі погибли
 „В Трої воюючи палко, на смерть, Атрієнкам в догоду.
 „Так би повинен і я був загинуть і долю влучити
 „В той самий день, як на мене тьму-тьмуцу накидали списів
- 310 „Мідїих Троянці над трупом бездушним царя Полієнка:
 „Я б і почесні влучив собі там похорони і славу
 „Межи Ахейцями; се-ж ото мушу загинути марно!...“
 З сіми словами надбігла страшенная хвиля й об камінь
 Трахнула всім плавником; затрусився плавник, завертївся,
- 315 Випало з рук Одиссея трепло, й Одиссей сам шубоветнув
 В воду геть-геть таки од плавника; засвистїли, завили

- Вітри бурхливі і бурею щоглу на двоє зломало,
 Парус порвало і знесло у море з дрючком поперешним.
 Довго сидів Одисей під водою, вовтузивсь та тріпавсь:
- 320 Виринуть знову назад не давали страшенній хвилі,
 Та і одежа, що дала богиня Калипсо, мішала.
 От-же таки, хоч не скоро, а винирнув він і солону
 Виплюнув з рота ропу, що з волосся як дощ дзюркотіла,
 Все-ж таки, хоч не до соли було, плавника не забув він,
- 325 А, через силу по хвилях метнувшись, вчепився за нього
 Сів на самій середині, тікаючи певної смерті.
 А плавником то сюди, то туди так і кидали хвилі,
 Мов як у полі північний Борея виграва будяками,
 Що в осени засихають і густо збиваються в купу; —
- 330 Так-ото й тим плавником вигравали і вітри по морю:
 То отсе Нотос підхопить його та й шпурне до Борея,
 То знов підхоплює Еврос і гонить у бік до Зефира.
 Тут його вздріла Кадмівна, пригожа Іно, Левкоєєя;
 Спершу була вона смертною й дуже чудово співала,
- 335 Се-ж от сподобилась честі — морською богинею стати
 І пожаліла вона Одисея, що в морі тинявся
 Та бідував: вона вирнула з моря нурком-риболовом,
 Сіла з ним в ряд на плавник і от-так почала говорити:
 „Бідний! чого-ж се труситель землі, Посидон, так на тебе
- 340 „Розлютовавсь, що видумує халепи всякі на тебе?
 „Дармо-даремне увесь його гнів, і тебе він не стратить.
 „Ти тепер от-що зроби, бо, як бачу, ти ще не збезглуздів:
 „Зараз — отсе роздягнися, нехай плавником твоїм грають
 „Вітри, а ти здобувайся руками собі возвороту;
- 345 „В землю Феаків простуй, де і певної збудеся смерті.
 „На — от візьми сю чудовну намітку; під груди підв'яжеш,
 „То вже нічого не бієсь — ні біди претерніть, ні втопиться.
 „Але, бач, от-що: лиш тільки руками лапнеш ти за землю,
 „Зараз намітку розв'яжуй і кидай у темнеє море
- 350 „Геть од землі та гляди — сам назад мені не оглядайся.“
 Так — от сказавши, вона подала Одисею намітку
 Та й упірнула нурком-риболовом у море хвилясте:
 Чорнії хвилі надбігли й богиню собою покрили;
 А Одисей богорівний зоставсь і почав міркувати,
- 355 І засмучений він з жалю та з жаху сказав сам до себе:
 „Горе мені! чи не нову се зраду мені замишляє
 „Хто-сь то з безсмертних, що каже мені плавника покидати:

- „От-же бо ні! не послухаюсь, бо ще далеко, — я знаю, —
 „Тая земля, де богиня казала, що смерті я збудує.
- 360 „Лучче я от-що зроблю, та воно пак і лїпше так буде:
 „Поки ще бервна отеї, мїцно збитїї, будуть держатись,
 „Доти сидїтиму тут і тернїтиму всякїї бїди;
 „А коли хвиля менї плавника розібє, розмайнує,
 „Ринусь у море, бо вигадать лучче що-небудь не зможу.“
- 365 Поки — от так він собі мїркував та доходив спосєбу,
 Страшно великую хвилю таку, мов високую гору,
 Збїв потруситель землї Посидон й об плавник нею трахнув;
 Як-ото вихор бурхливий, зїрвавшись, часом підхонить
 Скирти соломи сухої й геть їх розвіє по полю,
- 370 Так-от і бервна мїцнї плавника рознесло. Одиссей-же
 Скочив на бервно тай плавав на нїм, мов на огирї — верхи,
 Скинувши з себе одежу, що дала богиня Калипсо.
 Потїм, намітку чудовну під груди собі підв'язавши,
 Ниць повалився на море і, руки роскинувши на хрест,
- 375 Думає плисти так, а тут Посидон єго і запримїтив;
 Грїзно мотнув головою і так сам до себе промовив:
 „Бїд натерпївшись на сушї, тепер поблукай ще по морю,
 Поки не стрїнеся є тими людьми, котрим Зевє помагє,
 „Та і тодї, як я мислю, од халєпи, — нї, не втїчеш ти!“
- 380 Так-от сказавши, нагайкою свиснув своїх баских коней
 Та і чкурнув у Егї, де були в нєго пишнї палати.
 Інше тим часом Аєина, Зевєса дочка, загадала:
 Всїм завязала дорогу вітрам та звелїла усїм їм,
 Що б перестали вже дути, що б всї супокїйно заснули;
- 385 Хвилї спинила, Борею-ж бурхливому дуть наказала,
 Поки Зевєса рїдня — Одиссей до Феакїв доплине
 Весло-любивих, від халєпи й певної смертї утїкши.
 Так він по хвилях страшених носився два днї і двї ночі,
 Й серце єму вїщувало раз-в-раз неминучу погибель;
- 390 А в третїй день, лиш на небї зїйшла кучерява Зїрниця,
 Затихомиривсь і вітер бурхливий і море стишло, —
 Тиша настала. Піднявшись у гору на хвилї шпилястїй
 Та придивившись пильнєнько, він близько вже землю побачив.
 Як для дїтей бува радїсть, коли їх отець очуняє,
- 395 Що слабував дуже довго і хворий у муках томився
 (Як-от бува іногдї, що недобра болїсть прилучиться,
 І єго боги спасли від такої хвороби тяжкої);
 Так Одиссей звеселився, побачивши землю й дїброви;

- Раптом на хвилі наліг, що б скорійше на землю ступити.
- 400 Був він од берега вже недалеко, — рукою б подати, —
Чув уже він, як і плюскало море об берег шпилястий,
Бучная хвиля на березі там раз-у-раз клекотіла,
Й білими бризками моря солоного все покривала,
Бо не було там ні пристані, ані затишної саги,
- 405 Тільки лиш гори та скелі, та роги шпилясті сторчали.
Знов в Одиссея затёхкало серце й коліна стремтіли,
І засмучений він з жалю та з жаху сказав сам до себе:
„Горе тай годі! отсе-ж, як Зевес несподівано землю
„Дав мені вздріть пісьля того, як я переплив стільки моря,
- 410 „Вийти де-небудь на берег із пінного моря не можна.
„Скрізь, як-от скинути оком, саме тільки гостре камінне
„Та навкруги реве хвиля сердита, бючися об камінь,
„А підо мною таке глибочезне роскинулось море
Й твердо упертись ногами нема де, що б трохи спочинуть.
- 415 „Страшно! як хвиля підхопить мене, коли стану виходить,
„Та об камінне торохне, — пропала тоді уся праця!
„Ке-лиш візьму попливу трохи дальше, то, мо, чи не знайду
„Берег де-небудь пологий, або яку пристань чи сагу.
„Впять таки боязко, як мене вітер підхопить бурхливий
- 420 „Та понесе по широкому морю на слези, на лихо,
„Або як часом яке чудовисько страшенне із моря
„Демон нагонить на мене, — а їх в Амфитрити до біса...
„Й знаю, що дуже сердитий на мене землі потруситель!“
Поки от-так він собі міркував своїм розумом певним,
- 425 Хвиля страшенна ёго потаскала до берега в кручі;
Там би пірвалась в шматки ёму й шкура й кістки б потрощи-
Як би ёго не домислила вкрок синёока Аєина: [дись,
Раптом і цупко за камінь вхопивсь обома він руками
І висів на ній, поки хвиля назад не одхлинула в море.
- 430 Хвиля одхлинула, тільки-ж нова, ще страшнійша набігла
Геть ёго с каменю збила і одкинула в море далеко.
Як от бува, що як витягне хто каракатицю з моря,
То поналипне до ніжок її камінців та пісчинок,
Так-от поздирана з рук Одиссеєвих клаптями шкурка
- 435 Поприлипала до скелі, самого-ж то хвиля зглитнула.
Там би ёму бідоласі прийшлося б й загинуть на віки,
Як би не всіла ёго надомислить богиня Аєина:
Вирнувши с хвилі, що бучно до берега неслась на кручі,
Він став плисти все у бік, поглядаючи пильно на землю —

- 440 Чи не проявиться де низкий берег, або яка пристань.
Плив він та плив, поки в гирлах якоїсь ріки опинився;
Там ёму місце одно показалось од всіх найзручнійше:
Рівня, — ні скелі, ні круч і од вітру надійний затишок.
От, постеріг він, хто там протікав, і почав так молитись:
- 445 „Зглянься на мене, владико! з благаннєм до тебе вдаюся
„З моря, тїкаючи од Посидонових пострахів грізних:
„Вже-ж пак безсмертні боги прихильні суть завше до того,
„Хто до них странником прийде таким, як теперечки я-от:
„Води твої обіймаю й колїна, біди натерпівшись.
- 450 „Змилуйся-ж і заступися за мене, молюся, благаю!“
Так він сказав, і той плав свій спинив, задержав теж і
Тишу зробив за для нєго і спас ёго в гирлах своєї [хвилю.
Річки; бо в бідного вже занїмили й колїна, і моцні
Руки заклакли, і ввесь він охляв од сердитого моря:
- 455 Тїло роспухло, й морська рота, мов те джерело, біла
З рота і з носа, ні слова промовить не міг, а по тїльки
Ледве лиш дихав, — от так ёго хвилі морської знурили.
Потїм, як трошки очунавсь, і сила до нєго вернулась,
Зараз намітку, с під грудей своїх одвизавши, тї він
- 460 В биструю річку закинув, що в море безкрає неслася.
Хвилі намітку понесли по плаву, й ї Левкоєє
З радістю взяла назад, а він, вийшовши з річки, сховався
В очеретах і почав цїлувати родючу землю.
Згодя, вельми засмучений, бідаха сказав сам до себе:
- 465 „Горе мені! що ще маю стерпіти? що буде зо мною?!
„Дуже боюєсь, що б холодна роса і мороз опівнічний,
„Як я отею незвичайною ніч проведу близько річки,
„Овсїм мене не здолали, розбитого хвилями в морі,
„Бо з річки вітер холодний вельми повїва перед сьвітом.
- 470 „Боязко то-ж, що як я в гущину та у лїс заберуся
„Й спати вкладуєся в кущах непроглядних, і сон мене візьме,
„Бо од утоми я й с холоду певне засну дуже міцно, —
„Що б не зробитись здобичею лютого звіра якого.“
Думав він так, думав сяк, і здалось ёму ось-що найлучче:
- 475 Взяв тай пішов у лїски, що од річки росли недалеко
Тут на горбочку; підліз під маслини ряєні, що зрослися
Гїллєм до купи: одна була дика, а друга родюча.
В їх гущину не пролазив ні вітер осїнній холодний,
Не пробивалось і сонечко ясне горячим проміннєм,
- 480 Навіть і дощ не проходив туди, — так зрослися віттями

- Густо маслини; під них-то й підліз Одиссей богорівний;
 Та м'яке ліжко й просторе руками собі приготував;
 Листу того там ще з давна нападало стільки, що можно б
 Двом разом чоловікам зарившись під ними сховатись:
- 485 В змінюю пору, хочай би зима була люта-прелюта.
 Іх-то ввидавши, зрадів неборак Одиссей богорівний;
 Ліг по середині та і заривсь у той лист з головою,
 Як загорта головешку хто-небудь у попілі чорнім
 В полі далеко од сїна сухого і іншого збіжжя,
- 490 Що б-то вогонь зберегти й не шукать ёго посьлі де-інде;
 Так-ото і Одиссей собі в листу зарився. Аєина-ж
 Очи склінила ёму сном-дрімотою, що б він скорійше,
 Віки закривши, заснув і од тяжкої втоми спочинув.



ОДИССЕЇ Ж.

ПІСНЯ ШЕСТА.

- 1 Так-от в кущах спочивав неборак Одиссей богорівний,
Сном та трудами здоланий. Богиня Аєина тимчасом
В город пішла Феакійців, у землю народа чужого,
Що проживали колись-то давно в Іперії широкій,
5 В близькім сусідстві с Киклопами, людом жорстоким і диким:
Сї їх раз-в-раз ображали, бо були куди їх сильнійші.
От задля сєго відсїль Навсїеой богорівний їх вивів
Тай посадив у Схерії, далеко від перших сусїдів;
Гóрод построїв, стїною обвівши, настроїв будинків,
10 Храмів богам, і усїм задля оранки землю відміряв.
Та вже тепер він, лїтами здоланий пішов до Аїду,
І Алкиной над Феаками правив, владика розумний.
От, у єго-то палати пішла синєока Аєина,
Певний змисливши в серці своїм возворот Одиссею.
15 Прямо пішла вона в тую сьвітлицю, в котрій спочивала
Гарна царівна, красою своєю на богів похожа;
Се б Навсикая, дочка Алкиной славетного вельми.
Спали с царівною й дві покоєвки, мов Грації гарні,
Бїля дверей на порозї, — а двері як злото блищали.
20 Тихо тихенько вона підступила до ліжка царівни,
Та в головах зупинившись, промовила слово до неї,
Постать принявши й обличче дочки мореходця Диманта;
Була вона її ровесниця й з нею давно вже дружила.
От у такому обличчі Аєина сказала царівні:
25 „На що тебе, Навсикає, такую недбалу, нехлюю
„Мати на сьвіт породила? Не дбаєш ти овсїм за цишні
„Сукні: лежать вони брудні, не миті; а от і весїлля

- „Вже не далеко, коли і сама чепурно зодягнуться
 „Мушиш, і дати вдягнутись своїм поїжжанам: одежа
 30 „Добра почету дає, та й родителям радість від того.
 „Встань-же, ходімо на річку, лиш тільки займеться Зірниця,
 „Піду е тобою і я, та поможу скорійше поїрати,
 „Бо вже недовго прийдеться тобі дівувать, Навсикає:
 „Вже-ж пак до тебе отсе присилаються за рушниками
 35 „Самі найдуччі е тієї землі, де й сама ти родилась.
 „Втань-же, піди до отця й попроси, що б раненько-раненько
 „Мулів у бричку запрягти звелів, що б могла ти повезти
 „Сукні і ковдри свої та і інші хуста на річку.
 „Та й за для тебе таки воно лучче поїхать, ніж пішки
 40 „Йти, бо до річки від города вашого дуже далеко.“

- Так от, сказавши, пішла синьока богиня Аєнна
 Знов на Олимп, де, як кажуть, господа богів нерухома;
 Де ані вітри не віють, ніколи й дощу не буває,
 Та й зима не приходить, де тільки лиш літо та літо:
 45 В небі ні тучі не ходять, ні хмари, а завш воно ясне.
 Там-то блаженні боги весь вік свій проводять щасливо.
 І от туди то й пішла синьока, напутивши сонну.
 Скоро на небі Зірниця зійшла бучнотронна й збудила
 Гарну як квіт Навсикаю, і та, здивувавшись сону,
 50 Зараз пішла до палати, що б родителям сон розказати —
 Батющї милому й неньці, котрі вже давно повставали.
 Мати з своїми челядками біля кобиці сиділа
 Й вовну сукала червону; отця-ж на порозі зустріла:
 Йшов він до славних своїх казаренків на ранню раду, —
 55 З вечера ще, бач, туди запросили єго Феакійці.
 От, підступивши близенько к отцю, Навсикая сказала:

„Таточку любий! Просила б тебе — чи не можна б про-
 [сторю

- „Злагодить бричку на добрих колесах, що б нею на річку
 „Сукні поїрать одвести, що лежать там у мене кальнії
 60 „Та і самому тобі таки лучче сидіти на радї
 „Серед громади почесної в чистій сорочці й одежі:
 „В пишних палатах твоїх пять синів виростають у тебе:
 „Два з них жонаті, а три, молоді хоч, так те-ж на порі вже;
 „Хочеться й їм молодим на веселих бувать вечерницях
 65 „В чистій одежі, — а се все спорадить одна я повинна.“

Так говорила вона; об весіллї-ж сказать повстидалась
 Батющї свому; та він догадався і сам і промовив:

- „Я не жалію нічого для тебе — ні брички, ні мулів :
 „Гайда їзжай! от раби тобі зараз налагодять бричку
 70 „Гарну на добрих колесах, простору, широку й високу.“
 Так-от сказавши, він зараз приказ дав рабам своїм вірним.
 Миттю раби підмастили простору на добрих колесах
 Бричку, а там привели й запрягли пару мулів у дишло.
 Вивесла сукні свої молода казарівна з сьвітлиці
- 75 Тай поскладала гарненько усї на обтесану бричку.
 Мати-ж у кошик дорожний наклала всїякої їжи —
 Хлїба й до хлїба, а пити — налила вина у козиний
 Міх, — Навеская тимчасом полїзла тай сїла на бричку, —
 Потім дала в золотому пуздерку пахучого масла,
- 80 Що б-то, скупавшись, дочка с покоївками ним намастилась.
 Взяла у руки батїг казарівна і віжки блискучі,
 Лянула тим батогом понад мулами, й ті стрепенувшись,
 Прудко побїгли й повезли і сукні й саму казарівну
 Та не одну: посїшали за нею сьлїдком й покоївки.
- 85 От незабаром вони і до бистрої річки достались,
 Де городянки раз-в-раз прали хуста і де протїкало
 Стілько води, що настарчило б бруднее все перемити.
 Там вони стали, приїхавши й випрягли мулів із брички
 Та і пустили їх берегом-лугом пастиь на зелену
- 90 Мяжку отаву; самі-ж поздїймали руками із брички
 Сукні і хуста, та все позносивши у темную воду,
 Стали у ямах топтати проворнійш одна од другої.
 Потім, як всю калнину ту поцрали й переполоскали,
 Рядом усе простелили вздовж річки на жовтім пісочку
- 95 Там, де найбільше вода раз-у-раз камінці обмивала,
 Далі, скупавшись гарненько й натершися маслом пахучим,
 Сїли на мягкій траві понад самою річкою сїдять.
 Та дожидались, що б хуста від вітру й на сонці просохли.
 Пісьля снідання, як веї — і сама й покоївки, наїлись ,
- 100 Грати в мяча почали, завивала з себе поскидавши,
 А Навзикая сьпівать зачала і пішла танцювати.
 Як-от Дїяна з гори стрїлоносна сходить в долину,
 Чи по Тайгету широкому, чи Еріманоу полює
 Диких от-тих кабанів та плохих бистроногих оленїв,
- 105 А біля неї кругом дочки Зевса егидодержавця
 Граються нимфи-панянки. Латона-ж втїшається дуже,
 Що межі ними дочка головою і чолом найвища,
 Й легко її росізнати, хоч нимфи усї дуже гарні,

- Так Навзикая проміж покоївками там видавалася.
- 110 Се-ж, як вже треба було їм до дому назад повертатись
 Ї мулів вони запрягли й поскладали веї хуста на брчку
 Інше знов вигадала синьока богиня Аїна,
 Що б Одиссей-от прокинувся та дівчину гарну побачив,
 Котра ёму показала б дорогу у город Феаків:
- 115 Мяч казарівна взяла та і кинула ним в покоївку,
 Та не попала, мяча-ж геть закинула в воду далеко;
 Скрикнули гучно веї разом, а тут Одиссей і прокинувся;
 Ств на листві та почав розважати собі в мислях і в серці:
 „Ох менї горе! у землю яких отсе смертних зайшов я?
- 120 „Може сї люде жорстокі та дикі і правди не знають,
 „Чи, мо, прихильні, гостні, і серце в них богобоязне?
 „Се-ж, пак, здається, почувсь менї голос тоненький, дівочий,
 „Нимф молодих, що живуть там по горах високих та пущах,
 „Та у водї по глибоких ріках і в дубровах зелених.
- 125 „Чи, може, справдї отсе я добивсь до людей таки справжних?
 „Ке-лиш устану, розвідаю сам, роздивлюся, побачу!“
 Так от сказавши, с куців виповза Одиссей богорівний,
 Добру гіляку руками собі одчахнув од ліщини
 З листом, що б нею закрити свою срамоту чоловічу.
- 130 Взяв та й пішов мов пустирний той лев, що в надїї на силу,
 Ходить собі під дощем і під вітром, а очи як вуглє
 Так і палають; то кинеться він на биків, то овечок,
 То на оленєє стадо; штовха ёго пузо голодне
 І до ягнят підкрадатись, а то і в обору залїзти:
- 135 Так-от прийшлоє Одиссею на зустріч до гарних панянок
 Вийти, дарма що був голий: велика, бач, нужда припала.
 Дуже брудким показався він весь заляпаний мулом;
 Кинулиє в ростіч панни, хто куди й як попав, понад річку,
 Тільки одна Алкиной дочка зосталась: Її Аїна
- 140 Смілієть в душу вложила і страх геть прогнала з сугавів
 Стала вона супроти Одиссея, а той собі думав:
 Чи то просить оту гарну панну, обнявши колїна,
 Чи, може, оддалеки та ласкаво й словами мягкими
 (Треба-ж просить, що б одежу дала, показала б і гóрод).
- 145 Так він собі розважав і домисливсь, що лучче од всего —
 Оддалеки попросити ласкаво й словами мягкими,
 Що б, як колїна її обїєме, не розсердилась панна.
 Зараз узяв та й сказав їй ласкавеє й хитроцне слово:
 „Змилуйся, панї! богиня яка ти єси, чи то смертна?

- 150 „Як що богиня єси є тих, що небом широким владіють,
 „То до Діяни хйба, до дочки лиш великого Зевса,
 „Мушу по виду, по росту й по стану тебе прирівняти;
 „А як що ти хто із смертних, що завш на землі проживають,
 „Тричі блаженні у тебе отець і шановная мати,
- 155 „Тричі блаженні й брати твої: дуже десь, мабуть, їх серце
 „Завше утіхи та радощів повне таки через тебе,
 „Як вони бачуть, що йде у танок така гарная квітка.
 „А од усіх найщасливіший долею буде своєю
 „Той, хто тебе у свій дім поведе та з богатим посагом.
- 160 „Я ще ніколи такого між смертними й в вічі не бачив —
 „Нї чоловіка, нї жінки: є повагою дивлюсь на тебе!....
 „Тільки колись-то в Делосї таку в Аполлоновім храмі
 „С фїніка вирощу бачить прийшлося стрункую галузку;
 „Бо я ходив і туди, і за мною багато народу
- 165 „Йшло по дорозї оттїй, де прийшлося менї бід натерпітсья, —
 „От саме так, і галузку ввидавши отту, дивувався я
 „Довго, бо нїгде з землі таке дерево не виростало,
 „Як і тепер — от дивуюсь на тебе й од страху не сьмію
 „Що б то колїна обняти твої: моє-ж горе велике.
- 170 „Вчора, в дванадцятїй лиш день, я од темного збавився моря:
 „Страшнїї хвилї носили мене та бурхливї буруни,
 „Як я поплив із Огигїї; се-ж мене знов якийсь дїдько
 „Кинув сюди, що б і тут натерпітсья горя; як бачу,
 „Сїму не буде кінця; менї боги іще щось готують.
- 175 „Змилуйся-ж, панно; тебе менї першу прийшлося зустріти
 „Після того, як бїди перенїс я багато та горя;
 „Більше нікого з людей, що живуть в сїй землї, я не бачив.
 „Город менї покажи, та й одежину дай, що б вдягнувся,
 „Може ряднину яку, сюди йдучи, з собою принесла.
- 180 „Хай тобі боги пошлють усе теє, чого ти бажаєш —
 „І чоловіка й господу, і мир-тишину у семействї;
 „Луччого-ж в свїті нема нї добра, нї милїйшої долї,
 „Чим як у згодї любенько — жона є чоловіком
 „В домі своїм господарять на злість ворогам та сусїдам,
- 185 „А добрим людям на радїсть, собі-ж на почет та на славу.“
 От Навекая їму білорука на сеє сказала:
 „Гостю! на злого або божевільного ти не похожий, —
 „Щастє й багатство людям сам Зевес роздає Олімпийський
 „Добрим і злим, одинаково кожному, як кому єхоче;
- 190 „Дав він отсе й тобі і ти повинен усе перенести.

- „Отже тепер, як прийшов ти в наш город і в нашу землю
 „Ти ні в одежі не матимеш нужди, ні в чім-небудь іншій,
 „Що тільки треба подати такому, як ти, бідоласі.
 „Город тобі покажу і імення народу одкрию:
 195 „Городом сїм і сїєю землею Феаки владїють;
 „Я-ж єсть дочка їх царя, Алкиноя зичливого завше:
 „Ним і Феаки усї мають силу і в славі витають.“
 Сее сказавши, на гарних своїх покоївок гукнула:
 „Стійте лиш ви покоївки! Куди, чоловіка ввидавши,
 200 „Ви біжите? Може думка у вас, що він єсть який злодій?
 „Нї не такївський отсей чоловік, та й ніколи не буде,
 „Що б хто лукавий забрався у землю людей Феакийських
 „На плюндруваннє; шановні ми дуже у богів безсмертних;
 „Тай живемо ми далеко-далеко од всїх серед моря,
 205 „І не вчащає до нас сюди смертний ніякий ніколи.
 „Сей бідолаха тиняється й тут опинивсь ненароком;
 „Треба єму помогти, бо всї странники та неїмуці
 „Всї од Зевеса бувають; а всяке даянїє — благо!
 „Дайте-ж єму, покоївки, чого попоїсти і випить,
 210 „В річці скупайте єго, де найлуччий од вітру затишок.“
 Так говорила вона, й покоївки назад повернулись.
 От, повели Одиссея к воді й посадили в затишку,
 „Як Навзикая, дочка Алкиноя царя, повелїла.
 Дали єму простирадло, хитон, положили й одєжу
 215 Ще й в золотому пuzдерку дали і пахучого масла;
 Потім казале до річки піти та скупатися в гїрлах.
 Тут Одиссей богорівний почав покоївкам казати:
 „Панночки! станьте собі з далека, поки я-от скупаюсь
 „Та мул солоний с плечей позмиваю, поки намащує
 220 „Й маслом, бо тіло моє вже давненько не знається з мастю.
 „Я перед вами нї за що не буду купатись, бо стыдно
 „Голим себе показать молодим та пригожим панянкам“. —
 Так він сказав; ті-ж пішли і сю річ передали царівні.
 А Одиссей богорівний почав обмивати на собі
 225 Мул, що і спину єму покривав і широкїї плечі;
 Твань з голови сполоскав, що налїзла з бесплодного моря.
 Потім обмившись гарненько і маслом себе намастивши,
 Став одягати одєжу, що гарна царівна прислала.
 Тут єго Зевса дочка, синїока Аїина, зробила
 230 Вищим на вид і гладчїйшим, і кудри густїї на плечі
 Позавивавши єму поспускала, мов квіт гїяцинту.

- Так от як золото сріблом красить й вимережує штучно
 Майстер мастак, що навчився в Гефеста й Паллади Аѳини
 Штукам усяким і гарнії дуже роботи майструє,
- 235 Так Одиссея Аѳина красою усею здобила.
 От, і пішов він на берег до моря та й сів на пісочку;
 Вельми красою він сяв. Задивилась на него царівна,
 А трохи згодом сказала своїм молодим покоївкам:
 „Слухайте, що вам скажу, білорукі мої покоївки!
- 240 „Нї не без волї безсмертних богів, що Олимпом владїють
 „Сей чоловік от приходить до нас, богорівних Феаків:
 „Спершу менї показався він простим собі чоловіком,
 „Нинї-ж у богів вдається, що небом владїють широким.
 „О як би-от і менї та попавсь такий суджений милий
- 245 „Що б тут і жив, що б оттут-таки схтїв і повік зоставаться.
 „Ну, а поки — ёму дайте, подруженьки їсти і пити!“
 Так говорила вона і послухались слова її покоївки;
 Зараз пішли й Одисееві їсти і пити принесли.
 Хиже почав уплїтати неборак Одиссей богорівний
- 250 Страву і пити, бо їжи давно вже не бачив і в вічі.
 А Навсикая пригожа тим часом задумала інше.
 Хуста згорнувши усї, положила на гарную бричку,
 Міцно-копитих мулів запрягла і сама потім сїла,
 Та, обернувшись до Одиссея, сказала ласкаво:
- 255 „Встань тепер, гостю! у гóрод ходїм: я тебе запроважу
 „Аж до господи мого нан-отця, де зустрїнеш й побачиш
 „Самих що єсть найзнатїйших і самих найкращих Феаків.
 „Тїльки, бач, от що зробїм, — ти-ж, здається менї, не без
 „Поки ми будем стєнами широкими йти та ланами, [глузду:
- 260 „Ти, милий гостю, і ви, покоївки, за бричкою рядом
 „Йдїте скоренько, а я попереду на бричці поїду.
 „Ми незабаром достанемся в гóрод: вкруг нїго високї
 „Башти стоять, а по сей і по той бїк затишня пристань.
 „Вузька дорога тудою: загнутїї стаєсканї човни
- 265 „Геть запрудили її, бо над кожним човном є й повітка;
 „Там і майдан Феакїйцїв, камїннєм увесь буркований,
 „Винятим з моря і з землї понакопаним, й храм Посидону
 „Гарний, високий; поскладанї там корабельнїї снастї:
 „І паруси, і канати і там-же витесують весла.
- 270 „Бо Феакїйцї нї луків не знають й на стрїли не дбають;
 „Ім тїльки б човна прудкїї, та щогли на човнах та весла:
 „Сим всїм пишаючись, геть по безкраїму морю шмигають.

- „Од поговору людей сїх я й хочу сховатись, що б потім
 „Не насмїявсь хто-небудь, — а багато з них є язикатих.
- 275 „Стрїне отсе нає паплюга найзлющий який та і скаже:
 „Хто ото йде з Навсикаєю гарний такий та високий?
 „Де сєго гостя знайшла? Чоловіком їй буде напевне....
 „Чи заволоку якого, що човна втеряв, запопала
 „Здалека с краю чужого, бо близько таких тут не має,
- 280 „Чи то прийшов сам жаданий божок, за молитви до неї,
 „З неба спустившись, і буде вона з ним весь вік проживати?
 „Лучче таки, що сама-от пішла та знайшла чоловіка
 „В іншому краю, бо с тих парубків Феакійських заможних,
 „Що присилались до неї, що б сватать, раз-в-раз глузувала.“
- 285 „Так говоритимуть, й піде на мене недобрая слава.
 „Та я й сама осудила б ту дївку, котра те-ж зробила б,
 „Що, проти волї живих ще родителїв — батька і неньки,
 „С парубком стала б водитися перше, чим стане до шлюбу.
 „Гостю! гляди-ж, не забудь отсїх слів моїх, що б найскорїйше
- 290 „Проводи од пан-отця ти влучив й роздобувєсь возвороту.
 „Бїля дороги знайдеш ти дїброву Аєини зелену
 „Чорних високих тополїв; криниця в нїй є і левада, —
 „То бач, держава мого пан-отця, — і квітнучая нива,
 „Стїльки од города, скїльки, як крикнуть, луна досягає.
- 295 „Йди-ж от у тую дїброву, сюди й дожидайся, аж поки
 „Ми не приїдем у город і в дїм пан-отця не прибудем.
 „А як сббї розміркуєш, що вже ми достались до дому,
 „Зараз у город іди Феакійцїв, іди і роспитуєсь —
 „Де ото двір і палати мого пан-отця Алкиноя
- 300 „Та єго легко пізнати; до него дорогу покаже
 „Й хлопчик маленький; нїхто, бач, з усїх Феакійцїв не має
 „Гарного дому такого, як дїм пан-отця Алкиноя.
 „В двір увійшовши, маєш ти комори й челядськії хати,
 „Потім скоренько пройди і передню сьвітлицю, то й встрїнеш
- 305 „Неньку шановну. Сидить вона біля кобиці із жаром
 „Та, до стовпа притулившись, тонкую — що любо й дивитись—
 „Вовну червону сукає, а ззаду сидять покоєвки.
 „Там-же таки при кобиці, стоїть і стїлець панотцевий,
 „Де Алкиной раз-у-раз, н'наче бог той, винце попиває
- 310 „От, минувавши єго, обійми ти руками колїна
 „Неньки моєї, що б день возвороту, на втїху і радїсть,
 „Як найскорїйше побачив, — а ти відсїля далеченько.
 „Як що ласкаво вона тебе прийме й буде прихильна,

- „Матимеш певну надію — і рідних своїх привитати,
 315 „І у палати високі та в рідную землю вернутись.“
 Так от сказавши, вона батогом понад мулами знову
 Лягнула, й ті за собою далеко покинули річку.
 Мули собі підтюпцем тупотіли ногами об землю,
 А Навсякая їх віжками здержувала, що б за нею
 320 Піші могли поспівать — Одиссей і її покоївки.
 Сонце спочило, й вони у сьвящену діброву Аєини
 Славную в'їхали, де Одиссей і зостався чекати.
 Сів та й почав так молитись дочці Олімпийця Зевеса:
 „Вислухай, дочко Зевеса егидодержавця, молитву!
 325 „Сей раз принаймій почуй, коли перш мене чути не хтіла,
 „Як потопавав я, як гнав мене славний землі потруситель.
 „Дай-же, що б були Феаки прихильні до мене й ласкаві!“
 Так він моливсь, і почула молитву Паллада Аєина;
 Тільки ёму не показувалась, бо боялася дядька.
 330 Сей-же сердитий раз-в-раз вельми реметував на Одиссея,
 Богоподобного, поки він в землю свою не вернувся.



ОДИССЕЇ II.

ПІСНЯ СЕМА.

Одиссей в гостях у Алкиноя.

- Так ото в гаю моливсь неборак Одиссей богорівний,
А Навсикаю у гóрод везли здоровенні мули.
От вже вона і до батьківських славних палатів добралась
Й бричку спинила, як раз перед ганком, де поруч стояли
5 Схожі на богів безмертних брати. Вони випрягли мулів
З брички, а сукні і хуста в пакунках однесли в кімнату.
Тут Навсикая пішла в спочивальню, її покоївка,
Евримедуса стара, Епирянка огонь розпалила.
Сю, як рабину, колись то з Епиру привезли на човні
10 Та й присудили її Алкинові в дар, бо над всіми
Він Феакійцями правив і люд його слухавсь як Бога.
Виняньчила білоруку вона Навсикаю в палатах.
І запалила вона їй огонь і внесла повечерять.
- А Одиссей, відпочинувши в гаю, пустився у город;
15 За для охрани туманом густим його вкрила Афина,
Що б с Феакійців який гордовитий, його пострічавши,
Словом жоретким не зневажив і хто він такий не питався.
Тільки ото Одиссей мав вступити у город бажаний,
Як пострічалась йому круглоока богиня Афина.
- 20 В постаті дівчини з глечиком ще молоденької віком
Стрівши її, зупинив і спитавсь Одиссей богорівний:
„Доню! не можеш ти часом мені показати дорогу
„До Алкиноя, що тутки царює і містом сім править?
„Я не тутешній; давно вже блукаю по світу; багато

25 „Бід натерпівся; сюди-ж се забивсь я с чужої країни
 „І, як чужий, нікогісінько в городі вашім не знаю.“

От синёока богиня Афина на се ёму й каже:

„А коли ви не тутешні, добродію, я покажу вам
 „Двір, що шукаєте, — він не далеко од нашої хати.

30 „Ви ідть мовчки за мною, а я буду йти попереду,
 „Та ні на кого з людей не дивіться і їх не питайте,
 „Бо наші люде чужих незнаємих не дуже то люблять,
 „Не поважають гостей чужоземних і їх не витають,
 „В них тільки й думки, в них тільки й утїхи, що бистрії човни:

35 „З ласки землі потрусителя з ними виходять у море;
 „Човни-ж їх бистрі такі — мов легеньке перо, або думка“.

Так от сказавши, пішла попереду Паллада Афина

Вулицею, а за нею сьлїдом Одиссей богорівний;

І, як проходив він городом з нею, ніхто с Феакійців,

40 Човнами славних над всіми, ёго не уздрів: кучерява
 Дивна богиня Афина, добра ёму зичучи в серці,
 Зараз ёго повила у туман прегустий, непроглядний.

І дивувався Одиссей то на пристані, то знов на човни,

Та й на майдани широкі для рад, і на мури високі,

45 Що частоколом були погорожені на вдивовижу.

От, як вони підійшли до царевих розкішних палатів,

То синёока богиня Афина ёму так сказала:

„Се-ж вам, добродію, двір той царський, про який ви питались.

„Найдете тут ви царів богорівних: вони з Алкиноєм

50 „Там бенкетують; ідть-же до них і не бійтесь нічого.

„Сьмілому завше найлучче ведеться у всякому ділі,

„Звідки б такий чоловік не прийшов, хоч з далекого краю.

„Перш од усіх ви хазяйку зустрінете там у покоях;

„Зветься на ймення Арита; вона с того самого роду,

55 „Що й чоловік її царь Алкиной богорівний походить.

„Спершу труситель землі Посидон породив Навсіеоя

„Од Перивої, котра між жінками найкрасша вродилась,

„Сама молодша дочка богорівного Евримедонта,

„Що колись славним царем був велетнів страшених.

60 „Він погубив свій народ нечестивий та й сам теж загинув,

„А Посидон с Перивоєю сына собі Навсіеоя

„Вкупі придбали; колись-то і він над Феаками правив.

„Царь Навсіеой породив Риксинора, та ще Алкиноя;

„І Риксинора безсиного вбив Аполлон срібнолукий,

65 „Як той у друге женився. Була в него доня Арита;

- „Отже її сироту Алкиной собі й вибрав за жінку
 „І поваж́а її так, як ніхто не шанує другої,
 „Скільки жінок не було, що провадять своє господарство.
 „Так ото щиро Ариту в палатах усі поважають :
- 70 „Любії діти, сам царь Алкиной, та й народ Феакійський.
 „Люде усі позирають на ню, мов на бога якого ,
 „Як вона часом проходить по городу та заговорить.
 „А що розумна та добра, то вже і сказати не можна :
 „Часто вона добрим серцем мирить і самих чоловіків.
- 75 „Отже, коли вона прийме ласкаво тебе та прихильно ,
 „Матимеш певну надію і другів своїх привитати ,
 „І у палати високі і в рідную землю вернутись.“
- Так-от сказавши, пішла синьока богиня Афина
 Морем бесплодним, покинувши любу та милу Схерію ,
- 80 На Мараѳон, а вже звідтіл̄ь досталась у славі Афини ,
 Де і ввійшла у палати міцні Ерехѳея. Тим часом
 І Одиссей підійшов до палатів царя Алкиноя.
 Перш ніж ступить через мідний поріг, він замислився дуже ,
 Бо у палатах високих царя Алкиноя скрізь сяло ,
- 85 Наче б там сонце було, або місяць сьвітив білолиций ,
 Золотом мідній стіни оббиті і звітці й стамвідтіл̄ь
 Скрізь, скільки скинути оком, а сволоки були блакитні.
 Двері із чистого злата з середини дім замикали ,
 Срібні одвірки високі стояли на мідних порогах ;
- 90 Притолки теж були срібні, а клямки геть веї золотії.
 В кожнім причіл̄ку були золотії і срібні собаки ,
 Іх змайстрував дуже штучно та мудро Гефест за для того ,
 Що б стерегти денно й ночо палати царя Алкиноя ;
 Були безсмертні собаки отсі й не страшились ніколи.
- 95 В самих покоях вздовж стін навкруги од порога і далі
 Довгі лавки позастеляні тонкою тканею з веби ,
 Все то була хитроштучна робота жінок Феакійських.
 Тут, на сих довгих лавках, Феакійські князі засідали ,
 Страви смачній вживали й солодким вином запивали ,
- 100 А проміж них на прилавках стоять боввани золотії,
 Наче ті джури, походні держали в руках і сьвітили ,
 Що б веселійш та видійше гостям було банкетувати.
 Мав Алкиной пятьдесять роботящих рабинь у палатах :
 Жовту пшеницю на жорнах мололи одні, а другії
- 105 На верстатях прибивали основу й на кужілях пряли ,
 Сидячи в ряд мов те листе тремтяще високих тополів ;

- Крізь їх полотна густі не просочиться навіть олія.
 Скільки були Феакійці сиритійші од всіх людей в світі
 Човни свої направляти по морю, на скільки дотепні
- 110 Іхні жінки до верстати; сама їх Афина навчила
 Гарним рукоділлям всім наділила і розумом певним.
 Сад превеликий за двóром од самих воріт починався,
 Він навкруги парканом обгороджений був; по тім саду
 Різна росла деревина — зелена та рясна й пахуча:
- 115 Яблуні, груші, гранати, — одно од другого смачнійші, —
 Смокви з солодчим од меду плодом і товстії маслини.
 Овочі родять на них цілий рік — і зимою, як літом,
 Западавець, що там віє раз-враз, їх зрощає по черзі:
 Іншу то тільки ростить ще, а іншу то вже наливає;
- 120 Груша за грушою стигне, — одно за другим постигає:
 Яблука, вишні, смоквини, черешні, гранати, морелі,
 Тут-же проміж деревиною й рясні кущі винограду.
 З них половина одна на відкритому рівному місці
 Спіє на сонці, з другої — вже зрізують кетяги сочні
- 125 То задля їжи, а то і вино що б дūшити; на інших
 Тільки що цвіт опав, тільки що ягоди зачервоніли.
 За виноградом густі та зелені грядки потяглися,
 Де огородину сїяли для куховарських запасів,
 Було і дві там криниці; одна на весь сад вистачала
- 130 Воду, а друга таки перед самим порогом палатів
 Джерелом била, й сюди горожанки по воду ходили.
 От які дари дивовні дали Алкиноєві боги!
- Довго стояв Одисей бідолаха, дививсь, дивувався.
 Потім, як все оглядів він здивований всім, що там бачив,
- 135 Зразу ступив-ото через поріг і ввійшов у палати.
 Там він застав всіх князів і старшин Феакійських у зборі:
 Офірували вони гострозорому Аргусовбивцю, —
 Сїму посьлідньому офірували, як мали вже спати.
 От і пішов по покоях блукать Одисей бідолашний,
- 140 Вкритий туманом, котрим ёго спершу Афина повила,
 Поки дійшов до Арити цариці й царя Алкиноя.
 Низько вклонившись, обняв бідолаха коліна Арити,
 Й зараз туман той небесний од него одстав і розвіявся.
 Разом замовкли усі, чоловіка чужого ввидавши,
- 145 І дивлячись дивувались; почав Одисей так благати:
 „Славна Арито, Риксинора-богоподобного дочко!
 Від натерпівшись, вдаряюсь до тебе і до Алкиноя,

- „Тай до гостей ваших, хай вам дарують безсмертні боги
 „Вік весь прожити щасливо, що б ваші і діти владіли
 150 „Всім вашим майном і вашою честю в народі до віку.
 „Згляньтесь на мене, зробіть, що б вернувся я в рідну землю,
 „Бо я давно вже блукаю по світу од другів далеко.“

Так от сказавши, пішов до кабіці тай сів там у попід
 Біля вогню. Мов води в рот набравши, всі мовчки сиділи,
 155 Згодя вже заговорив з межі їх старий лицарь Ехеній, —
 Був і літами він старший од всіх Феакійців і певним
 Розумом славивсь між ними: він знав усе чисто на світі.
 Він то, добра всім бажаючи, заговорив і промовив:

- „О, Алкиною! негоже зовсім пак, зовсім не пристало
 160 „Страннику, гостеві твому, сидіти у попіді долі.
 „Всі Феакійці, що тут, дожидаються слова од тебе.
 „Ну-ж бо мерщій от — звели твому гостеві встать і на дзиґлик
 „Сріблоцвяхований сісти, звели теж і джурам налити
 „В чаши вина, що б офіру вчинити Зевесу, що в громах
 165 „Завше кохається, що і всіх странників любить — пильнує;
 „Гостеві зараз хай ключиця дасть повечеряти добре.“

Вислухавши осю мову, свята Алкиноєва сила
 Смутного вельми взяла Одиссея за руку, підняла
 З долу і зараз на дзиґлику ясному посадила,
 170 Встать з своєго місця звелівши коханому Лаодеманту,
 Синові, що із дітей наймилійший, сидів біля него.
 Наймичка внесла горня золотеє з водою і стала
 Воду зливати над срібною мискою, руки вмивати,
 Потім обтесаний стіл принесла й перед ним розложила;
 175 Хліба внесла у кошальці шановная ключиця й страви
 Всякої досить і іншого всего, що було в господі.
 От Одиссей бідолаха почав собі їсти і пити,
 А Алкиноєва сила свята так до джури мовляла:

- „Ну лишень ти, Понтоною, візьми та налий нам скоренько
 180 „В чаши вина, що б офіру вчинити і Зевесу, що в громах
 „Завше кохається, що і до странників дуже прихильний.“

Так він сказав, і почав Понтоной наливати в чаши
 Смачне, солодке вино і вином тим гостей частувати.
 От, як вчинили офіру Зевесу і випили досить,
 185 Так Алкиной богорівний почав до гостей говорити:
 „Всіх вас тепера прошу, Феакійські князі і старшини,
 „Вислухать — що мені в голову зараз прийшло вам сказати:
 „Понайдавшись, ідїть вже до дому, та спати лягайте,

- „Завтра-ж у ранці ще більш Феакійських старшин поззивавши,
 190 „Гостя прийємо й як сьлід привитаєм, тай богам безсмертним
 „Жертви сьвяті принесем, а затим вже собі поміркуєм,
 „Як чужоцтанцеві допомогти повернутись до дому,
 „Що б він не гаючись міг без біди беспечнійше дістатись
 „В рідную землю, хоч він і далеко забивсь від отчизни;
 185 „Що б не прийшлось ёму витерпіть горя якого в дорозі
 „Перш, ніж повернеться в рідную землю, а там як прибуде,
 „Хай собі терпить, що доля ёму та жорстокії Парки*)
 „Випряли ниткою, як ёго мати на сьвіт народила.
 „А як се з богів хто небудь прилинув сюди від Олимпу,
 200 „То беспремінно безсмертні щось інше вже мають на думці!
 „Бо пак до сеї пори вони завш нам являлись одкрито,
 „Як ми бувало приносимо їм гекатомби сьвятії;
 „З нами вони садовились раз-враз і за стіл бенкетовий,
 „Навіть хочай би зустрінувся їм сам один подорожний,
 205 „То і тоді не ховаються, бо ми їм близькі і любі,
 „Як і Циклопи сьліші, як і велетнів рід увесь дикий.“
 І Алкинові так Одиссей хитромудрий одвітив:
 „О, Алкиною! щось інше у мене на думці, бо я пак
 „Овсім на богів не схожий, що небом широким владіють,
 210 „Ні своїм видом, ні станом: простий чоловік я і смертний
 „С тих, що, як ви і самі добре знаєте, вік весь бідують;
 „З сими то певно я можу зрівнятись своїм бесталанням.
 „Я б і про більші ще халеси міг би вам всім розказати,
 „Скільки по волі безсмертних на свому віку натерпівся,
 215 „Та перш, хоч стидно признатись, позвольте менї повечерять;
 „Бо собачійшого**) в сьвітї нема, як те черево бридке,
 „Що чоловіка неволить об нёму лиш тільки і думать,
 „Чи то в великій біді чоловік, чо то так лиш сумує,
 „Як-от і я тепер нужуся серцем, а черево гідке
 220 „Знай потребує все їсти та пити й забуть заставляє
 „Все, що прийшлось притерпіть, а ёго б тільки добре набухкать...
 „Вас я молю, завтра вранці, лиш тільки займеться зірниця,
 „Що б ви мене бідолаху одправили в рідную землю,
 „Дуже бо я бідував; і вже хай пропаду, хай загину,
 225 „Тільки б добро своє, жінку, рабинь і господо побачить.“

*) Богині долі людської; як чоловік народжається на сьвіт, то Парки починають прясти нитку ёго життя, а як сю нитку перетнуть, то чоловік помирає.

**) *κύνηρον*.

- Так він промовив і всі вони разом гукнули: „Се діло!“
 І порішили, що б гостя скорійш виряжати в дорогу.
 Потім, офіру вчинивши богам, по килішку смикнули
 Тай розійшлися любенько усяк до своєї господи.
- 230 А Одисей хитромудрий зоставє у високих покоях
 З ним і Арита зосталася і Алкиной боговидий.
 Дві покоївки ввійшли і прибрали бенкетне начиння.
 Річ білорука Арита тепер повела з Одисеем,
 Бо, бачте, зараз пізнала на нѐму всю гарну одєжу,
 235 Що на верстатї сама є покоївками виткала разом;
 От-же, присунувшись близше, оттак почала говорити:
 „Гостю! тепер тебе маю сама я об чім-єь запитати.
 „Що ти таке за людина? хто дав тобі сю-от одєжу?
 „Ти-ж говорив, що до нас тебе морем бурхливим прибило?“
- 240 Йй на сю річ її так Одисей хитромудрий одвітив:
 „Трудно, царице, про все розказати тобі достоєнно,
 „Бо менї горя багато судили небеснї боги;
 „Врештї-ж, коли ти питаєш, то мушу тобі я сказати.
 „Є один остров на морї далеко, „Огигїя“ зветься,
 245 „Там проживає Атланта дочка, вельми дивна богиня,
 „Гарна, але-ж дуже хитра, Калипсо; до неї у гостї
 „Нїгди не їздить нїхто — нї безсмертнї боги, нї люде,
 „Тїльки одного мене і занїс туди Демон недобрий,
 „Пїсьля того, як мїй човен прудкий громовою стрїлою
 250 „Зевє потрощив у шматочки в ночі серед темного моря;
 „Там потопилось геть чисто все славне моє товариство.
 „От ухопившись за днище мого крутобокого човна
 „Девять я суток носився по морю й насилу-насилу
 „Вже аж десятої ночі в Огигїї я опинився,
 255 „Де прожива́ кучерява богиня Калипсо; вона-то
 „Дуже зичливо мене привитала, у смак годувала
 „І обїцала зробити на вік молодим і безсмертним,
 „Та не змогла мого серця у грудях моїх уламати.
 „Там я сїм років прожив у нудзї і слїзми що-день божий
 260 „Змочував шати нетлїнні, котрі менї дала Калипсо.
 „А як рік восьмий настав, других сїм заманивши по черзї,
 „То і звелїла Калипсо менї, що б я острів покинув,
 „Чи то є приказу Зевеса, чи думка її стала інша. —
 „На плавнику одїслала мїцному мене, й на дорогу
 265 „Хлїба дала і до хлїба, смачного вина і одєжи
 „Та в сьлїд за мною послала і вітер легенький погожий.

- „Так от сімнадцять я суток носивсь по безкраєму морю
 „Й на вісімнадцяті вже появилися темні гори
 „Вашого краю; забилося з радощів серце у мене
 270 „Бідного, тільки дарма: ще багато я мав притерпіти
 „Горя, що знов вготував мені ремстний землі потруситель;
 „Вітри розбуркавши буйні, закрив всі дороги для мене.
 „Море заграло сердито, і хвилі мені не давали
 „Править, як хтілось, моїм плавником, — застогнав я од жаху.
 275 „Далі буруном розбило плавник, й я, не думавши довго,
 „Кинувся в воду та вилав і нустився, і плив так, аж поки
 „Вітер та хвилі до вашого краю мене не прибили.
 „Мав я вже вийти на берег, а хвиля мене як підхопить
 „Тай потаскала на кручі страшенні та гострії скелі.
 280 „Бачу — біда: як рвонусь я назад та ну в бік забирати,
 „Так і доплів я до річки, де вздрів дуже гарнеє місце
 „Рівне — ні скелі, ні круч, ще й од вітру затишок надежний
 „А, що є сили, натуживсь, бо й темная вже нависала
 „Ніч, і ступивши на берег далеко од річки сьвятої,
 285 „Впав тай заснув там в кущах, у пожовклеє листя зарившись.
 „Сон дуже довгий безсмертній боги наслали на мене;
 „Там-то, зарившись у листя, з важкою тугою на серці
 „Снав я цілісіньку ніч, спав і вранці, спав теж і в полудень.
 „Сонце тим часом спочило, й тогді тільки я і прокинувсь.
 290 „Тут-то на березі вздрів я твоєї дочки покоєвок:
 „Грала вони у мяча, й серед них Навсикая здавалась
 „Просто богинею. От я її попросив, і царівна,
 „Хоч молода, а зробила так мудро, що любо сказати, —
 „А молоді, як ти знаєш, таке непотрібне вчиняють.
 295 „Зараз дала вона їсти міні і вином напоїла,
 „В річці звеліла обмить і дала осю саму одежу.
 „От тобі хоч невеселу, так щирую правду повідав.“
 Тут Алкиной Одиссеєві слово сказав вже од себе:
 „Гостю! недобре дочка моя тай покоєвки зробили,
 300 „Що не взяли тебе вкупі з собою, вертаючись з річки,
 „А Навсикая найгірш, — ти-ж до неї найперше і вдаривсь.“
 Знов Алкиноєві так от сказав Одиссей хитромудрий:
 „Лицарю! ти не гнівись на дочку непорочну за мене,
 „Бо говорила вона, що б я йшов с покоєвими разом;
 305 „Сам я за нею іти не схотів, бо соромивсь, боявся,
 „Що б не розгнівавсь ти часом, коли нас у купі побачиш:
 „Людєський рід наш дуже скорий до гніву, як сам здоров знаєш.“

Знов Алкиной Одиссеєві так от сказав і промовив:

- „Гостю мій! в грудях моїх б'ється серце зовсім не такеє,
 310 „Що б ні завіщо я гнівався: лучче, як все гараздую.
 „Ох, як би дали-то боги — Зевес, Аполон і Афина,
 „Що б чоловік такий самий, як ти, і моїх таки мислей,
 „Взяв Навсикаю за жінку і зятем моїм називався,
 „Тут застаючись: я дав би і дім, і худоби, і грошей,
 315 „Як би хотів ти zostатись, а силою хто с Феакійців
 „Тут тебе вдержить? було б то Зевесу отцеві не любо.
 „Проводи я тобі зроблю, — та скоро і сам ти побачиш, —
 „Завтра-ж: тебе попроведать по тихому морю, і будеш
 „Спать собі сном подоланий, аж поки-ото не доїдеш
 320 „В рідную землю, в свій дім, чи куди тільки ти вже захочеш,
 „Як би далеко воно не було, хоч у саму Евбею;
 „Ся сторона сама дальня, як кажуть таки Феакійці
 „Наші; вони її знають: возили туди Радаманта
 „Русого, що б той побачився с Титієм, Геїним сином.
 325 „Виїхали вони зранку, достались без втоми Евбеї,
 „І того-ж самого дня знов назад повернулись до дому.
 „Сам-от побачиш своїми очима, які у нас славні
 „Човни і як наші бравії хлопці справляються з морем.“

Так він сказав, і зрадів неборак Одиссей богорівний,

- 330 „Встав із-за столу і руки піднявши виразно молився:
 „Батьку Зевесе! як би-ж то збулося все те, що говорить
 „Царь Алкиной; нехай скрізь по землі ёго слава пребуде —
 „В вікі і віки, менї-ж що б у рідную землю вернутись!“

Так Алкиной з Одиссеєм бесідували один з другим;

- 335 А білорука Арита звелїла своїм покоївкам
 Постїль у сїнях послати мягку, простиралом червоним,
 Гарним, тонким її вкрити і килимом зверху заслати,
 Та принести й волохатої ковдри, що б вкритися на ніч.
 Взявши походні у руки, пішли покоївки з сьвітлиці;
 340 Постїль у сїнях в крок ока мягку обрядили і зараз
 Знов до сьвітлиці вернулись і так Одиссею сказали:
 „Гостю! іди спочивати: вже постїль готова для тебе.“
 Любо здалось Одиссеєві й мило — піти та заснути;
 Встав бідолаха здоланий утомою, вийшов з сьвітлиці
 345 Й спать положився на точенім ліжку у сїнях лунастих.
 Скоро спочив і старий Алкиной в самій крайній кімнатї,
 А біля нєго на ліжку лягла і хозяйка шановна.



ОДИССЕЇ Ө.

ПІСНЯ ВОСЬМА.

Одиссей знакомиться з Феаками.

- Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
Зараз устала од ліжка сьвята Алкиноева сила;
Встав і губитель страшний городів Одиссей богорівний.
Встали і зараз обоє пішли на майдан Феакійський,
5 Що біля човнів роскинувся; йшов Алкиной попереду.
Там на майдані обоє вони на гладеньких каміннях
Сіли. Тим часом Паллада Афина по городу ходить,
Постать принявши і вид молодого гонця Алкиной,
Та поворот замишляючи певний скорійш Одиссеїв.
- 10 Стріне-ото з городян кого-небудь, зупинить тай каже:
„Йдїть-но мерщїй на майдан, Феакійські почесні старшини
„Й ви, громадяне: побачите там чужестранця одного,
„Що от недавно прибув і гостює в царя Алкиной,
„Довго блукавши по морю; він станом на богів походить.“
- 15 Сими словами у кожнім вона зворушала цікавість,
І не забаром майдан Феакійцями весь запрудився,
Що й на лавках було тісно. От дивлючись на Лаертенка,
Деякі просто жахали: такою Афина красою
Дивною всего ёго з голови і до ніг надїлила.
- 20 Став він тепер огрядїйший і вищий, аж любо дивитись;
Се-ж задля того зробила вона, що б ёго полюбили
Всї Феакійцї, що б хистом він міг доказати і слави
В грищах всїх тих, в яких пробувать будуть ёго Феакійцї.
От як зібрались усї і кругом на лавках посїдали,

- 25 Так тоді став Алкиной говорити до них і промовив:
 „Слухайте, славні тепер Феакійці, почесні старшини,
 „Що моє серце примушує в грудях мене вам сказати:
 „Гість наш отсей, — я не знаю, хто він: чи од заходу сонця,
 „Чи він од сходу, по морю блукаючи, в дім мій прибився,
- 30 „Просить, що б випровадити до дому його найскорійше.
 „Що-ж? треба вважить; давайте-ж в дорогу його виражати!
 „Я-ж, хвалить богів, до сеї пори ще нікого ніколи
 „В домі моїм не задержував силою та проти волі.
 „Нуте-ж давайте мерщій, оберімо та спустим на море
- 35 „Чорного човна нового; гребців є пятьдесять, або й більше,
 „Самих найлуччих і жвавих, нехай мені виберуть зараз.
 „Човен як сьлід обрядивши і весла ввязавши до петель,
 „Зараз таки повертайтеся назад у царській палати;
 „Там ми зготуєм обід; я дам всього, чого буде треба.
- 40 „Човен звелю ізладнати я джурам, котрі молоді ще;
 „Ви-ж, Феакійські почесні старшини, ідїть у палати,
 „Треба там буде нам нашого гостя як сьлід привитати.
 „Та не забудьте покликати і кобзаря Димодока;
 „Деся надїлив його бог таланом — виграти на лїрі
- 45 „Гарних пісень, як йому принаде посьцівати охота“.
 Так от сказавши, пішов уперёд, а за ним і старшини
 Мовчки; гонець-же побіг кобзаря Димодока покликать.
 Набрані хлопці-гребці пятьдесять два числом, по велїнню,
 Сходились тою порою на берег бесплодного моря.
- 50 От як походились всі вже до моря і стали круг човна,
 Сам-перед чорного човна на море глибоке спустили,
 Вправили щоглу високо, принесли і парусів досить,
 Та привязали і довгії весла до петель ремінних.
 Все обрядивши як сьлід, натягнувши і паруси білі,
- 55 Човна вони затягнули в залукву од вітру затишну,
 Та і пішли у високі палати царя Алкиноя;
 В закутках всіх, і в покоях, і в сінях кишіли там люде;
 Сила гостей позбіралось, були молоді і старії.
 От задля них Алкиной баранів вже зарізав дванадцять,
- 60 Вісім ікластих свиней і двох ситих биків кривоногих.
 М'ясо в шматки розчинили й обід зготували на славу.
 В ту саме пору привів посланець кобзаря Димодока;
 Муза його полюбила, добром та і злом надїлила:
 Очі у його взяла, за те дивний дала йому голос.
- 65 От, Понтоной посадив кобзаря на стільці цвяхованім

- Серед гостей, до стовпа височезного стільчик приперши,
 Кобзу ёго голосную повісив на крюку залізнім
 Над головою таки і казав ню руками обмацать;
 Тесаний стіл перед ним розложив, кошик е хлїбом поставив
- 70 І добру шклянку вина, що б то пить, як душа забажає.
 Гостї на страву готову лиш руки свої простягали.
 Потім, як всі напилися у смак і наїлись до схочу,
 Муза сьпівцеві звелїла сьпівати про лицарську славу
 Пісню, про славу оту, що тоді до небес досягала,
- 75 Се б то про сварку царя Одиссея е прудким Ахиллесом,
 Як вони в двох та полаялись раз на бенкеті офірінім
 Дуже вразкими словами, а лицарь і царь Агамемном
 Серцем радїв, що то лаються самі найлуччі з Ахейцїв;
 Так бо колись то ёму таки Феб Аполлон нап prorочив
- 80 В храмі Піеонськїм, як він лиш порога торкнувєь камяного,
 Що б запитати оракула; то-ж-то тоді і скотилось
 Лихо на всїх — на Троян і Данайцїв, по волї Зевеса.
 От про сю сварку кобзарь і сьпївав; Одиссей засмутився
 Та свій червоний широкий жупан цупко згарбавши в руки,
- 85 Голову ним він закрив, заховавши лице своє біле
 Стидно було Феакийцїв, бо слїзи по виду котились;
 Потім, як пісню свою досьпївав вже кобзарь богорівний,
 Слїзи обтер Одиссей і роскутав лице е покривала,
 В килих подвійний наливши вина, він богам офірує.
- 90 Знов почали Феакийцї просить кобзаря засьпївати, —
 Дуже, бач, пісня ёго ота гарна прийшлаєь їм по серцю, —
 Знов Одиссей свою голову вкутав і ну вже ридати;
 Другі зовеїм не примїтили, як він слїзми обливаєься,
 Тільки один Алкиной постерїг та і в крок догадаєься,
- 95 Бо біля него близенько сидїв і почув ті зїтханннн.
 Зараз-ото Феакийцям своїм і почав говорити:
 „Слухайте, що вам скажу, Феакийськї поважнї старшини.
 „Бенкетом вже ми, здаєтьєься, і досить свій дух вдовольнили,
 „Й кобзи наслухались, котра єсть бенкету певний товариш.
- 100 „Нуте-ж, хадїмо тепер відсїля та попробуєм сили
 „Нашї у грищах усяких, що б гїєть наш, вернувшись до дому,
 „Мїг росказать своїм близким, на скїльки хисткї ми та спритнї,
 „Битись і навкулачки, боротись, скакати і бїгать.“
- Так от сказавши, пішов у перед, а за ним і старшини.
- 105 Взяв посланець голосну Димодокову кобзу й повісив
 Знову на крюк, а самого, за руку повїв із покоїв

- Та й пішов по тій самій дорозі, якою й другії
 Славні пішли Феакійці на ігрища, що б подивитись.
 Веї вони йшли на майдан, де народу зібралося сила,
 110 Де парубоцтва стояло багато хистких і проворних.
 Вийшли-ото сам-перед Акроней, Окіал і Елатрей.
 Вийшли за ними Навтей і Примней, Анхіял і Еретмей,
 З ними й Понтей і Прорей і ґоон, Анавісінеос теж;
 Далі стояв Амфіял, Полинія синок Тектоненка,
 115 І Евріял, що по силі і хисту був рівня Аресу,
 Та Навволід, межі всіми Феаками самий найкращий
 Видом і станом, окрім непорочного Лаодаманта;
 Троє синів Алкиноя царя на останку явились.
 Галій і Лаодамант, а за тим Клитоней богорівний
 120 В біганку стали вони сам-перед свої пробувають сили:
 Довга для них од мети простяглася дорога, і разом
 Веї вони кинулись в ноги, лиш курява сьлід замітала.
 В біганці був найпрудкіший од всіх Клитоней,
 Скільки ото на пару двома мулами виорать поля,
 125 Отже на стільки він всіх перегнав й за собою zostавив.
 Потім, як біганку ту поскінчили, почали боротись,
 І в боротьбі Евріял узяв верх і заткнув всіх за поле.
 Потім скакати почали і вже тут Амфіял був спритніший
 Кидать кружалом — то всіх перемиг вже Елатрей — дотепний
 130 А на вкулячки — то Лаодамант, син царя Алкиноя.
 От, як вони вже натішились грищами всякими досить,
 Лаодамант, син царя Алкиноя, до них і промовив:
 „Кете-лиш, братя, спитаєм і нашого гостя: чи вміє
 „Він яке грище? По виду він, бачця, не простого роду,
 135 „Жилаві стегна у него і литки тай руки обидві,
 „Шия теж само жиласта, і що б був старий то не видко;
 „Тільки мабуть натерпівся сердешний великого горя.
 „Кажу вам, що нема в сьвітї найгіршого зла, як те море.
 „Скрутить воно чоловіка, хай буде тобі найміцніший.“
 140 Лаодаманту в одвіт Амфіял так почав говорити:
 „Лаодаманте! ти мовив розумнее слово й до діла;
 „Отже піди тай скажи ёму сам таки прямо у вічі.“
 Ще Амфіял не скінчив свого слова, як той необачний
 „Став супроти Одиссея в середині й так ёму мовив:
 145 „Ну лишень, гостю, попробуй і ти свої сили у грищах,
 „Як, коли, де, яким вчився; повинен би ти у них тямить
 „Більшої-ж слави нема чоловікові, поки живий він,

- „Як тільки те, що сам зробить своїми ногами й руками;
 „Ну-ж бо іди та й попробуй; ось кинь лишень лихом об землю.
- 150 „А поворіт спорядиться тобі незабаром, і човен
 „Вже для тебе готовий і жваве на нім товариство.“
 І Одисей хитромудрий ёму на сю річ одвічає:
 „Лаодаманте! чого отсе ви так кепкуєте з мене?
 „Клопоти в мене на думці, не то-ж, що б гадати про грища:
- 155 „Горя і перше багато зазнав і бід натерпівся,
 „Та і тепер на сій радї сижуча за домом сумую.
 „Й про возворот я благаю царя і всю чесну громаду.“
 Тут Евріял Одисееві став с кепкуваннєм казати:
 „Е, вже шкода! як я бачу, тобі не рівнятиє с тямущим
- 160 „В грищах, которих багато на світі по людях найдеться;
 „Ти, мабуть, с тих, що на човнах прудких скрізь по морю шми-
 гають,
 „Як ватажки над гребцями й купецтвом собі промишляють.
 „Тільки про крам ти і думаєш, тільки і гадки у тебе
 „Нагарбувать баришів: на борця ти зовсім не походиш.“
- 165 Брови нахмуривши, з серцем ёму Одисей так промовив:
 „Ех, не до ладу сказав ти, молодче: як бачу — ти дурень.
 „Боги не кожного разом усяким добром наділяють,
 „Що б то й красою, і розумом, так говорити, що б добре;
 „Он як буває на світі: один — от не вдався красою,
- 170 „Так ёго бог надгорожує словом розумним, дотеном
 „Й дивлять ся люде на него с повагою: він без зачину
 „Легко й розумно говорить і всіх прихилає до себе
 „І де б не йшов він, на него всі дивлять ся, наче б на бога.
 „Інший-же знов своїм видом хіба тільки рівня безсмертним,
- 175 „Так за те словом невмілий, нема в нім ні хисту ні смаку.
 „От як і ти: своїм видом ти, правда, хороший, як гожим
 „Бог тільки може зробити, а розум у тебе короткий....
 „Ти мені дуже вразив мое серце, що бється у грудях,
 „Слово брехливе сказавши; не овсім я неуч у грищах,
- 180 „Як ти говориш, а думаю я, що ще можу рівнятиє
 „З луччими, поки ще маю надію на літа й на руки.
 „Правда, тепер мене горе заїло й біда пригїтіла,
 „Витернів я од людей, од води, натерпівсь і од моря;
 „Все-ж таки, як не було там, а спробую сили у грищах,
- 185 „Бо ти мене прикрим словом своїм дуже — дуже розсердив.“
 „Так він сказав, і, не скинувши навіть жупана, рвонувся,
 В руки кружало схопив, але товсте та більше і важче

- Од того кола, яким Феакійці в мету попадали,
Та, замахнувшись рукою жиластою, й кинув од себе;
- 190 Аж загуло те кружало і всі тут Феаки од жаху,
Дарма що були на морі між всіми людьми найсмілійші, —
Понахилились мерщій до землі головами, кружало-ж
Перелетіло всі другі мети та і впало. Афина,
Смертного постать прийнявши, сказала тогді Одиссею:
- 195 „Се-ж і сльпий, лиш помацає, зараз твій знак розпізнає:
„Він не змішався з другими, лежить особливо й найдальші
„Будь-же доволен тепер: у сїм гриці ти всіх переважив!
„Кинути так або ще й перекинуть, ніхто вже не зможе.“
- Так от сказала: і дуже зрадів Одиссей богорівний,
200 Що-от знайшовся товариш до нього в сїм ділі ласкавий.
От вже куди сьмілівійше тоді він сказав Феакійцям:
„Нуте молодці! докиньте тепер туди й ви, а за вами
„Знов і я кину і также далеко, або ще й дальше.
„Нуте-ж виходьте, коли кого сьміливий дух побужає,
- 205 „Хай от поцробує стятись зо мною, — тепер я розсердивсь,—
„Чи на вкучачки, чи бігать, бороться, — на все я згожаюсь,
„Хто с Феакійців охочий, окрім тільки Лаодаманта,
„Бо я у нього в гостях, ну а хто-ж у гостях тай сварився б?
„Був би отой чоловік нерозумний зовсім і нікчемний,
- 210 „Хто б в чужім домі, в гостях, та хазяїна б визвав на спереч
„В гриці; такий лиш самого себе геть кругом обкарнає,
„Що-ж до других Феакійців, то я не цураюсь нікого.
„Хочу я бачить такого і пробувать з ним свою силу.
„Я, коли хочете знати, у грищах таки дещо тямлю:
- 215 „Вмію і лук, хоч який здоровенний, у крюк натягнути,
„Та лиш прицілюсь в кого з ворогів, так од разу й застрелю,
„Хоч би вам там навкруги появилось товаришів сила,
„Та ото всі разом би взяли тай торохнули з луків.
„Тільки один Филоктит мене в луці і міг переважить
- 220 „В Трої, де ми Ахеяне змагались, хто лучше стреляє,
„А всякий інший із смертних, от скільки живе їх по сьвіту,
„Певне, — кажу вам, — в сїм ділі мене переважить не зможе;
„Ну а до лицарів давних себе прирівнять не посьмію
„Ні до Іракла, анї до Еврита з Іхалїї родом;
- 225 „Ті то й з безсмертними навіть змагалися сьміло зза луків,
„От за се саме й помер молодим ще Еврит, лицарь слашний,
„Старості він не діждався в палатах: розсердивсь на него
„Феб Аполлон тай забив, бо в стрільбі з ним змагатись замислив.

- „Списом я кидаю так, як хто інший не кине й стріляю,
 230 „Тільки боюсь я у біганку с ким небудь пробувать сили.
 „Дуже здолали мене оті капосні халепи моря;
 „Я ні покою на човні не знав, та і доброї їжи
 „Часто не мав; от за тим то й сустави у мене заклакли.“
 Так він сказав, і замовкли усі, мов води в рот набрали.
- 235 Тільки один Алкиной і найшовсь і сказав Одиссею:
 „Гостю! твоя вподобалась нам річ; ти говориш приємно,
 „Хочеш ти нам, як бачу, таки показать свою хисту;
 „Сердився ти, що-от хлопець сьміявсь тут із тебе за грища;
 „Ні тебе ганить в сїм дїлі ніхто не посьміє, не схоче,
 240 „Окрім хіба лиш хто овсїм таки вже зсунувся з глузду.
 „Слухай-же от та з увагою, що осе я тобі скажу,
 „Що б, як приїдеш до дому, ти міг там усїм розказати,
 „Сидячи з жінками, з дїтьми у себе таки за обідом,
 „Як що згадаєш коли і про наші дотепи, котрими
 245 „Ще од прапрадїдів Зевес надїля Феакійців і досї.
 „От, на вкулачки ми битись не вмїєм, не вмїєм боротись,
 „Так за те-ж бігаєм прудко, а що вже на човнах найлуччі
 „Любим побенкетовать, посьпівати та потанцювати,
 „Гарно вдягнутись, попаритись в лазни і добре поспати.
- 250 „Ке-лиш виходьте сюди танцюрі самі луччі Феаків
 „Та потанцюйте, що б гість наш, побачивши, міг розказати
 „Всїм своїм дома — на скільки ми лучче і вишче од других
 „І в мореходствї, і бігати прудко, і в танцях, і в сьпївах,
 „Зараз одив хай піде й принесе голосну кобзареві
 255 „Кобзу, вона десь там висить на крюку у наших палатах.“
 Так говорив Алкиной богорівний; гонець вже й схопився,
 Що б то принести с палатів царських Димодокові кобзу.
 Вийшло затим на середину виборних судців з громади
 Девять, которі на грищах усякі порядки чинили.
- 260 Місце для танців зрівняли, втоптали і круга збільшили.
 Зараз гонець із палатів і кобзу принїє голосную,
 Й дав Димодокові в руки й кобзарь на середину вийшов,
 Стали навкола і хлопці молодці, дотепні в танцях
 І заходилися враз танцювать; Одиссей постерїгши,
 265 Як вони хистко ногами дрібнили, вельми дивувався.
 Потім кобзарь кинув грати й почав їм під кобзу сьпівати —
 Дивную пісню про тайну любов Афродити й Ареса,
 Як вони спершу зійшлись собі нишком в палатах Гефеста,
 Скільки надбав подарунків Арес, і як потім збесчестив

- 270 Ліжко Гефеста царя, як підглядів їх Геліос-сонце,
Що вони вкупі лежать, і Гефестові дав про те звістку.
Отже Гефест, як почув оту звістку недобру, нехайну,
Зараз пішов в свою кузню замисливши добру їм кару;
Молот направив й ковадло вогню роздув в грані й нарізав
- 275 Дроту такого мідного, що певне і по вік не порветься;
Потім, як викував ту западню, на Ареса сердитий,
Взяв тай пішов у ванькір, де ёго любе ліжко стояло
Тай перецлутав кругом усе ліжко, мов сіткою, дротом;
Понависало із стелі до ліжка тих сіток багато
- 280 Як паутиння, тоненьких таких, що й ніхто не розгледить,
Навіть і боги блаженні; таку хитру штуку спорудив!
А поскінчивши оту западню кругом ліжка, прикинувся,
Буцїм-то їде у Лемнос, у город великий багатий;
Він отой город любив, як другого ніякого в світі.
- 285 Та не дрїмав задаремно й Арес джигунець златовуздний:
Тільки довідався, що славний коваль, бог Гефест, з дому линув,
Зараз узяв тай пішов у Гефестові пишні палати,
Що б с Києерийкою*) там себе любощами вдовольнити.
Ся-ж повернувшись недавно од батька свого Кронієнка
- 290 Дома сидїла сама. От Арес увійшовши в палати,
Стиснув їй руку, назвав поіменно і так їй промовив:
„Серце, голубко! ходїм лиш на ліжко та вкупі спочинем!
„Дома Гефеста, я знаю, нема: він тепер вже напевне
„В Лемнос давно причвалив до тих Синтіїв дикоголосих.“
- 295 Так він сказав, а їй теж захотїлось у купі поспати.
От полягали обоє на ліжку й заснули, а сіті
Сковані хитро Гефестом, так їх навкруги й обхопили,
Що ні піднятись не можна було, ані поворохнутись:
Тільки тоді й догадалися вони, що втекти їм не можна.
- 300 Тут підступає до них вже сам славний коваль наш кульгавий,
Що вже вернувся до дому, і їхати в Лемнос не думав;
Геліос, бачите, підстерегав тай подав ёму звістку.
А повернувся Гефест до господи с тугою на серці,
Став на порозі й од страшного гнїву увесь затрусився.
- 305 Чуло і грізно почав він кричати, що б всі боги почули:
„Батьку Зевесе і ви, всі блаженні безсмертні боги!
„Йдїть-но сюди, що б побачить сьмішну, ще невидану штуку,

*) *Κυθέρεια* — прозвище богині Афродити, од острова *τὰ Κύθηρα* на Егейському морі, де був славний храм сеї богині.

- „От як мене, що каліка я, Зевса дочка Афродита
 „Завше бесчестить, а любить собі розбишаку Ареса,
 310 „Бо він красивий та бистрий на ноги, а я то кульгавим
 „Так і родився, а винен в каліцтві моім не хто другий,
 „Тільки родителі: їм би несльід мене овсім родити.
 „От подивіться, як смачно обоє собі спочивають,
 „На моє ліжко забравшись: дивлюсь я, а серце холоне!
 315 „Тільки шкода: не прийдеться вже більш їм оттак спочивати,
 „Дарма, що любляться дуже; самі відцураються сону!
 „Будуть обох їх сї сїти у купі на ліжку держати,
 „Поки не верне назад менї батько усеґо посагу,
 „Що я колись ёму дав за дочку, оєю самоу безстидну.
 320 „Правда, вона в него дівка красива, та розум короткий.“
 Так він сказав, і зібралися боги до мідних палатів;
 Первим прийшов Посидон землевладця з Ермієм посланцем;
 Потім і царь Аполлон, що далеко із лука стріляє,
 А всі богині zostалися в дома, бо, бачте, стидались.
 325 Боги, подателі благ, поставали собі за пороґом,
 Глянули та до одного всі зо сміху аж покотились,
 Вздрівши, яку хитру штуку зробити Гефест умудрився.
 А хтось із них так почав говорити до свого сусіди:
 „Діло недобре — не вдачне: плохий доганяє прудкого,
 330 „Так і тепер от Гефест, хоч кульгавий, а злацав Ареса,
 „Хоч той між всіма богами Олимпеьськими самий прудчійший;
 „Все то дотепа та розум, а той за свій блуд поплатився.“
 Так говорили-ото проміж себе безсмертні тихенько,
 А Аполлон, Зевесенко, у шутку сказав до Ермія:
 335 „Ну, Зевесенку Ерміє, посланче, подателю щасття!
 „Правда і ти б захотів, що б скрутити тебе мідним прутом,
 „Тільки що б спати біля золотої рядком Афродити?!“
 Аргусовбивця посланець на се Аполлонові мовив:
 „О Аполлоне! коли б справді стало ся те, що ти кажеш,
 340 „То хай мене окрутили б утроє міднійші пруди,
 „Хоч би на мене дивилися боги, про мене й богині:
 „Я собі спав би біля золотої рядком Афродити!“
 Так він сказав; засьміялися с того безсмертні боги,
 Тільки оден Посидон не сьміявсь, а прохав все Гефеста,
 345 „Що б той уважив на неґо та випустив з сїтів Ареса,
 І, підступивши близенько до неґо, почав так казати:
 „Випусти! Я поручаюсь за неґо; усе, що ти хочеш,
 „Він тобі сплатить, а боги безсмертні хай сьвідками будуть.“

- І Посидону на сєє кульгавий коваль так промовив :
- 350 „І не проси в мене сєго, державцю землї, Посидоне!
 „Кєпська порука, котору дає хто за злих і нїкчемних.
 „Чим-же і як-то менї тебе обовязать заплатити,
 „Як од уплати Арєс увильне, коли вискочить з сїти?“
- Знов Посидон, потруситель землї, так Гєфєстові мовив :
- 355 „Слухай, Гєфєсте! коли-от Арєс увильне од уплати,
 „Та утечє дєсь, то сам я тобї заплачу все дочиста!“
- От, пїсьля сєго кульгавий і славний коваль уже згодивсь :
- „Ну, вжє тепєр і не можна й не сьлїд, що б тобї одказати.“
- Сєє сказавши, жалостний Гєфєст тую сїтку росплутав;
- 360 „Тїї-ж обє, лиш тїльки тих путїв мїцних позбулися,
 Скорчили рангом, і зараз Арєс собї в Θракію вдаривсь,
 А усмїхлива єго Афродита до Кипру у Пафєс.
 Там в неї вївтар стояв і на нїм завше ладан куривсь;
 Там її Грації вмили і маслом натєрли пахучим,
- 365 Божєським, як-от звичайно бєзмєртних усїх натирають,
 Сукню на неї таку надягнули, що любо дивитись.
 От про сє самє кобзарь й сьпївав; Одиссєй тїльки слухав
 Та тїшив душу свою тою пїсєною, як і другїї
 Славнї й до моря мєткі та на човнах прудкі Фєакийцї.
- 370 Алїя визвав найперш Алкиной, потїм Лаодаманта,
 Що б танцювали у двох, бо вжє з ними нїхто не рївнявєя.
 Взєли вони ото в руки найперше червону опуку
 Гарную дуже: її їм пошив Полиб, майєтер кушнїрський;
 Сюю опуку одєн-ото кинє за темнїї хмари
- 375 Та і подастьєя назад, а другий хто пїдскочить у гору
 Висєко, та на лєту її в воздухї в крок і спїймає.
 Кидали тую опуку по черзї й по черзї ловили,
 Потїм на втоптанїм тугο пїску почали танцювати
 З рїзними гєть викрутасами, хлопцї-ж другїї навкола
- 380 Тут-жє стояли та їм раз-у-раз у долонї плєскали.
 От і почав Одиссєй Алкиновї тут говорити:
 „О, Алкиною, мїж вєїми людьми, володарю значнїйший!
 „Ти не дарємнє хваливєя, що в вас танцюрї вєї найлуччї,
 „Отжє воно й так вийшло на дїлї: дивлюсь я й дивуюсь.“
- 385 Так він сказав, і зрадїла сьвята Алкиновєва сила,
 Й зараз таки обернувшись до Фєакийцїв сказала:
 „Слухайтє, що вам скажу, Фєакийськї старшини поважнї!
 „Гїєть наш, як я примїчаю, розумна єсть дуже людина.
 „Нутє-ж, давайтє гостинця єму пїднесєм, як звичайно.

- 390 „В нашім народі-ж таки ёсть дванадцять князів вельми славних,
 „Що заправляють, а сам я тринадцятий ёсьм межи ними.
 „Кожний із них нехай дасть по новому жупану й хитову
 „Гостеві, й золота цінного хай принесуть по таланту.
 „Все ми і всі разом те знесем і дамо ёму в руки,
- 395 „Що б, все те маючи, гість охитнійше ішов до трапези.
 „А Евріял нехай сам перепросить ёго і словами
 „Тай подарунком, бо слово сказав він ёму надзвичайне.“
 Так він сказав і згодились усі з Алкиноєм в сім слові,
 Кожний гонця посилав, що б ніс подарунки для гостя.
- 400 А Евріял у одвіт Алкиноєві от-що промовив:
 „О, Алкиною, між всіми людьми, володарю значнійший,
 „Гостя я зараз осе перепроєю по твоєму наказу;
 „Дам я ёму осю шаблю; вона вся із чистої міді,
 „Срібнеє держално в неї, а піхва з слонової кості
- 405 „Виточені. Подарунок такий ёму буде приємний.“
 Сеє сказавши, подав ёму сріблоцьвяховану шаблю
 І, подаючи, почав говорити крилатії речі:
 „Будь здоров, гостю поважний! коли я сказав яке слово
 „Прикре тобі, то нехай ёго буйнії вітри розвіють.
- 410 „Боги скорійш хай дарують тобі свою жінку побачить
 „Й рідную землю, — доволі вже ти наблукавсь по чужині.“
 Тут Евріялу почав говорить Одисей вельми мудрий:
 „Й ти будь здоров, і тобі нехай боги пошлють усе добре!
 „Та що б ніколи вже не жалкував ти за шаблею сею,
- 415 „Котру тепер дарував мені з словом ласкавим і теплим.“
 Взяв він ту сріблоцьвяховану шаблю й до боку чепляв.
 Сонце тим часом спочило, уже принесли й подарунки.
 Перенесли їх с пихою гонці у царськії палати,
 А од гонців прийняли їх с пихою-ж сини Алкиноя
- 420 Й неньці шановній своїй передали всі ті подарунки.
 Як у палати вертались, то йшов Алкиной по переду,
 А як прийшли, почали на високих лавках садовитись.
 От, вони сіли; тоді Алкиной до Арити промовив:
 Йди-но, царице, і скриню принести вели що найкращу,
- 425 „Та положи туди чистий хитон і жупан прехороший.
 „Зараз нехай в баняку тому мідному митник загірють,
 „Що б гість, скупувшись і всі дорогі подарунки ввидавши,
 „Що Феакійські старшини сюди за для него принесли,
 „Був і до їжи охочий й пісень охотнійше що б слухав.
- 430 „Я-ж подарую до того від себе ще келіх прегарний

„С чистого злата, що б міг він і дома про мене згадати,
„Як буде Зевесу і другим богам він офіри творити.“

- Так він сказав; а Арита рабням своїм повеліла,
Що б на вогонь як скорійше поставили мідний триніжок.
- 435 Внесли рабині триніжок, вогонь розвели на кабиці,
В мідний баняк води влили, підкинули й дров під триніжок;
Мідник кругом обхватило вогнем і вода стала грітись.
Тою порою Арита для гостя принесла с покоїв
Гарную скриньку і в ню дорогії гостинці вложила —
- 440 Золото, одежу, — те все, що ёму нанесли Феакійці,
Та і од себе теж — чистий хитон і жупан прехороший.
Сюю скінчивши роботу, вона Одиссею сказала:
„Сам тепер скриньку замкни, завязавши мотузкою з гу-
[дзем,
- „Що б часом хто чого-небудь не вкрав тоді, як ти в дорозі,
445 „Соном здоланий міцним, будеш спати на чорному човні.“
Тільки почув Одиссей богорівний сю річ од Арити,
Зараз ту скриньку замкнув, завязавши мотузкою з гудзем
Спиритним, яким замикати навчила ёго ще Цирцея.
Тут увійшла стара клюшниця тай попросила до лазні,
- 450 Що б він пішов та скупавсь. Звеселивсь Одиссей в своїм серці,
Митник побачивши теплий; давно, бач, в горячім не мився,
З самої тої пори, як палати Калипсині кинув, —
Там тільки завше ёго й пильнували неначе б то бога.
От, Одиссея рабині помили і маслом натерли,
- 455 В тонкий хитон та в новий дуже гарний жупан одягнули.
С купелю він в ті покої пішов, де вином частувались
Гості. Стояла там і Навсикая, богиня красою,
Біля стовпа, що високою здержував мідною стелю,
І як поглянула на Одиссея, то аж заніміла.
- 460 Згодом-же трохи, отямившись, так Одиссеєві каже:
„Здрастуй, мій гостю! гляди-ж, спомяни і мене коли-небудь
„В домі своїм, бо мені ти найбільш за спасення повинний.“
Ій одвічаючи, так Одиссей вельми мудрий промовив:
„О, Навсикає, царя Алкиноя премудрого дочко!
465 „Як осе зводить Зевес, чоловік в громах коханий Гери,
„Що б я до дому вернувся і день повороту побачив,
„То і стамвідти на тебе що дня і що ночі, як богу
„Буду молитись; бо ти мене вирвала із домовини.“
Сеє сказавши, він сів собі рядом с царем Алкиноєм.
- 470 М'ясо тимчасом уже розділили й вином всіх обнесли.

- Далі прийшов і гонець і привів кобзаря Димодока,
 Любого й милого всім у громаді; ёго посадили,
 Всім Феакійцям жаданого; от і дали ёму місце.
 Тут Одиссей вельми мудрий, обрізавши ситого мяса
- 475 З спини кнуря білозубого шмат, — бо багато ще, бачте,
 В не́го мясива того zostавалось, — промовив гонцеві:
 „На осе мясо та дай кобзарю, нехай ззієть на здоровя.
 „Я, хоч смутний, але дуже бажаю ёго сим споважить;
 „Люде усі, скільки їх на землі, кобзарів і шанують
- 480 „І поважають за те, що їх муза богиня навчила
 „Всяких сьпівати пісень, та і рід кобзарів полюбила.“
 Так от сказав Одиссей і гонець, взявши в руки те мясо,
 Дав Димодокові; той-же принявши, став серцем веселий.
 Гості на страву готовую руки свої простягали.
- 485 Потім, як всі і напилися в смак і наїлись до ситу,
 Так Димодокові став говорить Одиссей вельми мудрий:
 „Ну, Димодоку, тебе я над всіми найбільш поважаю!
 „Чи тебе Муза, Зевеса дочка, научила, чи може
 „Сам Аполлон, а правдиво ти все про Ахайців сьпіваш,
- 490 „Що, де і як учинили вони й скільки горя стерпіли,
 „Наче б то сам ти був там, або чув од самого, хто бачив.
 „Ну, засьпівай-же тепер про коня деревяного пісню,
 „Того коня, що Еней із Афиною в двох змайстрували,
 „Як Одиссей хитро-мудро спровадив ёго в самий город,
- 495 „Повного лицарів славних, котрі Іліон зруйнували.
 „Отже, коли і про се ти мені, як було засьпіваш,
 „Буду я скрізь говорити по людях, старому й малому,
 „Що тебе бог полюбивши, пісень своїх божеських вивчив.“
 Так він сказав, і кобзарь засьпівав, вдохновенний богами.
- 500 Він почав с того, як, сівши на човни прудкії, Аргивці
 В море одплили, спаливши вогнем кошовії намети.
 А деякі з них, у купі з метким Одиссеєм сиділи
 В Трої таки на майдані, в коні деревянім сховавшись;
 Їх, бач, Троянці самі с тим конем запровадили в город.
- 505 Отже стоїть отой кінь, а Троянці вкруг не́го, й не знають,
 Що с тим конем їм робити; була у них думка трояста:
 Чи-то мечем порубать деревяне оте чудовисько,
 Чи-то зіпхнути з гори у провалля на гостре каміння,
 А чи зоставить на память в офіру богам милостивну.
- 510 Думали, думали, й верх узяла ося третя їх думка,
 Бо їм судилось загинуть, як город прийме та сховає

- В себе коня деревяного, в котрім засядуть з Ахайців
Самі смілійші, готуючи смерть і погибель Троянцям.
Потім сьпівав, яким побитом город вони полонили,
515 Раптом із того коня деревяного повилізавши;
Хто, де і як руйнував, і руйнуючи як лютували.
Про Одиссея-ж сьпівав, як він ринувсь на дім Диїфоба,
Наче той лютий Арес, з Менелаєм у двох богорівним,
Як у страшеному бої там бився й рубався, аж поки
520 Всіх не побив, — помогала-ж ёму невидимо Афина.
Так про Аргивців сьпівав голосистий кобзарь, Одиссей-же
Слухав та млів, і горячії слези по щоках котились.
Як-ото плаче вдовиця над милим своїм чоловіком,
Котрий у всіх на очах перед городом падає в січі,
525 Що б од дїтей та й од города день одвернути загубний;
Та-ж як побачить, що милий її уже бореться з смертю,
Впавши до него, обійме й голосить, а вороги з заду
Списами колють її, де попало — і в шию і в спину
Тай забірають в полон на тяжкую роботу і горе,
530 Де од плачу і нудьги в неї щоки вяляться, маріють: —
Так от тепер Одиссей од нудьги обливався гіркими.
Сліз Одиссеєвих жаден з гостей не ввидав, не примітив;
Тільки оден Алкиной, лиш оден він, про все й догадався,
Бо біля него близенько сидів і чув навіть зітханья.
535 Став-ото веслолюбивим своїм Феакійцям казати:
„Слухайте, що вам скажу, Феакійські князі і старшини!
„Годї вже! хай Димодок перестане сьпівати і грати,
„Бо ёго сьпіви та кобза між нами не всіх звеселяють.
„С тої пори, як ми сїли за стіл і кобзарь став сьпівати,
540 „Гість наш не переставав обливатись гіркими слёзами;
„Певне при пісні на думку прийшло ёму горе велике.
„Хай-же кобзарь перестане, що б всім було весело зрівна —
„Хазяінам і гостям, то воно таки так буде лучче.
„Все, як ви знаёте, робиться задля шановного гостя —
545 „Проводи і подарунки, що ми сюди знесли сегодня.
„Всякому гість-чужестранець стає як за рідного брата,
„Хто у собі хочай крапельку серця і розуму має.
„Отже і ти тепер, гостю, не тайся, про все розкажи нам,
„Що б я тебе ні считав, тай тобі буде лучче, як скажеш.
550 „Ймення своє нам скажи, яким мати тебе називала
„Й батько тай другі усі — городяне і близькі сусіди?
„В сьвітї нема й не було чоловіка, що б був без імення,

- „Чи то він вродиться знатним, багатим, чи простим та бідним:
 „Всякому, хто ні народиться, зараз дається й імення.
- 555 „Та і про землю скажи нам свою, про народ і про город,
 „Що б по твоєму бажанню, тебе і везли наші човни.
 „Стирників, — ти заприміть собі, — ми Феакійці не маєм
 „Й кермів теж само, як водиться то завш на човнах всіх других;
 „Човни самі корабельщиків думки усї постигають,
- 560 „Городи всяких людей вони знають і власне їх поле
 „І дуже прудко самі по бескраєму носяться морю,
 „Чорними хмарами вкутані та непроглядним туманом;
 „І не бояться вони, що б розбитись або затонути.
 „Але-ж колись-то я от-що од батька чував Навсеюя,
- 565 „Котрий не раз було каже, що бог Посидон розгнівився
 „Дуже на нас, що ми всіх перевозим по морю беспешно,
 „І похвалявся розбить Феакійського човна прудкого,
 „Як той по морю туманному буде до дому вертатись,
 „Що нам і город горою високою з моря заслонить.
- 570 „Так говорив старий батько, і, може, те бог коли й зробить,
 „Може й не зробить: од власної волі єго то залежить.
 „Ну, а тепер мені от-що скажи та по правді по щирій:
 „Де ти блукав? у які і яких людей сторони їздив?
 „Де у яких городах ти бував, яких бачив людей там?
- 575 „Що то за люде, жорстокі та дикі і правди не знають,
 „Чи гостелюбні вони і душа в них таки богобійна?
 „Потім скажи ще нам ось-що: чого се ти плачеш-ридаєш,
 „Чуючи пісню про нагубу Трої й про долю Данайців?
 „Долю сю боги самі вготували, судили й погибель
- 580 „Людам, що б пісні про них і в далеких нащадках сьпівались.
 „Певне, мабуть, там під Троєю родича в тебе убили
 „Близького — зятя чи тестя, которі для нашого серця
 „Суть найдорожча й найближча родина по родичах інших?
 „Чи, може, вбито товариша, що був до тебе прихильний?
- 585 „Бо і товариш нам любий незгірше од рідного брата,
 „Як в товаристві дає нам пораду і в горі розважить.“



ОДИССЕЇ І.

ПІСНЯ ДЕВЯТА.

Одиссей у Циклопів.

- 1 І Алкиноєві так одвічав Одиссей хитромудрий:
„О, Алкиною! між всіми людьми володарю значнійший!
„Весело всім нам отут кобзаря думи слухать такого,
„Як-от отсей, своїм голосом богам хіба тільки рівня.
- 5 „Я собі мислю, що лучче од всього, коли в цілім царстві
„Всі веселяться, коли от приятелі, лихо забувши,
„Чесно й любенько до купи зійдуться та слухають пісні,
„Сидячи за непорожнім столом, а проворні слуги
„Всіх їх обносять вином, наливаючи чарки до верху.
- 10 „От-що, по правді сказати, мені від усього на світі
„Лучче здається й милійше; а ти замість сего неволиш,
„Що б доконешне тобі розказав я гірке своєї горе,
„Що б од великого жалю я нудився світом ще гірше;
„Що-ж вам найперше, що потім і що на останку сказати?
- 15 „Бо мені горя багато послали небесні боги...
„Самперед ймення своє я скажу вам, що б, знаючи його,
„Ви і мене в вашім домі за чесного гостя приймали
„Та шанували і потім, як буду од вас я далеко.
„Я, Одиссей Лаертенко; своїми ділами я звістен
- 20 „По світу скрізь між людьми: моя слава небес досягає.
„На захід сонця відсіль я живу на Ітаці; гора там
„Нирит, висока і лісом поросла; на вколо-ж Ітаки
„Мріють близенько оден біля другого острови інші:
„Дулїхїон, потім Сама, а дальше Закине зеленіє.

- 25 „Отеї сюди близче живють на схід сонця й зірниці, Ітака-ж
 „На захід сонця по синьому морю ген-ген простяглася.
 „Грунтом вона кам'яна, за те-ж плодить людей все великих:
 „Краща од неї земля, я й не знаю — чи є де на світі.
 „І мене дармо Калипео, богиня з богинь тут держала
- 30 „В гарних печерах, силькуючи надто, що б був їй за мужа,
 „Так як даремне в палатах держала й Цирцея лукава,
 „Їська цариця, силкуючи те-ж, що б я з нею побрався.
 „Тільки шкода: не змогли вони серця мого покорити;
 „Бо нема в світі нічого милійш як рідня та отчизна,
- 35 „Хочай би у пишних палатах жить довелось, та ходити
 „В золоті, але-ж на чужині, од рідної семьї далеко.
 „Так-то. Тепер розкажу вам про повную лиха мандрівку,
 „Що мені Зевес присудив, як пустився я с Трої до дому.
 „Із Іліона прибив мене вітер у город Киконський
- 40 „Ізмар; ёго зруйнувавши, самих-же Киконців побивши,
 „Ми їх жінок полонили й багатства чимало набрали,
 „Тай проміж себе по рівній частині ми все розділили.
 „Потім усім наказав я втікати відтіл як найшвидче.
 „Так, бач, дурне товариство на мій той приказ не вважало.
- 45 „Смачне вино день-у-день попиваючи, різали гарбом
 „Пяній всяку скотину дрібну тай биків круторогих.
 „Поки надбігли Киконьці, що ветигли втікти од побою,
 „Других сусідних зібравши Киконьців великую силу.
 „Сі були сміливі й з ворогом бились на конях завзято,
- 50 „А коли де було треба, то й пішки не згірш воювати.
 „Сила зібралоя їх, як квіток або листя весною.
 „Глянули ми, — і оттут — то настигла Зевесова кара
 „Нас бідолашних: ми муєїли витерпіть горя багато,
 „Стоячи лавою тісно край човнів своїх крутобоких.
- 55 „Ми воювали с Киконьцями, з мідних стреляючи луків.
 „Поки світила зірниця і день не вгасав, ми стояли
 „І боронились од диких, хоч їх було в чертvero більше;
 „А як вже сонце склонилось на пору волів роспрягати,
 „То, поборовши Ахайців, Киконці до дому пустились.
- 60 „С кожного човна по шість найсмійїших вояків забито,
 „А я з останніми втік од лихої недолі і смерті.
 „Відеїль поплили ми дальше з великою тугою в серці.
 „Втікши од смерті, ми любе своє товариство втерляли.
 „Човни мої з обох кінців загнуті, не раньше у море
- 65 „Вийшли, нїж кожного з мертвих товаришів наших, у полі

- „Вбитих Киконцями, трічі не викрикнули по йменню.
 „Хмари збираючий Зевс наслав вітра Борея на човни
 „Й вельми страшенну хвортуну, та хмарами землю і море
 „Вкрив; почала нависати ніч чорна, та темная з неба.
- 70 „Човни летіли по морю, черпаючи воду носами;
 „Сила хвортуну у троє, та вчетверо паруси рвала.
 „З ляку нової біди поспускали ми паруси в човни,
 „Човни-ж до берега веслами довгими зараз пригнали.
 „Тут ми просиділи поспіль два дні ще й дві темні ночі,
- 75 „Дух свій утомою й серце розбите тугою зморивши;
 „А як на третій день божий зірниця зійшла кучерява,
 „То ми, управивши щогли й паруси понапинавши,
 „Сіли на човни, а вітер та керманічі правили їми.
 „Цілим запевне я був би дістався до рідного краю,
- 80 „Як би Борея, течія, та ще й хвиля мене не зіпхнули.
 „Як обіздив я Малію, і геть од Киѳерів*) зблудили,
 „Потім мене девять день бурхливі вітри носили
 „По рибоповному морю, і аж на десятій прибили
 „До Лотофагів химерних, що страву с квіток уживають.
- 85 „Вийшли — ото ми на беріг, набрали води у боклаги,
 „І біля човнів товариші зараз обід зготували.
 „Отже, як все товариство у смак попоїло й напилось,
 „Вибрав я двох і казав їм піти та як сьлід роспитати,
 „Що там за люде і як вони в тій стороні проживають.
- 90 „Дав їм ще й третєго, за осавулу єго обібравши,
 „Помандрували посланці й як раз Лотофагів зустріли
 „І Лотофаги не тільки ніякої їм не вчинили
 „Кривди, а навіть дали ще й лотоса наїстися в волю.
 „І диво: лиш тільки вони скоштували солодкого зїлля,
- 95 „То й товариство забули, й не хтіли до човнів вертатись,
 „А забажали, що б там з Лотофагами вкупі і жити
 „Та уживати лотоса, про те-ж що б вернутись — забули.
 „Силою їх приволік я на човни, — аж плакали бідні,
 „І привязав цупко кожного з них ремінцями до весел.
- 100 „Се спорядивши звелїв і веїм другим товаришам милим
 „Як найскорійше на човни прудкі і глибокі сїдати,
 „Що б скоштувавши лотоса, хто з них не забув возвороту.
 „Миттю вони пострібали у човни, веї в ряд посїдали
 „Тай почали дружно веслами пінне море гнітати.

*) Зр. пісня VIII, 288.

- 105 „Звідти поплили ми дальше з важкою тугою на серці
 „І прибудились у землю Циклопів голінних, свавольних,
 „Котрі, кохаючись завше в надії на богів безсмертних,
 „Поля не орють ніколи, й ніколи пшениці не сіють:
 „Все в них там родить без плуга, без рала і навіть без зерен
- 110 „Як-то — пшениця, ячмінь, виноград дуже рясний, с котрого
 „Чавлять багато вина, — і все те їм дощі нарожають.
 „Ради у них не бува на майданах, нема і законів;
 „Різно живуть собі: хто на високих горах, хто по кручах,
 „Кожний в глибокій печері і кожний собі, заправляє
- 115 „Жінков й дітьми: сусіді й байдуже до свого сусіди.
 „Єсть там і острів, годящий для оранки, проти лимана
 „В морі сторчить, недалеко од берега і не близенько,
 „Лісом заріє і кози теї дикої плодить тьму тьмуцу,
 „Бо не ступає там людська нога й не ляка' їх ніколи;
- 120 „Та і мисливі ловці не висьліжують їх полюваннєм,
 „Що по високих горах та по кручах бідуючи бродять.
 „Там череди не пасуть та і с плугом ніхто там не ходить,
 „Так не поораним та не засіяним ввік застається,
 „Люду нема там, мешкають тільки лиш дикі кози.
- 125 „Човнів або кораблів жовтобоких Циклопи не мають,
 „Ані майстрів корабельних, котрі збудувати б зуміли
 „З дахами скорих міцних кораблів, що б ходили с товаром
 „В рідній землі, як водиться то проміж інших народів,
 „Що роз'їзжають по морю та вчаться оден од одного;
- 130 „Певне вони не дали б тому острову так пусткувати.
 „Острів не плохий і все в свою пору він міг би плодити,
 „Бо по над береги скрізь зеленіють дуги та левади
 „Дуже роскошні, та й виноград там родив би напевне;
 „Грунт — геть усе цілина, а як би поорать та засіять,
- 135 „Дуже хороша вродила б пшениця та й інша пашниця.
 „Єсть там і пристань затишна, де всякі — великі й маленькі
 „Човни стояли б беспечно без котвиці і без привязок;
 „Можна до берега тільки причаливши, так застається,
 „Скільки бажає душа й доки вітри бушують у морі.
- 140 „Джерела біють навкруги, і погожа вода протікає
 „Скрізь по долинах, де чорні тополі поросли високі.
 „Тут-то ми темної ночі одної й пристали на човнах.
 „Певне якийсь-то десь нас біг сюди направляв: було темно,
 „Хмари густії круг човнів нависли і місяць рогатий
- 145 „З неба на нас не сьвітив; ёго темні хмари вкривали.

- „Острова близько ніхто з нас не міг розглядіти очима,
 „Хвиль височенних та довгих, що ребрами бились об беріг,
 „Було не видко, аж доки вже човни к землі не пристали
 „Тільки лиш човни об землю ударились, ми поспускали
 150 „Паруси та і самі повиходили с човнів на беріг,
 „Тут на траві ми заснули і спали до самого світа.
 „Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
 „Ми й розбрелися по острову і дивувались їм довго.
 „Нимфи гірські, дочки Зевеса егидодержавця,
 155 „Стадо пужнули на нас диких кіз на обід товариству.
 „От ми вернулись на човни, взяли свої луки кривії
 „Й довгії списи і зараз, на три розділвшись купи,
 „Стали стреляти, і біг нам послав дуже гарнії влови.
 „Човнів у мене дванадцять було, і на кожний прийшлося
 160 „По девять кіз, на мою-ж долю випало їх цілих десять.
 „Так ми весь день, доки сонце спочило, сиділи та їли
 „Смачну оту дичину, та солодким вином запивали,
 „А вина чорного було доволі на кожному човні,
 „Бо ми багато ёго націдили собі у боклагі,
 165 „Як, повбивавши Киконців, їх город святий зруйнували.
 „Бачили ми навіть дим, як курився в оселях Циклопів.
 „Чули їх мову і навіть, як мекали вівці та кози.
 „Отже, як сонце спочило і темрява спала на землю,
 „Ми біля човнів на березі моря лягли та й заснули.
 170 „Й тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
 „Я, побудивши товаришів, так їм почав говорити:
 „Ну, ви всі друзі, лишайтесь тут-от, товариші милі,
 „А я на човні своїм та з своїм товариством поїду
 „В землю Циклопів, довідаюсь — що там за люде такі,
 175 „Чи вони дикі, беспутні, поганці, чи, мо правдиві
 „Грешні, гостинні, прихильні і серце в них богобоязне.“
 „Так я сказав, сів на човна, казав і товаришам милим
 „В човен сідати скорійше і линви звелів одвзяти.
 „От посідали товариші в човен, взялися за весла
 180 „Тай почали, сидячи, веслами море гнітати.
 „Перехопились ми шпарко на той бік, — було недалеко;
 „Там ми уздріли широку печеру край скелї над морем,
 „Лавіром зверху до низу порослу; багато там на ніч
 „С поля збиралось худоби, з ягнятами вівці і кози.
 185 „Двір обгорожений був навкруги камяною стіною,
 „А вздовж стїни росли сосни й дубина висока стояла.

- „Жив там чудний чоловічина — велетень дикий, жорстокий,
 „Пас собі в полі свою череду і ні с ким він не знався,
 „Всіх він цурався, не знав він ні закону, ні правди, ні бога.
- 190 „Просто на диво таке чудовисько вродилось, бо був він
 „На чоловіка зовсім непохожий, а більше здавався
 „Гостроконечним високим шпилем, гушавиною вкритим,
 „Що між кряжовими горами тільки ёго лиш і видко.
 „Тут я товаришам другим звелїв залишитись при човні
- 195 „Та вартувать, а сам вибравши найсьмільвійших дванадцять,
 „З ними пішов до печері, узявши козиного міха
 „С чорним солодким вином, а вина того дав мені Марон,
 „Син Єванфея і жрець Аполлона, патрона в Ісмарі.
 „Марон парафію мав в Аполлоновім гаю офірнім.
- 200 „І, як пона, ми ёго із семьєю не рушили й пальцем.
 „Отже на се він мені надавав ось яких подарунків:
 „Золота гарної дуже роботи сїм цілих талантів,
 „Дав теж і келїх весь срібний і врешті дванадцять боклагів
 „Дуже міцного вина та смачного — то божий був трунок!
- 205 „В домі не знали про теє вино ні раби, ні рабинї;
 „Знав лиш і відав хозяїн оден та жона ёго люба,
 „А с челядинців одна тільки ключниця вірна і знала.
 „Як що приходилось пити вино те смачне, та солодке,
 „То додавали на шклянку вина води шклянок із двадцять;
- 210 „Запах од нёго із шклянки чудовий носився по хатї
 „Й трудно було удержатися всім, хто там був, що б не випить...
 „Так-от такого вина я понїс повний міх, а в кошільці —
 „Хлїба й до хлїба; бо серце мені віщувало, що маю
 „Стрінуть великого і вельми дужого там чоловіка,
- 215 „Що ні законів не віда, ні правди не знає, ні бога.
 „Скоро ми і до печери дісталися, та не застали
 „Там ми Циклона: він пас свою череду товсту у полі.
 „От, увійшовши в печеру, ми все почали оглядати:
 „Кошкики повніі сиру, а закутки просто трїщали
- 220 „Од козинят та ягнят, і стояли вони особливо:
 „Тут котрі старші, там середуці, а там вже маленькі.
 „В цебрах стояла сироватка, а колотуха в коновках,
 „Й вся та посудина збита міцними була обручами.
 „От і пристали до мене товариші — просять — благають,
- 225 „Сира набравши і іншого набїлу тай таки зараз
 „Звідти втїкати, ще й вигнать до човна прудкого з закутків
 „І козинят і ягнят та скорїйше відчалити в море.

- „Але-ж я їх не послухав, а було б воно таки лучче, —
 „Що б то самого побачить таки, чи не дасть він гостинця.
 230 „Ох, на своє безголова, ми с тим чудовиськом зустрілись!
 „Сіли ото ми, вогонь розвели і офіру створили;
 „Сира у смак попоївши, забрались в куток і чекали;
 „Тут він і сам с чередою прийшов і, приніс оберемок
 „Хмизу сухого, що б, бачиш, було чим вечерю зварити.
 235 „Кинув на землю той хмиз, аж земля затряслась загуділа;
 „Ми с переляку ще дальше забились в куток тай сховались.
 „Потім загнав він ягниць і всіх кіз у широку печеру,
 „Тих, що доїв, а цанів і баранів лишив на подвірї
 „Далї на руки підняв здоровенну й важку каменюку
 240 „Та не натужуючись, завалив ёю вхід у печеру.
 „А каменюки тієї і двадцять два вози здорові,
 „Драбиняки с чотирма колісами не зрушили б з місяця.
 „То була ціла гора, і він нею заклав свої двері.
 „Спершу почав він доїти ягниць, потім кіз мекекеток,
 245 „І подоївши під кожну із них підпустив сосуньцятко;
 „Потім, згуєтивши того молока половину, закислив
 „Та, поздіймавши верхи, в кошели комишові відкинув,
 „А половину в коновках, діїницях і цебрах зоставив,
 „Що б за вечерою вишити та й на сніданнє у ранці.
 250 „Всю ту роботу він справив небавом — сказать би — в годину,
 „Потім вогонь розпалив, і, побачивши нас, запитався:
 „Хто ви такі? звідкіля пливете ви по мокрій дорозї?
 „Чи то за ділом, чи так навманя собі шляєтесь всюди,
 „Як ті грабители, що для розбою шмигають по морю:
 255 „Душ не жаліють, а пагубу й смерть чужеземцям приносять?!
 „Так він сказав, і у нас од тих слів захолонуло серце:
 „Голос як грім гуркотїв, а він сам — там таке страховисько!..
 „Вже-ж таки треба було одвічати, і от я промовив:
 „Ми із під Трєї, Ахайці; оте повертаєм до дому,
 260 „Та буйні вітри у морі бурхливим нас збили з дороги,
 „Іншу дорогу взяли ми і от аж сюди приблудились:
 „Певне Зевесу завгодно було спорудить таке діло!
 „Ми війскові із коша Агамемнона, — чув? Атрїєнка,
 „Слава-ж велика ёго тепер всюди пішла, аж до неба.
 265 „Він зруйнував такий город і стратив людей таку силу.
 „Се-ж от вдаємось до тебе, колїна твої обіймаєм,
 „Чи не приймеш ти нас, чи не даси нам якого гостинця,
 „Як-от закон у людей — між гостями й хозяїном добрим.

- „Зглянься-ж, поважний, на нас і на бога: ми здалека й просим
 270 „Зевес гостёвятий за странників всіх заступається дуже, [гостини!
 „Завше за странником ходить, пильнує ёго і боронить.“
 „Так я сказав, а він зараз і грімнув на мене сердито:
 „Дурень єси, чоловіче: знати здалека прибув ти,
 „Що мені кажеш боятись богів, й од Їх гніву ховатися.
 275 „Ні! до Зевеса егидодержавця Циклонам байдуже,
 „Тай до богів блаженних: од них ми далеко сильнійші,
 „Се, пак, як раз я злякаюся гніву Зевеса твого
 „Та пожалкую тебе с товариством, коли сам не схочу!
 „Ти мені лучче скажи, в яким місті лишив ти свій човен,
 280 „Чи то далеко де-небудь, чи близько, — нехай буду знати.“
 „Так говорив він, випитував, бачиш, тай я був не дурень:
 „Нагородив нісенітницї зараз ёму ось якої:
 „Човна моєго розбив Посидон сам, землі потруситель,
 „Трахнувши зразу об гострій скелі на розі високім
 285 „Вашого краю, і вітри геть-геть ёго в море однесли,
 „А я-от з отсими, як сам бачиш, спасся од певної смерті.“
 „Так я сказав, і на се він нічого мені не одвітив,
 „Тільки, схопившись і руки обидві до нас протягнувши,
 „Хап двох із нас, і як тих цуциків так і трахнув об землю!
 290 „Мізок потік по печері і землю геть скрізь заялозив.
 „Потім обох на шматочки порвав і давай уминати.
 „Жер як пустельний той лев, не зоставив ниже ні ковалка,
 „Стріскав все чисто — і мясо, і кишки, і кендюк, і кістки.
 „Бачивши страшнеє діло таке, ми заплакали гірко;
 295 „Руки піднявши до Зевса: в нас розум зовсім помутився.
 „От, як набухкав Циклоп своє черево товсте, широке
 „Мясом сирим чоловічим, та як молока надудлився,
 „Зараз заснув, ротягнувшись між вівцями серед печери;
 „Тут мені ось-яка думка упала на сьміливе серце:
 300 „Вийняти гострую шаблю, тихенько до нього підкрастись
 „Та ухопивши за барки, в самі печінки стусонути.
 „Вже я й намірявсь було, але от-що мене зупинило:
 „Всі ми от там у печері напевне загинули-б марне,
 „Бо не могли-б од високих дверей одіпхнути руками
 305 „Ту каменюку важкую, котрою завалені двері.
 „Так ми с тугою на серці просиділи аж до зірниці.
 „Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
 „Встав наш Циклоп і, вогонь розпаливши, почав він дойти
 „Кіз і ягниць і під кожну із них підпустив сосунцятко,

- 310 „Всю ту роботу він справив небавом, сказать би в годину,
 „Й знов ухопив двох товаришів та на сніданне і стріскав.
 „Після такого снідання він череду вигнав с печери;
 „Камінь придверний запхнув, а потім привалив ёго знову
 „Также легенько, покришкою наче б колчан він.
- 315 „З свистом, та з гиком погнав він худобу під гору на пашу;
 „Я-ж с товариством, запертий в печері, почав міркувати,
 „Як би то гірш відомстити Циклопові, з ласки Афини.
 „Довго я думав, і от-щó здалось мені самим найлуччим:
 „Біля закути лежала ломака Циклопова довга.
- 320 „Вирубав він із маслини її, щó б носить, як просохне,
 „Замість гирлиги; була-ж та ломака така здоровенна,
 „Наче-б та щогла на човні, щó двадцять гребців уміщає,
 „Щó перевозить водою й товари в далекії страни:
 „Так оттака-то ломака була довгеняста і товста.
- 325 „От, я узяв, відрубав зо три локті с тієї ломаки
 „Тай передав тавариству, щó б гладко той кіл обстругали;
 „Гарно вони обстругали кола того, я-ж загостривши
 „Самий кінець, наче списа над полум'ям став повертати,
 „Щó б завялився і твердий такий як залізо зробився
- 330 „Тай заховав ёго в гній, щó валявся геть скрізь по печері.
 „Після того наказав я товаришам жереби кинуть —
 „Хто з них повинен набратись одваги й мені помагати
 „Виколоть око Циклопові, як міцний сон ёго зможе.
 „Жереби впали як раз на таких, щó і сам би я вибрав;
- 335 „Випало їх чотирёх чоловіка, а я вже був п'ятий.
 „Пізно вернувся Циклон с чередою своєю із паші
 „І у широку печеру загнав тонкововну худобу
 „Всю до одної, ні жадної вже не лишив на подвірї: —
 „Чи він замислив що-небудь, чи біг ёго так надоумив.
- 340 „Потім схопив каменюку і знов завалив ёю двері,
 „Сів тай почав він доїти ягниць, потім кіз мекекеток,
 „І подоївши під кожну із них підустив сосунцятко.
 „Всю ту роботу він справив небавом — сказать би в годину
 „Й знов ухопив двох товаришів та на вечеру і стріскав.
- 345 „Тут я наливши у чашу вина і набравшись духу,
 „Смїло подавсь до Циклона і так ёму став говорити:
 „Випий, Циклоне, вина: ти-ж наївсь чоловічого мяса;
 „Пи й, той спізнаєш — який трунок у нас був лепеський на човні,
 „За для офіри тобі, я приніс, чи не зробиш нам ласки,
- 350 „Випустить нас до господи, а ти не стерпучо лютуєш:

- „Як-же, подумай ти сам, — після сего хто небудь захоче
 „Часом до тебе заїхати, коли ти таке виробляєш?“
 „Так я сказав, а він чарку узяв і до дна її випив;
 „Розсмакувавши вино, став просити налить йому вдруге.
 355 „Дай но-бо ще, та скажи мені, йменне таки своє зараз,
 „Що б я тобі дав гостинця, котрим би ти міг утішатися,
 „Бо і Циклонам родюча земля винограду багато
 „Родить і той виноград самі Зевса дощі нам зрощають.
 „Тільки вино в нас не дуже то браве, а се-просто нектар.“
 360 „Так він сказав, і я знов йому дав вина повную чашу.
 „Трічі-ото наливав я і трічі до дна випивав він.
 „Отже, як хміль вже йому забив намороки, затуманив,
 „Я і промовив до його лестивими надто словами:
 „Хочеш ти знати, Циклоне, напевне моє славне ймення?
 365 „Я і скажу, а ти дай-но гостинця, що пообіцявся.
 „Я на імення Ніхто і Ніхтом мене всі називають —
 „Мати і батько, товариші, родичі всі і сусіди.“
 Так я сказав, а Циклон одвічав мені дуже сердито:
 „Сего Ніхтого я ззім на останку, його-ж товариство
 370 „Ззім попереду: отсе тобі й буде од мене гостинець!“
 Так він сказав, похитнувся і хропнувся навзак об землю,
 Товстую шию одкинувши набік, і став засипати
 Хмелем здоланий: вино почало кидатися с пельки
 Й людського мяса кавалки; почав він од хмелю блівати.
 375 Виривши з гною кола, я товаришів став підбодряти,
 Що б часом хто-небудь з них с переляку та не заховався.
 Добре кола розпалити в вогні, і як став він червоний,
 Дарма, що був сировий — і яко скло став просвічувать наскрізь,
 Я і поніс до Циклопа, товаришам милим сказавши
 380 Стати навкруг: в мене сьмпливість біг поселив і одвагу.
 Раптом товариші милі взялися за кіл той масляний
 Тай загнали його у Циклонове око на ложить:
 А я, підплигнувши в гору, наліг і, повиснувши зверху,
 Став ним вертїть, як проверчує майстер бервно корабельне
 385 Свердлом; товариші-ж знизу в гору ремінцем підкидали,
 Взявшись з боків обох: і мов з джерела кров дзюркотала,
 Так ми в проклятому оці Циклопа колом тим вертїли
 Й чорная кров по колу ще гарячому скрізь розливалась.
 Полумя геть осмалило все чисто — і вії і брови.
 390 А як зрячок загорівсь, зашкварчало і тріснуло око.
 Як-от коваль у холодній воді загартовує часом

Чи долото, чи сокиру, й сичать вони наче гадюка, —
 А, бач, од гарту залізо й твердійше стає і міцнійше, —
 Так-от сичіло і око пробите колом тим гарячим.

395 Страшно Циклоп закричав, аж луна понеслась по печері.

З ляку ми кинулись в ростіч, а він зараз вирвав із ока
 Кіл отой, з верху до низу гарячою кривію облитий,
 Та і шпурнув ним обома руками далеко од себе.

Потім почав він Циклопів на поміч скликать, що мешкали

400 Тут од печери ёго недалеко в горах неосяжних:

Тії-ж почувши той крик, незабавом усі позбігались

Й ставши на дворі кругом, запиталися — що ёму вадить:

„Що се ти так, Полифиме, гаркнув, ніби несамовитий,

„Темної тихої ночі і спати усім нам мішаєш?

405 „Може хто-небудь з людей твою дрібну скотину грабує,

„Може й самого тебе хоче вбити обманом, насилком?“

Ім із печери Циклоп — чудовисько почав так казати:

„Ох, мої милі! Ніхто! пропадаю обманом, насилком.“

Сее почувши, Циклопи ёму усі враз одвічали:

410 „Ну як ніхто над тобою ніякої кривди не коїть,

„То од болісті, що Зеве посилав, не можна укритись.

„Лучче ти стань, помолись до державця царя Посидона.“

Сее сказавши, пішли; засьміялось моє любеє серце,

Що моє йменне і видумка хитра ёго обманили.

415 Стогне від боліщів гидкий Циклоп та все лапа руками

Й, камінь надверний налапавши, геть одіхнув у печеру,

Потім сам сів у проході і руки обидві наставив,

Чи не спійма де-кого межі вівцями в самім проході.

Певне десь мав він надію і думав, що я такий дурень.

420 А я тимчасом собі міркував, що б все сталося як лучче,

Чи не найду і собі і товаришам збави од смерті.

Вигадки всі перебрав я і хитроці всі передумав,

Що б то спастися, а лихот-от підступало все ближче.

Думав я, думав, і от яка думка здалася найліпша:

425 В стаді багато було баранів густововних, кудлатих;

Рослі були всі і чорная вовна на них аж лосіла.

От, я давай їх привязувать мовчки вужівками тими,

Що у печері були, — їх Циклоп підстилав собі на ніч, —

По три до купи: середній товариша ніс під собою,

430 Другі-ж два йшли по боках і собою людей закривали.

Три барани по одному товаришу мали і несли.

Був там в отарі оден ще баран од усіх найбільший,

- Спину ёго обхопив я й сховавсь під ёго волохатим
Черевом, цупко вхопившись руками за вовну мякюю.
- 435 Дуже скоцюрбившись висіти мусів, хоч серце боліло.
Так ми с тугою на серці всі висіли аж до зірниці.
- Тільки лиш рання рожева зора сьвітова занялася,
Став виганяти Циклоп баранів із печери на пашу,
Бідні-ж самиці недоєні мекали скрізь по закутках :
- 440 Од молока трохи-трохи не допалоє вимя їх повне.
Страждучи вельми, хозяїн овець всіх їх лапав за спини
В дверях, а самого важного дурень таки й не домисливсь,
Що ми усї в них під черевом були привязані знизу.
А вже останнім ішов той баран, щό був в стадї найлуччий.
- 445 Важко ступав він од вовни та й тим, що і я під ним висів.
От, Полифим барана пообмацав та й каже до нёго :
„Милий баране ! чого ти сегодня виходиш с печери
„Останнім ? Ніколи с тобою сего не траплялось :
„Завше ти першим виходив пастися на мягкій травиці,
- 450 „Та і до річки, широко ступаючи, першим приходив,
„Першим те-ж само і в вечері ти прибігав до закути.
„Чом-же сёгодня ти самий останній ? Тобі, певне, шкода
„Ока твоего хозяїна ? (правда ?), котрого проклятий
„Гидкий Ніхто осьліпив, обпоївши вином ёго чорним.
- 455 „Тільки, баране, дарма : не втїкти ёму певної смерті !
„О, як-би, ти, щό жалкуєш за мною, та міг говорити,
„Ти-б от сказав, де Ніхто заховавєя од пїмсти моєї.
„Я-б ним з розмаху об землю торохнув би так, що і мізок
„Геть би розбрискавєя скрізь по печері, й полекшало-б зразу
- 460 „В мене на серці од кривди нікчемного того Ніхтого.“
- Так він сказав і пустиє барана геть од себе на вихід.
Як ми були од печери й подвіря уже далеченько,
Перший я вискочив с під барана, розв'язав і всіх других.
Зараз-ото ми взяли та, звернувши з дороги, заняли
- 465 Череду всю тай погнали її аж над море до човна ;
Дуже жаданими милим товаришам ми показались,
Спасшись од смерті, по вбитих-же стали вони голосити,
Та я спинив їх риданьє, моргнувши бровами не плакать ;
Потім звелїв я як швидче загнати у човен худобу,
- 470 Скільки поміститься, та і плиєти по солоному морю.
Ті-ж і худобу загнали й самі по лавках посїдали,
Тай почали дружно веслами пїннеє море гїтити.
От, як одплив я вже стїльки, що можна ще вчуть, як гукне хто,

- Зараз почав говорити до Циклопа і ним кепкувати:
- 475 „Слухай, Циклоне! не треба було б тобі в темній печері
 „Люто і жадно товаришів жрать, чоловіка без сили.
 „Безчоловічний! За те тобі й лютеє склалося лихо,
 „Що чужеземців у домі своїм не встидаєшся їсти.
 „От за те саме тебе і Зевес і всі боги скарали.“
- 480 Так я сказав, і почав мій Циклоп іще гірш лютувати.
 Віл одломив од гори величезної верх та й шпурнув їм
 В море за нами, і внав той од нашого човна близенько
 (Чуточку б ще трохи далі, і камінь влучив би по кермі).
 Заколихалося море, як камінь на дно опускався,
- 485 Хлинули хвилі назад і до берега човен погналі,
 І нам доводилося вже біля берега знов опинитись.
 Та я вхопив довгеньку мотику у руки і зараз
 Човна назад одпихнув, підбодрив і товаришів милих,
 Що б налягли дужч на весла, що б нам утікти од напасті;
- 490 Я головою мотнув, а вони загребли усі разом.
 От, як у море одплили ми дальше у двоє ніж той раз,
 Заговорив до Циклопа я знову і знов товариство
 Стало мене зупиняти солодкими надто словами:
 „На що тобі отсе дикого так дратувать чоловіка?
- 495 „Він вже шпурнув було раз каменюкою в море, і човен
 „Знов прибив к берегу, так що ми всі трохи там не загибди,
 „А як тепер він почує твій голос, й твоє кепкування,
 „То потрощать вже і голови нам і всі бервня на човні,
 „Каменем гострим шпурнувши, а киди він дуже далеко.“
- 500 Так говорили, але-ж не вдалось їм мене перемігти,
 І я знов закричав до Циклопа з розгніваним серцем:
 „Слухай, Циклоне! як часом з людей хто тебе запитає —
 „Хто був отой такий спритний мастак, що очей тебе збавив;
 „То ти й скажи, що тебе осліпив Одиссей Лаертенко,
- 505 „Мешкає він на Итаці і городи сміло руйнує.“
 Так я сказав, а Циклоп заривавши мені так одвітив:
 „Ох мені лихо!... Пророчество давне і справді збулося.
 Був тут колись характерник оден, молодий, але мудрий;
 „Звався він Телем Еврименко і славивсь вельми віщованнем.
- 510 „Завше віщуючи, тут між Циклопами так і зістаривсь.
 „Він то й мені напрозорочив усе, що тепер-от збулося,
 „Що мені прийдеться збутись очей од руки Одиссея;
 „Тільки я завш собі думав, і ждав, що то прийде до мене
 „Рослий, великий який чоловік і великої сили,

- 515 „А се явився низенький такий, не потрібний, плюгавий
 „І мене збавив очей, обпоївши вином мене чорним.
 „Йди-ж но сюди, Одиссею, гостинцем тебе привитаю,
 „Й проводи добрі зробиь тобі я упрошу Посидона,
 „Бо він єсть батько мені, а я сином ёго величаюсь,
- 520 „Він лиш оден мене видічить може, як тільки захоче,
 „А не хто другий не тільки з людей, а і з богів блаженних.“
 Так він сказав, і на се я в одвіт ёму от-що промовив :
 „О, як-би міг я так певне дух виперти с тебе, проклятий,
 „Та без душі неживого в Аїд запровадить, як певно,
- 525 „Що Посидон твій, труситель землі, тобі ока не верне.“
 Так я сказав, і почав він молитись царю Посидону.
 Руки обидві піднявши у гору до звїздного неба :
 „Зглянься на мене, трусителю, ти, Посидоне чорнявий,
 „Як що я справді твій син, а ти справді мені таки батько!
- 530 „То зроби так, що б ніколи отой Одиссей Лаертенко,
 „Що на Ітаці живе, не вернувся у рідную землю !
 „А як ёму уже сужено, що б і приятелів стрінуть,
 „Дім свій багатий побачить і рідную землю уздріти ;
 „То хай прибуде не скоро, як все товариство втрає,
- 535 „Та що б на човні чужому, і в дома хай знайде нещастє.“
 Так він молився, й почув ту молитву труситель чорнявий.
 Зараз-ото, каменюку ще більшу ніж перш, ухонивши,
 Кинув з усєго розгону, що б бач, полетіла найдалше.
 Камінь той бухнув у воду як раз позад чорного човна,
- 540 Чуточку б ще трохи ближче, і камінь попав би у керму.
 Заколихалося море, як камінь на дно став спускатись ;
 Хвиля понесла нам човна вперед і пригнала на беріг.
 Тим, бач, то способом ми і достались на острів, де й другі
 Човни мої скороходні були, де й товариші милі
- 545 Вкупі сиділи та, плачучи й нас раз-у-раз виглядали.
 От ми, приїхавши, витягли човна на берег пісчаний,
 Та і самі геть усї розбрелись по над морем ревучим.
 Далі худобу Циклонову с чорного човна забрали,
 Тай розділили її проміж себе на кожного рівно,
- 550 А барана присудили одному мені особливо —
 Славні товариші. Прочу-ж худобу на всїх розділили.
 Тут я над морем зарівав ёго й чернохмарному Зевсу
 Стегна спалив, та дарма : Кропїєнко не вважив офіри,
 Став він і знов замишляти, що б човни мої до одного
- 555 В морі розбилися, що б і товариші теж всї пропали.

- Так ми сиділи цілісенський день, доки сонце спочило,
 М'яса багато вживали та смачним вином запивали.
 А, як вже сонце спочило і темрява спала на землю,
 Ми, полягавши, заснули на березі пінного моря.
- 560 Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
 Зараз усе я збудив товариство й звелівши збиратись,
 В човни сідати скорійше і ливни казав одв'язати.
 От повстрібали у човни вони, на лавках посідали
 Тай почали разом веслами піннеє море гнїтити.
- 565 Звідти поплили ми дальше с тугою на серці важкою,
 Правда втікли ми од смерті, але-ж позбулись товариства.



ОДИССЕЇ К.

ПІСНЯ ДЕСЯТА.

Про Еола, про Лестригонів і про Цирцею.

- 1 От і приплинули ми на Еблію, острів плавучий.
 Жив там Еол Інпотенко, коханець всіх богів безсмертних.
 Острів той мідною весь обгорожен стїною міцною,
 По берегах навкруги гострі шпилі і скелі сторчали.
 Там у Еола в палатах дванадцять дїтей народилось :
- 5 Шість мав дочок він і шість теж синів молодих та здорових.
 Пооддавав він дочок за своїх-же синів у замужетво.
 День проводили сини при отцеві й при матері завше,
 Й страви вживали смачні, которих було в них багато.
 Гомін і дух від печеного мяса у день було чути
- 10 Скрізь по світлиці й подвірї, в ночі сини спочивали
 Біля жінок своїх на килимах, та на точених ліжках.
 То-ж ми в їх город дістались і в пишні палати вступили.
 Цїлий я місяць гостив там, хозяйн роспитував мене
 Про Ілїон, про Аргівськії човни й про долю Ахайців.
- 15 І я йому росповів про все чисто як слід по порядку.
 Потім почав я просить, що б нас вирядили у дорогу;
 Не одказав він на сїм і нам проводи зараз обрадив.
 Дав мені й мїх на дорогу великий з волової шкури;
 В тому мїху завязав він дороги всім вітрам бурхливим,
- 20 Бо Кропїєнко поставив його — заправляти вітрами;

- Чисто що б дув який вітер, чи що б перестав, — в ёго волі.
 Міх привязав він до човна в кутку мотузочком блискучим,
 Срібним, що б вітри й дмухнути не сьміли, заким я в дорозі,
 Тільки одного Зефира й зоставив, що б віяв на човни
- 25 Й швидче б до дому ніс їх, та і нас. Та не так воно, бачте,
 Сталося: всі ми пропали од свого-ж розсудку дурного.
 Плили ми довго таки, девять діб, і щоденно і нічно;
 А на десяту ото вже і рідна земля показалаь,
 Близько було уже видко і тих, що вогонь розкладали.
- 30 Тут міцний сон мене стомленого одолів, і заснув я,
 Бо своїм човном я сам кермував, а другому нікому
 Не дозволяв кермувать, що б скорійш доплисти б то до дому.
 Снав я, товариші-ж стали шептатися межі собою,
 І говорили, що я у міху везу злото, та срібло,
- 35 Що надавав мені у подарунок Еол Іппотенко,
 І от-що сказав хтось із них потихеньку до свого сусіди:
 „Диво тай годі! ёго-от приймають, ёго й поважають
 „Всюди, куди б, чи у город, чи в землю яку, не приїхав!
 „Він везе із Трої багато добра, на війні роздобувши,
- 40 „Се-ж знов Еол ёму з ласки надав подарунків коштовних!
 „Всі ми ту-ж саму дорогу, яку от і він, переплили,
 „Але-ж з руками порожними всі повертаєм до дому.
 „Ке-лиш, розвяжем скоренько той міх, та подивимось, що там.
 „Скільки мабуть у міху там лежить того злота, та срібла.“
- 45 Так от сказали, й послухались всі тої ради дурної;
 Міх розв'язали, а вітри із міху так геть всі й шугнули.
 От підхопила їх буря і знов геть понесла в одкрите
 Море, од рідного краю назад; почали вони плакати...
 Тут я, прокинувшись, став сам себе розважать, міркувати:
- 50 Чи мені скочити с човна, та в страшній безодні пропасти,
 Чи таки витерпіть сю ще біду, та в живих зоставатись:
 Ліпше здалось мені ще перетерпіть; закутавшись добре,
 Ліг я й заснув собі в човні; товариші гірко ридали:
 Вітри бурхливі знов нас на острів Еола занесли.
- 55 Вийшли-ото ми на беріг, набрали води у боклаги,
 Й зараз товариші нам біля човнів обід зготували.
 Потім, як добре ми всі поноїли і в смак напилися,
 Взяв я з собою гонця та одного товариша с човна
 Та і пішов з ними в пишні палати Еола. Сидів він
- 60 Саме як раз за обідом з жоною своєю та з дітьми.
 От, ми, вступили в палати, та біля порога і сіли.

Дуже вони здивувалися всі і мене запитали:

„Як, Одиссею?! ти знов тут? Який тобі демон се зраєв?

„Ми-ж тебе вирядили у дорогу, як сьлід, що б прибув ти

65 „В землю свою і в свій дім, чи куди там тобі буде вгодно.“

Так-от сказали вони, я з нудьгою на серці одвітив:

„Ох, загубили мене злі товариші й сон необачний;

Ви-ж мені діло поправте, бо єсть у вас спосіб для сього!“

Так говорив я до них та словами як можна мякими.

70 Всі замовчали, оден тільки батько до мене й промовив:

„Зараз мені вибірайся з мого острова геть, проклятущий!

„В мене звичаю нема — в своїм домі за гостя приймати

„Того, хто вже і богам невмірущим зробивсь ненависний,

„Йди-ж собі геть, бо богами проклятий, ти й нам поневіравсь.“

75 Так-от сказавши, він з дому нас вигнав; пішов я, заплакав,

Звідтіль поплили ми дальше з журбою на серці важкою.

Бідні люде зовсім потомились — од трудної праці,

Бо за гріхи наші й жадної вже ми не мали підмоги.

Шестеро діб ми плили, мордувались ми денно і нічно;

80 Уже аж на семей прибилися день в Телесіль Лестригонський,

Город великий, де Лам царював. Пастухи там по черзі

Череду гонять: оден іде с наші, а другий на нашу.

Там чоловік роботящий великий би мав заробіток,

Інший биків пасучи, і знов інший за череду дрібну:

85 Нічю він пас би волів, а у день с чередою ходив би.

От ми ввійшли в Телесільський лиман дуже гарний, просторий,

Скелі шпилясті нависли над ним з сего боку і с того

І, закрутившись в морі одна проти другої рогом,

Пристань з лиману зробили затишну з вузеньким проходом.

90 В сю-ото пристань товариші човни свої повганяли

Тай привязали всіх вкуші до берега в самій затоці.

Там, бачте, вітри ніколи не віють і хвиль не збивають,

Завше там тихо й вода як те шкло так гладенька, та рівна.

Я-ж свого чорного човна в кутку за лиманом zostавив,

95 Біля проходу до скелі ёго мотузком привязавши;

Потім пішов, та на саму високою гору зібрався.

Звідтіль нічого не видко було — ні людей, ні скотини,

Тільки но дим лиш оден од землі підіймався у гору.

От я послав двох товаришів перше піти, та розвідать,

100 Що то за люде живуть там і страви якії вживають;

Вибравши двох, я послав з ними й третёго за осавуду.

Вийшли посланці й попали на биту дорогу, котрою

- Дрова та лїс, з гір високих, возами у город возили.
Там вони дівчину стріли, щó воду за городом брала.
- 105 Антифатея, царя Лестригонів, дочку молодую,
Йшла тая дівчина з глечиком до Артакії криниці,
Бо із тієї криниці у город всі воду носили.
От зупинили вони ту дівчину й стали питати —
Хто в них царює і щó то за люде, якими він править.
- 110 Дівчина і їм показала високі палати отцеві,
І вони, в славні палати вступивши, знайшли там хозяйку
Ростом з високою гору, й од страху трохи не померли.
Кликнула зараз хазайка свого чоловіка з майдану,
Антифатея, котрий товаришам халеу вдїв.
- 115 Зараз прийшовши схопив з них одного й ковтнув наче муху,
А два другії пустились у ноги й прибігли до човнів.
Крику тоді наробив скрізь по гóроду клятий прожера
І на той крик позбігалось других Лестригонів тьма тьмуца;
Все то страшні були велетні і на людей непохожі.
- 120 Ставши у ряд по горі, почали в нас шпурляти каміннем,
Тут піднялась колотнеча і гвалт на човнах превеликий.
Люде прибиті стогнали й, ламаючись, човни скрипіли;
Велетні наших убитих як рибу на кілля стромляли,
Тай забірали з собою у гóрод для їжи. Тим часом,
- 125 Поки те діялось в пристані, виняв я гострую шаблю
Та й перетяв єю мотуз, котрим був привязаний човен.
Зараз, своїх поскликавши, казав налягти їм на весла
Раптом, що б нам утїкти од біди неминучої теї.
Дружно товариші спїнили море, злякавшись смерті;
- 130 Гарно поплив під нависшими скелями в море мій човен,
Човни-ж другії з усім товариством так там і пропали.
Звідтіль поплили ми дальше с тугою на серці важкою,
Бо хоч од смерті втїкли, так за те-ж позбулись товариства.
От ми доплили до Бїського острова, де проживала
- 135 Гарна, та голосом славна богиня, Цирцея чудова,
Рідна сестра знаменитого в хитроцах всяких Аїта;
Од сьвітовця Гелїоса обоє вони породились,
І од жони єго Перси, дочки Океяна старого.
Мовчки пригнали ми чорного човна до берега й скоро
- 140 В пристань затишну ввійшли, нас тудя якийсь біг все провадив.
Вийшли ми с човна на беріг і двоє просидїли суток,
Дух свій утомою й серце тугою розбите, зморивши.
І тільки лиш кучерява зоря третій день засьвітила,

- Я, свого списа й гострую шаблю узявши з собою,
 145 Бистро пустився од човна у верх на високий пригірок,
 Чи не побачу житла де і голосу чи не почую.
 Став я на самім верху каменястого шпиля і звідти
 Дим показався менї, щó виходив с палатів Цирцеї,
 Та по широкому долу гущавого лісу стелився.
- 150 Дим той побачивши, я остовпів і не знав щó робити.
 Чи то піти, та довідатись всього, чи то подождати...
 Думав я, думав, і от-що менї що найліпшим здалося:
 Перше спуститись до моря на беріг, до чорного човна,
 Дати обід товариству й послать кого з них на розвідки.
- 155 От, як, спустившись з гори, я вже був недалеко од човна,
 З богів якийсь бідолагу мене пожалів на чужинї:
 Оленя з ряногустими рогами на саму дорогу
 Вигнав менї; біг той олень сердешний із лісу до річки
 Пити води, бо зовсім ёго сояшна спека здолала.
- 160 Кинув я спису в оленя та й улучив саме в спину,
 Мідь мого списа наскрізь пронизала звїрюку рогату;
 Олень мемекнув, на землю упав і дух виперло з него.
 От я, уперся одною ногою і мідного списа
 Витягши з оленя тай положив недалеко од себе.
- 165 Потім, нарізавши хмизу пучок молодого, гнучкого,
 Гужов міцний з него сплів завздовжки, так сказать би в три
 Тай переплутав їм оленю ноги всі штири до куни, [локтї,
 Взяв в оберемок й, просунувши списа, закинув на плечі,
 Та і повїс так до човна, бо нести одною рукою
- 170 Сил не дістало; була, бач, важка та звїрюка велика.
 От, я до човна прийшов, с плечей оленя скинув на землю,
 Та і почав товариство будити такими словами:
 „Браття! хоч нам тепер дуже скрутнолось, але-ж до Аїду
 „Ми помандруєм не перше, вїж час тому певний настане;
 175 „Нуте-ж, поки ще на човні у нас є що їсти і пити,
 „Будем вживати; не сьлїд себе голодом дарма морити!“
 Так я сказав, і послухалось слова мого товариство;
 Зараз усе вони пороскривалися, та повставали
 І дивувались на оленя довго, тай було від чого!
- 180 Потім натїшившись досить і очі свої вдовольнивши,
 Руки умили і знатний обід почали готувати.
 Так ми просидїли зранку весь день, доки сонце спочило,
 Смачнеє мясо вживали й солодким вином запивали.
 А як спочило вже сонце і темрява спала на землю,

- 185 Ми полягали над морем на березі й міцно заснули.
Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
Я покликав товариство на раду і так їм промовив:
„Слухайте, що я вам буду казати, дарма, що вам тяжко,
„Браття! тепер ми не знаєм, де північ у нас, де полудень.
- 190 „Де тут і сонце під землю заходить і де воно сходить.
„Нуте-ж, давайте скорійше усі поміркуємо вкупі —
„Єсть яка небудь надія для нас? ой, здається, не має!
„Був я на самім вершечку шилястого рога і бачив
„Острів увесь, навкруги ёго море бескрає розлилось;
- 195 „Самий-же острів низький і я бачив своїми очима
„Дим, як стелився по зеленому долу гущавого лісу.“
Так я сказав, і у їх похолонудо зразу на серці,
Як спомянули вони Лестригонів і Антифатея
Та і мерзені діла людодда отого — Циклопа.
- 200 Тут почали вони плакати, гіркими слізми обливались,
Тільки ті слёзи од горя і халени не зацртили.
Взяв я ото, та товаришів веїх поділив на дві купі
І особливо для кожної купи старшого поставив:
Я був оден старшина, а другий — Еврилох богорівний.
- 205 Кинули жереби в мідний шишак і почали тягнути,
Винявся жереб безстрашного в певних бідах Еврилоха.
Рушив-ото він в дорогу, і з ним двадцять два чоловіка,
С плачем пішло, нас покинувши: гірко ми веї заридали.
В пуцах та нетрах були камяні палати Цирцеї,
- 210 Тесані гарно, стояли вони на одкритім горбочку,
Вкруг тих палатів вовки і пустельні леви блукали,
Їх приручила сама, обпоївши веїх зіллем поганим.
Наших побачивши, звіври не кинулись, не загарчали,
А повставали і довгими враз замахали хвостами.
- 215 Як-ото лащатся коло хазяїна свого собаки,
Як він з okazji йде, бо приносить їм завжді що-небудь;
Так і вовки до них лащились і пазуристії леви;
Перелякались товариші, вздрівши страшних чудовиськів;
В сїнях надвірних Цирцеї богинї вони поставали,
- 220 Ї чули, як голосом гарним богиня в покоях сьївала,
Сидючи за веретаком: вона ткала основу тоненьку,
Ї гарну таку, яку тільки богинї і можуть робити.
Першим Подїт до товаришів милих почав говорити;
Був він між ними найстарший і я поважав ёго дуже:
- 225 „Браття! сказав він: хтось там у покоях так гарно сьїває

„За верстаком, аж луна роздається геть скрізь по підлозі;
„Мабуть богиня; давайте-ж озвемось до неї скорійше!“

Так він сказав і товариші стали її окликати.

- Вийшла сама, розчинила їм наветіж тесові двері
230 І попросила ввійти, а дурні всі гуртом і попхались.
Тільки zostавсь Еврилох, догадавсь, бач, що то була зрада.
От, посадила Цирцея товаришів на політронах,
Сира та жовтого меду з мукою поставила їсти,
Влила в ту їжу міцного вина і поганого зїлля,
235 Що б попоївши, вони і про рідную землю забули.
Тільки-ото вони страву ту зїли, Цирцея торхнула
Прутиком кожного, і вони свинями зараз зробились.
Мали свинячії голови, стан, і щотину, і голос,
Тільки лиш розум оден і лишився, що́ був в них і перше,
240 Потім заперла їх всіх у хлїви і підкинула їсти
Жолудів і дєренових ягід, чим свиней от годують.
Так вони бідні є плачем у хлївах і лишились замкнені.

А Еврилох, що єсть духу, пустився до чорного човна,
Що б про лихую недолу товаришів звістку подати.

- 245 Біг, аж заснапавсь, не міг навіть вимовить слова сердешний,
Так єго жаль бідолагу вразив та нудьга нестерпуча;
Очі слїзми заслонило, й од слїз тих на серці щеміло.
Страшно і нам всім зробилось, єго почали ми питати,
І тоді він розказав нам про гибель товаришів других:
250 „Лїсом пішли ми гуцавим, як ти нам звелїв, Одиссею,
„В пуцах знайшли камянїї і дуже роскошні палати,
„Тесані гарно, стоять вони там на одкритім горбочку,
„Там у серединї хтось — чи богиня, чи смертна — сьнівала
„Коло верстатї, й товариші зараз її окликнули.
255 „Вийшла сама, розчинила їм наветіж тесові двері
„І попросила ввійти, а дурні всі гуртом і попхались.
„Я не пішов, а лишився, бо серце обман віщувало!
„Там вони зникли всі разом, ніхто вже назад не вернувся;
„Довго сидїв я і ждав тай пішов, не дїждавшиєсь нікого.“
260 Так він сказав, і я єрїблоцьвяховану довгу шаблюку
Мідну одяг через плечі, взяв лук, сагайдак зо стрїлами
Й зараз казав себе вести туди по тїй самїй дорозї.
Взявши руками мене за колїна, почав він прохати,
І, гірко рїдаючи, став говорити крилатїї речї:
265 „Ох, не веди ти мене проти волї туди, богорівний!
„Краще лиши тут, бо знаю, що й сам ти не вернешся звїдти

„Та і товаришів не приведеш; утікаймо-ж скорійше
 „Од неминучої смерті хоч з сими, щó ще-от лишились!“

Так говорив Еврилох, і на сей раз ёму я одвітив:

- 270 „Правду ти кажеш, сиди-ж Еврилохо, ти тут є товариством,
 „Іж собі й пий, та, гляди, стережи мені чорного човна,
 „Я-ж отсе зараз їду, бо великая нужда припала.“

Так-от сказавши, пішов я од човна у верх і од моря.
 Тільки-ото я, пройшовши оті заповітніі пуці,

- 275 Вже мав вступити в чарівничі великі палати Цирцеї,
 Як мені вийшов на зустріч Ёрмії з золотим своїм прутом,*)
 Саме як-раз на дорозі, ніби молодий який хлопець.
 Він поздоровкався зо мною, по йменню назвав і промовив:

„Певне прийшов ти товаришів визволить, що Їх Цирцея

- 280 „Свинями веїх поробила й замкнула в свинюшниках смрадних:
 „Правда чи ні? Так послухай-же, що-от я тобі скажу:

„Дуже цікавий я знати, куди се ти йдеш необачний,

„Як сам оден опинився ти в краю тобі невідомім?

„Сам ти назад вже не вернешся: там тобі бути, де й другі.

- 285 „А коли хочеш, то я тебе певно спасу од напасті:
 „З зїллем, щó я тобі дам, іди сьміло в палати Цирцеї,
 „Сила велика в сїм зїллї — і смертну годину одверне.
 „Треба тобі ще сказати й про хитрощі всякі Цирцеї.

„В страву, щó дасть тобі їсти, підкине поганого зїлля,

- 290 „Тільки сїм зїллем тебе счарувати не зможе, бо зїлле
 „Інше хороше, щó я тобі дам, її чари одверне.

„От, лиш ударить Цирцея тебе своїм прутом чарівним,

„То ти не гаючись, зараз виймай свою гострую шаблю

„Та і накинься на Цирцею, ніби — заколоть її хочеш.

- 205 „Ну, і Цирцея, злякавшись, попросить тебе з ёю спати;

„Ти-ж пам'ятай, — навпрямки не одказуйся од ліжка богинї,

„Доки не ослободить і товаришів та і самого

„Гістно не прийме; звели, що б поклялась усіми богами,

„Що вже другої бїди ніякої тобі не замислить,

- 300 „Що б як роздягнесся часом, тебе не пїймала безсильним.“

Сеє промовивши, Аргусовбиця подав мені зїлле;

Він ёго вирвав з землі, розказав мені й всю ёго силу:

Корінь у зїлля був чорний, а квіт як ото молоко такий білий.

Молочаєм**) ёго боги зовуть, і копать ёго трудно

*) *χρυσόβαλλος*.

**) *Μῶλον* — *Lactura scariola*, *Euphorbia*; Wolfsmilch.

- 305 Людям, а боги, як сам, здоров, знавш, все можуть зробити.“
 Потім, от знявшись, Єрмії на Олимп на високий полинув,
 А я пішов через пуці — та нетри в палати Цирцеї.
 Йшов я, а серце мов риба у сіті, так билося в грудях...
 Став я у сїнях надвірних чудовної вельми богинї
- 310 Й ставши, гукнув кілька раз, і богиня зачула мій голос.
 Вийшла сама, менї двері тесові наветіж одчинила
 Та попросила ввійти, і пішов я с тугою на серці.
 Ввівши, на сріблоцьяхованім тронї мене посадила
 Гарнім блускучїм, і стільчик під ноги менї підкотила,
- 315 Потім дала менї вишить даньне в золотому килїшку,
 Веипавши зїлля поганого, бо замишляла не добре.
 От, подала менї, я єго випив, та не счарувався;
 Потім ударила прутом й по йменню назвавши, сказала:
 „Гайда тепер у свинюшник іди тай лежи там з другими.“
- 320 Так от сказала вона, а я вихопив гострую шаблю
 Тай замахнувся на Цирцею, нїби заколоть її хочу,
 Дуже вона закричала і, вхопивши мене за колїна,
 Стала ридать і крізь слєзи крилатїї речи казати:
 „Хто ти такий? Де твій гóрод, хто батько у тебе, хто
- 325 „Дивно менї, що, напившися зїлля, ти чарам не дався, [мати?
 „Ще не було чоловіка, що б се мое видержав зїлле,
 „Як що ковтне хоч росину, або доторкнеться зубами:
 „В тебе-ж у грудях сидить якась сила нїчим не вразима,
 „Певне, ти той Одисей, про котрого казав менї часто
- 330 „Аргусовбивця Єрмії; він казав, що ти ветупиш до мене,
 „Як будеш їхать с під Трої до дому на чорному човні.
 „Ну, устроими-ж тепер шаблю у піхви, а потім обоє
 „Підем тай сядем на ліжку моєму й, обнявшись гарненько,
 „В любощах день проведем собі щиро, як брат із сестрою.“
- 335 Так говорила богиня, а я їй на сєє одвітїв:
 „Як-же, Цирцеє, ти кажеш менї бути до тебе прихильним,
 „А моїх милих товаришів ти на свиней обернула,
 „Та і самого мене, щось недобре замисливши, просиш,
 „Що б до ванкіру піти та с тобою посидїть на ліжку,
- 340 „Що б як-от я роздягнуся, мене безоружим злапати?
 „Нї, я до тої години не сяду на ліжку с тобою,
 „Поки менї не даси ти, богине, великої клятьби —
 „Що проти мене вже більш нїякої бїди не замислиш.“
 Так я сказав, і богиня тут зараз менї поклялася.
- 345 Потім, як тільки вона тую клятьбу велику скінчила,

- Взяв я Цирцею за руку і з нею пішов до ванкіру,
 А покоївки чотири тимчасом взялися в світлицях
 Порядкувати, вони всю роботу в господі справляли.
 А народились вони то с криниць, то з байраків зелених,
 350 То із сьвячених тих річок, щó в синєє море стекають.
 З них-от одна, подушки положивши на всіх політронах,
 Зверх подушок застелила червоне, м'яке простирадло;
 Друга перед політронами срібні столи розкладала
 І розставляла на кожному кошики з щирого золота;
 355 Третя у срібній кухві вино розбавляла з водою
 Смачне, солодкеє і розкладала чарки золоті.
 Воду носила четверта й вогонь роздувала в кабиці
 Під височенним триножником, що б наварити окропу.
 От, як вода в казанку щиромідному закипіла,
 360 Взяла Цирцея мене у ваган посадила просторий
 І почала мені літеплом голову мити і плечі.
 Мила, аж поки сугасти мої знов набралися сили;
 Потім, як вимила всього і маслом пахучим натерла,
 Та одягла у хитон претонкий і жупан дуже гарний,
 365 В салю ввела й посадила на сріблоцьвяхований дзиглик
 Дивно роскошний, підставила й стільчик маленький під ноги.
 Глечик з водою внесла золотий покоївка й почала
 Воду зливати на руки мені над полумиском срібним,
 Й стіл невеличкий тесовий поставила передо мною;
 370 Потім вийшла стара ключниця с хлібом у кошику, страви
 Всякої досить принесла і всього, що було в господі,
 Їсти просила сама, але де там мені вже до їжи.
 Інша була в мене думка, бо чуло біду моє серце.
 Бачить Цирцея, що я не ворохнусь, сижу зажурившись,
 375 Не доторкаюсь руками до страви і тяжко зітхаю,
 Ближче до мене підїла і стала мені говорити:
 „Що се ти так зажуривьсь, Одиссею, сидиш не говориш,
 „Охаєш несамовито, не хочеш ні їсти, ні пити?
 „Може боїєся нового обману? ну, се вже ти дарма
 380 „Думаєш так: я-ж дала тобі клятьбу таку непорушну.“
 Так говорила богиня, а я їй на сєє промовив:
 „Як-же таки чоловік, що хоть крихту добра має в серці,
 „Іжою та і напитком стане себе вдовольняти
 „Перш, ніж побачить товаришів милих своїх на свободі?
 385 „А коли хочеш, що б їв я і пив, як звелиш ти, Цирцеє,
 „Визволи їх, що б бачив я всіх тут своїми очима!“

- Так я сказав, і Цирцея знялася с креселка і вийшла,
 Взявши свій прут чарівний, пішла, одімкнула свинюшник
 Й вигнала з ёго товаришів, щó до кнурів були схожі.
- 390 От вони в ряд поставали й Цирцея до їх підступивши,
 Кожного зїллєм чарівним вже іншим почала мастити.
 Стала на їх осипатись щетина, що зверху наросла
 Од того зїлля поганого, котрим їх перш напоїла.
 Й знов вони стали людьми, та молодчими, нїж були перше.
- 395 Стали і вишчі і красчі далеко, аж любо дивитись.
 Зараз пізнали мене, і, вхопивши за руки обидві,
 З радощів голосно всі заридали і плач той луною
 Так і пішов по сьвітлиці; богиня й сама засмутилась.
 Стала-ото біля мене близенько й сказала ласкаво:
- 400 „Ну, Лаертенку, на хитрощі всякі хветкий Одиссею!
 „Йди-ж тепер швидче до човна прудкого на беріг до моря;
 „Там перш усёго ви витягніть човно на твердую землю,
 „Свій увесь скарб і всі снасті човенні знесіть у печеру;
 „Потім вертайся назад та приводь і товаришів милих.“
- 405 Так-от сказала богиня, і я покоровсь з радим серцем.
 Миттю пустився до човна прудкого на беріг до моря;
 Вгледїв я там, що товариші в човні прудкому сидїли
 Й всі до одного гіркими слїзми побивались за мною.
 Так-от, як тії телята малі у оборах замкнені,
- 410 Вздрівши корів-матїрок, що до дому над вечір вернулись,
 Мукаючи вибігають до їх із обори на зустріч
 Разом усї, що й міцні закути їх втримать не можуть;
 Так і товариші, тільки лиш вздрїли мене, обступили —
 Й з радощів плакали гірко, бо їм, бач, на той раз здалося,
- 415 Що нїби вже вони в рїдную землю свою повернулись,
 В милу Ітаку, де вони вирости, де й народилися,
 Й плачучи стали крилатїї речи менї говорити:
 „Як-же ми раді тобі, богорівний, що ти повернувся,
 „Наче б отсе на Ітаку прибули у рїдную землю!“
- 420 „Ну, розкажи-ж нам скорїйш про недолю товаришів злюю.“
 Так от сказали, і я їм промовив мякими словами:
 „На сам перед, браття, давайте, та витягнем човна на землю,
 „Скарб-же увесь і всі снасті човенні в печерах сховаймо,
 „Та і самі у дорогу збїраймось; підете зо мною,
- 425 „Що б-от побачить товаришів в пишних сьвітлицях Цирцеї,
 „Як вони там бенкетують, бо всёго у них є доволї!“
 Так я сказав, і вони з радим серцем усї покорились,

Тільки оден Еврилох всіх товаришів став одмовляти
І не пускати, і почав їм казати крилаті речі :

430 „Бідні, нещасні! куди ви претесь? вам біди захотілось?

Йти отсе нам у палати Цирцеї, котора усїх нас
Свинями зробить, або на вовків та на левів оберне,
Що б їй дім чарівний по неволі ми всі вартували!

430 Так-от зробив і Циклоп, як товариші наші прибули
В його печеру, куди їх завів Одисей отсей смілий,
Де вони через розум дурний свій загинули марно!“

Так він сказав, я розгнівався й став собі так міркувати :

Дай, — собі думаю, — вихоплю гострую шаблю із піхов
Та одітну йому голову с пліч, та і кину на землю,

440 Дарма, що він мені родственик близький. Але-ж товариство
Разом усі мене здержувать стали якими словами :

„Кинемо тут Еврилоха, коли ти звелиш, Одисею!

„Хай зістається при човні, і човна нехай він вартує,

„Нас-же веди таки зараз до пишних палатів Цирцеї.“

445 Сеє сказавши, пішли по дорозі од моря у гору,

Тай Еврилох не втерпів, не лишився при чорному човні,
Але за нами пішов, бо злякався мого докору.

Тею порою товаришів других Цирцея в палатах
Вимила в лїтеплї гарно і маслом натерла пахучим,

450 Всїх одягла в хитони претонкі й волохаті жупани;
Так ми їх всїх за столом і застали у пишних свїтлицях.

Тільки-ото ми ввійшли і вони нас побачили, зараз
Кинулись всїх обіймать, цілувать, аж загула свїтлиця.

Стала тоді біля мене богиня з богинь і сказала :

455 „Ну, Лаертенку, на хитроці всякі хисткий Одисею!

„Ви вже тепер перестаньте ридати, я сама і знаю,

„Скільки ви горя зазнали на рибобогатому морі,

„Та і на твердій землі, скільки бід наробили вам люде.

„Іжте-ж тепер отєї страви й вином запивайте солодким,

460 „Поки у грудях своїх не почувте знов теї сили,

„Котру ви мали і перше, як кидали рідную землю,

„Милу Ітаку; тепер зажурилися ви, засмутились.

„Завжді тиняння своє спомянувши, і вашому серцю

„Вже не до радощів пієсья того, як ви бід натерпілись.“

165 Так говорила вона і ми муєїли їй покоритись.

Цілий ми рік там у її просиділи в пишних палатах,
Мясо вживали смачне і вином запивали солодким.

А як минув-ото рік і настали вже інші часи,

Місяця, місяць зміняв і дні довгі пройшли вже, минули.

470 Раз мене якось товариші визвали тай мені кажуть :

„Час вже тобі, Одиссею, згадать і про рідную землю,
„Як що тобі на роду єсть написано й смерті спастися,
„Та знов вернутись у дім свій багатий і в рідную землю.“

Так-от сказали товариші, і я їх мусів послухать.

475 „От, ми тоді увесь день, доки сонце спочило, сиділи,
Й мясо вживали смачне і вином запивали солодким.
А тільки сонце зайшло і на землю спустилася мрака,
Все товариство лягло і заснуло в сьвітлицях хороших,
А ми с Цирцею, взявшись за руки, пішли до ванькиру;

480 Там я, обнявши коліна її, став прохати-благати,
Й руки згорнувши, почав їй казати крилатії речи:

„Змилуйсь, Цирцев! зроби-ж тепер те, що сама обіцялась.
„Випровадь нас ти до дому; бажає того моє серце
„Та і товариші, котрі мені не дають вже спокою:

485 „Просто ридають, та просять, як ти-ото вийдеш з сьвітлиці.“

Так я сказав, і богиня з богинь мені так одвічала:

„Сину Лаертів, на хитроці всякі хисткий Одиссею!
„Вас проти волі не буду я вдержувать більш в своїм домі;
„Тільки повинні ви перше ще другу дорогу зробити:

490 „Підете ви до Плутона й до жінки ёго Прозерпини,
„Що б запитати Фиваньця сьліпого Тирезія душу,
„Знахоря, в котрого розум зостався й на тім сьвітї певний.
„Знахорства силу ёму й по смерті дала Прозерпина,
„Тільки одному, а інші померші тиняються дарма.“

495 Так-от сказала вона, й похолонуло в мене на серці.

От, я на ліжку лежу, обливаюєь гіркими, а серцю
Хочеться так ще пожити й дивитись на сонечко ясне.
Плакав я довго, валяєь по ліжку, що й сили не стало,
Потім, трохи заспокоївшись, став я Цирцеї казати:

500 „Хто-ж нам, Цирцев, отую далеку дорогу розкаже
„Аж до Аїду? — туди не доїздив ніхто ще на човні.“

Так я сказав, і богиня з богинь мені так одвічала:

„О, Лаертенку, на хитроці всякі хисткий Одиссею!
„Ти не турбуйсь, хто на човні тебе проведе до Аїду;

505 „Щоглу лиш тільки постав, роспусти на їй паруси білі,
„Та і сиди, а вже вітер Борея ёго буде нести.
„От, як проїдеш ти човном увесь Океян той широкий,
„Де на низьких берегах розрослися гаї Прозерпини
„Чорних високих тополів та й осороків гілястих,

- 510 „Там свого човна лиши у затишку ріки Океяна,
 „А сам іди с товариством в обителї темні Аїда.
 „Там протікають: і Огненна річка, і Кокит, щб з Стиксу
 „Воду бере, і впадають обидві ті бучніі річки
 „В іншу річку під найвисшою скелею в самій Ахерон.
- 515 „От, як прийдеш, Одиссею, туди, тай зроби, як кажу я:
 „Викопай яму ти в локоть глибоку і в локоть широку,
 „Тай учини там над нею помершим усїм три офіри:
 „Першу зроби з молока з жовтим медом, а другу вже винну,
 „Третю-ж з самої води, та присиплеш їх зверху мукою.
- 520 „Потім відтак помолися ти тїням безсильних померших,
 „Що як прибудеш в Ітаку, то саму найлїпшу теличку
 „Всїм їм заріжеш і бурта для них усїм добром наповниш,
 „А для Тирезія вже особливо заріжеш ягницю,
 „Чорну, котора між вівцями в тебе найбільш видається.
- 525 „От, як молитвами добре ти всїх ублагаєш померших,
 „Спершу візьми та заріж барана, потім чорну ягницю,
 „Голови їх обернувши к підземному царству, к Ереву.
 „Сам-же піди ти і сядь недалеко од річки й побачиш,
 „Як будуть душі давно вже померших до крові збігатись.
- 530 „Потім звели і товаришам, їх підбодривши словами,
 „Що б з барана і з ягниці, зарізаних гострою міддю,
 „Шкури вони поздирали і спекли їх в офіру безмертним,
 „Тай помолились би всїм, і Плутону й єго Прозерпінї,
 „Сам-же ти от-що зроби: вийми гострую шаблю із піхов,
- 535 „Сядь коло ями й нікого з мерців не пускай підступити
 „Близько до крові, доки перш Тирезія не запитавш.
 „Там незабаром прибуде до тебе й віщун, Одиссею,
 „Котрий тобі про дорогу розкаже, яка вона буде,
 „Й як попливеш ти до дому по рибобогатому морю“.
- 540 Так-от сказала богиня, а тут вже зійшла і зірниця.
 Зараз Цирцея мене у хитон і в жупан одягнула,
 А сама в сріблоквічастую гарную сукню убралась,
 Золотом шиту, й поверх її поясом підперезалась,
 Теж золотим, а на голову гарний кораблик надїла.
- 545 Вийшов-ото я с покоїв, почав товариство будити,
 Всїх обходив і до кожного мусїв ласкаво казати:
 „Годї вам спати, товариші! киньте ви сон той солодкий!
 „Встаньте й ходїм, бо Цирцея вже нам наказала дорогу.“
 Так я сказав і товариші зараз менї покорились.
- 550 Тільки шкода! я і звідсї не вивїв товаришів цілх.

- Був межи ними оден наймолодший, Елпенором звався,
 Хлопець не дуже-то здатний до війська та й так трохи дурень.
 Вишивши добре, він п'яний пішов в холодок спочивати,
 Окрім од других товаришів, та і забрався на вишку.
- 555 От, як товариші стали збіраться, то він спостерігши
 Гуркіт, схопився й с просоння забув, що б спуститись по сходах
 Зверху на низ, а пішов зовсім в іншу сторону вишки,
 Тай полетів, оступившись, з високого даху на землю,
 Переломивсь ёму карк і душа до Аїду спустилась.
- 560 Як ізійшли ся товариші, то я й почав їм казати:
 „Певне в вас думка, що се вже ми їдем в рідную землю?
 „Нї, наказала Цирцея нам іншу дорогу далеку
 „Аж у Аїд до Плутона й до жінки ёго Прозерпини,
 „Що б запитати Өиваньця старого Тирезія душу.“
- 565 Так я сказав, і на серці у них похололо від разу;
 Сїли, тай знов, почали голосити і рвати волосся.
 Тільки дарма все було, бо той плач не поміг, ані крихти.
 Отже, як йшли ми до моря на беріг до човна прудкого,
 Та ідучи обливались гіркими слїзми, що Цирцея
- 570 Тож поспішала до чорного човна од нас попереду
 Тай привязала на нїм барана й одну чорну ягницю;
 І ніхто з нас не примітив богинї, бо хто-ж таки бога
 Може побачить — де він їде, коли сам той не схоче?



ОДИССЕЇ Л.

ПІСНЯ ОДИНАДЦЯТА.

Мрецькі справи.

- 1 Вийшовши с пишних палатів Цирцеї, прийшли ми над море;
На сам перед там човна ми на піннее море спустили,
Вправили щоглу і паруси білі на ню натягли ми,
Потім взяли барана і ягницю й поклали на човні,
5 Та і самі посїдали, гіркі проливаючи слізи.
Все спорядивши на чорному човні, ми вийшли у море,
А кучерява Цирцея, богиня чудна й голосиста,
Нам позад чорного човна, як доброго дружку, послала
Вітер легенький, попутний і той нам напружував цупко —
10 Парус і човна вперед підганяв із керманичем вкупі.
Плавко весь день, мов той лебедь, гойдався наш човен по хви-
А як спочило вже сонце і темрява стала на землю, [лях;
Він опинивсь на краю Океяна глибокої річки.
Там Кимерійці живуть, і їх місто та й ціле їх царство
15 Хмарами вкутає вічно й туманом, бо яснее сонце
Не поглядає на той край горячим проміннем ніколи:
Ані тоді, як зійде та по небу блакитному ходить,
Ані тоді, як із звіздного неба заходить за землю:
З віку й до віку ніч темна над тими людьми напялася.
20 Тут от на берег ми човна втаскали й забравши скотину,
Берегом з єю все йшли за водою ріки Океяна,
Доки до міста того не дійшли, що казала Цирцея.
Там Перемид з Еврилохом офірну скотину здержали,
А я не гаючись, витягши гострую шаблю із піхов,
25 Виконав яму у локіть глибоку і в локіть широку

- Та і почав всім померлим офіри творити над ёю :
- Першу офіру молочно-медяну, а другу — винову,
Третю-ж з самої води, та присипав ще з верху й мукою.
Потім навколїшках довго я тїням померших молився,
30 Що, як прибуду в Ітаку, то саму найкращу телицю
Ім на офіру заріжу і пахоцю бурта наповню,
За для Тиресія-ж то особливо заріжу ягницю
Чорну, котра межі вівцями в мене з усіх що найкраща.
От як молитвами й обітованнем вблагав я померших,
35 Взяв тих офірних обох та над ямою їх і зарізав;
Чорная кров заструмилась у яму, і стали збігатись
Душі померших з безодні підземно-пекельного царства:
І молоденькі дівчата, і хлопці, й дїди многострадні,
І молоді молодиці недавно ще тільки померші.
- 40 Було багато теж лицарів славних, повбиваних в сїчах
Мідними списами, — сї всі були в покрівавлених бронях.
Разом мерці біля ями стовпились — сї звідель, ті звідтіль
С криком, та гвалтом: аж зблїд я від страху й тремтів як
[осика.

- Врешті-ж, набравшись духу, казав я товаришам милим
- 45 Зараз скотину, що тут-же лежала зарізана, взяти
Та, обідравши, на бургї спалити й богам помолитись —
Спершу Аїду всеміцьному, потім страшній Персефонї.
Сам-же я взяв — ото витяг прегострую шаблю із піхов
Й, сївши над ямою, не попускав, що б мерці підступали
- 50 Близько до крові, аж поки Тиресія не запитаюсь.

- Перш за всіх підступила до ями душа Елпінора,
Він бач померши, лишивсь непохований ще в сїру землю:
Тїло ёго ми покинули так у палатах Цирцеї
Без похорон, без плачу, бо нам іншеє дїло присїло.
- 55 От, як побачив-ото я ёго, та гіркими заплакав
І від душі над їм пожалкувавши, до ёго промовив:
„Як-же се ти опинивсь, Елпіноре, в тїнявїм Аїді
„Пішки так хутко і раньше нїж я с товариством на човні?!“
Так я сказав, а той, гірко заплакавши, от-що одвїтив:
- 60 „О, Лаертенку, на хитроці всякі хисткий Одиссею!
„Гемонська сила мене погубила й вино проклятуще;
„Спати я міг у Цирцеї на вишках, а вставши забувся,
„Що б обернутись і по сходах спуститися з вишки у сїні,
„А не прочунявшись, просто пішов тай бубухнув із даху:
- 65 „Переломив собі карка й душа до Аїду спустилась.

- „Се-ж-от прошу і молю тебе ради усіх твоїх близьких —
 „Ради жони, ради батька, котрий тебе викохав змалку
 „Тай Телемаха таки, що ти вдома маленьким покинув;
 „Я, бачиш, знаю, що ти, як поїдеш відсіль із Аїду,
 70 „Знов свого човна прудкого на острові Ейському спиниш.
 „От як прибудеш туди, то прошу, спогадай там про мене,
 „Що б від'їзджаючи, без похорон, без плачу мене знову
 „Там не покинув, що б боги зза мене тебе не скарали,
 „Тїло моє ти спали геть з одежою, що на менї є,
 75 „Та і могилу насип там на березї пінного моря,
 „Що б і праправнуки навіть про мене бесщасного знали;
 „А на верху гробової могили гребло ви вкопайте,
 „Котрим я грїб, як живий був, з моїм товариством у купї.“
 Так от сказав Еврилох, і в одвіт йому так я промовив:
 80 „Все, бесталанний мій друже, зроблю тобі, що-от бажаєш.“
 Так ми у двох з Елпिनором вели невеселїї речі —
 Я сидїв здалеки, держачи гострую шаблю над кровю,
 А Елпिनорова тїнь говорила по той бїк від ями.
 Потїм прийшла душа матерї, що вже без мене умерла,
 85 Міцного серцем в бідах Автолика, дочка Антиклея;
 Я, від'їзджаючи в Трою, лишив її вдома живою,
 І от тепер, її вздрївши, заплакав, бо жаль менї стало;
 Але й її, хоч і нудив душею, підходить до кровї
 Не допускав, поки душу Тиресїя не запитаю.
 90 От, появилася душа і старого Тиресїя й стала
 З берлом в руцї золотим і, пізнавши мене, так мовляла:
 „О, Лаертенку, на хитроцї веякі хисткий Одиссею!
 „Що се є тобою, небоже, що яене покинувши сонце,
 Ти тут явився — побачить мерцїв і невтїшнеє місце?
 95 Ну, відступися-ж від ями, прийми свою гострую шаблю,
 „Що б мїг я кровї напитись й сказати тобі щирую правду.“
 Так він промовив, а я відступившись, гострую шаблю
 В піхви встромив; а Тиресїй, правдивий віщун, як напився
 Чорної кровї, почав віщувати менї сїми словами:
 100 „Милого ти возвороту бажаєш тепер, Одиссею;
 „Але єго затруднить тобі бїг, що на тебе сердитий:
 „Ти не сховаєсся від Посидона, а він за то реметний
 „Завждї на тебе, що ти осьлїпив йому милого сина.
 „Все-ж таки можеш вернутись, хочотї і зазнаєш ти горя,
 105 „Як що захочеш здержати і себе і своє товариство.
 „От, як самперед причалиш ти човна своєго прудкого

- „До Фринакийського острова, втікши від синього моря,
 „Там ви знайдете ва паші корів і овець Геліоса,
 „Котрий весь мір назирає і чує, що діється в світі.
 110 „Так не чіпай-же корів тих, як що возвороту бажаєш,
 „І як що хочеш, біди натерпівшись, в Ітаку доїхать;
 „А коли ти їх зачепиш, то я тобі гибель віщую
 „Й човну твоєму й товаришам; сам ти, коли ще й спасешся,
 „Вернешся пізно до дому, позбувшись всього товариства.
 115 „Та ще й на човні чужому, і в домі знайдеш ти напасти —
 „Злих загордящих людей, котрі знищують все твоє майно,
 „Сватають жінку твою і дарунки приносять їй шлюбні.
 „Все-ж таки ти їм усім відометиш, як прийдеш до дому.
 „От, як у пишних палатах своїх женихів повбиваєш,
 120 „Чи крадькома, та зрадливо, чи просто таки у відкриту,
 „То візьми в руки гнучке гребло і ходи з ним по світу,
 „Поки не знайдеш людей, котрі зовсім не відають моря
 „І не вживають ніколи і страви ніякої з сіллю,
 „Котрі й про човни не відають червонобокi, не чули
 125 „Навіть про весла гнучкі, що крилами човнів зовуться.
 „Я тобі й ясну прикмету скажу, що б ти не помилився.
 „Як що який подорожний зустріне тебе й запитає:
 „Що се таке? се віячка-лопата у тебе на плечах?“
 „Зараз візьми й застроми на тім місці гнучке гребло в землю,
 130 „Потім заріж на офіру сьвяту Посидону владиці —
 „І барана і вола, і свиней приплодителя кнўра.
 „А повернувшись до дому, вчини там сьвяті гекатомби
 „Богам безсмертним, щб небом широким владають від віку,
 „Всім по порядку, і потім вже смерті від моря не бійся, —
 135 „Прийде вона потихеньку до тебе в господу під старість,
 „Ти супокійно помреш серед свого щасливого люду.
 „Се, Одиссею, від мене тобі віщувание правдиве!“
 Так він сказав, а я знов на сю річ ёму ось-щб промовив:
 „Певне, Тиресіє, так вже мені самі боги судили.
 140 „Тільки ще от-щб, будь ласкав, скажи та по правді по щирій.
 „Бачу я онде покійниці рідної матері душу:
 „Он біля крові сидить вона мовчки й на рідного сина
 „Глянуть не хоче, не хоче й словечка до ёго промовить.
 „Батьку! навчи мене, як би вона та призналась до мене.“
 145 Так я сказав, і він зараз мені таким словом одвітив:
 „Діло не труднее зовсім, для сего ти мусиш зробити.
 „Всякий, кому от з мерців, щб тут є, підступити дозволиш,

- „Крові напитись, до тебе той навспражки заговорить;
 „Той-же, кому не дозволиш, відступиться зараз від тебе.“
 150 Так-от сказавши, Тиресій пішов собі знов до Аїду,
 Провіщувавши, що боги безсмертні мені присудили,
 А я лишивсь біля ями і ждав, що б наблизилась мати
 Крові напитися. От, підійшла вона, й, крові напившись,
 Зараз пізнала мене і ридуючи стала казати:
- 155 „Синочку! як ти живий опинився в сїм царстві тїнявім?
 „Людам живим на тутешні дива і поглянути страшно:
 „(Вогнені тут протїкають великої річки страшенї,
 „Тай Окєян тут ревучий; єго перейти дуже трудно
 „Пішки, хиба переплисти тай то ще на доброму човні.)
 160 „Так отсе тільки тепер ти вертаєшся с Трої так пізно
 „І приблудився сюди у сей край с товариством на човні?
 „А на Итаці не був ще і любої жінки не бачив?“
 Так-от сказала мені душа матері, й я їй одвітив:
 „Матїнко! нужда велика мене привела до Аїду —
 165 „Що б запитати Тиресія душу про певную долю.
 „Я ще і вдома не був, до Ахаї й не наближався,
 „Все ще по сьвіту тиняюся я с того самого часу,
 „Як-ото помандрував за царем Агамемноном славним
 „В Трою багатую кїньми, що б там звоювати Троянців:
 170 „Ти мені от-що, матусю, скажи та по правді по щирїй,
 „Смертю якою тебе і котора із Парків здолала?
 „Болїть тяжка, чи Дїяна, що луком втїшається в горах,
 „Зразу на тебе напала й легенькими стрїлами вбила?*)
 „Тай про отця розкажи й про сина, що вдома лишив я —
 175 „Чи ще вони у почотї царюють, чи може, вже другий
 „Сїв на престїд, а за мене говорять, що я не вернуся,
 „Та і про милую жінку скажи, які гадки у неї:
 „Чи вона з сином і любить мене, як і перше любила,
 „Чи одружилася, може, с ким другим із славних Ахайців?“
 180 Так я сказав, і шановная мати мені відповіла:
 „Вірною і по сей час застається тобі Пенелопа;
 „Тужить раз-в-раз за тобою в твоїх-же палатах сердешна,
 „Темної ночі не спить та й в день супокою не має.
 „Не завладїв твоїм царством ніхто: Телемах усїм править:
 185 „І на Итаці і в власних палатах, де й бенкети завждї

*) Про того, хто вмирає, не хорувавши, Греки говорили, що єго Дїяна забила від разу своїми легенькими стрїлами.

- „Бучні справляє, як князь і суддя власноправий,
 „Бо і ёго веі до себе запрошують в гості. Твій батько
 „Й досі живе все на хуторі, в город не ходить ніколи;
 „Спить він у зімную пору з рабами на голій долівці
 190 „Біля вогню, без перини мякої, без теплої ковдри,
 „І без подушки і дуже дрантивую носить одежу.
 „А як горячєє літо настане й квітчастая осінь,
 „То вже тоді за для ёго геть скрізь по саду-винограду
 „Лижко мяке і пахуче з опалого листу готове.
 195 „Тут він лежить собі, важко зітхає і серденьком нудить:
 „Все дожидає тебе, та вже й старість ёго пригнітила.
 „Отже так саме померла і я й свою долю настигла,
 „А не Діяна панянка, що луком втішається в горах,
 „Зразу напавши на мене, легенькими стрілами вбила.
 200 „Болістю зовсім я не хорувала такою, котора б
 „Знівечила моє тіло і вирвала б душу із ёго.
 „Але нудьга по тобі, моє любе дитя, Одиссею,
 „Й спомин про кротість твою мені раніше віку вкоротили.“
 Так-от сказала вона, і мені забажалося дуже
 205 Матері душу обняти й до серця свого пригорнути;
 Трічі до неї я руки свої протягав, що б обняти,
 І трічі вона, яко тїнь, або сон, з моїх рук випорхала,
 І в мене серце ще гірше занудило, гірш затужило.
 Важко зітхнувши, почав я казати їй крилатії речи:
 210 „Нене, чому не даєшся до серця себе пригорнути,
 „Що б хоч у темнім Аїді, обнявшись любенько с тобою,
 „Вкупі обоє могли ми принаймній наплакатись в волю,
 „Чи мо мені Персефона Мару замість тебе послала,
 „Що б ще гірше я плакав, тужив і вбивавсь за тобою?“
 215 Так я сказав, і шановная мати на се одвічала:
 „Сину мій милий, найгірш між всіми людьми бесталанний!
 „Не Персефона, Зевеса дочка, тебе тїнню морочить,
 „Але така вже, бач, доля всіх смертних людей, що померли;
 „Бо вже не стягують жили у їх, ні кісток, ні сугавів, —
 220 „Все в їх — і тіло, й кістки теж вогонь пожирає на бурті.
 „Зараз, як тільки-от дух чоловічєє тіло покине
 „Й білі кістки, а душа, наче сон, відлетить невидимо.
 „Ти-ж поспішай, яко мога на той свїт і все, що тут бачив,
 „Жінці своїй розкажи Пенелопі й Ляерту старому.“
 225 Так-то ми з ненею вдвох розмовляли собі, а тимчасом

- Душі жіночі прийшли, — посилала, бач, їх Персефона, —
 Всіх що-найліпших на сьвітї людей як жінки, так і дочки.
 Всі вони там біля ями і чорної крові товпились.
 Став я ото міркувать, яким побитом кожну питати,
 230 Й от яка думка мені що-найліпша по серцю прийшлаєя:
 Взяв я, не гаючись, витяг прегострую шаблю із піхов
 Тай не даю всім загалом підходити до чорної крові.
 Стали підходити по черзї вони, і почав я питати
 Кожную з їх, і вони мені рід свій увесь виявляли.
- 235 Перш за усіх я побачив Тиро, вельможанку по роду,
 Котра сказала мені, що вона єсть дочка Салмонєя,
 Що за Криөөєм була у замужєстві, за Еоленком,
 Як, молодою ще, раз залицяла ся до Енипея,
 Річки, котра на землі межі річками що єсть найкраща,
 240 Як учацала вона любитиєсь єго струмочками,
 Й як потруситель землі, перекинувшись раз в Енипея,
 Спати із нею поклавсь у залуквині бистрої річки:
 Чорнії хвилі річки Енипея надулись високо
 Та під собою сховали і бога і дівчину смертну:
- 245 Сола наставши на ню, розвязав він їй пояс дівочий
 І, учинивши, як хотїлось єму, своє любощне діло,
 Зараз її розбудив, взяв за руку й до неї промовив:
 „Будеш щаслива та з любощів єїх не упине ще й року,
 „Як в тебе родятьєя діти, бо ліжко богів не без плоду.
- 250 „Ти мені викохай їх і пильную їх як ока зїницю.
 „Йди-ж-от до дому тепер, та гляди — ні словечка нікому:
 „Я, що б ти знала, державець землі, Посидон потруситель.“
 Так-от сказавши, сховавєя під хвилями пінного моря.
 Ну, і понєсла Тиро і родила Пелїя й Нилєя,
- 255 Котрі обидва зробились могучою челяддю Зевса.
 Старший Пелїй проживав у богатім стадами Іолці,
 А єго брат оселивєсь господарством в Пилосї пісчанім.
 Других синів уже мала цариця жінок від Криөөєя —
 Есона, Ферита й хроброго вояка Амнєаона.
- 260 Потім побачив я гарну Есона дочку Антіону;
 Й ся теж хвалилаєсь, що спала колиєсь-то з Зевсом обнявшись
 І породила від єго близнят — Амфіона і Зієа,
 Котрі найперш збудували у двох семибраменні Оиви,
 Та обнесли їх високими мурами, бо без тих мурів
 265 В Оивах, хоч сильні обидва були, не могли проживати.
 Потім Алкмена прийшла, жінка славного Амфитріона,

- Що породила лєвової сили дитя — Геркулеса,
Також колись — спарувавшись у любощах з Зевсом великим.
Далі явилась Мегара, дочка велєславного серцем Креона,
270 Котру за жінку тримав собі Амфитрієнко незломний.
Бачив я теж Епикасту пригожу, Ідипову матір,
Що проти волі вчинила страшне небувалєє дїло —
З сином своїм одружилась, котрий, невідомо убивши
Батька, побрався сам з нею й гріх той людям відкрили.
- 275 От і почав царювати Ідип над Кадмійцями в Фивах,
Тільки шкода: на погібель собі, бо так зволїли боги;
А Епикаста з нудьги, та печалі пішла до Аїду,
Віку собі вкоротивши цупким посторонком за шию
В опочивальні, Ідипа-ж прокляла й на ёго Ериній
- 280 Страшних послала, що мучать — мордують дїтей необачних.
Бачив і гарну Хлориду, дочку Амфіона Ясенка,
Саму молодшу, що з ёю побрався Нелей, закохавшись
У її вроду; він дав за ю віна аж тисячу тисяч.
Сам Амфїон царював в Орхоменї Мінійськїм, Хлориди-ж
- 285 В Пилосї була царицею і від Нилєя родила
Славних трєх хлопчиків: Нєстора, Хромія й Періклимена,
А на останку і Перо, дочку всєму миру на диво.
Слалєсь до її сусїди усї, дак Нилєй не згожавєя,
А віддавав лиш за того, займе й проженє хто є Фїлаки
- 290 Силою широколобих Іфікла биків круторогих.
Їх обїцявєя занятї якийсь-то віщун непорочний;
Тільки в сїм дїлї ёму помїшала недоля лихая —
Кріпкі вязницї залїзнї, та чередники невиспучї.
Але-ж, як місяцї з днями одєн за другим упливали,
- 295 Як ужє сповнивєя рік і весна наступила квітнуча,
Ослобонив віщунєа із вязницї Іфікл, віщування
Божєські вчувши від ёго, — і сповнилась Зєвєова волєа.
Потім до крові наблизилась Лєда, Тиндарова жінка,
Що породила Тиндарєві славних синів: конєборця
- 300 Кастора і Полидєвка, що знатно так давєь навкулачки.
Мати-земля їх обох щє живими прийала до сєбє,
Але і там під землею Зєвє їх споважив почотом:
Жили по черзї вони через дєнь і по черзї вмирали —
Ниньки одєн, а на завтра вжє другий, і були мов боги.
- 305 Пісьля Тиндарихи я вжє побачив там Іфимєдєю,
Жінку Аловєу; й сєя говорила, що там є Посидоном
Спала і мала від ёго близнят, тільки недовговічних,

Богоподобного Ота й прославленого Ефіялта.

Довгими, та здоровенними в диво земля їх зростила

310 Й самими кращими над всіх людей, окрім лиш Оріона.

Вже по девятому року були девять локтів завширшки

А в вишину то ще більш, — девять сяжнів з них кожний був

Раз-ото богам вони погрозили, що зроблять в Олимпі [ростом.

Бучу й підіймуть між всіми безсмертними січу велику;

315 Осеу хотіли Олимпа поверх навалить, а на Осеу

Пилѳон*) знести тїнявий та й залізти так от до неба.

І се зробили б напевне, як би підрости довелось їм,

Але син Зевса й Лето́ кучерявої стратив обох їх,

Перш ніж обсохло, як кажуть, у їх молоко коло рота,

320 Перш ніж почав пробиватися вус і борідне волося.

Бачив я й Федру, й Прокрину і гарцу з виду Аріядну,

Злого та хитрого вельми Миноса дочку, що с Фисеєм

Примандрувала, утїкши із Криту, у славі Афини,

Але-ж не вдїяв нічого Фисей: її вбила Дїяна

325 Зараз таки по наўщенню Вакха, на острові Дїї.

Бачив і Меру, й Климену, й ледащицю ту Ерифилу,

Що проміняла на злото свого-ж-бо таки чоловіка.

Всіх, скільки бачив я лицарських там, як жінок, так і дочок,

Перелїчити не можу і навіть не можу згадати;

430 Цілої ночі не стало б на тую лїчбу, та і спати

Час вже, чи то к товариству пішовши на човен, чи тутки,

Ще-ж до провод моїх, то в волї богів, тай ви потурбуйтеся.

Так я сказав, і на сїм моїм слові усе замовчали,

Зачарувавшися оповіданнем про справи Аїда.

335 От, до гостей почала говорить білорука Арита:

„Славні Феаки! ну, як вам здається отой чужестранець,

„Видом і станом своїм, та і розумом певним, дотепним?

„Гість він не тільки-но мій, але й кожного з вас, Феакійці;

„Так не спішіть-же єго виряджати в дорогу й гостинців

340 „Дати єму не жалїйте, бо він того варт, а у вас-же,

„З ласки богів, по коморах, та в скринях добра є багато.“

Після Арити почав говорить Ехинея, старий лицарь.

(Був, бачте, він між Феаками самий найстарший лїтами.):

„Мудра цариця говорить зовсім непротивнеє нашим

345 „Думкам і нашим бажанням; послухать треба цариці!

*) Осеа, Пилѳон і Олимп — високі гори в Тессалїї; на Олимпі жили грецькі боги.

„Від Алкиноя-ж залежить тепер зробить слово се ділом.“

І Алкиной на сю річ Ехінея в одвіт так промовив :

„Слово розумнее завш буде ділом, поки мого віку

„Та царювать поки буду над вами мої Феакійці.

350 „Хай-же потерпить наш гість, хоч і дуже бажає вернутись.

„Най почекає принаймній до завтрёго, що б я мав часу

„Всі подарунки ёму впакувати, про проводи-ж вкупі

„Всі потурбуємось, я-ж, як володар над вами, найпаче.“

І Алкиноєві так Одиссей хитромудрий одвітив :

355 „О, Алкиною державний, між всіми людьми найславійший,

„Хоч би мені загадали ви ще через рік тут лишитись,

„Що б спорядить мені проводи, та надавати дарунків,

„То і на се я згодився б, бо ліпше було б задля мене,

„Що б-то є повійшими в милу отчизну вернутись руками :

360 „Більше б почоту я мав, був би більше усїм я жаданий,

„Хто мене стрінути мав, як я на Итаку вернуся.“

І Одисееві царь Алкиной одвічаючи мовив :

„Е, Одисею! ми зовсїм не думаєм, глядя на тебе,

„Що б ти лукавцем, або брехуном був, яких-от багато

365 „Чорная плодить земля і годує собою повсюди,

„Котрі брехню завдають, та таку, що й не держиться й купи.

„В тебе-ж і речи до ладу тай думки твої не лукаві,

„Оповідання-ж ти свїдомо наче кобзарь розказав нам,

„І про своє власне горе й про халеси других Ахайців.

370 „Ну, розкажи-ж мені ще та як сьлід достоменно, кого ти

„Бачив в Аїді є товаришів славних, що вкупі є тобою

„Іздили до Ілїона і там свою долю настигли.

„Темная ніч дуже довга, тай спати пора не прийшла ще,

„Оповідай-же до краю про ті надзвичайні справи.

375 „Слухать тебе я готов до самої зірниці, коли ти

„Схочеш тут в опочивальні про горе своє розказати.“

І Алкиноєві став Одиссей хитромудрий казати :

„О, Алкиною, між всіми людьми найзнатнійший державцю!

„Час і пора є на все : як для бесїди, так і для сону ;

380 „І коли справді ти ще хочеш слухать, то я вже й перечить

„Певно не буду, і от розкажу тобі ще жалібнійше,

„Як-ото й хто з моїх милих товаришів марне загинув,

„Потім уже, як утік від страшної є Троянцями сїчі,

„А, повернувшись до дому, пропав від жіночої зради.

385 „Слухай-же : тільки-ото Персефона свята й непорочна

Душі померших жінок тих розвіяла скрізь по Аїду,

То прийшла зараз душа Агамемнона, сина Атрея,
Важко зітхаючи; з нею прийшли теж і душі усіх тих,
Що у палатах Егіста погинули і долю настигли.

390 Він мене зараз пізнав, як напивсь з ями чорної крові;
Жалібно він застогнав і гіркими залився слезами;
Руки до мене простягував і силкувався обняти,
Тільки не вдіяв нічого, бо сили не було, ні мочі
Тої, яку мав він перш, як живий був, в своїм міцнім тілі.

395 Жаль і мене взяв, і я теж заплакав, побачивши його,
Й плачучи став я крилатії речі йому говорити:

„О, Атрієнку, владко людей, Агамемноне славний!

„Доля яка-ж се холодної смерті тебе подоліла?

„Чи тебе сам Посидон погубив на прудких твоїх човнах,

400 „Вітрів бурхливих буруни страшні піднявши на морі,

„Чи тебе стратили люде лихії таки вже на суші,

„Як ти займав в них волів полових і овець тонкорунних,

„Чи як пішов ти війною жінок у полон забирати?“

Так я сказав і в одвіт мені так Агамемнон промовив:

405 „О, Лаертенку, Зевесове чадо, хисткий Одиссею!

„Не Посидон мене стратив на човнах моїх скороходних,

„Вітрів бурхливих буруни страшні піднявши на морі;

„Ба і не люде лихії згубили мене вже на суші;

„Але Егіст мені смерть заподіяв і долю лихую:

410 „Той мене стратив з зрадливою жінкою вдвох, запросивши

„В дім пообідать, і вбив, як вола убивають при яслах.

„Смертю такою жалібною вмер я, й товариші другі

„Немилосердно убиті були, мов ті свині ікласті,

„Котрих в оселі вельможно-багатого пана вбивають,

415 „Чи то на бенкет весільний, чи то на okazji іншу.

„Бачив не раз ти, мій друже, багато людей, що вмирали

„Наглою смертею й на самоті, та і в сїчах кривавих;

„А як би бачив ти сїчу тамту, то заплакав би гірко,

„Як між пляшками з вином, та між повними страви столами

520 „Покотом всі ми лежали й як кров по підлозі димилась.

„Чув я жалібнії крики тоді й Пріямівни Кассандри

„Гарної, котру колола мечем Клитемнистра зрадлива

„Поруч зо мною: тут я свою руку підвівши с підлоги,

„Взявся за шаблю було тай умер; а вона ледащиця

425 „Геть відвернулася, не потурбувалася принаймній скліпити

„Рота мені і очей, відходящому вже до Аїду.

„Гіршого та мерзенїшого бути не може нічого

- „Від непотрібної жінки, котра таку капость замислить,
 „Як-от зробила і та, надзвичайне діло вчинивши —
 430 „Свого-ж таки чоловіка забити. А я собі думав,
 „Ідучи, що повернуся до дому на радість і дітям,
 „Тай челядинцям усім; а ледащиця капостно злая
 „Соромом вкрила на віки й себе тай увесь рід жіночий,
 „Хоч би з жінок і знайшлась коли небудь яка непорочна.“
 435 Так він сказав, і я зараз йому одвічаючи мовив:
 „Горенько гірке! либонь таки правда, що Зевс всевидючий
 „Здавна жіночими зрадами рід весь зневажив Атреїв.
 „Скільки загинуло в Трої нас лицарів через Єлену,
 „Се-ж знов тобі заподіяла зраду твоя Клитемнестра.“
 440 Так я сказав, і на се мені так Агамемнон одвітив:
 „Отже гляди, що б ніколи не був ти попихачем жінки;
 „Всього, що знаєш цікавого, не говори їй ніколи:
 „Інше скажи, а цікавше хай сховане буде про себе.
 „Тільки тоді, Одиссею, твоя смерть не прийде від жінки;
 445 „Дуже, бач, дуже розумна у тебе і вельми шановна,
 „Жінка твоя Пенелопа, дочка Ікарія старого.
 „Правда її, на війну від'їзджаючи, ми залишили,
 „Ще молодницею і її син то ще був коло цицьки,
 „Зовсім пискля, а тепер мабуть вже засідає на радах
 450 „Межи старими; і батько, приїхавши, радісно стріне
 „Сина й до серця пригорне, а син свого любого батька;
 „А моя жінка і сего мені не дала, що б на сина
 „В смак надивився, і, тільки лиш я появився, убила.
 „Я тобі й друге щось скажу, ти-ж запам'ятай собі добре:
 455 „В милую рідную землю прибувши, спини свого човна
 „В місці потайному, бо жінкам вірить зовсім вже не гоже.
 „Ще-ж от, будь ласкав, скажи мені, та достеменно повідай,
 „Чи не чував з вас хто-небудь, де син мій тепер проживає,
 „Може де-небудь в Орхомені, може в Пилосі пісчанім,
 460 „Чи таки при Менелай білявім у Спарті широкій?
 „Бо ще не вмер, — мені серце віщує, — Орест богорівний.“
 Так він до мене сказав, і на сей раз йому я промовив:
 „На що мене, Атрієнку, питаєш об сїм? я не знаю,
 „Жив він, чи вмер, а брехать, як собака на вітер, — дурниця.
 465 Так ми у двох жалібними словами собі розмовляли,
 Важко зітхаючи і обливаючись кожний гіркими,

- Як почали тут підходить: душа Пелїєнка Ахилла,
Потім Патрокля, а там Антілоха чесного й Аякса,
Котрий, по правді сказать, найкращий був видом і станом
- 470 Межи Данайцями всіми окрім Пелїєнка чесного.
От, мене взнала душа бистроногого Еакиденка
І гірко ридуючи стала казать менї речи крилаті:
„О Лаертенку, родино Зевеса, хисткий Одиссею!
„Завш невгамуций, ти знов щось химерне отее вже замислив.
- 475 „Як ти відваживсь спуститись в Аїд, де мерці лиш безглузді
„Вічно марами тиняються всіх тих людей, що померли?
Так говорив Пелїєнко, а я ёму знов так промовив:
„О, Пелїєнку Ахилле, славетнійший над всіх Ахайців!
„Я тут по нужді прийшов до Тиресія, що б він порадив,
- 480 „Як би менї вже скорійш на Ітаку гористу дістатись.
„Я до Ахаї навіть ще й не наближався і вдома
„Зовсім не був, а тиняюсь, бідуючи по світу й досї.
„А-от тобі, друже, випала доля — так — доля: не було
„Ще чоловіка й не буде, що б був так щасливий, як ти от.
- 485 „Бо тебе й перше живим шанували як бога Аргивці,
„Та і тепер-от в Аїді ти сам заправляєш мерцями,
„Так що журитись об тім, що ти вмер, не годиться, Ахилле.“
Так я сказав, і він зараз в одвіт менї так-от промовив:
„Ех, не втішай мене смертю принаймній хоч ти, Одиссею!
- 490 „Ліпше крепацьким хотїв би я наймитом бути другому,
„Хоч би він був чоловік собі бідний, зовсім незаможний,
„Нїж отут-о у Аїді всіма заправляти мерцями.
„Ліпше про милого сина мого розкажи, Одиссею:
„Чи він виходив уже на війну, чи завзято рубався?
- 495 „Тай про Пилея старого скажи, коли чув що і знаєш,
„Чи ще і досї царює він над мирмідоньським народом,
„Чи, мо, ёго занехаяли вже і в Елладі і в Фосї,
„Тим що ёго по руках і ногах ёго старість скувала?
„Бо боронити ёго вже не можу, як перш на тім світі,
- 500 „Де в мене певная сила була і я в Трої широкій
„Стільки народу побив, Аргивянців боронючи славних.
„Як би таким я прийшов хоть на час тепер в батьківську хату,
„Страху завдав би я гнівом і міцними хлїсту руками
„Всім тим, що батька от-так занехаяли та зневажають.“
- 505 Так він сказав, а я знов у одвіт ёму так-от промовив:
„Ну про старого Пилея нічого не чув я, й не знаю;
„А от про сина, про милого Неоптолема, то зараз

- „Вею тобі правду скажу, як велиш і сам знати бажаєш,
 „Бо таки сам я ёго на великому бистрому човні
 510 „З Скира привіз до коша під намети славетних Ахайців.
 „І таки правда, що як було станем на раду зза Трої,
 „Завждї він першим виходив на радах з совітом розумним,
 „І тільки Нестор та я і могли ёго в сїм перемігти.
 „Тай на війні, як затнемоєь бувало с Троянцями в полі,
 515 „То не ховавєь він за спину товаришів, що б бути ззаду,
 „Але прожогом вперед вибігав усїм другим на заздрість:
 „Дуже багато людей положив він у сїчах кривавих, —
 „Веїх я не можу тепер нї згадати, нї перелїчити,
 „Скїльки він люду побив Аргивянців боронючи славних,
 520 „А памятаю лиш, як він мечем зарубав Телефенка,
 „Лицаря; звали ёго Еврипил; товариства вкруг нєго
 „Сила лягло там Китейців і все зза жіночпх дарунків.
 „Тїльки ёго, пієсля Мемнона, я і зазнав що найкрацим;
 „І як-ото ми, найлїпші з Ахайців, в коня мали влїзти,
 525 „Що змайстрував там Еней, і менї доручили вею справу —
 „І відімкнуть, як що схочу, коневі живїт і замкнуті, —
 „То усї другї Данайські князі, ватажки і старшини
 „Слїзи втирали тихенько, бо в кожного ноги тремтіли,
 „Тїльки одного лиш сина твого я нїколи не бачив,
 530 „Що б або зблїд на лицї, або що б проронив хоч слїзинуку:
 „Сумно-суворий до мене було приступає, та просить,
 „Що б я с коня ёго випустив; завждї хапавєь за шаблю,
 „Тряє мїдним списом від злості і все похвалявєь на Троянців
 „І, як-ото зруйнували вже город Прїямів високий,
 535 „З славою він, та с почотом вернувєь собі цїлий на човні,
 „Нї здалека, анї зблизька до ёго стрїла не торкнулась,
 „І гострая шабля ёго не вразила, як часто буває
 „То при війні, де сердитий Арєс безоглядно лютує.“
 Так я сказав, і душа бистроногого Еакиденка
 540 Стала широко і гордо ступать по лилейному*) лугу
 Радая, вчувши, що снн її став таким лицарем славним.
 Інші-ж душі померлих стояли, зітхаючи важко,
 Й кожная з їх про своє бесталання менї говорила.
 Тїльки Телемонїєнка Аякса душа з-оддалеку
 545 Завждї від мене стояла, сердита за ту перемогу,
 Що я колись в її виграв при човнах Аргивських, як билєсь

*) Ασφοδελόν.

- Ми за Ахиллову броню, котру ёго мати велѣла
 (Суддями були Троянські джури й Паллада Афина)
 Дать в нагороду, хто всіх переможе. Бодай був не виграв!
- 550 Бо із-за сего земля таку голову славному пожерла,
 Як-от Аяке, між Данайцями всіми лицем і ділами
 Що найвиднійший, окрім тільки лиш Пилѣнка одного.
 От і почав говорить я до її словами мякими:
- „Друже Аяксе, царя Теламона чесного синашу!
- 555 „Чи-то й померши не можеш забути ти гніву на мене
 „За проклятушу Ахиллову броню, котрою Аргивцям
 „Боги накоїли лиха; бо ти-от, їх стовп і заслона,
 „Марно загинув і ми Ахеяне по згину твоєму
 „Плачем-сумуєм так само, як плачемо і за Ахиллом;
- 560 „А в сїм не другий хто винен, а Зеве, бо він ремствував дуже
 „На славне військо Данайське, і от вготував твою долю.
 „Але наблизся-ж до мене і речі моєї послухай:
 „Пімсту забудь, побори в собі гнів, угамуй своє серце.“
- Так говорив я, а той на се й слова мені не сказавши,
- 565 Взяв тай пішов до Ереву за душами других померлих.
 Певне суворо б він став говорити зо мною, а може б
 Ми ще й полаялись; тільки мені захотїлося дуже
 Інші ще душі побачити, та побалакати з їми.
- І справді: Миноса побачив я, мудрого сина Зевеса;
- 570 Він з булавою сидїв золотою й чинив над мерцями
 Суд і розправу, а ті, на широкім подвірі Аїда,
 Сидячи й стоячи в ряд, дожидались ёго приговору.
- Далї побачив я і Орїона, страшно чудовисько;
 Сей по лататнему*) лузі ганявся за тими звїрями,
- 575 Котрих він сам-же таки повбивав на горах неприступних,
 Як ще живим був, своєю гирлигою з міді важкою.
- Бачив я потім і Тітія, сина преславного Геї;
 Він на долівці валявся, на девять розкинувшись моргів,
 А з обох боків при ёму два кобці сидїли і рвали
- 580 Дзѣбом ёго печінки, і не в силах він був їх прогнати;
 Бо осоромив Латону, шановную жінку Зевеса,
 Як та до Пїеона**) йшла по лузі Панопейському***) в гості.
- Тантала потім побачив, терпів він великії муки:
 В озері бідний по горло стояв у водї, але-ж смаги,
- 585 Страшної, щб роспаляла ёго, він не міг закрити.

*) *ἀσφοδελόν* (Зр. в. 539.). **) Аполлон. ***) Панопея — місто на границї Віотії і Фокиди, де росте лататте.

Тільки нагнеться старий, що б хоть краплю води засёрбути,
Зараз вода й пропада мов злизає її який дідько,
І під ногами одно тільки чорнеє дно й зостанеться.

Над головою ёго росте овочів різних багато :

- 590 Яблука, груші, маслини, гранати й солодкії фіги,
Спілої ягоди скрізь аж кишить навкруги біла ёго;
Але-ж, як тільки старий-ото руку протягне, зірвати,
Вітер дмухне і все ряснеє віття до хмар аж підійме.

Бачив я теж і Сизифа, які терпів муки пекельні :

- 595 Сей з величезною завш каменюкою мусів возитись.
От, він на гору збираючись разом руками й ногами
Пхає, підкочує вверх каменюку і тільки досягне
Верху і має от-от через верх перекинуть на той бік,
Як каменюка скажена назад у долину й бубухне.
- 600 Знов підіймає її він з долини і знов пхає в гору;
Річкою піт з ёго ллється, а с чуба аж куриться порох.

Пісьля Сизифа побачив я тїнь і мару Геркулеса,
Сам-же він вкуші с пригожою Гебою, Зевса дочкою
Й Гери озурої у черевички в злото боковані,

- 605 Межи безсмертними богами завждї собі бенкетує,
А надокола мерці, мов-от хижїї каркають птахи,
Бігаючи верещали і, сумний як ніч, на готові
Лук свій держав Геркулес і стрілу на натягненій кишці,
Грізно округ позирав, і здавалось от-от зараз стрельне!
- 610 Через плече в ёго висїла та золота ладівниця,
Де по-мастацьки були намалєвані дивнії речі:
Дики іклаті, ведмеді і зоркосуворїї леви з страшними очима,
Сїчи криваві, баталїї, плїки і всякії вбивства.
- Не змайстрував більш нічого й ніколи уже не змайструє
- 615 Кращого той, хто оту змайстрував ладівницю чудовну.
Тільки-ото мене вдрів Геркулес, тай пізнав таки зараз
І, заривавши, почав говорити крилатїї речі:

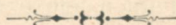
„О, Лаертенку, дитино Зевеса, хисткий Одиссею!

„Бідний! не вже і тобі отсе злая недоля судила

- 620 „Те дотерпіти, щó мусів терпіти і я на тїм сьвітї?
„Дарма, що сином я був Кронїєнка Зевеса, а кари
„Скільки я витерпїть мусів: мене у неволю віддано
„В руки негідника, і той загадував трудні роботи;
„Раз, як сам знаєш, послав аж в Аїд, що б собаку*) привести;

*) Цербера, собаку с трема головами, щó на цепу стерегла ворота до Аїду.

- 625 „Діла труднішого, як ся робота, не можна й придумать,
 „Все-ж таки я ту собаку привів із Аїду на той свѣт,
 „Бо і Ермії помагав мені і синіока Афина.“
- Так він сказав і назад повернувся в оселю Аїду.
 Я-ж, як і перше, лишивсь біля ями і став піджидати,
- 630 Чи не прийде хто ще з лицарів, що вже давно повмирили;
 Хтілося дуже мені і людей тих давнійших побачить,
 Як-от славетний Өйсей, Пириѳой, що від богів родились.
 Тут, позбігалося с криком та гамом мерців така сила,
 Що с переляку я весь як осиковий лист той затрясся;
- 635 Дуже боявсь я, що б ще, — чого доброго, — зла Персефона
 Та не послала мені голови і Горгони страшної.
 Зараз побіг я до човна і став товариству казати,
 Що б у дорогу збірались і линви скорійш відвязали;
 От, вони в човен ввійшли і у ряд по лавках посїдали;
- 640 Й човен стрілою понїсся по хвилях ріки Океяна,
 Спершу під веслами, а опісьля під вітром понутним.



ОДИССЕЇ М.

ПІСНЯ ДВАНДЦЯТА.

Сирени. Скилла. Харивда. Ёики Гелїоса.

- 1 Тільки-от човен наш води ріки Океяна покинув,
 Як ёго хвиля бескраёго моря прибила на острів
 Ёйю, де рання зірниця свою має власну госпуду,
 Де і вся челядь її і де Гелїос-сонечко сходить.
- 5 Там-то, приставши, ми витягли човна на берег пісчаний,
 Та полягавши й самі теж на березі цінного моря,
 Міцно заснули і спали до самого сходу зірницї.
 Й тільки лиш рання рожева зоря свїтова занялася,
 Я й посилаю товаришів просто в палати Цирцеї,
- 10 Що б вони взяли й принесли помершого труп Елїинора.
 Свїжих галузів нарізавши, ми на високому шпилью

Сумні ёго поховали, гіркі проливаючи слёзи.

Потім, як труп Елпинора згорів і вся броня на ёму,
Там ми насипали, в памяць по ёму, високу могилу,

15 А поверх теі могилы весло ще гнучкее вкопали.

Так поховали ми там Елпинора. Тимчасом Цирцея
Спостерегла, що то ми повернули з Аїду, і зараз,
Пишно вдягнувшись, вийшла до нас; покоўвки за ёю,
Хлўба, печенї й смачного у кухвах вони нам принесли.

20 Ставши між нами, богиня з богинь почала говорити:

„Здрастуйте, сьміливі, щó до Аїду ходили живими!

„Двічі мерляки, бо люде веі другі лиш раз умирають.

„Ну-те, сїдайте-ж та страви вживайте й вином вдовольняйтесь;

„Поки-от сонце спочине, а там лишь займеться зірниця,

25 „Ви попливете собі: я сама прокажў вам дорогу,

„Та ростовмачу як сьлїд і все інше, що б часом вам знову,

„Чи таки в морі, чи то вже на суші, біда не спїткала.“

Так-от сказала вона, і ми слову її покорились,
Ми посїдали й цїлїсенький день той до заходу сонця

30 Страви вживали смачніі й вином запивали солодким:

А як-же сонце спочило і темрява впала на землю,

Все товариство поклалося спать на піску біля човна,

Та-ж мене взявши за руку, та здалеки посадовивши,

Поруч зо мною присїла й про той сьвіт роспитувать стала.

35 Я й розказав достоменно про все, що на тїм сьвітї бачив.

От, пїсля сїго менї знов сказала шановна Цирцея:

„Все отсе так, як сам бачиш, скінчилось; тепер-же по-
[слухай,

„Щó-от ще я тобі скажу, про що тобі й біг сам натякне.

„Перше-найперш до Сирен ти прибудеш, которі чарують

40 „Завждї людей веіх, коли хто прибеться до їх ненароком.

„Хто несьвідомий наблизиться к їм і їх голос почує,

„Сих-от Сирен, вже для того нї жінка, нї дїти дрібненькі

„В радїсть не будуть, бо їх він нїколи уже не побачить:

„Дивною піснею зараз ёго причарують Сирени,

45 „З ними сидїть там на лузі. Валяються цїлі там купи

„Шкір і кісток чоловічих погнивших зовеїм аж трухлявих.

„Ти собі мимо проїдь, кажи й вуха усїм залїцнн

„Воском розмнятим, що б часом хто з їх не зачув теі піснї;

„Сам ти послухати можеш, коли вже dokonьче захочеш,

50 „Як-що привяжуть тебе і за руки й за ноги на човнї

Стоячки мїцно до щоглы цупким, та мїцним посторонком,

- „Так тільки й можеш чарівного голосу слухать Сиренів.
 „А як почнеш ти просить товариства себе розв'язати,
 „То ще міцнійш і міцнішим тебе посторонком хай зв'яжуть.
 55 „Ну, а тоді, як минеш з своїм товариством Сиренів,
 „Дві в тебе буде дороги, але-ж достоменно сказати,
 „Котра с тих двох буде ліпша для тебе, не можу, про се вже
 „Сам поміркую, я-ж скажу про обидві тобі тільки от-щó:
 „С правого боку дві скелі високі вдаються у море,
 60 „С клетотом бють об їх хвилі великі раз-в-раз Амфитрити:
 „Блудками їх прозивають споконвіку боги блаженні,
 „Жадная птиця не сьміє тудою летіти, ні навіть
 „Ті полохливі голубки, щó Зевеу амвросію носять,
 „Завжді яка-небудь з їх розібється об гостре камінне,
 65 Й іншою Зеве заміняє забиту, що б було до ліку.
 „Ще не бувало, що б човен з людьми, до Сиренів припливши,
 „Втік від лихої недолі: лиш дошки ёго та тіла чоловічі
 „Хвилі бурхливі, та огенні віхри розносять по морю.
 „Тільки оден на віку і проплив повз тих скелів беспечно
 70 „Човен „Арго“ всім турботно-цікавий,*) як плив від Еґета.**)
 „Але й ёго було кинуло вітром на ті каменюки,
 „Та з біди винесла Гера, бо дуже любила Ясона.“
 Другі дві скелі шилясті: одна опиравється в небо
 Гострим верхом; її вкучала чорная хмара густая,
 75 Щó й не рідіє ніколи, і чистого неба від віку
 Над тою скелею ні в осені не бувало, ні в лїтку
 І чоловік по тій скелі наверх ні за щó б не зібрався,
 Тай не спустився б, хай мав би і рук він і ніг хоч по двадцять.
 Скаля навкруг як обточена, гладка як скло, або швайка.
 80 Посеред скелі тієї печера широка, та темна,
 Дивиться чорною пащою на захід сонця; тудою
 Ти й направляй, Одиссею! свого скороходного човна.
 Навіть і меткий стрілець, як би стрельнув на човні із лука,
 Не досягнув би не то, що б до дна, а й до пащи печери.
 85 Там-ото Скилла сидить, се б-то „Сука“, і гавкає страшно,
 Голос її аж лящить, як-от в цуцика ще молодого:
 Та і сама вона вся — чудовисько страшенне, прелюте,
 Хто її вздрить, затремтить, навіть біг її виду не зносить.

*) *πασιμέλοισα*. **) *Αιγίης* — царь Колхиди, куди лицарь Ясон с товариством на човні „Арго“ (Аргонавти) їздив за золотим руном, се б-то роздобувати золотабагачтва.

Лап телінається в її дванадцять і всі такі гідкі.

- 90 Витяглось із туловища шість карків гнучких, на кожному
 Дуже мерзена стирчить голова, чудовисько з зубами
 В три ряди гострими й частими, повними чорної смерті.
 Задом до пояса завжди сидить вона в самій печері,
 А на поверх головиська лиш голови всі витріщає:
- 95 Мацає, нишпорить скрізь під водою, по скелі і ловить
 Свинок морських і собак і все інше, що й де тільки вхопить
 Живність яку, котрих тисячами расплюжа Амфитрита.
 Ще спокон віку такого не чуть моряка, що б похваставсь,
 Що б-то він с човном тудою проїхав і цілим лишився.
- 100 Кожного завш головою хапне вона по чоловіку.
 Другу і низчу побачиш ти скелю потім, Одиссею,
 Близько від першої так, що й стрілою її досягнув би;
 Дикая смоква велика на їй розрослась густим віттем.
 Воду навкруг теї скелі раз-в-раз каламутить Харивда:
- 104 Трічі на день бє у верх і знов трічі вбірає у себе.
 Не наближайся-ж туди, як вона в себе воду вбірає,
 Бо не спасе від біди і тебе й сам Посидон потруситель,
 Близьче до Скилли тримайсь і гони свого човна, скорійше б
 Мимо Харивди пройти, бо таки воно ліпше для тебе —
- 110 Шість утеряти товаришів, ніж погубить усіх разом“.
- Так говорила Цирцея, а я їй в одвіт знов промовив:
 „Ну, тепер от-що, богине, скажи мені тільки по правді,
 „Як що удасться мені від Харивди втікти і спастися,
 „Зможу я й Скиллу відбити, як стане хапати кого з нас?“
- 115 Так я сказав, і богиня з богинь мені мовила от-що:
 „Ах, забіяко! у тебе-от тільки-но й думки про січу,
 „Та про війну; не вже-ж ти не уступиш і богам безсмертним?
 „Скилла не з смертних, а єсть вона лихо безсмертне по роду,
 „Страшне, та пакостне й дике, і трудно її побороти:
- 120 „Стятися з нею біда, а найліпше втікати від неї,
 „Бо як забавишся крок лиш при скелі, що б битися з нею,
 „То я боюся, що Скилла напевне протягне до тебе
 „Всі шість голів своїх й кожною по чоловіку ухопить.
 „Ліпше тікай як скоріш, попроси собі поміч Кратей,
- 125 „Матері Скилли, котра на біду її людям родила, —
 „Та не попустить її, що б у друге на тебе напасти.
 „Потім дістанешся ти на Өринакію острів; багато
 „Там тонкорунних пасеться овець і биків Геліоса:
 „Сім єсть там гуртів волових і сім теж отар єсть овечих,

- 130 „По пятьдесятъ штук голів; з їх приплоду зовсім не буває,
 „Тай не здихають ніколи, богинї у їх пастухами,
 „Дві кучеряві нимфи — Фаетуса і Лампетія,
 „Іх Гелїосу, що сяє над нами, родила Неера.
 „Тільки лиш нимфи обидві-ото підросли, то їх зараз
- 135 „Мати послала на острів Өринакію, що б там і жили,
 „Та доглядали отцевих овець і биків круторогих.
 „Отже як ти їх не рушиш, — коли ти бажаєш вернутись
 „Та ще в Ітаку прибудете певно, хоч і не без горя;
 „А як зачениш, то певну погибель усїм вам віщую
- 140 „Човну, тобі і товаришам; сам ти, коли, пак, спасесся,
 „Вернеся в злиднях до дому, згубивши своє товариство.“
 Так-от сказала; тут зараз зійшла й злототронна зірниця.
 Встала богиня з богинь тай пішла собі в пишні палати,
 А я до човна вернувь і товаришів всіх розбудивши,
- 145 В човна велїв їм сїдати скорїйш і канат відвзати.
 От, вони зараз у човен ввійшли, на лавках посїдали,
 Тай почали раптом веслами сивее море гнїтити.
 Вийшли ми в море; а з заду на човен, що б дуги у парусе,
 Вітер попутний, товариша доброго в морі, послала
- 150 Нам кучерявая, та голосиста богиня Цирцея.
 Все обрядивши на човні, сидїли ми, руки згорнувши,
 Човном-же правили — вітер і всього дотепний керманяч.
 От, я товаришам став говорити с туюю на серці:
 „Браття! не гоже одному менї, або й двом, теє знати,
- 155 „Що менї нічю Цирцея сказала про нашу всіх долю.
 „Все вам відкрию, що б знали і ви, чи-ото всі ми помремо,
 „Чи таки вдасться від смерті втїкти і від долї лихої.
 „Перше-найперш наказала богиня, що б ми стереглися
 „Пісень чарівничих Сирен й квітчастого їхнєго лугу.
- 160 „Голос їх чути менї тільки можно; але ви канатом
 „Стоячки цупко до щогли мене привяжіть, та скрутїть
 „Так мене всього, що б навіть не міг я і поворохнутись;
 „А як що стану просить, та приказувать, що б відвзали,
 „То ще міцнїйше і міцнїйшим канатом мене ви скрутїте.“
- 165 Поки отсе все товаришам я викладав, та товмачив,
 Човен наш прудко летїв по водї й незабаром на острів
 Дивних Сиренів приплив, бо гонив єго вітер попутний.
 Трохи-от згодом вже й вітер затих і на пінному морі
 Скрїзь зашпиїло, бо демон всі хвилї приспав заспокоїв.
- 170 Встали товариші, паруси с щогли усї поспускали,

- Тай поскладали у човен на дно і самі посідали
 Та навалившись на точені весла, всю спінили воду.
 Тою порою я шаблею кружало воску розрізав
 В дрібні шматочки й руками почав ёго мять-розминати ;
- 175 Скоро розмявся весь віск, уступаючи силї великій,
 Тай і від спеки теж Гелїоса, щб завш сяє над нами.
 От, я тим воском товаришам всім позалїплював вуха,
 А вони к щоглі мене привязали за руки й за ноги
 Стоячки і дуже міцно скрутили цупким посторонком,
- 180 И сївши у ряд, стали веслами сивее море гнїтити.
 От, як були ми від берега, так, щб гукнеш, то і чути,
 Зараз Сирени і спостерегли, що ми їдемо близько,
 Тай затягли там на дузі до нас свою пісню чарівну :
 „Близся до нас, Одиссею, великая славо Ахейя !
- 185 „Човна спини, що б почуть-молодий, чарівничий наш голос.
 „Ще-ж пак тут, мимо нас, не проїздили на чорному човні
 „Люде, що б пісні предивної нашої, та не послухать :
 „Кожний відейль відпливав, в наших піснях, кебети заживши.
 „Знаємо ми геть все чисто : як в Трої широкій Ахайці,
- 190 „Та і Троянці, по волї безсмертних біди натерпілись,
 „Знаємо ми достоменно і все, щб дїється в світі.“
 Мовивши так, засьпівали чарівно й менї захотїлось
 Глос їх чути : товаришам став я моргати бровами,
 Що б розвязали, а ті, кїлько сили, гребти заходились.
- 195 Зараз-ото повставали з лавок — Перимид з Еврилохом,
 Та посторонком мене ще цупчійшим міцнійш ще скрутили.
 Потім, як ми і Сиренів минули і стало не чути
 Вже ані голосу їх, ні чарівної їхнїї пісні,
 То товариші кохані мої собі віск повиймали,
- 200 Котрим я перш залїпив усім вуха, й мене розвязали.
 Тїльки-ото ми покинули острів Сиренів, почув я
 Клекїт великий, побачив і дим і шилястїї хвилї,
 Перелякались товариші й весла із рук повпускали ;
 Весла повисли у воду і хлюпались дуже об хвилї,
- 205 Човен спинивсь, бо вже довгїї весла ёго не гонили.
 Став я тоді похожати по човну, почав бадєрнати
 Кожного з милих товаришів сими мякими словами :
 „Браття! хїба-ж таки ми на віку, та біди не видали ?
 „Що-ж ? хїба лихо не бїльше лучилося нам, як застукав
- 210 „Нас було в темній печерї Циклоп отой дикий та лютий ?!
 Але-ж і звідтїль моєю дотепною й розумом певним

- „Ми утїкли, і я думаю, ви не забули ще сєго.
 „Ну, і тепер мене слухайтесь, та робїть так, як скажу вам,
 „Сидячи в ряд на лавках, ви, гребці, у морськую безодню
 215 „Веслами глибш забїрайте, чи не допоможе Зевес нам
 „Збутися сеї нової бїди і від смерті спастися.
 „Ти-ж деменний не дрїмай, бо тобі я наказую от-щоб:
 („Се вже, бач, дїло твоє — прудким човном як сьлїд кермувати)
 „Ти держи човна від диму й ревучої хвилї як дальше;
 220 „Завждї бери ти на шпиль, та гляди, що б як небудь не збився
 „Човен з дороги і ти нас у халепу часом не вправив.“

- Так я сказав і усї мого зараз послухались слова.
 Вже я про Скиллу й не згадував, про ту бїду неминучу.
 Що б не злякати товаришів, що б, бач, не кинули гребти
 225 Та с переляку всї разом на човен на дно не сховались.
 Ну і менї те-ж самому було горяче, не до соли,
 Зовсїм забув я, щоб битись менї зборонила Цирцея;
 Я одягнувсь в свою славную броню і взяши у руки
 Довгї два списи, пішов вперед човна тай став там на носї.
 230 Я так і думав, що звїдтїль найперше появиться Скилла,
 Котра товаришам милим такої бїди наробила.
 Тїльки нїгде розглядїти не мїг, аж втомилися очї, —
 Так пильно зорив я, та придивлявсь до туманної скелї.

- В страєї с плачем ми плили по вузьенькому дуже проходу:
 235 Звїдсїль від нас була Скилла, а звїдтїль безсмертна Харивда,
 С клетотом страшним вбїрала у себе солоную воду;
 А як назад виригала, то море вже так клетотїло,
 Як-от окрїп у горшку на палкому вогнї: пінні бризьки
 Димом густим аж до самого верху шпилїв досягали.
 240 Й знов-ото: як сербоне в себе воду солону, то море
 І у печерї і скрїзь геть по скелї, неначе бугай той,
 Страшно ревло, а в низу по під скелею дно відкривалось,
 Й чорним піском аж кишїло. Товаришї з жаху всї зблїдли.
 Ми с чудовиська й очей не спускали, бо чули погибель.
 245 Скилла одначе вхопила у мене с широкого човна
 Шість чоловіка товаришів самих що найсьмїливіїших.
 Зирк я вздовж човна, дивлюсь, аж нема вже товаришів милих,
 Тїльки-от і запримїтив я, як по над човном їх ноги
 В хмарах високо мигтїли, а чув, як мене поїменно
 250 Звали і жалїбним криком зо мною на віки прощались.
 Як-от рибалка гачком роговим, насадивши принади,
 Та почепивши гачка того й вудку на вудлице довге,

- З берега їм закидає у воду й витаскує рибу,
 Ся-ж тріпотить на гачку і тріпочучи пада на землю ;
- 255 Так і товариші тріпались бідні і бились об скелю.
 Тут і глitala їх в пропасті Скилла, а ті верещали
 В муках страшених до мене свої простягаючи руки.
- От, як минули ми скелі ті — Скиллу та страшну Ха-
 То небавом дістались на острів сьвятий Геліоса, [ривду,
- 260 Де-ото паслися гарні та широколобі корови
 Й інша дрібна череда Геліоса, що сяє над нами,
 Ще був я в морі, сидів ще на чорному човні прудкому,
 А вже було мені чути, як мукали в стаді корови,
 Як мекотіли і вівці і зараз собі пригадав я
- 265 Щире Тиресія слово, сьліпного пророка Фиванця,
 Та і богині Цирцеї, которі мені заказали,
 Що б стерегтись того острова, де суть стада Геліоса.
 От, я товаришам став говорити с тугою на серці :
- „Речи моєї послухайте, браття, хоч вам пак і тяжко,
- 270 „Треба, що б знали ви всі про гадання Тиресія певні,
 „Та і Цирцеї, которі в двох надто мені заказали,
 „Що б стерегтись того острова, де суть стада Геліоса,
 „Де, говорили вони, нас усіх має горе спіткати.
 „Ну, тай женіть-же ви чорного човна повз острова сього.“
- 275 Так я сказав, а в тих тьохнуло і похололо-от серце.
 Тут Еврилох мені зараз таким жорстким словом одвітив :
 „Злюка еси, Одиссею ; на тебе десь втоми не має :
 „В тебе мабуть усе чисто з заліза, як тіло, так серце.
 „Ти нам, твоїм-же товаришам, не дозволяєш на землю
- 280 „Вийти, а ми так зморилися всі від роботи й без сону.
 „Там ми напевне собі зготували смачную вечеру,
 „Ти-ж проти ночі велиш поуз острова човна нам гнати
 „Та, від землі віддалившись, блукать по туманному морю.
 „Вітри опасливі ніччю, то чиста погибель для човнів ;
- 285 „Де-ж серед моря нам ніччю схватись від певної смерті,
 „Як-от з ненацька настигнуть нас буйні вітри бурхливі,
 „Чи-ото Нот, чи бурхливий Зефір таки, котрі найбільше
 „Човнів міцних розбивають і навіть не з волі безсмертних.
 „Ліше сю темную ніч ми на острові тут перебудьмо
- 290 „Та біля чорного човна собі повечеряєм смачно ;
 „Завтрі-ж раненько на човна посядем і в море майнемо !“
- Так-от сказав Еврилох, і товариші всі з ним згодились.
 І от тоді спостеріг я, що демон нам лихо готує,

Й став-ото я Евридохові речи крилаті казати :

295 „Ви на сїм слові згодилися всі проти мене одного ;

„Але повинні теж всі менї дати велику ви клятьбу,

„Що, як зустрінемо стадо корів, чи овець тонкорунних,

„Жаден із вас не посьміє своїм дурним розумом вбити,

„Ані вівиці, ні корови ; сидїть супокійно й живіться

300 „Іжою, що на дорогу дала нам безсмертна Цирцея.“

Так я сказав, і вони поклялися менї, як велїв я.

І, як-ото поклялись всі й велику клятьбу ту скінчили,

Ми свого човна прудкого спинили в лиманї затишнім.

Близько була там солодка вода ; тут товариші с човна

305 Вийшли й на березї знатну вечерю собі зготували.

Потім, як всі вже наїлись до сита і в смак напилися,

Тай почали голосить, спомянувши товаришів милих,

Котрих потріскала Скилла, з глибокого човна вхопивши, —

Так у риданню їх всіх і настиг сон міцний, та солодкий.

310 Як повернуло с півночі і зорі на захід схилились,

Хмари збираючий Зевс зірвав вітер бурхливий від разу

З страшною бурею й чорними хмарами, мов павутиннєм,

Землю укутав і море : ніч темна нависла із неба.

Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,

315 Човна поставили ми, підтягнувши, в глибокій печері,

Де для гаївок і на хороводи збіралися Нимфи.

Потім на раду зібрав я товаришів і так сказав їм :

„Браття! на бистрому човні у нас є що їсти і пити ;

„То стережімся-ж корів, що б нас лихо й біда не спіткали.

320 „Богу страшому належать корови сї й ситїї вівиці. —

„Гелїосу, що все бачить і чує, що діється в сьвітї.“

Так я сказав, і ніби б то їх серце менї покорилось,

Місяць цілїсенський був нескінчаємий Нот, і другого

Вітру не було ніякого, окрім лиш Евра, та Нота.

325 Поки ще їжи було і вино ще водилось червоне,

Доти корів не чіпали товариші, жити бажавши,

А як-ото вже на човні торбина с харчами стулилась,

То по неволї прийшлося ударить до полювання :

Птаство стреляли, та рибу ловили кривими гачками,

330 Що запопадуть, бо черево голодом аж затиғало.

Я віддалився від берега, що б помолитись безсмертним,

Чи не ваявить менї хто з їх дороги до дому вернутись.

От, і пішов я по острову далї і далї від човна ;

Руки умивши в затишку від вітру, почав я молитись

- 335 Богам блаженним усїм, щó Олимпом широким владають.
 Боги на очі менї міцний сон, та солодкий наслали;
 А Еврилох с товариством держав нерозумную раду.
 „Слухайте річ ви мою, товариство прибїтєє лихом!
 „Смерті, яка б не була, усї люде не люблять, бояться.
- 340 „Але померти голодною смертю — страшнїйш від усеґо!
 „Кете лиш, браття, займемо корів Гелїоса найлуччих,
 „Вбєм на офїру безсмертним, щó небом широким владають.
 „А як прибудем в Итаку, у милую рїдную землю,
 „То Гелїосу, щó ходить над нами, збудуєм роскїшний
- 345 „Храм і наставимо там образів єму рїзних, хороших;
 „А коли він на нас ремством піде за корів круторогих
 „Й човна захоче нам стратить і боги єму в тїм допоможуть,
 „То менї лїпше, заллявшися хвилею, дух погубити,
 „Нїж на пустельному острові трохи-по-троху здихати.“
- 350 Так говорив Еврилох, і товариші всї з ним згодились.
 Зараз взяли і корів Гелїоса, занявши найлуччих
 Зблизька, бо ті недалеко від чорного човна й паслися, —
 Всї такі дуже хороші, роскошні, та широколобі, —
 Всїх обступили навкруг в офїру безсмертним святили:
- 355 Листу м'якого нарізавши з дуба високого вельми,
 Бо в їх ячменю офїрного в човні й зерна не знайшлося,
 Всїх тих корів по молитві зарїзали й побїдували.
 Стегна відскли м'якії, поверх облїпили їх здоров
 В два ряди, а поверх здору ще й мясом із спини покрили.
- 360 В їх не було і вина, щó б скропити печену офїру,
 Й замісць вина поливали водою офїрнеє мясо.
 Потім, як стегна згорїли і кендюха всї попоїли,
 Мясо останнє розрізали і на шпички настромили.
 Тею порою у мене з очей відлетїв сон дрімотний,
- 365 Ветав я-ото, і на берег пустився до бистрого човна.
 Йду я, — менї і байдуже, — і тільки наблизивсь до човна,
 Як мене всеґо від разу обдав смачний дух від печенї,
 Гїрко заплакавши, став я вигукувать так до безсмертних:
 „Батьку Зевесе і прочі блаженнїї боги превїчні!
- 370 „Ох, на бїду ви приспали мене таким сном незвичайним:
 „Буйні товариші діло жорстоке без мене вчинили!“
 Скоро і звїстка прийшла Гелїосу, щó сяє над нами,
 Від Лампетїї дочки, щó єму ми корів повбивали,
 І, розгнївлений на нас, він почав так безсмертним казати:
- 375 „Батьку Зевесе і другі блаженнїї боги відвїчні!

- „Кари товаришам всім Одиссея таки Лаертенка!
Кари злодіям! вони повбивали корів моїх милих,
Котрими я утішався, як сходив на зіряне небо,
Та і тоді, як назад було з неба під землю спускаюсь.
- 380 „І як що ви, боги, їх лишите без належної кари,
„То я спускаюся в Аїд і мерцям буду вічно сьвітити.“
І у одвіг ёму хмари збіраючий Зеве так промовив:
„Нї, Гелїосе! сьвіти собі знов, як сьвітив отсе й досї,
Богам блаженним безсмертним, тай смертним до віку веїм лю-
- 385 „Що-ж до твоїх лиходїїв, то я громовою стрілою [дам.
„Човна їх бистрого в скїпки строщу сєред темного моря.“
Все отсе сам я чув від кучерявої нимфи Калипсо,
Та-ж говорила, що чула нїби від посланця Єрмія.
- От, як прийшов я до моря назад, де стояв-ото човен,
390 То і почав товариство корити, та тільки задаром
Дїло поправить не можна: корови були вже забиті.
А ще до того нам боги і чудо страшне проявили:
Повзали шкури, а м'ясо ревла на шпичках як живеє,
І сиреє і печене ревла мов живї-от корови.
- 395 Шість днів під-ряд мої буйні товариші м'ясо вживали
З самих найкращих корів Гелїоса, котрих повбивали,
А як день семей занявсь, то так зволив Зевес Кронїєнко,
Що вгамувалась і буря і вітер бурхливий затихнув.
Ми посїдали у човен і вийшли в широкеє море,
- 400 Щоглу управивши й паруси білі на ню натягнувши.
Тільки-ото ми покинули острів і стало невидко
Вже нїякої другої землі, тільки небо, та море,
То розгнівлений Зевес Кронїєнко нагнав чорну хмару
Саме над човном як раз, і все море, мов ніч, потемніло.
- 405 Човен не дуже то довго і бігти вже міг; налетїв бо
Зразу ревучий Зефїр і великая буря схопилась
Порозривала геть чисто обидві верєвки на щоглі;
Щогла подалась назад, полетїла сторч в море за нею
Й снасті попадали в воду, а щогла, летївши вздовж керм:
- 410 Так заїдила керманича в лоб, що на черепі кості
Веї поторощила, і бідний, нїби водолоз той, шубоветнув
С палуби в воду, і духа білі кости на віки покинув.
Знову Зевес загремїв і бабахнув у човна стрілою;
Човен затрясся як лист від стріли громової Зевеса,
- 415 Сїрка запахла по човну й товариші шурхнули в воду;
Чайками бідні носились на хвилях вкруг чорного човна

І потопали в безодні; не дав їм Зевес повернутись.
 Я все вздовж човна ходив, поки буря від реберних дошок
 Не відірвала кия й ёго бовдуром хвилі понесли;

420 Рядом с килем десь-не-десь виринала і щогла, й на щоглі
 Довгий міцний із волової шкіри ремінь теліпався.
 От я схопивши кия, привязав ёго ремнем до щогли,
 Охляб ёго, осідлав, і поніс мене вітер бурхливий.

Буря тимчасом затихла й Зефір перестав уже дути;

425 Та на біду мою Нот налетів, засветів і примусив
 Силами знову поміратись з силою теї-ж Харивди,
 Так я носився цілїсеньку ніч; а як сонечко встало,
 Знов мене хвилі прибили до Скилли й страшної Харивди.
 Ся, як і перше, вбирала у себе солоную воду;

430 Я ухопився за хвигову довгу гілляку і довго
 Висів на їй, причепившись руками, неначе кажан той,
 І не було де ногою упертись, що б стати твердо:
 Корні від хвиги далеко були підо мною, Харивду-ж
 Довгі та рясні гілляки ніби в повітрі, квітчали.

435 Висів оттак я, аж поки Харивда назад не зригнула
 Щогли с килём, а довгенько таки дожидать їх прийшлося.
 Був, так приміром сказать, пополудні той час, як з майдану,
 Суд і розправу скінчивши, суддя йде до дому обідать,
 Як с під Харивди у хвилях і щогла і киль показались.

440 Я відірвавсь від гілляки і ринувся раптом у воду;
 Впав я від щогли й кия недалеко, сказать би на локоть,
 Сів на їх верхи й руками, мов веслами, став загребати;
 Тільки вже Скилли і богів отець і людей, не дозволив
 Вадріти мене, а не то, я не втік би від певної смерті.

Так девять день я носився по морю і тільки в десяту
 Ніч мене боги прибили на острів Огигію дивний,
 Де прожива́ кучерява і голошенета Калипсо.
 Ся привитала мене, милувала і щиро приймала, —
 Та вже про се я тобі і твоїй господинї шановній
 Вчора розказував тут-же таки у сіх самих покоях:
 Нудно розказувать другий раз те, про що вже говорилось.

КОНЕЦЬ ПЕРШОЇ ЧАСТІ.

З М І С Т.

Пісня:

Сторона:

I. Рада богів. Афина заступається за Одиссея і навчає його сина Телемаха	3—14
II. Рада Итакійців. Виїзд Телемаха	14—25
III. В Пилосі	25—37
IV. В Лакедемоні	37—59
V. Одиссеєві плавники	59—72
VI. Одиссей у Феаків	72—80
VII. Одиссей в гостях у Алкиноя	81—98
VIII. Одиссей знакомиться с Феаками	90—104
IX. Одиссей у Циклопів	105—119
X. Про про Еола, Лестригонів і про Цирцею	119—133
XI. Мрецькі справи	134—150
XII. Сирени. Скилла і Харивда. Бики Геліоса	150—196



Вже вийшов I. II. III. і IV. том найзнаменитшої монографії
славнозвісного історика

Миколи Костомарова
БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

(яко IX. X. XI. і XII т. Руської Історичної Бібліотеки).

Ціле діло в IV томах можна дістати ще за 5 р. с пересилкою franco (в оправі в англійське полотно з золоченим витиском 6 р. с пересилкою. Ся монографія Костомарова повинна бути настільною книгою кожної руської хати.

Можна ще дістати і попередні томи Руської історичної бібліотеки. З липнем с. р. будуть перші томи продаватися по значно висшій ціні книгарській, бо осталося вже їх небагато.

Пренумерату можна надсилати і ратами після власної декларації під адресою :

ОЛЕКСАНДЕР БАРВІНСЬКИЙ

професор учительської семінарії у Львові

ул. св. Миколая Нр. 13, II.

ПРАВДА

місячник політики, науки і письменства виходить у Львові, почавши від жовтня 1888 р. кожного місяця 15 (27 н. ст.) випусками в об'ємі менш п'яти аркушів.

пременерата виносить в Австрії: на рік 6 р., пів року 3 р., на четвертину року 1 р. 50 кр. Оден ь пуск стоїть 50 кр. — За границею: на рік 10 р., на ш року 5 р., на четвертину року 2 р. 50 кр. Пренумера належить посилати до адміністрації „Правди“, Льв ул. Академічна Н-р 8. з означенем, від якого часу м пренумерата числитися.

Цілорочні пренумеранти „Правди“ дістають яко премію „Гомерову Одиссею“ Ч. I і дві гарні картини: **Шевченко в домовині** (Верещатіна) і **Могила Шевченка** з доплатою 20 кр. на пересилку.

Можна ще дістати цілий річник Правди від жовтня 1888 до жовтня 1889 по ціні в горі поданій. Позаяк лише кілька комп'єтних екземплярів лишило ся, про симо о скорі замовлення, бо ціна опієбля буде під виснена.

2009

336260

B 988/1